

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. ПЕТРА МОГИЛИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЄВТУШЕНКО Наталія Олександрівна

УДК: 351:316.647.5

ДИСЕРТАЦІЯ
МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ ПОЛІТИЧНОЇ
КОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

_____ Євтушенко Наталія Олександрівна

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління,
професор Ємельянов
Володимир Михайлович

Миколаїв – 2026

АНОТАЦІЯ

Євтушенко Н. О. Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2026.

Дисертацію присвячено дослідженню механізмів реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні.

У вступі дисертації визначені актуальність, об'єкт, предмет, мета та завдання, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення, представлено інформацію про апробацію.

В умовах демократичних перетворень та розвитку громадянського суспільства в Україні, зростає увага до політичної культури, та певних політико-правових, моральних, етичних та інших цінностей, що лежать в основі усвідомлення людиною своїх прав та обов'язків перед суспільством та державою. Як наслідок особливого вивчення вимагає тема політкоректності, що виникла, як культурно-мовний, поведінковий феномен поступово поширившись в європейському публічному управлінні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо теоретико-методологічного та концептуального обґрунтування механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах євроінтеграції України на підставі системного аналізу західноєвропейського та національного досвіду.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

– обґрунтовано мовно-поведінковий механізм реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні як систему мовно-поведінкових стандартів, що відображає ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування/комунікації, охоплює ключові соціальні сфери життєдіяльності (політику, економіку, соціальну сферу, дипломатію, військову справу, сфери державної та військової таємниці, окремі професійні практики тощо) та передбачає розроблення й реалізацію системної комунікативної стратегії публічної влади, спрямованої на запобігання дискримінації й комунікативним конфліктам, забезпечення етичності й інклюзивності публічного дискурсу та формування довіри до управлінських рішень через використання політкоректної лексики, норм мовленнєвого етикету і процедур двостороннього діалогу «влада – громадськість»;

удосконалено:

– механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні на засадах соціального конструктивізму як динамічного процесу відтворення політкоректних смислів, що реалізується через послідовність процедур габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації; запропоновано використовувати поняття «політкоректна соціалізація» для позначення засвоєння й відтворення громадянами політкоректних морально-етичних та мовно-поведінкових норм як інструмента стабілізації взаємовідносин, зниження конфліктогенності та підтримки демократичної культури публічної комунікації;

– комплексний підхід до посилення політичної коректності як механізму соціальної згуртованості українського суспільства в умовах європеїзації публічного управління, який передбачає унормування ціннісно-нормативних засад, комунікативних протоколів мовленнєво-поведінкових норм, а також оцінювання впливу політкоректності на соціальну згуртованість через поєднання показників довіри до публічних інституцій та рівня політкоректних комунікативних умінь;

– комунікативно-управлінський підхід до підвищення ефективності взаємодії між владою і громадськістю в умовах децентралізації як системи двосторонніх інформаційних потоків, що відбувається на засадах політкоректної комунікативної поведінки та інструментах демократичної участі та передбачає моніторинг узгодженості комунікативних інтенцій, симетричність взаємодії, забезпечення адресної відповідності інформації потребам цільових груп, прозорість та чіткість викладу інформації;

– науково-методичні засади формування комунікативної політкоректної компетентності в системі підготовки магістрів зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», що передбачають впровадження навчальної дисципліни «Політична коректність у практиці публічного управління» як інструмента системного набуття відповідних умінь, попередження та розв'язання конфліктів у публічній комунікації, посилення практико-орієнтованої комунікативної підготовки через моделювання реальних управлінських ситуацій, аналіз публічних промов/текстів, створення власних політкоректних текстів, застосування комунікативних та навчально-мовленнєвих вправ;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом уточнення понять «дискурс», «поняття-замінник», «політкоректність», «політкоректна мова», «публічна комунікація», «публічно-адміністративний дискурс», «публічне управління», «ідеологія політичної коректності», «політкоректна компетентність», «комунікація», «комунікативна взаємодія», «комунікативна політкоректна компетентність»;

– комунікативно-дискурсивний підхід до аналізу політичної коректності в публічному управлінні як складної комунікативно-управлінської функції реалізації публічно-владних управлінських відносин в інтересах широких мас населення, який передбачає поєднання нормативно-етичної та інструментальної (впливової) природи мовлення публічної влади та позиціонує політкоректність як індикатор якості публічної комунікації,

моніторинг якого покликаний забезпечувати її гармонізаційну та партнерську спрямованість у взаємодії «влада – громадськість»;

– історико-еволюційний підхід до розуміння феномену політичної коректності як еволюції ідей коректності/терпимості/толерантності: від античних норм етичної комунікації – через середньовічну віротерпимість – до сучасної політкоректності як системи мовних і морально-етичних стандартів та мовленнєвої стратегії, що включає сукупність політичних і організаційних методів та інструментів, та використовується публічною владою для вдосконалення суспільної комунікації й досягнення управлінських цілей;

– наукові положення щодо імплементації в українські реалії досвіду формування управлінської культури та мовної політики західноєвропейського публічного управління, що передбачають упровадження системи мовленнєвих стратегій гармонізації комунікації, спрямованих на підвищення довіри до публічних інституцій, зниження конфліктогенності суспільних комунікацій та формування інклюзивного публічного простору на засадах недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності й соціальної згуртованості.

– концептуалізація розуміння «комунікативної політкоректної компетентності» публічного управлінця як складової комунікативної компетентності, що набувається у процесі навчання та практичного досвіду і відображає рівень сформованості професійно-особистісної якості, яка засвідчує наявність достатньо розвинених професійних, морально-етичних і мовно-поведінкових навичок, мовно-ціннісних орієнтацій, а також емпатії, толерантності та самоконтролю емоцій.

– дослідження евфемізації як ключової ланки мовного впливу влади на масову свідомість у процесі публічної комунікації шляхом систематизації функціонально-рольового потенціалу політкоректних слів-замінників у публічно-управлінському дискурсі, уточнивши їх подвійний ефект: (а) соціально-регулятивний і контактано-встановлювальний

(запобігання дискримінації, забезпечення комунікативного комфорту, підтримка етичних норм) та (б) камуфлювально-маніпулятивний (взуалізація небажаної інформації, зміна оцінних рамок сприйняття подій).

– положення механізму непрямой номінації запровадження політкоректної мови в публічній комунікації як мовно-управлінської технології використання слів-замінників (евфемізмів) для переозначення соціально чутливих, конфліктогенних або табуйованих явищ, що створює платформу для досягнення комунікативного компромісу, зниження негативних реакцій адресата та формування суспільно прийнятних оцінок управлінських рішень у різних сферах публічного управління.

У дисертації вивчено механізми реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах демократизації сучасного українського суспільства. Результати отримані в ході комплексного аналізу дають підстави для формулювання узагальнюючих висновків, пропозицій та рекомендацій, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Характеристика концептуально-теоретичних засад дослідження політкоректності в публічному управлінні дозволяє зробити наступні висновки:

- поняття «політкоректності» з'являється в науковому обігу, у взаємовідносинах влади й суспільства, як лінгвокультурний і ідеологічний інструмент упорядкування політичної, економічної, соціальної та культурної сфер суспільства;

- політкоректність в публічному управлінні є комунікативним актом публічної сфери, стратегією завуалювання небажаної інформації;

- політкоректність в публічному дискурсі проявляється за допомогою використання слів-замінників замість тих, які ображають індивіда, дискримінують його в правах;

- ідеологія політкоректності – це система концептуально оформлених політичних, правових, культурних і філософських уявлень, поглядів та ідей, на процесі політкоректності в публічному управлінні.

2. Аналіз західноєвропейського досвіду політичної коректності в публічному управлінні дозволяє охарактеризувати явище політкоректності:

– як наслідок лібералізації та демократизації західноєвропейського суспільства і прагнення підтримувати взаєморозуміння і толерантність між різними народами, расами, статями, віруваннями, політичними уподобаннями;

– як механізм реалізації доктрини політкоректності в західноєвропейському публічному управлінні за допомогою слів-замінників (евфемізмів), що слугують маніпулятивним цілям: камуфлювання (прикрашання) дійсності, приховування її негативної сутності, згладжування дискримінації або образи та використовуються представниками влади в професійній діяльності, як інструмент формування позитивної громадської думки.

3. Важливість ролі політкоректної мови в публічному спілкуванні пов'язана з використанням політкоректної лексики, щоб мінімізувати образу певних груп людей, спонукати населення на позитивне сприйняття реформ, що відбуваються в суспільстві.

4. Механізмом реалізації політичної коректності в публічному управлінні є непряма номінація (емоційно-нейтральні слова), що дозволяє в завуальованій формі повідомити щось неприємне та показує ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування, а тому охоплює всі соціальні сфери життєдіяльності людей.

5. Політкоректність у взаємовідносинах влади з громадськістю виступає механізмом соціальної згуртованості українського суспільства на європейських принципах, цінностях, нормах в умовах переходу публічного управління до демократичних стандартів.

6. Комунікативна політкоректна компетентність управлінця – це наявність у нього професійних знань, умінь, навичок, морально-етичних цінностей, якими він оволодів у процесі навчання та практики. Отже, комунікативна політкоректна компетентність публічного службовця

характеризує наявність знань про комунікації та його вміння використовувати політкоректну мову в конкретній комунікативній ситуації, яка може бути не тільки здобута, але й вдосконалена в процесі навчання та практики.

Ключові слова: політична коректність, політкоректна мова, публічна комунікація, публічне управління, ідеологія політичної коректності, політкоректна компетентність, взаємодія, комунікація між владою і громадянськістю.

ABSTRACT

Yevtushenko N.O Mechanisms for Implementing the Doctrine of Political Correctness in Public Administration. – Qualification scientific paper. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of study 28 «Public Administration and Management,» specialty 281 «Public Administration and Management». – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2026.

The dissertation is devoted to the study of the mechanisms for implementing the doctrine of political correctness in public administration.

The introduction of the dissertation defines the relevance of the topic, object, subject, purpose, objectives, research methods, scientific novelty, and practical significance, as well as information regarding the dissemination of the research results.

In the context of democratic transformations and the development of civil society in Ukraine, increasing attention is being paid to political culture and to political, legal, moral, ethical, and other values underlying individuals' awareness of their rights and responsibilities toward society and the state. Consequently, the issue of political correctness which emerged as a cultural-linguistic and behavioral phenomenon and gradually spread throughout European public administration, requires comprehensive scholarly examination.

The scientific novelty of the obtained results lies in addressing a relevant scientific problem through the theoretical and methodological and conceptual substantiation of mechanisms for implementing the doctrine of political correctness in public administration under the conditions of Ukraine's European integration, based on a systematic analysis of Western European and national experience.

The most significant scientific results that characterize the novelty and reveal the logic and content of the dissertation research are as follows:

for the first time:

- The linguistic-behavioral mechanism for implementing the doctrine of political correctness in public administration has been substantiated. It is defined as a system of linguistic and behavioral standards reflecting the degree of correctness demonstrated by members of society during intercultural communication. This mechanism covers key social spheres of public life (politics, economics, the social sphere, diplomacy, military affairs, state and military secrets, specific professional practices, etc.) and involves the development and implementation of a systemic communicative strategy by public authorities. This strategy aims to prevent discrimination and communicative conflicts, ensure the ethical and inclusive nature of public discourse and build trust in managerial decisions through the use of politically correct vocabulary, speech etiquette norms and bilateral dialogue between the authorities and the public;

Improved:

– the mechanism for constructing a politically correct social reality in public administration based on the principles of social constructivism. It is interpreted as a dynamic process of reproducing politically correct meanings, implemented through a sequence of procedures: habitualization, typification, institutionalization and legitimation. The concept of “politically correct socialization” is proposed to denote the acquisition and reproduction of moral, ethical, linguistic and behavioral norms by citizens as a tool for stabilizing relationships, reducing conflicts, and supporting a democratic culture of public communication;

– a comprehensive approach to strengthening political correctness as a mechanism of social cohesion in Ukrainian society under the Europeanization of public administration. This involves normalizing value-based foundations, communicative protocols, and speech-behavioral norms, as well as assessing the impact of political correctness on social cohesion by combining public trust indicators with the level of politically correct communicative skills;

– a communicative-managerial approach to enhancing the efficiency of interaction between authorities and the public under decentralization. This is

viewed as a system of bilateral information flows based on politically correct communicative behavior and democratic participation tools, incorporating the monitoring of communicative intentions, interaction symmetry, and the transparency and clarity of information;

- the scientific and methodological foundations for forming "communicative politically correct competence" within the Master's program for Specialty 281 "Public Management and Administration." This includes introducing the discipline "Political Correctness in Public Administration Practice" as a tool for systematic skill development, conflict prevention in public communication, and practice-oriented training through situational modeling and discourse analysis;

Further developed:

- the conceptual and categorical apparatus of public administration science by clarifying such terms as: "discourse," "substitute concept," "political correctness," "politically correct language," "public communication," "public-administrative discourse," "public administration," "ideology of political correctness," "politically correct competence," "communication," "communicative interaction," and "communicative politically correct competence";

- the communicative-discursive approach to analyzing political correctness as a complex managerial function. It combines the normative-ethical and instrumental nature of public speech, positioning political correctness as an indicator of public communication quality and a tool for ensuring partnership-oriented interaction between authorities and the public;

- the historical-evolutionary approach to understanding political correctness as an evolution of ideas regarding propriety, tolerance, and forbearance: from ancient ethical norms to modern linguistic and moral standards and speech strategies used by public authorities to improve social communication and achieve managerial goals;

- scientific provisions regarding the implementation of Western European administrative culture and language policy in the Ukrainian context. These focus on speech strategies for harmonizing communication, increasing trust

in public institutions, and forming an inclusive public space based on non-discrimination, respect for human dignity, tolerance and social cohesion;

- the conceptualization of "communicative politically correct competence" for public administrators. It is viewed as a professional and personal quality acquired through training and professional experience, reflecting moral-ethical skills, value orientations, empathy, tolerance, and emotional self-control;

- research on euphemization as a key mechanism of linguistic influence on mass consciousness in public communication. The functional-role potential of politically correct substitute words in public-administrative discourse has been systematized, highlighting their dual effect: (a) social-regulatory and contact-establishing (prevention of discrimination, ethical support) and (b) camouflaging-manipulative (veiling undesirable information, reframing perceptions of events);

- provisions on the mechanism of indirect nomination in public communication as a linguistic-managerial technology. The use of euphemisms to redefine socially sensitive or taboo phenomena creates a platform for communicative compromise, reducing negative recipient reactions and shaping socially acceptable evaluations of managerial decisions in various spheres of public administration.

The dissertation examines the mechanisms for implementing the doctrine of political correctness in public administration in the context of the democratization of contemporary Ukrainian society. The results obtained through comprehensive analysis provide grounds for generalizing conclusions, proposals and recommendations of theoretical and practical significance.

The dissertation examines the mechanisms for implementing the doctrine of political correctness in public administration under the conditions of democratization of contemporary Ukrainian society. The results obtained through comprehensive analysis provide grounds for formulating generalized conclusions, proposals and recommendations of both theoretical and practical significance.

1. The characterization of the conceptual and theoretical foundations of the study of political correctness in public administration makes it possible to draw the

following conclusions:

The concept of “political correctness” has entered academic discourse and the sphere of relations between government and society as a linguistic-cultural and ideological instrument for structuring the political, economic, social, and cultural domains of society.

Political correctness in public administration functions as a communicative act within the public sphere and as a strategy for veiling undesirable information.

In public discourse, political correctness manifests itself through the use of substitute words instead of those that may offend an individual or discriminate against them.

The ideology of political correctness constitutes a system of conceptually structured political, legal, cultural and philosophical ideas and views regarding the phenomenon of political correctness in public administration.

2. The analysis of Western European experience with political correctness in public administration makes it possible to characterize this phenomenon:

As a consequence of the liberalization and democratization of Western European society and the aspiration to maintain mutual understanding and tolerance among different nations, races, genders, beliefs, and political preferences.

As a mechanism for implementing the doctrine of political correctness in Western European public administration through the use of substitute words (euphemisms) serving manipulative purposes such as camouflaging (embellishing) reality, concealing its negative essence, mitigating discrimination or offense and being used by public officials in their professional activities as an instrument for shaping positive public opinion.

3. The importance of politically correct language in public communication is associated with the use of politically correct vocabulary in order to minimize offense toward certain social groups and to encourage positive public perception of ongoing reforms in society.

4. The mechanism for implementing political correctness in public administration is indirect nomination (emotionally neutral vocabulary) which

makes it possible to convey unpleasant information in a veiled form and reflects the degree of correctness of members of society in intercultural communication; therefore it encompasses all social spheres of human activity.

5. Political correctness in the relationship between government and the public serves as a mechanism of social cohesion of Ukrainian society based on European principles, values and norms in the process of transitioning public administration to democratic standards.

6. Communicative politically correct competence of a manager refers to the possession of professional knowledge, skills, abilities and moral-ethical values acquired through education and practice. Thus, communicative politically correct competence of a public servant is characterized by knowledge of the communication process and the ability to apply politically correct language appropriately in specific communicative situations; it cannot only be acquired but also further developed through education and practical experience.

Keywords: political correctness, politically correct language, public communication, public administration, ideology of political correctness, politically correct competence, interaction, communication between authorities and the public.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як суспільний феномен: генеза та концептуалізація. *Право та державне управління*. 2022. Вип. № 1. С. 144-150.

URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/21.pdf

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.21>

(Особистий внесок : Охарактеризовано феномен політкоректності як конструктивна модель (норма поведінки) співіснування людей в суспільстві, як підґрунтя для побудови безконфліктних контактів)

2. Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як механізм соціальної згуртованості в українському суспільстві. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. № 3. С.19-25.

URL: <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/208/181>

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.3>

(Особистий внесок : Обґрунтовано формулювання політкоректності як механізму соціальної згуртованості в українському суспільстві, складовими якого є комплекс організаційно-виховних заходів, арсенал спеціальних форм і методів залучення громадськості до процесів управління. Для з'ясування ролі політкоректності у досягненні громадянської згоди, формуванні соціальної згуртованості розроблено й проведено соціологічне анкетування з теми: «Ваше ставлення до феномену політичної коректності?»)

3. Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Евфемізми в публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2(62). С. 7-15.

URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2128/262>

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-1)

(Особистий внесок : Охарактеризовано сутність процесу поширення слів-замінників (евфемізмів) у публічному дискурсі з метою здійснення впливу на сенс висловлювання, щоб подолати негативні стереотипи щодо дискримінованих груп людей. Визначено важливість політкоректності як ефективного мовного інструменту для мотивування населення до певних реакцій або дій представниками влади)

4. Ємельянов В.М. Євтушенко Н.О. Політична коректність – соціальний конструкт сучасного мовного простору публічного управління. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 17. С. 698-717.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/316/271>

DOI: 10.34132/pard2022.17.03

(Особистий внесок : Обґрунтовано інтерпретативну схему конструювання політкоректної реальності, що конструюється на суб'єктивних знаннях людей в процесі їх діяльності. Механізм конструювання політкоректності дозволяє владним суб'єктам будувати зразки політкоректного мовлення, що громадяни включають до їх смислової сфери. Політкоректність, як соціальний конструкт, характеризує мовно-поведінкові норми, цінності комунікації між членами суспільства)

5. Євтушенко Н.О. Евфемізація процесу комунікації між владою і громадянськістю. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 19. С.51-65.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/346/304>

DOI 10.34132/pard2023.19.03

6. Євтушенко Н.О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння публічно-адміністративного дискурсу, як виду комунікації в публічному управлінні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 21. С.667-697.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/374/356>

DOI 10.34132/pard2023.21.03

7. Євтушенко Н.О. Європейська політика політкоректності: орієнтири та досвід для України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 23. С. 123-139.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/407/380>

DOI 10.34132/pard2024.23.07

8. Євтушенко Н.О. Доктрина політкоректності та її роль в публічному управлінні сучасного суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2025. № 27. С.107-125.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/472/441>

DOI 10.34132/pard2025.27.05

Опубліковані праці у виданнях апробаційного характеру

9. Євтушенко Н.О. Евфемізми та їх функції у сучасному політичному дискурсі. *Ольвійський форум – 2019: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: XIII міжнар.наук.конф.* 6-9 червня 2019 р. м. Миколаїв: програма та тези доповідей: наукової конференції «Державна політика формування спроможних до самоврядування територіальних громад у процесі децентралізації як запорука національної безпеки». Чорном.нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С. 55-58.

10. Євтушенко Н.О. Імператив політичної коректності в європейському співтоваристві. *Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонування ЄС: наук.-практ. конф.* м. Миколаїв, Україна/ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С.95-98.

11. Євтушенко Н. О. Проблема толерантності в теорії та практиці державного управління. *Ольвійський форум – 2021: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XV міжнар. наук. конф.* 10–13 червня 2021 р., м. Миколаїв : тези доп. : Актуальні проблеми

юриспруденції. Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 68-70.

12. Євтушенко Н. О. Евфемізми інструмент політкоректності публічного дискурсу. *Ольвійський форум – 2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*: XVI міжнар. наук. конф. 23-26 червня 2022 р., м. Миколаїв. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 57-58.

13. Євтушенко Н. О. Політична коректність як поведінковий феномен в публічному управлінні. *Могілянські читання – 2022: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти* : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах військового стану та реформ, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. . Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2022. С. 54-55.

14. Андріяш В. І., Євтушенко Н. О. Теоретичні підходи до змісту та сутності поняття «дискурсу». *World science. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 684-691. (Особистий внесок автора : Обґрунтування теоретичних підходів до змісту та сутності поняття «дискурс» - 0,5 друк.арк.)*

15. Євтушенко Н.О. Політична коректність як суспільний кодекс мовної поведінки в публічному управлінні. *Ольвійський форум – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*. Реформування публічного управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів : XVII міжнар. наук. конф. 15 - 18 червня 2023 р., Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2023. С. 16-20.

16. Євтушенко Н.О. Евфемізація – окремий засіб реалізації стратегії політкоректності в публічному управлінні. *Могілянські читання – 2023 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний,*

національний та регіональний аспекти : XXVI Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Публічне управління в Україні в умовах військового стану та реформ, Миколаїв, 6–10 листоп. 2023 р. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2023. С.577-578.

17. Євтушенко Н.О. Евфемізація публічного управління – процес реалізації доктрини політичної коректності. *Ольвійський форум-2024: Стратегії країн причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XXI Міжнародна наукова конференція. Публічне управління в Україні. 20-23 червня 2024 р. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2024. С.120-123.

18. Yevtushenko Nataliia. Ideology and political correctness in Ukrainian public administration. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ*: матеріали Всеукр. наук.-практ.конф. за міжнар. участю (Івано-Франківськ, 31 травня 2024 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2024. С.668-672.

19. Євтушенко Н. О. «Ідеологія політкоректності, як засіб подолання соціальної дискримінації» *«Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»* : XXVII Всеукр. наук.-практ. конф. тези доп: 6–10 листоп. 2024 р., Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2023. С. 155-156.

20. Євтушенко Н.О. Політична коректність, як реалізація принципу (ідеї) рівності. *Ольвійський форум – 2025 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*: XXII міжнар. наук. конф. 16-21 черв. 2025 р. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2025. С.153-156.

DOI: [10.34132/mspc2025.01.13.37](https://doi.org/10.34132/mspc2025.01.13.37)

21. Євтушенко Н. Політична коректність: дефініція терміна. *Могилянські читання – 2025 : досвід та тенденції розвитку суспільства в*

Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти. Публічне управління : XXVIII Всеукр. наук.-практ. конф. 10–14 листоп. 2025 р., Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2025. 292 с.

DOI: [10.34132/mspc2025.02.13.01](https://doi.org/10.34132/mspc2025.02.13.01)

22. Євтушенко Н.О. Неоднозначні погляди на феномен політкоректності в суспільно-політичній думці. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ*: матеріали 2-ої Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Івано-Франківськ, 30 травня 2025 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Т. 2. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2025. С. 77-81.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	35
1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження політичної коректності в публічному управлінні.....	35
1.2. Проблематика феномену політкоректності в історії людства	52
1.3. Політкоректність в західноєвропейському публічному управлінні: досвід для України.....	74
Висновки до 1-го розділу.....	91
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	93
2.1. Мовно-поведінковий механізм реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні.....	93
2.2. Механізм непрямої номінації запровадження політкоректної мови в публічній комунікації.....	111
2.3. Механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні.....	127
Висновки до 2-го розділу.....	146
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	149
3.1. Політична коректність – механізм соціальної згуртованості українського суспільства.....	149
3.2. Вдосконалення комунікацій між владою і громадськістю в публічному управлінні.....	172
3.3. Шляхи формування комунікативної політкоректної компетентності публічних управлінців.....	190
Висновки до 3-го розділу.....	208
ВИСНОВКИ.....	210
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216
ДОДАТКИ.....	252

ВСТУП

Актуальність теми. Ліберально-демократичні зміни в США, а потім в Європі в XXI столітті перевели проблему політичної коректності (далі політкоректності) з площини теоретико-логічних постулатів у сферу необхідності її розуміння й впливу на процеси публічного управління.

В умовах демократичних перетворень, розвитку громадянського суспільства в Україні зростає увага до політичної культури, тобто певних політико-правових, моральних, етичних та інших цінностей, що лежать в основі усвідомлення людиною своїх прав та обов'язків перед суспільством та державою; до політико-культурної консолідації громадян, що є важливим чинником соціальної сталості суспільства.

Особливо уважного вивчення вимагає тема політкоректності, що виникла як культурно-мовний, поведінковий феномен, поступово поширившись в європейському публічному управлінні, як ідеологія, що торкається не тільки недопущення образ дискримінованих меншин, але й впливає на встановлення квот на політичне представництво цих меншин в органах влади.

В ході політичних та соціальних реформ, що здійснюються в суспільствах та породжують політичні, економічні та соціальні проблеми, які використовуються політичними силами, протестними рухами у власних цілях, політкоректність розглядається як інструмент, що формує політику поведінки людей, їх ставлення до існуючих соціально-політичних, економічних культурних проблем.

Феномен політкоректності з часів появи вивчається як зарубіжними, так і вітчизняними лінгвістами, соціологами, політологами, але наукових робіт, які були б присвячені механізмам її реалізації в українському публічному управлінні, небагато.

Актуальність дослідження полягає у вивченні механізмів реалізації

доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах демократизації сучасного українського суспільства. *По-перше*, в сучасних умовах політкоректність є важливою рисою, що відображає соціальні, культурні та моральні цінності, особливості світогляду сучасного українського суспільства; *по-друге*, політична коректність є однією з ключових цінностей західної європейської культури, а в умовах євроінтеграції України має важливе значення для налагодження дружніх стосунків та співпраці з країнами ЄС; *по-третьє*, політична коректність в публічному управлінні реалізується через механізм мовно-поведінкового владного впливу на масову свідомість; *по-четверте*, політична коректність в публічному управлінні розглядається як ідеологія, метою якої є уникнення комунікативного дискомфорту у співрозмовників; *по-п'яте*, політкоректність в публічному управлінні можна визначити як безпосередній механізм мовно-маніпулятивного впливу на свідомість людей, формування суспільної думки та ідей у найбільш вигідній для представників публічної влади формі. Останнє дозволяє дати об'єктивну оцінку політкоректності в публічному управлінні та пов'язати її з тенденціями та перспективами євроінтеграції України.

Крім того, актуальність обраної теми посилюється через недостатнє вивчення впливу ідеології політкоректності на гармонізацію публічно-адміністративних відносин в суспільстві. А також недостатнє розуміння ролі в цих процесах політкоректної мови, наявністю різноманітних підходів до її впливу на сучасну управлінську культуру, зокрема, в умовах демократизації державного управління, щоб виробити основи методології, орієнтованої на подолання негативних тенденцій в процесах комунікації (спілкуванні) органів влади з населенням.

Окремі аспекти, що торкаються питань політкоректності стали предметом аналізу в працях сучасних зарубіжних дослідників, зокрема, відзначимо праці таких зарубіжних вчених, як: Дж. Айто [233], І. Аллен [230], К. Аллан [228;229], Ф. Аншен [284], Х. Арендт [231], Дж. М. Аткінсон

[232], Ф. Барт [234], П. Бейлі [235], П. Бергер [236], Г. Берклі [237], Е. Бернейс [238], К. Беррідж [228 229;], А. Блейк [240], Дж. Блейфус [241], Дж. Бломмерт [242], Д. Блум [243], Дж. Г. Блумлер [244], К. Брантс [249], Г. Браун [250], П. Бурдьє [246-248], Х. Буссманн [253], Дж. Вершурен [242], С. Вірлеманн [388], К. Волтмер [249], Г. Вудворд [270], Ю. Габермас [26;204; 298; 299], З. Гарріс [304], Е. Галас [], А. Гласс [291], Т. Гобан-Клас [293], Б. Голдер [307], Г. Грайс [295; 296], Т. А. ван. Дейк [273; 275; 385], К. Дельпорт [269], Р. Дентон молодший [270], С. Дюнан [], Д. Енрайт [277], Д. Істон [276], К. Кавана [266], ДеКроу Карен [268], М. Касас [256], К. Кастес [257], Д. Кілінг [313], Н. Коен [261], Ф. Коллін [262], Е. Косеріу [265], Дж. Кроутер [266], Дж. Купер [264], Р. Ласкін [281], Т. Лукман [236], С. Лухтенберг [329], А. Мазруї [332], М. Мюллер, Дж. С. Німан[338;339], К. Поппер [145], Д. Рендалл [267], Е. Тоффлер [192], Б. Уоррен [383], Н. Фейрклоу [278-280], Дж. Фішкін [281], Б. Фрейзер [285], Е. Френк [283; 284], М. Фріден [286], М. Фуко [203], Ф. Фукуяма [287-289], А. Хакер [300], А. Хеллер [306], М. Холлідей [303], Д. Хьюз [309], Дж. Чайт [258], П. Чілтон [259; 260] та ін.

Слід констатувати, що політична коректність, її сутність, технологія та механізми застосування в публічному дискурсі посилюють інтерес сучасних вітчизняних науковців, серед яких відзначимо праці: В. Андріяш [4-6], Л. Антонова [9], Ф. Бацевич [10], О. Бережна [12], М. Бірюкова [13], Н. Бовкун [4], М. Бондаренко [15], Д. Бородіна [16], Н. Валусєва [19], В. Великорода [21], Ю. Вишневська [22], Р. Гавриляк [27], Н. Голтвяниця [30], О. Гончар [31], С. Гончаренко [32], О. Гончарова [33], М. Горват [34], О. Гребенщиков [35], І. Григодза [37], К. Гуджи [38], В. Дабіжа [39], В. Дегтяренко [40], Н. Драгомирецька [45;46], Н. Дужик [48], Ю. Єловська [62], В. Ємельянов [63], О. Завадська [66; 67], Л. Зайко [69], В. Захарченко [71], К. Кантур [74], О. Каптюрова [75], Д. Кашкар'єв [78], Т. Кіак [80], О. Клеменшин [81], Р. Ключник [83], А. Колот [84; 85], О. Колтунов [86], Е. Коляда [87], Ю. Колядич [88], Є. Корнєлаєва [91], С. Криштанович [92], Л. Курагіна [93], В. Лойко [98], І. Лопушинський [100-101], Н. Лютянська [102], Т. Ляпунова

[103], О. Манютина [110], Т. Марченко [114], І Мілева [118], Н. Молодиченко [120], М. Морарь [121], О. Назаренко [123], Л. Небелюк [124], О. Нехаєнко [124], В. Олексєнко [129], А. Погоріла [140], М. Постатнік [146], І. Решетарова [151], Є. Романенко [155; 156], К. Серажим [161; 162], О. Сінькевич [164], І. Сковронська [166], Є. Снегір'ова [175], Г. Сорокіна [176], Л. Ставицька [181], О. Тараненко [187], В. Тарасова [188], О. Ткачик [191], В. Турчин [193], М. Турчин [193], В. Тхір [194], Л. Федорчук [197], А. Халецький [205], В. Ханстантинов [206-207], М. Човганюк [214], О. Шабас [216], А. Шульга [219], В. Щерба [220], О. Януш [226], та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок щодо політкоректності, є кілька причин, чому подальші дослідження цього феномену, його ролі в умовах розбудови демократичного публічного управління, як моделі комунікації влади та суспільства, залишаються надзвичайно важливими, тому що політкоректність виступає:

1. Невід'ємною частиною комунікації, стратегією маніпулювання, завуалювання, приховування та спотворення небажаної інформації або пом'якшення висловлювання, щоб затушувати неприємні факти;

2. Засобом впливу на суспільство з метою прийняття й обґрунтування політичних і соціально-ідеологічних стратегій, підтримки або руйнування позицій, нав'язування тієї чи іншої ідеологічної орієнтації, зокрема, ідеології політичної коректності у масовій свідомості;

3. Ідеологією – концептуальним оформленням політичних, культурних і філософських поглядів та ідей щодо політкоректності, її ролі в державі.

4. Механізмом мовно-поведінкового впливу на людину, що має на меті скорегувати її наміри і поведінку у суспільстві в напрямку щодо обмеження або заборони будь-якої дискримінації, для формування доброзичливих зв'язків (довіри) між інститутами влади і населенням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексного наукового

проєкту прикладного дослідження Чорноморського національного університету ім. Петра Могили: «Трансформація публічного управління та адміністрування в умовах євроінтеграції: політико-правові, історичні та регіональні аспекти» № держреєстрації 0122U201630. Внесок автора полягає у проведенні комплексного аналізу процесів реалізації доктрини політкоректності та наукового обґрунтування механізмів її реалізації в публічному управлінні.

Мета дослідження полягає в проведенні комплексного аналізу процесів реалізації доктрини політкоректності та наукового обґрунтування механізмів її реалізації в публічному управлінні.

Мета дослідження передбачає вирішення наступних завдань:

- розглянути концептуально-теоретичні засади дослідження феномена політкоректності в публічному управлінні;
- охарактеризувати західноєвропейський досвід політкоректності в публічному управлінні;
- визначити роль політкоректної мови в публічній комунікації;
- проаналізувати механізм реалізації політичної коректності та особливості її конструювання в публічному управлінні;
- окреслити політкоректність як механізм соціальної згуртованості українського суспільства в процесі комунікації влади з громадськістю;
- обґрунтувати шляхи формування комунікативної політкоректної компетентності публічних управлінців.

Об'єкт дослідження – явище політичної коректності як політико-правова, культурно-мовна ідеологія в державі.

Предмет дослідження – механізми реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні.

Методи дослідження. Методологія дисертаційного дослідження базується на фундаментальних положеннях науки, що викладені в наукових працях провідних вчених. Її основу складають загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, формалізація.

Також у ході роботи над теоретичним матеріалом було проаналізовано літературу з проблеми дослідження. За допомогою логіко-діалектичного методу пізнання з'ясовано термінологію понять: «політична коректність», «ідеологія політичної коректності», «політкоректна мова», «публічно-адміністративний дискурс», «публічне управління», «публічна комунікація», «комунікативна компетентність», «політкоректна компетентність», «комунікативна політкоректна компетентності». За допомогою системного аналізу розглянуто особливості механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні.

Крім того, в роботі використані лінгвістичні методи дослідження: тезаурусний метод для систематизації політичних слів-замінників (евфемізмів); структурний аналіз, що дозволив визначити мотивацію використання слів-замінників в публічному управлінні. Особливо слід відзначити системний та структурно-функціональний методи, які дозволили проаналізувати процеси використання політкоректної мови в публічному управлінні.

За допомогою контент-аналізу досліджувалися друковані та електронні публікації в засобах масової інформації, наукові праці (статті, монографії) в спеціалізованих виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо теоретико-методологічного та концептуального обґрунтування механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах євроінтеграції України на підставі системного аналізу західноєвропейського та національного досвіду.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

– обґрунтовано мовно-поведінковий механізм реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні як систему мовно-поведінкових

стандартів, що відображає ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування/комунікації, охоплює ключові соціальні сфери життєдіяльності (політику, економіку, соціальну сферу, дипломатію, військову справу, сфери державної та військової таємниці, окремі професійні практики тощо) та передбачає розроблення й реалізацію системної комунікативної стратегії публічної влади, спрямованої на запобігання дискримінації й комунікативним конфліктам, забезпечення етичності й інклюзивності публічного дискурсу та формування довіри до управлінських рішень через використання політкоректної лексики, норм мовленнєвого етикету і процедур двостороннього діалогу «влада – громадськість»;

удосконалено:

– механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні на засадах соціального конструктивізму як динамічного процесу відтворення політкоректних смислів, що реалізується через послідовність процедур габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації; запропоновано використовувати поняття «політкоректна соціалізація» для позначення засвоєння й відтворення громадянами політкоректних морально-етичних та мовно-поведінкових норм як інструмента стабілізації взаємовідносин, зниження конфліктогенності та підтримки демократичної культури публічної комунікації;

– комплексний підхід до посилення політичної коректності як механізму соціальної згуртованості українського суспільства в умовах європеїзації публічного управління, який передбачає унормування ціннісно-нормативних засад, комунікативних протоколів мовленнєво-поведінкових норм, а також оцінювання впливу політкоректності на соціальну згуртованість через поєднання показників довіри до публічних інституцій та рівня політкоректних комунікативних умінь;

– комунікативно-управлінський підхід до підвищення ефективності взаємодії між владою і громадськістю в умовах децентралізації як системи двосторонніх інформаційних потоків, що відбувається на засадах

політкоректної комунікативної поведінки та інструментах демократичної участі та передбачає моніторинг узгодженості комунікативних інтенцій, симетричність взаємодії, забезпечення адресної відповідності інформації потребам цільових груп, прозорість та чіткість викладу інформації;

– науково-методичні засади формування комунікативної політкоректної компетентності в системі підготовки магістрів зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», що передбачають впровадження навчальної дисципліни «Політична коректність у практиці публічного управління» як інструмента системного набуття відповідних умінь, попередження та розв’язання конфліктів у публічній комунікації, посилення практико-орієнтованої комунікативної підготовки через моделювання реальних управлінських ситуацій, аналіз публічних промов/текстів, створення власних політкоректних текстів, застосування комунікативних та навчально-мовленнєвих вправ;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом уточнення понять «дискурс», «поняття-замінник», «політкоректність», «політкоректна мова», «публічна комунікація», «публічно-адміністративний дискурс», «публічне управління», «ідеологія політичної коректності», «політкоректна компетентність», «комунікація», «комунікативна взаємодія», «комунікативна політкоректна компетентність»;

– комунікативно-дискурсивний підхід до аналізу політичної коректності в публічному управлінні як складної комунікативно-управлінської функції реалізації публічно-владних управлінських відносин в інтересах широких мас населення, який передбачає поєднання нормативно-етичної та інструментальної (впливової) природи мовлення публічної влади та позиціонує політкоректність як індикатор якості публічної комунікації, моніторинг якого покликаний забезпечувати її гармонізаційну та партнерську спрямованість у взаємодії «влада – громадськість»;

– історико-еволюційний підхід до розуміння феномену політичної

коректності як еволюції ідей коректності/терпимості/толерантності: від античних норм етичної комунікації – через середньовічну віротерпимість – до сучасної політкоректності як системи мовних і морально-етичних стандартів та мовленнєвої стратегії, що включає сукупність політичних і організаційних методів та інструментів, та використовується публічною владою для вдосконалення суспільної комунікації й досягнення управлінських цілей;

– наукові положення щодо імплементації в українські реалії досвіду формування управлінської культури та мовної політики західноєвропейського публічного управління, що передбачають упровадження системи мовленнєвих стратегій гармонізації комунікації, спрямованих на підвищення довіри до публічних інституцій, зниження конфліктогенності суспільних комунікацій та формування інклюзивного публічного простору на засадах недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності й соціальної згуртованості;

– концептуалізація розуміння «комунікативної політкоректної компетентності» публічного управління як складової комунікативної компетентності, що набувається у процесі навчання та практичного досвіду і відображає рівень сформованості професійно-особистісної якості, яка засвідчує наявність достатньо розвинених професійних, морально-етичних і мовно-поведінкових навичок, мовно-ціннісних орієнтацій, а також емпатії, толерантності та самоконтролю емоцій;

– дослідження евфемізації як ключової ланки мовного впливу влади на масову свідомість у процесі публічної комунікації шляхом систематизації функціонально-рольового потенціалу політкоректних слів-замінників у публічно-управлінському дискурсі, уточнивши їх подвійний ефект: (а) соціально-регулятивний і контактано-встановлювальний (запобігання дискримінації, забезпечення комунікативного комфорту, підтримка етичних норм) та (б) камуфлювально-маніпулятивний (визначення небажаної інформації, зміна оцінних рамок сприйняття подій);

– положення механізму непрямой номінації запровадження політкоректної мови в публічній комунікації як мовно-управлінської технології використання слів-замінників (евфемізмів) для переозначення соціально чутливих, конфліктогенних або табуйованих явищ, що створює платформу для досягнення комунікативного компромісу, зниження негативних реакцій адресата та формування суспільно прийнятних оцінок управлінських рішень у різних сферах публічного управління.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають практичне спрямування та забезпечують методологічне та емпіричне підґрунтя для розвитку, впровадження та підвищення ефективності соціальної відповідальності у системі публічного управління в умовах сталого розвитку.

Результати дослідження були використані у роботі: Миколаївської обласної ради, зокрема, в положеннях про постійні комісії, окремих рішеннях, розпорядженнях, що стосуються інформаційної політики, взаємодії з громадськістю, медіа та внутрішньої комунікації. За напрямом дисертаційного дослідження обласною радою реалізуються: забезпечення недискримінаційної мови та управлінських практик; підвищення довіри громадян до органів місцевого самоврядування; гармонізація державної комунікації з міжнародними стандартами прав людини; розвиток інклюзивної управлінської культури (довідка впровадження № 42-16/05-26 від 22.01.2026 р.); в роботі Кривоозерської селищної ради Первомайського району, Миколаївської області: публічних виступах і заявах; офіційних документах, рішеннях, повідомленнях; роботі з громадянами та вразливими групами; комунікації в соціальних мережах та медіа; діяльності прес-служби і керівників структурних підрозділів виконавчого комітету (довідка впровадження № 03-01/24-65 від 20.01.2026 р.); в роботі комунальної установи Миколаївської міської ради «Центр енергоефективності м. Миколаєва» через впровадження «Методичних рекомендацій щодо запровадження політичної коректності в діяльності органів місцевого

самоврядування Миколаївської області в умовах воєнного стану» (довідка впровадження №3/327 від 03.02.2026). Теоретичні положення та практичні рекомендації, які обґрунтовано в дисертаційній роботі, впроваджені в навчальний процес у ході підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» за напрямом «Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання при викладанні навчальних дисциплін «Публічна служба», «Правові засади публічної служби», «Публічна політика», «Вступ до спеціальності» у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили. Використані в межах комплексного наукового проекту прикладного дослідження, що виконувався викладачами кафедри публічного управління та адміністрування ЧНУ ім. Петра Могили: «Трансформація публічного управління та адміністрування в умовах євроінтеграції: політико-правові, історичні та регіональні аспекти» (державний реєстраційний номер 0122U201630) при розробці підходів до реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні (довідка впровадження № 5 від 16.01.2026 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Основні ідеї дисертаційного дослідження і розробки, виконані в його межах, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету і завдання, теоретичні засади й методологічні підходи до їх вирішення та одержані результати, належать особисто здобувачу. Внесок здобувача в опублікованих у співавторстві статтях (4 статті) вказано у списку опублікованих праць, де дисертанту належить фактичний матеріал і основний творчий доробок. У публікаціях, які виконано у співавторстві, особистий внесок здобувача зазначено нижче.

1. Охарактеризовано феномен політкоректності як конструктивна модель (норма поведінки) співіснування людей в суспільстві, як підґрунтя для побудови безконфліктних контактів (публікація: Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як суспільний феномен: генеза та концептуалізація. *Право та державне управління*. 2022 р. № 1. С. 144-150. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/21.pdf DOI

<https://doi.org/10.32840/pdu.2022.1.21>)

2. Обґрунтовано формулювання політкоректності як механізму соціальної згуртованості в українському суспільстві, складовими якого є комплекс організаційно-виховних заходів, арсенал спеціальних форм і методів залучення громадськості до процесів управління. Для з'ясування ролі політкоректності у досягненні громадянської згоди, формуванні соціальної згуртованості розроблено й проведено соціологічне анкетування з теми: «Ваше ставлення до феномену політичної коректності?» (публікація: Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як механізм соціальної згуртованості в українському суспільстві. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. № 3. С.19-25. URL: <http://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/208/181> (категорія Б) DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.3>)

3. Охарактеризовано сутність процесу поширення слів-замінників (евфемізмів) у публічному дискурсі з метою здійснення впливу на сенс висловлювання, щоб подолати негативні стереотипи щодо дискримінованих груп людей. Визначено важливість політкоректності як ефективного мовного інструменту для мотивування населення до певних реакцій або дій представниками влади (публікація: Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Евфемізми в публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2(62). С. 7-15. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2128/2627> (категорія Б). DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-1))

4. Обґрунтовано інтерпретативну схему конструювання політкоректної реальності, що конструюється на суб'єктивних знаннях людей в процесі їх діяльності. Механізм конструювання політкоректності дозволяє владним суб'єктам будувати зразки політкоректного мовлення, що громадяни включають до їх смислової сфери. Політкоректність, як соціальний конструкт, характеризує мовно-поведінкові норми, цінності комунікації між членами суспільства (публікація: Ємельянов В.М., Євтушенко Н.О. Політична коректність – соціальний конструкт сучасного мовного простору публічного

управління. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 17. С. 698-717. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/316/271> (категорія Б). DOI:10.34132/pard2022.17.03)

Апробація матеріалів дисертації. Окремі положення й висновки дисертації були заслухані та отримали позитивну оцінку на засіданнях між кафедрального семінару Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування ЧНУ імені Петра Могили

Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, таких як: «Ольвійський форум: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (м. Миколаїв, 2019, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025 р.р.); Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 2019, 2022, 2023, 2024, 2025 р.р.), Науково-практична конференція «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?» (м. Миколаїв Україна, 2019 р.); V-ї Міжнародна науково-практична конференція «Modern research in world science» (м. Львів, Україна, 2022 р.) 1-ої та 2-ої Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю (м. Івано-Франківськ, 2024, 2025 р.р.).

Публікації. Загальні положення та зміст дисертації відображено в 22 працях, зокрема, 8 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління категорії «Б» (4 статті у співавторстві, 4 – одноосібно), в 14 тезах доповідей у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 260 сторінок, із них 215 сторінки основного тексту. Робота містить 2 таблиці, 18 рисунків, 3 діаграми. Список використаних джерел містить 392 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження політичної коректності в публічному управлінні

В умовах розбудови демократичної, європейської української держави політична коректність в публічному управлінні стає невід'ємним елементом політико-адміністративних відносин. У промовах, виступах політичних лідерів, державних діячів використовуються емоційно-нейтральні мовні одиниці, які покликані пом'якшити неприємне враження слухачів від подій, явищ, що обговорюються. Отже, заміна образливих слів, висловлювань, які є забороненими, незручними для вживання, відбувається під впливом ціннісно-нормативних, морально-етичних установок, що формуються у сфері публічної комунікації.

Саме тому осмислене використання емоційно-нейтральних мовних одиниць, не тільки в політичному, але й в адміністративно-управлінському контексті «набуває нових мотивацій для їх застосування та нового призначення» [124, с. 34], зокрема, як засобу реалізації доктрини політкоректності в публічно-управлінському дискурсі.

О. Гончарова підкреслює, що в політиці нейтральні мовні одиниці «відволікають увагу від негативних економічних факторів, їхнє вживання також спрямоване на прикриття антигуманної політики держави, особливо агресивних воєнних дій» [33, с. 70]. Хоча в широкому розумінні їх використання є засобом пом'якшення мовних висловлювань.

На нашу думку, нейтральні мовні одиниці можна використовувати як засіб справити сприятливе враження на адресата, тому політкоректність активно застосовується в сучасному публічному управлінні «для згладжування гострих моментів». Тобто політкоректність «являє собою

видозмінений спосіб репрезентації інформації з метою досягнення того або іншого комунікативного ефекту» [50, с. 93]. Запровадження владними інститутами в публічному управлінні політкоректності є не тільки маніпулюванням свідомістю людини, прикрашанням дійсності, але є ще й гармонізацією соціальних відносин, налагодженням доброзичливої комунікації влади та людей в суспільстві.

Політкоректність народилась на Заході як певний суспільний договір, фактор запобігання конфліктам та утвердження терпимості. Зокрема, у США, що мала багатонаціональний склад населення, високий рівень індивідуальних свобод, політична коректність з'явилась як негативне ставлення темношкірих американців до «расизму англійської мови», що вимагали її «дерасіалізації» – «deracialization» [332]. Крім того в США розповсюдженню політкоректності сприяли феміністичні рухи, а також організації, що боролися за права національних меншин, інвалідів, соціальних меншин, тварин, природи.

Слід взяти до уваги той факт, що розповсюдження політкоректності в світі пов'язано з англійською мовою, мовою міжнародного спілкування. Мова здатна надати позитивну чи нейтральну оцінку подіям, тобто сформуванню у громадянина позитивне або негативне ставлення до явищ дійсності. Політкоректна мова в публічному управлінні – це більше «спосіб дії, ніж засіб передачі думки» [318, р. 23], а точніше це морально-етична поведінкова норма. Тобто вибудовується ситуація, при якій той, хто не дотримується норм політкоректності, стає ізгоем, зокрема, його можуть морально засудити, притягнути до адміністративної відповідальності або звільнити з роботи.

В публічному управлінні суб'єкт влади впливає на об'єкт – суспільство. Англійський держслужбовець Десмонд Кілінг вперше використав термін «публічне управління» як «спосіб найкращого використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей держави» [313, р. 15]. Науковці В. Андріяш і О. Євтушенко вважають, що «публічне управління – це організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її

впорядкування, збереження, спираючись на владну силу, яку обмежує дієвий суспільний контроль» [58, с. 16]. Отже, публічне управління – це владний вплив суб'єкта управління на об'єкт (людей, їх спільну діяльність) за допомогою законів, постанов, розпоряджень.

Діяльність публічного управління спрямована на практичну реалізацію організаційних, виконавчо-розпорядчих функцій держави. Політкоректність в публічному управлінні можна розглядати як систему поглядів, що покликана захистити членів суспільства від дискримінації за будь-якою ознакою. Вона покликана враховувати інтереси всіх сторін й переконувати суспільство в правильності та необхідності відповідати встановленим в суспільстві правилам та нормам політкоректного мовлення, що забороняє вживати слова й висловлювання, що є образливими для певних соціальних груп. Саме державно-владні інституції повинні спонукати людей до виконання політкоректних норм, що вимагають «відмовитися від вживання слів і дій, які могли б бути образливими для інших» [5, с. 23] в процесі комунікації.

На нашу думку, політкоректність є засобом, за допомогою якого будуються взаємодії в публічному управлінні, здійснюється владний вплив на всі галузі та сфери життєдіяльності суспільства, а також відбувається підтримання сталих комунікативних зав'язків, щоб забезпечити між ними повноцінний діалог.

Якщо говорити про галузь знань «Публічне управління», то феномен політкоректності науковцями з публічного управління недостатньо вивчений. Частково проблематика політкоректності вивчалася і вивчається лінгвістами, політологами, соціологами в контексті мовних особливостей міжкультурної комунікації.

Тому одним із завдань нашого дослідження є характеристика доктрини «політична коректність» як найбільш ефективного мовного інструмента, що здійснює вплив на масову свідомість. Використання цієї доктрини в публічному управлінні дає можливість представникам публічної влади

формувати потрібні установки у адресатів, мотивувати їх на потрібні дії.

Вважаємо, що політкоректність сприяє політичним, культурним, та мовним трансформаціям. Політкоректність виникла у Сполучених Штатах в 70-80-х роках ХХ століття як ідеологія, що вимагає створення й використання термінології, яка б усувала дискримінацію щодо осіб за різними ознаками, зокрема релігійними, расовими, статевими, сексуальними, етнічними або національними. Політкоректність, як ідеологія, є системою концептуально оформлених філософських, політико-правових, мовно-культурних, філологічних ідей, інструментів у державі.

Варто підкреслити, що процес налагодження суспільної взаємодії відбувається за допомогою засобів пом'якшення мови, слів-замінників. Отже, слова-замінники є невід'ємною частиною управлінської комунікації на трьох владних рівнях: державному, регіональному та рівні територіальної громади. Це означає, що сфера поширення слів-замінників охоплює всю систему публічного управління.

Отже, як бачимо, до такої «комунікації залучені як суб'єкти, що безпосередньо належать до системи публічного управління, так і ті, що знаходяться поза нею – у громадському та приватному секторах» [47, с. 3]. Тобто комунікація, погодимось з Гобан-Клас, це «механізм, завдяки якому людські стосунки можуть існувати й розвиватися» разом із засобами їх передачі у просторі та часі [293, с. 45].

В рамках комунікативно-дискурсивного підходу, що ґрунтується на логічних умовиводах, вважаємо, що термін «політична коректність» є актом мовної поведінки – «відмовлення від виразів і поведінки, що розглядаються як дискримінаційні чи образливі для певної групи людей» [263]. А в умовах європейського вибору розвитку нашої країни політкоректність виступає як форма співіснування людей. Публічне управління, як «практична реалізація організаційних, виконавчо-розпорядчих функцій» [57, с. 45], має на меті не стільки переконати громадськість, скільки спонукати її до правильного розуміння дій влади.

В останні десятиліття спостерігається зростаючий інтерес до явища політкоректності в публічному управлінні, в першу чергу, через необхідність знайти нові засоби мовного відображення дійсності, сформувати відповідну культуру терпимості, яка є «нормою цивілізованого компромісу між конкуруючими культурними практиками» [186, с.244].

По-друге, останнім часом у США розгорілися дебати щодо впливу ідей політичної коректності на суспільство та мову в умовах мультикультуралізму, який визнає культурне, расове, релігійне різноманіття та вимагає терпимого, ввічливого, чемного ставлення до іншого. Однак, як слушно зауважує Ф. Фукуяма, мультикультуралізм – це не тільки терпимість до культурного різноманіття, але й «вимога законодавчого визнання прав етнічних, расових, релігійних та культурних груп, в сьогоденні визнаний практично усіма ліберальними демократіями» [287, р. 9]. Отже мультикультуралізм є продуктом постмодерну, який несе ідею децентралізації.

По-третє, політкоректність як соціально-політичне, культурне та мовне явище, суттєво вплинуло на сучасну мову та на збільшення використання слів-замінників у ЗМІ (камуфлювання сенсу висловлювання, мовного маніпулювання), тому що події в суспільстві неодмінно відображаються в мові, а доктрина політкоректності стає складовою мовної культури сучасного суспільства.

По-четверте, політкоректна мова активно використовується у взаємовідносинах між владою й громадськістю, що сприяє налагодженню ефективних взаємовідносин між ними, формує тактовне, ввічливе, чемне, м'яке ставлення публічних управлінців до деяких понять, подій, явищ. Отже, комунікація розглядається нами як багатоплановий процес установа й розвитку міжособистісних відносин і взаємозв'язків влади з громадськістю.

Зазначимо, що розвиток зв'язків між владою й громадськістю дасть змогу ефективно вирішувати проблеми, що виникають у суспільстві та, насамперед, допоможе «подолати відчуженість між громадськістю та

державою» [158, с. 10]. Такі зв'язки будуються на розробці методів, що «забезпечують встановлення взаємовідносин між різними соціальними групами, заснованих на інформованості та, як результат, довірі» [90, с. 94] до публічних органів, що підвищує їх репутацію, а також сприяє прогресивним змінам в структурі публічного управління.

Для більш докладного вивчення запропонованої теми дослідження, проаналізуємо наступні поняття: «дискурс», «адміністративний дискурс», «політичний дискурс», «публічно-адміністративний дискурс» в понятійному апараті науки. Для цього будемо керуватись висловлюваннями М. Фуко, що влада пронизує суспільство, нав'язуючи індивідам певне бачення дій, життя в умовах публічно-владної комунікативної взаємодії. Тому М. Фуко вважав, що «в промові не тільки відтворюється боротьба та істина панування – а й те, заради чого ведеться боротьба, це влада, до якої рвуться» [203, с. 7]. Автори «Політологічного енциклопедичного словника» (ред. Ю. Шемшученко) визначають владу, як «здатність і можливість здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на діяльність, поведінку людей» [141, с. 87].

Для того, щоб зрозуміти роль політичної коректності в дискурсі публічного управління, розглянемо поняття «дискурс» (з лат.: *discours* – «розмова, словесна розправа» [20, с. 299]), який як самостійний термін був використаний американцем З. Харрісом в статті «Аналіз дискурсу» (1952 р.). Вчений вживав його при характеристиці методу аналізу висловлювання, тому розглядав дискурс як «сукупність речень у певній послідовності, що були сказані або написані в конкретній ситуації мовлення» [304, р. 3].

К. Серажим розглядає дискурс як «комунікативний феномен» [162, с. 4], як комунікативне явище, що має зв'язок із усним мовленням та є найважливішим провідником владних рішень в громадянському суспільстві. Ф. Бацевич визначає «дискурс» як «тип комунікації, мовленнєвий потік, що регулюється учасниками» [10, с. 138]. Т. Кириченка вважає, що дискурс – це «вербалізована комунікативно-пізнавальна діяльність, для якої важлива наявність як мовних, так і позамовних чинників (свідомість учасників

комунікації, контекст (у широкому сенсі), різні когнітивні аспекти)» [79, с. 195].

Ми можемо констатувати, що дискурс за сферою реалізації має безліч різновидів, але нас цікавить публічність «адміністративного дискурсу». Термін «публічний» в українській мові трактується як такий, що відбувається в присутності публіки, тобто прилюдний, гласний, відкритий, громадський тощо [126, с. 843]. На думку Х. Арндта, «публічне» це «все, що з'являється публічно, може бути побачене і почуте кожним та має якнайширшу публічність» [231, р. 50]. Саме тому «суб'єктом публічності як підкреслює Юрген Габермас є громадськість як носій громадської думки» [299, р. 2]. В європейському суспільстві термін «публічний» використовується для позначення дій, як держави, так і суспільства, які не протиставляються, але є нероздільними.

Поняття «публічності» акцентує нашу увагу на двох аспектах:

по-перше, «відкритості», яка означає доступність громадськості до публічного управління;

по-друге, характеризує процес взаємовідносин влади з громадськістю.

В нашому випадку саме взаємодія владних суб'єктів й громадськості має значення для розуміння доктрини політкоректності в публічному управлінні.

В словнику української мови громадськість визначається як «передова частина, передові кола суспільства» [172, с.175], тобто поняття «громадськість» є узагальнюючою категорією, що в «певний момент об'єднує всіх, хто стикається зі спільною проблемою та може разом шукати шляхи її розв'язання» [72, с. 82]. При цьому для громадськості характерні: «потреба в комунікації, колективна діяльність, перевага громадських інтересів над приватними, активне вираження своєї суспільної позиції тощо» [92, с. 1204].

Громадська думка є дієвим каналом інформації, впливу на суспільство, її суб'єктами є громадськість (населення, народ держави). Ми вважаємо

більш доцільною думку німецького філософа та соціолога Ю. Габермаса, що розглядає громадську думку як «сукупність позицій освічених людей, а також позиції людей, групова думка яких претендує на загальну значущість» [26, с. 283] в публічній сфері як «сфері соціального життя» [26, с. 318].

Саме тому в демократичному громадянському суспільстві громадська думка відіграє значну роль, тому що відображає суспільне буття, зокрема, стан суспільних відносин; здійснює активний вплив на соціальну дійсність, на формування культури, моралі, ідеології та ін. О. Стариковська підкреслює важливу «роль громадської думки у формуванні функцій (пізнавальної, управлінської, консультаційної, регуляційної, виховної, інтеграційної, ідентифікаційної тощо), які вона виконує» [182, с. 128].

Що стосується терміну «адміністративний» (лат. *administrare* – допомагати, прислужувати, завідувати), то, по-перше, він «пов'язаний з управлінням, керуванням», а по-друге, як «той, що входить у повноваження виконавчої влади» [169]. Учасниками «адміністративного дискурсу» є керівники і підлеглі як представники владних інститутів, що організують й скеровують людські ресурси задля досягнення мети владних інститутів, до яких вони належать. Його специфікою є комунікації у рамках статусно-рольових відносин (відносин підпорядкованості та регламентованості між учасниками спілкування. Тобто в адміністративному дискурсі реалізуються наступні функції виконавчої влади:

- виконавча (реалізація правових актів законодавчої влади);
- розпорядча (видання управлінських актів: постанови, розпорядження, рекомендації тощо);
- обліку і контролю (отримання зворотної інформації: звіти, доповіді тощо);
- регулятивна (керівництво, контроль, координація, планування, облік, прогнозування);
- мотиваційна (стимулювання державних службовців: похвала, подяка, винагорода, осуд, догана).

На нашу думку, функціонування «адміністративного дискурсу» обмежено роллю адміністративних інститутів (здобуття, осмислення й передача управлінської інформації) у «взаємовідносинах з інститутами громадянського суспільства з метою реалізації державної політики в різноманітних сферах суспільного життя» [56, с.680].

Виходячи з цього, під акторами «публічно-адміністративного дискурсу» ми розуміємо не тільки органи публічної влади, що діють і здійснюють управління в публічній сфері, але й громадські організації, їх об'єднання (професійні, профспілкові, релігійні, медичні, наукові тощо). На нашу думку, в умовах демократії «публічність» характеризує відкритість демократичного громадянського суспільства. В такому суспільстві публічна влада реалізується за допомогою інституцій публічного управління, через прийняття потрібних управлінських рішень, а взаємовідносини владних інституцій з громадськістю відбуваються на принципах відкритості, прозорості, відповідальності.

Викладене вище засвідчує, що «публічно-адміністративний дискурс» поняття складне й багатогранне, не тільки тому, що акцентує увагу на публічно-управлінській практиці, але й стосується всіх суспільних комунікацій. Саме тому вважаємо правильним використовувати термін «публічно-адміністративний дискурс», характеризуючи комунікативну взаємодію між органами публічного управління та громадськістю, «комунікативну взаємодію, як співпрацю органів публічної влади і громадськості у вирішенні публічно-владних питань на основі принципів: демократичності (коли зв'язки з громадськістю будуються в формі двостороннього діалогу), транспарентності (інформаційної доступності, відкритості і прозорості органів публічної влади, які є індикатором рівня довіри суспільства до влади)» [56, с.680-681].

Зрозуміло, що комунікація інституцій публічного управління з громадськістю повинна ґрунтуватися на засадах партнерства, діалогу і має бути спрямована «на реалізацію функцій держави, захисту основних прав і

свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві, між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами» [49, с. 273].

Отже, «публічно-адміністративний дискурс» є не тільки методом й засобом спілкування, але й адміністративним механізмом управління, системою взаємоузгоджених дій державних органів з громадськістю, яка є повноцінним учасником комунікації, при цьому приймаючи участь у розробці та прийнятті державних рішень. Загалом, з проявами «публічно-адміністративного дискурсу» ми стикаємось кожного дня, звертаючись до публічних управлінців, дивлячись їх виступи (дебати) на телебаченні, читаючи газети, слухаючи політичні промови державних діячів. Зазначимо, «публічно-адміністративний дискурс» реалізується в публічній сфері за допомогою публічної комунікації, яка є «своєрідним засобом взаємодії між органами державної влади та громадськістю в системі державного управління» [225, с.90]. Публічна комунікація є «символічним, генералізуючим комунікативним засобом» [97]. Дослідник Є. Романенко до основних її різновидів відносить: «просвітницьку комунікацію, публічні виступи та дебати, публічні акції, ПР-компанії та рекламу, політичні ток-шоу» [155, с. 19].

Отже, інститути публічного управління в демократичній країні не можуть існувати без комунікацій з громадськістю – двостороннього процесу обміну інформацією, потрібного як владі так і громадськості. Комунікація є важливим інструментом розбудови демократичного українського суспільства. Погоджуємось з В. Мазур, що «комунікації інформують населення і владні структури та інститути громадянського суспільства, дозволяють видавати накази, ухвалювати законодавчі акти, переконувати людей» [105].

Виходячи з запропонованих висловлювань, «публічно-адміністративний дискурс в публічному управлінні» постає як адміністративно-комунікативна діяльність, яка забезпечує функціонування

публічної влади (Рис. 1.1). Вона поділяється на державну владу, яка діє в масштабі країни «за допомогою державних органів та має монопольне право на застосування легалізованого насильства (правовий примус) у масштабах усього суспільства», та муніципальну (місцеве самоврядування), що діє як «влада населення територіальної громади (адміністративно-територіального утворення), яка здійснюється в інтересах населення» [59, с. 9].

Рис. 1.1. Функції публічної влади

Джерело: складено автором

Між публічно-адміністративним і політичним дискурсом є певні розбіжності. Правий В. Юшкевич, що «публічно-адміністративний дискурс інкорпорує політичний лише частково, тобто розумово-комунікативна діяльність вищої ланки державного управління постає як публічний

політичний дискурс» [225, с.92].

На нашу думку, «публічно-адміністративний дискурс» реалізує комунікативно-управлінську функцію, що пов'язана з реалізацією державних управлінських рішень, а також такими концептами (з лат. *conceptus* – поняття), як «влада», «публічна влада», «публічне управління». Тому його мета – це реалізація публічної влади на загальнодержавному, регіональному та муніципальному рівнях через апарат управління, що здійснює владний керуючий вплив на об'єкти управління, суспільні відносини і спрямовано на вирішення проблемних питань життя суспільства, задоволення потреб населення за допомогою наявних ресурсів: людських, матеріальних, фінансових, природних тощо.

Таким чином, публічно-адміністративний дискурс – це комплекс публічно-владних відносин між державою і суспільством, його завдання: проінформувати, переконати і спонукати громадськість (громадські організації, установи) до певних дій в процесі реалізації державних рішень, при вирішенні суспільних справ (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Публічно-адміністративний дискурс в публічному управлінні
Джерело: сформовано автором

Отже, публічно-адміністративний дискурс є системою комунікації, а тому має реальний вимір, соціальний простір, в якому відбувається комунікація й застосовуються мовні засоби, на які покладається виконання відповідної функції. Таке його розуміння допомагає зрозуміти роль доктрини політкоректності в публічному управлінні, засобах її впливу на всіх учасників комунікації.

Однак, частина дослідників частіше під публічно-адміністративним дискурсом розуміють його інституціональну форму – адміністративний дискурс (статусно-ролеві комунікації обмежені діяльністю владних інститутів), або через його мовленнєві акти – політичний, що на думку американського політолога Л. Пайєма «передбачає не односторонню спрямованість сигналів від еліт до мас, а весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, які мають різний вплив на політику» [355, р. 45].

В Україні в умовах політизованості усіх сфер життя частіше використовують термін «політичний дискурс», розуміючи під терміном «політичний» будь-який «політичний акт у відповідній інституційній сфері» [273, р.11]. Отже, головною метою «політичного дискурсу» є вплив на суспільство, щоб «вселити адресатам – громадянам, співтовариствам, суспільству – необхідність політично правильних дій, або оцінок» [50, с.92].

На думку Т. Курбатова, в статті «Зміст і цілі політичного дискурсу», «політичний дискурс» від інших видів дискурсу відрізняє: «політична лексика», а звичайні мовні знаки в ньому вживаються не так, як у звичайному мовленні; специфічна структура і як наслідок своєрідні мовленнєві прийоми; специфіка його реалізації, тобто його оформлення (звукового або письмового) [94].

Зрозуміло, що «публічно-адміністративний дискурс», як сукупність сенсів, когнітивних та ціннісних значень, є основою управлінської культури суспільства. Він охоплює всі форми комунікативної активності суб'єктів публічного управління. Однак маючи широку сферу застосування «публічно-

адміністративний дискурс» частіше інтерпретується вченими як «політичний дискурс», що найбільш придатний для прикрашення дійсності, щоб приховати справжній стан справ. В політичному дискурсі активно вживаються слова-замінники «з метою прикрашення негативних явищ, процесів соціальної дійсності, або завуальовання їх суті» [31, с. 36].

Нагадаємо, що ще в часи Стародавньої Греції та Риму державними діячами були зроблені спроби використати у власних промовах емоційно-нейтральні слова або висловлювання, щоб завуальовати факти і події, що мають для суспільної свідомості свідомо несприятливу систему оцінок і здатні викликати незадоволення їх діяльністю. Тому на певному історичному етапі розвитку суспільства в процесі комунікації виникали заборони використання певних слів, імен людей. Головна мета таких заборон уникнути образи почуттів тих на кого спрямована політична промова, щоб формувати потрібну громадську думку. Погоджуємось з думкою О. Олексенко, що поширення в мові пом'якшувальних або маскувальних слів і висловлювань пов'язано із «словесними табу, що виникають у мовленні в результаті заборони на використання слів сакрального або ж негативного змісту» [129, с. 328].

Отже, виникнення емоційно-нейтральних слів, пов'язане з існуванням табу (табу – франц. *taboo*, від полінезійського *tapu* – заборонений, священний) [196, с. 701]. В основі табу лежить страх. А табуйовані «слова та вирази, які замінюють точні назви предметів або явищ, що лякали мовця давали можливість говорити про них без небезпеки викликати лихі сили, що стоять за словом» [18, с. 44].

Використання коректних слів замість недозволених або небажаних слів чи висловлювань потрібне було, щоб не викликати негативні почуття, у того, до кого мовець звертається. На думку дослідників – це можливе лише за допомогою, по-перше, «заміни жорсткого вираження на більш м'яке і прийнятне (Р. Спірс) [372, р. 11]; використання «слів, що висловлюють ідею в пом'якшеному чи завуальованому або більш шанобливому вигляді» (Дж.

Лоуренс) [322, р. 81]; заміни «грубих назв предметів і явищ, щоб уникнути негативного враження від сказаного» (Ю. Полтавець) [142, с. 230]; використання «благозвучних слів чи висловів, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, неввічливими, надто різкими» (Дж. Німан) [338, р. 36].

Виходячи з цього, Дж. Німан и К. Сільвер наголошують, що «вживання необразливого або приємного терміну замість прямого, образливого, при цьому маскуючи істину» є евфемізацію [229, р. 15], яка на думку українського дослідника М. Булаха є процесом «заміни слів і виразів, які мовець (автор тексту) вважає нетактовними, неввічливими або грубими, на стилістично нейтральні» [17, с.98].

Дані висловлювання призводять до висновку, що основними цілями використання слів-замінників в публічному управлінні є побудова системи політкоректних термінів, що відповідають основним морально етичним нормам суспільства. Використання політкоректних термінів сприяє формуванню ввічливої мовної поведінки, суть якої не зачепити почуття і гідність індивіда мовною нетактовністю або прямолінійністю.

Активне вивчення політичної коректності почалося в середині минулого століття і було зумовлене потребами лінгвістичної теорії, розвитком політологічної, управлінської науки. В ХХІ столітті в публічному управлінні, в дипломатичних відносинах, при веденні внутрішньої політики, почалось, на думку О. Назаренко і В. Галеженко, «використання лексичних засобів, які приховують негативну конотацію мовної одиниці й, відповідно, перетворюють її на нейтральну, наближуючи слово чи словосполучення до первинної денотативної функції» [123, с.100].

В публічному управлінні «політкоректність» почала використовуватись як інструмент захисту меншин, як ідеологія сучасної демократії, складовими якої (в громадянському суспільстві) є такі якості, як мораль, духовність, правосвідомість, національний характер, національний менталітет.

На нашу думку «політкоректність» в публічній сфері реалізується за

допомогою механізму владного впливу, що дозволяє переконати і спонукати громадян, як наголошує П. Бейлі, до «політично правильних» дій або оцінок [235, р. 104]. Саме тому темою дослідження є «механізми реалізації політичної коректності в публічному управлінні».

Методологічний напрямок, що виник в 90-ті роки, використовує дискурсивний підхід до ролі держави, її апарату («державного апарату» [346]) в публічному управлінні. Досліджуються конкретні моделі, методики маніпулювання думкою населення, що на думку Р. Дентона і Г. Вудварда мають на меті вплив на аудиторію, іноді за допомогою маніпуляції свідомістю [270, р. 10-22]).

Дослідження дев'яностих років вплинули на розвиток методології й різних методологічних підходів до аналізу публічного управління, як соціального, політичного, культурного явища, конструкту соціальної реальності відповідно до системи цінностей, норм, установок, ідеології. Для прикладу можна навести так звану «функціональну» лінгвістику М. Халлідея, що пов'язувала лінгвістичну форму із соціальною, зокрема, владною діяльністю [303].

Так для вивчення та аналізу сфери публічного управління з'явилися: теорія мовних актів (Дж. Вілсон [390], Дж. Бломмарт і Дж. Вершурен [242]); когнітивна лінгвістика (П. Чілтон [260]); конверсаційний аналіз (Дж. Аткинсон) [232]; «європейський» аналіз тексту (Т. А. ван Дейк [275]); критичний аналіз – зв'язок між мовою та владою (Н. Фейрклаф [278, р.1]); критична лінгвістика – розуміння мови як засобу владного впливу та соціального контролю (Н. Фейрклаф [278], Р. Водак [391], Д. Блума та С. Тальвалкара [243]); метод контент-аналізу для аналізу змістовної сторони публічних текстів, що дозволяє виявити когнітивні диспозиції окремих державних діячів, їх ціннісні пріоритети та ін. (П. Чілтон і М. Ільїн [259]).

Все це сприяло появі в публічному управлінні слів та висловлювань, що замінюють грубі, різкі, невічливі. Такі висловлювання прагнули не образити, не зачепити слухача, тобто забезпечити комунікативний комфорт.

Іноді емоційно-нейтральні слова сприймають як негативне мовне явище (лицемірство), мета якого прикриття «непривабливих явищ життя або нескромних думок і намірів». Неоднозначне ставлення до використання слів-замінників призводить й до неоднозначного відношення до явища політкоректності.

Отже, мовна стратегія завжди стикалася з темою влади, тому актуальність слів-замінників (емоційно-нейтральних слів) в публічному управлінні не викликає сумніву. По суті, їх використання замість образливих, неприємних можна розглядати як механізм реалізації доктрини політкоректності. По-перше, слова-замінники відображають зміни, що відбуваються в суспільній свідомості; по-друге, запроваджують нові способи мовного вираження замість тих, які зачіпають почуття і гідність індивіда, обмежують його людські права; по-третє, сприяють поширенню та закріпленню в суспільстві ідеї політкоректності, щоб подолати існуючу в суспільстві дискримінацію щодо його членів.

Аналіз підходів до розуміння політкоректності дозволяє трактувати її як особливу ідеологічну реалію, культурно-поведінкову та мовну тенденцію, мовну ввічливість та ін. Нам здається, що на даному етапі суперечливих оцінок та підходів до «політкоректності», використовуючи міждисциплінарний підхід, доцільно визначити «політкоректність» не тільки як особливу культурно-поведінкову та мовну категорію, але й як механізм подолання міжнаціональних, міжкультурних, міжетнічних протиріч і конфліктів.

Таким чином, дослідження політкоректності в публічному управлінні дозволяє зробити наступні висновки:

- термін «політкоректності» з'являється в публічному управлінні, щоб підкреслити роль мови у взаємовідносинах влади й суспільства, наголосити, що взаємодія публічних управлінців та громадськості будується на засадах партнерства та взаємовідповідального діалогу;
- термін «політкоректність» сьогодні є не тільки лінгвокультурною

й ідеологічною реалією, але й практикою публічного управління, тому що торкається всіх сфер суспільства (політики, економіки, культури, освіти тощо);

– політична коректність в публічному управлінні є комунікативним актом і в процесі комунікації використовується: по-перше, як стратегія завуалювання, пом'якшення небажаної інформації, що дозволяє зробити менш очевидними неприємні факти; по-друге, є засобом впливу на суспільство з метою прийняття й обґрунтування політичних, соціально-ідеологічних стратегій, підтримки або руйнування позицій, нав'язування ідеології в масовій свідомості;

– політкоректність в публічному управлінні – це нові способи мовного виразу замість тих, які зачіпають почуття індивіда, обмежують його права і свободи. Саме мова, точніше політкоректна мова, виступає засобом реалізації доктрини політкоректності як системи концептуально оформлених ідеологічних, культурних норм у суспільстві.

1.2. Проблематика феномену політкоректності в історії людства

Феномен «політкоректність» виник в англomовних країнах й отримав досить широке поширення в світі. Під феноменом (грец. φαινόμενον – має місце, явище) ми розуміємо явище, що можна охарактеризувати в процесі дослідження, спираючись на І. Канта, який визначає феномен, як «явище, яке може бути пізнане на основі досвіду» [73, с.170].

Появу феномену «політкоректність» одні пов'язують зі справою «Чізхольм проти Джорджії» Верховного Суду США 1793 р. В рішенні Суду було вжито словосполучення «політично некоректний» (not politically correct), тобто суспільно неприйнятний. Інші – з ім'ям Й. Сталіна, що писав про «коректну» політику держави. Треті, зокрема, У. Сефаєр наголошує, що його поява пов'язана з виразом «правильне (коректне) мислення», що вперше використане лідером компартії Китаю Мао Цзедунем і означало «суворе

дотримання лінії партії» у значенні «групові інтереси» [368, р. 590]. Четверті вважають, що «політкоректність» з'явилась як уявлення лівих про «політичну правильність» в 1970-х рр. [210], як результат «комуністичної ідеології» [283, с. 3].

Але найбільш поширена думка, що феномен «політкоректність» з'явився наприкінці 70-х – початку 80-х рр. в США як система поглядів, спрямованих на запобігання дискримінації меншин за расовою, етнічною, статевою ознакою. В 1990-ті роки термін «політкоректність» почав активно вживатися в університетському середовищі США в умовах лібералізації суспільного устрою, а також вимог виключити з мови слова і вирази, які є образливими для людини за ознакою раси, статі, сімейного статусу, віку, віросповідання, сексуальної приналежності тощо.

Отже, можна визнати, що сучасна політкоректність з'явилась в ході руху за права дискримінованих меншин в США, ставши «нормою соціокультурної та мовної поведінки, й ідеологією сучасної західної демократії» [6, с.147].

Нарешті, термін «коректність від латинського *correctus* – ввічливість, тактовність» [172, с. 287] характеризує використання термінології, яка б усувала дискримінацію щодо осіб за будь-якою ознакою (фізична конституція, вік, інтелектуальні здібності, релігія, расові й статеві відмінності, сексуальна орієнтація, етнічна/національна приналежність тощо).

Що стосується терміну «політкоректність», то він позначає «прийнятний стиль мовлення, що унеможлиблює образу певних людей чи груп суспільства, як метод толерантного означення суперечливих явищ в суспільстві» [210], як певну ідеологію побудови безконфліктного суспільства, як вилучення з мови образливих для окремих соціальних груп слів та виразів. Розуміння цього феномену дає можливість правильно орієнтуватися в сучасному публічному дискурсі. Особливо це важливо для України, коли в процесі євроінтеграції створюються умови для пересування й

спілкування українців з представниками різних народів й культур з властивими їм ідеями та ідеологіями.

Зрозуміло, що феномен «політкоректність» був зумовлений його дискурсивним та нормативним характером. На думку О. Нехаєнко, «політкоректність формує «порядок денний» в суспільстві шляхом встановлення меж, за які не може виходити комунікація». Дослідниця вважає, що «такі межі можуть встановлюватися та закріплюватися не лише на культурному та ціннісному рівнях, але й юридично. Відомими є випадки в США, коли за вживання певних слів та евфемізмів людина підлягає не лише суспільному осуду, а й адміністративній відповідальності» [125, с.95].

Отже, проблема коректності не нова, вона з'явилась ще в первісному суспільстві, але основи коректного, ввічливого відношення однієї людини до іншої були закладені лише в часи античності [224, с. 13]. Саме в античності з'являються норми коректної поведінки людей в дискусіях, а також при спілкуванні. Так філософ Сократ (469–399 рр. до н. е.) у власному вченні пропонував вчитись коректності, добродійності та доброчесності, не ображаючи співрозмовника складними для розуміння і сприйняття висловлюваннями. Його учень Платон (427–377 рр. до н. е.), аналізуючи форми суспільного життя людей, вказував, що в процесі комунікації між людьми виникають конфлікти, з'являються образливі висловлювання, а тому треба терпляче (коректно) ставитись один до одного [139, с. 246]. На думку Аристотеля (384–322 рр. до н. е.) властивістю поведінки людини повинні бути моральні цінності: доброчесність, добродійність, коректність стосовно інших. У творі «Нікомахова етика» він розглядає питання про чесноти та моральний характер людини, яка повинна бути тактовною й терпимою до інших [7].

Серед римлян треба згадати філософа-стоїка, римського імператора Марка Аврелія (121-180 рр.), що у творі «Наодинці із собою» звертається до проблеми шанобливого, коректного ставлення до співрозмовника [1, с. 38–40]. Марка Туллія Цицерона (106–43 рр. до н.е.), який вважав, що в основі

інтересів людей, їх згоди лежать увага один до одного, розум і справедливість [211, с. 65].

Можна зазначити, що вже в часи античності філософи прекрасно розуміли відмінності людей залежно від їх расової, етнічної чи статевої ознаки, за типом мислення, належності до певної культури, а тому коректність розглядалась вченими моральною якістю, що виявляється в доброзичливому, ввічливому ставленні одних людей до інших в процесі спілкування, незалежно від їх вигляду та їхніх поглядів. Саме тому в дискусіях, спілкуванні античні філософи, висловлюючи протилежні точки зору, виступали за діалог без образ особистості, тобто за коректне, ввічливе ставлення один до одного.

Бажаємо нагадати, що античні твори вплинули й на українських мислителів давньокиївських часів, що розглядали людську природу як складову духовного і тілесного. Вважали головним духовну складову людини, що сприяє її самопізнанню і самовдосконаленню. Саме духовна складова, на думку Володимира Мономаха, дозволяє людям «позбавитись ганебних пристрастей, досягнути Бога в самому собі», терпимо і ввічливо (коректно) ставитись до інших [200, с. 119 – 127].

В період Середньовіччя (V – XV ст.) замість терміну «коректність» використовувався термін «терпимість» – «віротерпимість», який Августин (354-430 рр.) визначав як: «в головному – єдність, у суперечливому – свобода, в усьому – любов» [цит. 81, с. 175]. Так Августином і Т. Аквінським (1224–1274 рр.) були запропоновані філософські основи віротерпимості (релігійної толерантності), що є актуальними і сьогодні. [159]). В проповіді Нагірної (Мт.: 7, 12) вказується «тож у всьому, як хочете, щоб з вами чинили люди, так чиніть і ви з ними, бо в цьому є закон і пророки» [122]. Отже, в середньовіччі проголошується коректне ставлення до людини як засіб залучення її до віри [34, с. 290]. Термін «толерантність» в європейській філософській думці з'являється в 1361 р. в значенні, «як здатність терпіти біль» [272, р.177], але в XVI столітті його стали використовувати у значенні

«стриманості». В цьому столітті у Франції в Нантському едикті (1598р.) офіційно було зафіксовано коректне ставлення до інших релігій, що поклало кінець релігійним війнам між католиками та протестантами, обов'язковість ввічливої поведінки між віруючими.

Як бачимо, у Середньовіччі коректність, як віротерпимість, давала можливість мирного співіснування представникам різних конфесій, передбачала визнання індивідом існування альтернативних світоглядних позицій, зокрема релігійних, що сприяло політичному, економічному і культурному розвитку європейських держав і формуванню в майбутньому європейського співтовариства.

В період Нового часу англійський філософ Дж. Локк (1632-1704 рр.) у «Листі про віротерпимість» (1685-1686) звернувся до проблеми терпимості, яку трактує як «етичний принцип налаштованості та злагоди». У трактатах «Досвід про віротерпимість» (1667р.) та «Листи про толерантність» (1688 р.) вчений акцентує увагу на тому, що терпимість «необхідна там, де існують відмінності», тому треба терпляче ставитись до вибору людиною віри, що проявляється в віротерпимості, що «може принести суспільству мир і християнське милосердя» [99, с. 88–89]. Філософ вважає, що терпіння та коректне ставлення до «Іншого» – це внутрішній регулятор поведінки людини, межі якої окреслені сферами життя людей. Церква й держава, повинні виконувати своє коло зобов'язань, не втручатися в чужу сферу, а співіснувати на засадах толерантності. Погоджуємося з французькою дослідницею Ан-Марі Ділен, що Локкові трактати про «віротерпимість» – це «не тільки основоположний документ сучасної ліберальної теорії розділення Церкви і держави», але й мають «величезне значення також під оглядом іншої, далеко фундаментальнішої характеристики політичного лібералізму – ідеї про те, що в суспільстві допустимі різні уявлення про добре життя» [42, с. 126].

Отже, коректність в період Нового часу в Західній Європі розглядається не тільки, як терпимість до чужої віри, але й як світоглядний

принцип, як шанобливе ставлення до людини, до думки «іншого», до чужих звичаїв.

В епоху Просвітництва поняття коректності як терпимості до релігійних доктрин, думок і чужих звичаїв, на думку Вольтера (1694 – 1778 р.р.), використовувалось, щоб зберігати баланс соціально-політичних відносин, підтримувати ідейний прогрес суспільства. Філософ у «Трактаті про віротерпимість» (1763р.) пропонує коректно ставитись до «інших». По суті вчений закладає принцип коректного, шанобливого відношення однієї людини до іншої.

На думку франко-швейцарського філософа Ж.-Ж. Руссо (1712-1778 рр.) нерівність в соціальному середовищі обумовлена приватною власністю і призводить до політичної нерівності [41]. Вчений закликає до терпимості, коректного ставлення один до одного, зокрема, це стосується релігії. Німецький просвітитель Г. Лессінг (1729 - 1781 рр.) відстоює ідеї гуманізму, свободи, наполягає на взаємоповазі та рівності народів. У трагедії «Натан Мудрий» він виступає проти релігійної нетерпимості, висловлює думку про коректне, толерантне ставлення до будь-якої релігії.

На думку німецького філософу І. Канта (1724–1804 рр.) людина, яка терпляче зносить усе, що для неї неприємно, з метою уникнути суперечки, може вважатись коректною, толерантною. Однак, щоб стати такою людиною необхідні «зміни в серці», тобто людина повинна позбавитись ненависті, а також терпіти недосконалість інших. Так, поступово в європейському суспільстві був «запроваджений принцип коректності – кожен індивід заслуговує на рівне, неупереджене ставлення та повагу» [55, с.95].

На початку ХІХ століття поняття «коректність» набуває свого поширення в процесі спілкування (комунікації). Дж. Ст. Мілль (1806 – 1873 рр.) у праці «Про свободу» пов'язує поняття «коректність» (толерантність) з демократичними принципами справедливості та свободи, від яких залежить соціально-політична стабільність в країні. Дж. Ст. Мілль вважає, що коректне (толерантне) ставлення до людини відбувається там, де суспільством

встановлюються певні правила співжиття людей (громадян), де гарантуються їх права і свободи, де захищаються їх політичні права, де поведінка людей розумна та прогнозована [336].

Підсумуємо, що в період з XVI – XIX століття в рамках ліберальної парадигми відбувається наукове осмислення проблеми коректності та виникають нові аспекти її трактування не тільки, як терплячості (толерантності), але й як дотримання норм поведінки, що прийняті у суспільстві. Коректність ліберально орієнтованими вченими в цей період розглядається як моральна цінність, як засіб, а точніше керівний принцип збереження цілісності у суспільстві, непорушності суспільної угоди. Необхідно зазначити, що осмислення проблеми коректності призвело до формування доктрини («від лат. *doctrina* – вчення, знання, сукупність поглядів»), що «має систематизований, цілісний характер і стосується певної сфери суспільного життя» [157, с. 3]), політичної коректності.

На нашу думку, доктрина політичної коректності стосується подій, явищ, процесів, що відбуваються в суспільно-політичній сфері. У вузькому контексті вона пов'язана з мовно-етичними, культурно-поведінковими нормами в суспільстві. В широкому контексті, поняття доктрина політкоректності – це політична ідеологія завданням якої є «налагодження мостів між політичною думкою і політичною дією» [286, р. 76].

Погоджуємось з зарубіжними дослідниками, такими як К. Леві-Строс [96], Е. Фромм [202], Дж. Ролз [360-362], Ю. Габермас [26; 204;298;299], Ф. Хайєк [305] та ін., що вивченню проблем коректності, обережності у висловлюваннях й терпимості (толерантності) до думок, поглядів інших сприяли дослідження морально-етичної поведінки людей в соціумі. Коректність, як морально-етична поведінка, полягає у невторчаннях у справи інших, будується на концепції природних прав людини, визнанні її суверенітету і стає нормою культури європейських народів. Людина в умовах ліберальної демократії, яка затверджувалась в державах Західної Європи, повинна була підкорятись рішенням більшості і вважати його остаточним.

Коректність стає політикою, спрямованою на гармонізацію відносин між етнічними, культурними меншинами, нормою врегулювання. Тобто політична коректність з'являється як стиль мовлення, політика поведінки, що має мінімізувати образу різних народів за різними ознаками (расовими, релігійними, культурними тощо).

В культурі народів коректність проявляється як культурно поведінкова мовна категорія. Як зазначив французький філософ і культуролог Клод Леві-Строс культура кожного народу є самобутньою, але народам потрібно взаємодіяти, співпрацювати, тому що «світова цивілізація може бути тільки коаліцією у світовому масштабі культур, кожна з яких зберігає свою самобутність» [96, с. 353], а коректність, ввічливість є по суті нормою розуміння передбачати іншого.

Вважається, що ідеологія коректності є рисою англomовного (британського й американського) публічного управління, а тому вона національно специфічна для культури та мовної практики США.

На нашу думку феномен політкоректності в будь-якому суспільстві пов'язаний з ідеологією, що вибудовує модель мовної поведінки його членів, виконуючих владні функції. Українське суспільство, відходячи від ідеології й інститутів радянської влади і орієнтуючись на демократичні цінності та процедури, зіштовхується з дефіцитом культури спілкування як на особистісному рівні, так і політичному, що актуалізує проблему політкоректності в публічному управлінні.

Так філософ і психолог Еріх Фромм вважав, що феномен коректності стосується «власне відмінності між індивідами, які треба поважати» [202, с. 39]. Вчений зазначав, що внутрішнє відчуття людини – це його ціннісне, духовне надбання, відповідальне за його власну життєву позицію. Вчений підкреслює: «Усі люди є рівними так само, як вони й самі є цілями і тільки цілями, а не засобами одне для одного» [202, с. 39]. «Коли ми віддаємо, то водночас спонукаємо давати й іншу людину, а відтак обоє розділяємо радість від того, що втілили в життя» [202, с. 52] По суті Е. Фромм наголошує, що

коректність – це внутрішня властивість відчуття людини, її внутрішня потреба в процесі її взаємодії з іншими людьми. На думку Ю. Габермаса, в умовах комунікативної дії, коректність і толерантність – це повага до людей іншої віри, іншого образу думок, тобто готовність релігійних та нерелігійних громадян слухати протилежну сторону та вчитися у неї, але якщо раніше релігійна толерантність розумілась як неупереджене ставлення до інаквовіруючого, то нині розширюється на усіх інакомислячих, ставши необхідною умовою для «цивілізованих відносин» [204, с. 8].

Американський вчений Дж. Роулз наголошує на «автономності кожного суб'єкта соціальної взаємодії» [360, р. 65], тому визнає коректність і толерантність – лише сферою політики [361, р. 164], атрибутивною ознакою демократичного суспільства, характеризуючи такі його властивості, як принципи справедливості та рівності. На думку лауреата Нобелівської премії Фрідріха фон Гаєка, автора праці «Дорога в рабство», коректність лише технологія досягнення політичних цілей, наприклад, формування «образу ворога» [305].

Отже, поняття коректності багато аспектно й стосується як людини, так і всіх сфер її життєдіяльності (політичної, економічної, культурної тощо), тому може бути і процесом, і технологією, і ідеологією – системою ідей, поглядів на соціально-політичне життя суспільства.

Явище політкоректності набуло свого поширення в світі в умовах боротьби за громадянські права в США. Саме в США феномен політкоректності був визнаний як «сукупність конкретних дій, спрямованих на «ліквідацію дискримінації за расовою, етнічною чи статевою ознакою» [66, с. 350]. Основними причинами виникнення політкоректності в США можна вважати наступні: багатонаціональний склад населення країни; необхідність врахування інтересів різних груп населення; боротьба афроамериканців за рівноцінність людських рас; рух за статево рівноправність (фемінізм); наявність організацій, що займаються захистом прав різних верств американського населення. Саме в США, як вважає О.

Завадська, «політкоректність стає ідеологією сучасної західної демократії, що ґрунтується на концептах справедливості, рівноправ'я, дотримання прав людини» [66, с. 350].

Згодом «політкоректність» була закріплена в «Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (прийнята в Римі 4 листопада 1950 р., вступила в силу в 1953 р.). Конвенція зобов'язала «держави – члени Ради Європи забезпечити кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, основні права та свободи людини» [222].

На думку професора Гарвардського університету С. Пінкера, «доктрина політкоректності» була реакцією на появу псевдонаукових теорій: про расову неповноцінність, утиски жінок, а також, що люди «народжуються без талентів чи темпераменту і що все це в людині розвивається під впливом батьків, культури й оточення» [Цит. 212]. «Доктрина політкоректності» стає характеристикою суспільств, що зобов'язуються «утримуватися від певних висловлювань, які можливо колись були цілком прийнятними» [212]. З цього виходить, що політкоректність – це норми, звичаї, що встановлюються населенням, щоб ухилятися від нанесення образ меншинам.

Погоджуємось з Ю. Колядич та І. Хоцянівською, що метою сформованої доктрини політкоректності було «запровадження спеціальних норм мовного етикету» та створення єдиного комунікативного простору, в якому «мова, звільнена від виразів, котрі ображають почуття та гідність особи, порушують її людські права». Із вжитку виключена мова ворожнечі, але це «не означає бажання уникати незручних тем, навпаки, воно означає бажання говорити про ці теми по-іншому» [88, с. 155].

Однак у світі не існує однозначного ставлення до терміну «політкоректність». Крім того і сам термін багатьма дослідниками вважається не зовсім вдалим, тому що поняття «політична» характеризує сферу діяльності, пов'язану з політичними відносинами, а поняття «коректність» визначає ввічливе відношення, а також чемність, терпимість, толерантність, повагу до інших.

Дослідники, що займалися проблемою політкоректності намагалися встановити статус політкоректності як особливої культурно-поведінкової та мовної категорії, осмислити її характер залежно від історичних і національних умов. З'явилися ті, хто позитивно ставився до цього явища, хто розуміє його як «інструмент пом'якшення гострих соціальних конфліктів, підвищення політичної й правової культури суспільства», а також ті, кому воно не подобається, тому «розглядається як замах на традиційні ліберальні цінності, зокрема, свободу слова» [88, с.153].

Такі західні дослідники, як К.Дельпорт, Кей М. Лоузі, вважають політкоректність позитивним явищем. На думку К.Дельпорта, «політкоректність – це спосіб мислення, що вимагає вилучити з лексики всі одиниці, які могли б проявити зневажливе, образливе чи дискримінаційне ставлення до меншин» [269, р.25]. На думку Кей М. Лоузі, «політкоректність» – це «система програм, ініціатив та поглядів, розроблених з метою вдосконалення взаємодії суспільства з певними соціальними групами» [327, р. 228].

В той же час багато хто на Заході вважає політкоректність ідеологічним обмеженням погляду на світ, ворожим явищем для західної цивілізації, з яким треба боротися. Нобелівський лауреат з літератури М. Льюїс в інтерв'ю назвав політкоректність «ворожою свободі, тому що вона є викривленням правди, тобто відкидає чесність, достовірність» [111]. На думку польського кінорежисера Кшиштофа Зануссі, політкоректність – це нещастя Заходу, що остаточно задавить мислення, а про круглого дурня ми тепер маємо казати, що він «інтелігентний по-іншому» [40].

Західні дослідники, які виступають проти політкоректності оголошують її «найбільшою інтелектуальною загрозою XXI століття», що «підриває світогляд всієї західної цивілізації» [88, с. 154]. Так Кароліна Кастес визначає політкоректність як механізм «соціального терору, який не обмежується соціальною ізоляцією тих, хто протистоїть ідеології правильної мови, але й вимагає від них відповідати за свої дії» [257]. Нік Коен пов'язує

феномен політкоректності з появою соціального типу лицемірів, які «проклинають інших за їх сексизм, расизм, гомофобію тощо». При цьому не роблять нічого, щоб боротися із реальною несправедливістю. Такі люди «вітатимуть політичну коректність, тому що це дає їм нові можливості для залякування та контролю» [261]. На думку Дж. Чайта політкоректність це лише «стиль політики, в якому більш радикальні члени за допомогою ідеологічних репресій намагаються регулювати політичний дискурс» [258].

В сучасних умовах противники політкоректності наголошують, що норми мовленнєвої поведінки не вирішують реальні соціальні проблеми, а тільки завуальовують їх, тому політкоректність – це вид цензури, яка обмежує базові свободи людини. В суспільстві відбувається замовчування проблем та винесення певних осіб за межі публічного управління, а політкоректна мова, на думку С. Нагла, «служить лише засобом створення преференційної ілюзії» [337, р. 61], а за висловлюванням Н. Феаклауф є позитивною самопрезентацією ввічливості [279, р. 21], але негативним явищем, що «спотворює значення слів і ясності мови і, таким чином, призводить до її погіршення», ярликом, накладеним їх політичними опонентами [280].

Так, західні експерти, як приклад, наводять обрання Дональда Трампа 45м Президентом США. Коли демократи віддавали перевагу політкоректності, безглуздому перейменуванню речей та ситуацій, забороні називати речі своїми (власними, справжніми іменами), вони втратили довіру виборців, які віддали свої голоси кандидату, який пообіцяв чесно «Merry Christmas» замість політкоректного «Happy Holidays» на Різдво. Як казав Д. Трамп: «Вони поставили політкоректність понад загальнолюдських потреб, понад вашу безпеку, понад усе. Я відмовляюся бути політкоректним» [188, с.102].

Сьогодні, коли реалізуються європейські прагнення українського народу, як складової частини європейського мультикультурного суспільства, вивчення зарубіжного досвіду політкоректності дає можливість правильно

зрозуміти особливості політкоректної поведінки, протистояти дискримінації людей, щоб уникнути соціальних загострень і створити безконфліктну атмосферу в суспільстві.

Саме тому, сучасні українські дослідники все активніше починають займатися вивченням явища «політкоректності». Захищено низку кандидатських і докторських дисертацій – з філології, політології, що торкаються теми евфемізмів в політкоректності, а саме:

О. Януш, вивчаючи евфемію і суміжні явища в українській мові (1997) стверджує, що функція евфемізмів (слів-замінників) залежить від функціональних стилів, у яких вони використовуються. Вчений підкреслює, що евфемізми приховують негативні реалії, включаючи сферу міжнародних відносин, політичну, соціальну та інші сфери життя, а тому використовуються у формах дипломатичної ввічливості, висловлюючи повагу на основі взаємності або навпаки, можуть перерости у пристрій маніпулятивного характеру [226, с.21].

О. Форменко в дисертації «Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США 90-ті роки ХХ століття» (1998р.) аналізує сучасний американський дискурс, що формується під впливом цілого спектру екстралінгвістичних факторів, передусім, соціальних, а також визначає його, як «сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися згідно існуючих традицій та отримали перевірку досвідом» [199, с. 7].

Н. Попова в дослідженні «Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект» (2004) дає власну характеристику різних типів дискурсу: політичного, економічного, дипломатичного, юридичного, побутового, художнього, що утворюють «цілісну систему засобів формування семантико-прагматичного змісту, який сприяє створенню та розвитку діалогу між владою і суспільством» [144].

С. Онуфрив у дисертації «Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі» (2005 р.) аналізує «мас-медійні тексти (як

українські, так і закордонні), що відображають динаміку політичних трансформацій української суспільної свідомості часу незалежності, їх перебіг та осмислення в українських та закордонних ЗМІ» [131].

О. Колтуновим в дисертації «Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми» (2005 р.) наголошується, що політкоректність є інструментом «збереження соціального миру та пом'якшення політичних конфліктів» [86, с. 9].

І. Мілева в дисертації «Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України» (2005) розглядає особливості евфемістичних і дисфемістичних висловів на відміну від лексичних евфемізмів/дисфемізмів. Описує методику виявлення евфемістичного й дисфемістичного компонентів за допомогою асоціативного психолінгвістичного експерименту [118].

Н. Кондратенко у монографії «Український політичний дискурс: текстуалізація реальності» (2007 р.) досліджує специфіку українського політичного дискурсу, характеризує поняття: «політична комунікація, політична мова і політичний дискурс»; аналізує провідні параметри політичної комунікації, а також неформальні засоби політичної комунікації [89].

О. Манютіна у дисертації «Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі бульварної жіночої прози ХХ-ХХІ ст.)» (2008 р.) здійснює комплексне дослідження лексичних, семантичних, функціональних і гендерних ознак сучасних евфемізмів англійської мови, особливості їх використання у політично-коректному спілкуванні [110].

В. Великорода у дисертації «Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові» (2008 р.) на основі прагматичних особливостей їх вживання, виділяє такі функції: «превентивна, риторична, елевативна, конспіративна та дистортивна» [21, с.7-8].

Л. Ставицька у словнику «Українська мова без табу» (2008 р.) описує лексикон (слова і вислови), зафіксовані у «різнотипних словниках

української мови, які побутують в усному мовленні, художній літературі, публіцистиці, та сучасному міському фольклорі тощо» [181, с. 435-454]

I. Решетарова у дисертації «Засоби евфемії в мас-медійному дискурсі початку XXI століття (2010 р.) вивчає процеси утворення слів-замінників (евфемізмів), зокрема, їх вживання в ЗМІ. Це зумовлено «уникненням соціального чи особистого табу, досягненням комунікативного комфорту всіма учасниками комунікації, наданням експліцитної чи імпліцитної позитивної оцінки, досягненням бажаного прагматичного впливу на реципієнта тощо» [151, с. 16].

К. Кантур у дисертації «Антропосемічні евфемізми та їх функціонально-прагматичні особливості (на матеріалі англійської, французької, української та російської мов)» (2011 р.) аналізує різні погляди на механізми евфемізації, яку вчений відрізняє від дезінформації, яка «відображає неправильний реальний стан речей» [74].

В. Ханстантіновим в докторській дисертації «Феномен толерантності в контексті політичної модернізації сучасної України: теоретичний аналіз» (2012 р.) досліджує феномен толерантності (терпимості) та її місця в суспільно-політичному житті. Вчений, аналізуючи світову та вітчизняну суспільно-політичну думку, характеризує етапи становлення і розвитку концепції терпимості/толерантності залежно від соціально-економічних, культурних, політико-правових умов [207].

Д. Кашкар'ювим в статті «Когнітивний аспект евфемізації на матеріалі англійського медіа дискурсу» (2011р.) розглядаються такі «когнітивні механізми: «концептуальна метафора, концептуальна метонімія, перспективізація, генералізація, депрофілювання» тощо. Залежно від механізмів формування евфемістичної заміни, новий концепт утворюється або в результаті взаємодії двох концептів (вихідного та концепту, що репрезентується вторинною номінацією), або в результаті формування нової лексичної одиниці, що репрезентує частину змісту вихідного концепту [78],

О. Каптюрова в статті «Реалізація концепту «політична коректність» в

МАС-медійному дискурсі» розглядає концепт «політичної коректності», його культурно-поведінкові прояви та зіставляє реалізацію концепту в американському та українському медійних дискурсах [75, с.137-146].

А. Погоріла і Г. Костецька в статті «Лінгвістичний аспект дослідження евфемізмів» характеризують основні підходи до визначення поняття слів-замінників (евфемізмів) у вітчизняних та зарубіжних публікаціях. А також їх класифікацію, розглядаючи «шляхи творення, що відбувається на різних рівнях мови: лексичному, семантичному, фонетичному, словотвірному і стилістичному» [140, с. 251-256].

О. Нехаєнко в статті «Політична коректність як суспільний феномен: генеза та соціологічна концептуалізація» підкреслює вплив політкоректності на суспільство «шляхом нав'язування конкретних мовних паттернів, встановлення меж, за які не може виходити комунікація» [125, с. 95] наголошуючи на її ролі у конструюванні «соціального простору в дискурсивній та ідеологічній площині» [125, с.96]

О. Сінькевич в праці «Політкоректність в контексті глобалізаційних процесів сучасності» приділяє увагу наявності противників та критиків політкоректності, які «називають її багатоголовим чудовиськом та терором доброчесності, сучасною інквізицією, яка вишукує політично некоректну ересь і влаштовує еретикам аутодафе у вигляді переслідувань, кампаній по дискредитації, каральної цензури» [164, с.7].

В Тарасова, аналізуючи політкоректність в англійському та українському медіадискурсі, визначає її «способом життя, який впливає з певного уявлення про особистість, та її зв'язків з суспільством» [188, с.103]. Поняття «політична коректність» все частіше з'являється і в українських ЗМІ, проте вживається з досить широкою і розмитою семантикою. Оскільки прикладів недоречного використання політкоректної лексики досить багато і вони доступні широкому загалу, то й в українській мові слово «політкоректність» і його похідні часто використовуються іронічно, наприклад: Ти вже вибач, я висловлюся неполіткоректно ... або тільки моя

вроджена політкоректність не дозволяє мені лягтися і т.д. Таким чином, «політкоректність» дорівнює «вихованість, не вживання нецензурної лексики» і не має нічого спільного з проблемами дискримінації та нетолерантного відношення до певних суспільних явищ. [188, с. 105].

В. Щерба характеризує «політкоректність, як інтелектуальний СНІД», як політтехнологію, що перетворює людину на «просунутого овоча, який сам себе повинен доводити до столу». На його думку такий «зомбі – споживач, своїми штучними потребами повинен тягнути на собі екстенсивну капіталістичну економіку, що задихається» [220]

Ю. Колядич, І. Хоцянівська в статті «Політкоректність у сучасному мовному просторі» пов'язують появу феномену політкоректності з демократичними цінностями, такими, як «вибір, право на власну думку, свобода совісті» [88, с.153]. Вчені запроваджують у науковий обіг термін «репресивна толерантність», що на їх думку «відображає готовність системи не просто терпіти, а навіть заохочувати різноманітну опозиційність» поки вона «не порушує правил гри, встановлених системою, та не загрожує її існуванню» [88, с.157-158].

В. Захарченко в статті «Коректність використання міжнародної оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів» представляє власний практичний досвід застосування коректності у реальній практиці і реалізації проектів [71, с. 5-14].

Вказані напрацювання заклали основи подальших розробок проблематики політкоректності, що дозволило визначити сучасне розуміння її змісту, прийомів та сфери застосування, як «інструменту збереження соціального миру та пом'якшення політичних конфліктів» [86, с. 9].

Сьогодні чимало наукових досліджень (монографій, статей) присвячені окремим аспектам «політичної коректності» в політичному, адміністративному мас-медійному дискурсі. Це праці: О. Каптюрової («концепт «політична коректність» в мас-медійному дискурсі» [75, с.137-46]), Т. Кияк («використання політкоректних одиниць у сучасному

англомовному дискурсі» [80, с. 16]), Н. Лютянської («особливості об'єктивації концептів толерантність та політкоректність в англомовному мас-медійному дискурсі» [102, с. 124]), О. Завадська («пейоративний аспект політкоректності» [66]), Л. Зайко («політкоректна лексика сучасної англійської мови» [69, с.7]), О. Нехаєнко (політкоректність як суспільний феномен [125]), Ю. Колядич та І. Хоцянівська («політкоректність у сучасному мовному просторі» [88]), В. Тарасова («політкоректність в англійському та українському медіадискурсі» [188]), В. Ханстантінов (політкоректність у політиці, як передумова професіоналізму і ознака політичної культури [206, с. 27-32]), Р. Вишнівського (мотиви вживання евфемізмів [21, с. 95-97]), О. Завадської («особливості розвитку і функціонування лінгвопрагматичної стратегії політкоректності на пострадянському інформаційному просторі» [67, с. 119]), О. Сінькевич («політкоректність в контексті глобалізаційних процесів сучасності» [164, с. 6]), Л. Федорчук («структура мовних засобів вираження феномену політичної коректності в контексті кооперативного принципу П. Грайса» [197]), Н. Молодиченко («поняття політкоректності в сучасній англійській мові» [120, с. 507-510]), Р. Ключник (політичну коректність і евфемізми в політичній комунікації [83, с. 30-35]), М. Морарь («політичну толерантність як різновид взаємодії та взаємовідносин між різними соціальними групами, політичними партіями, лідерами» [121, с. 152-157]) та багато інших.

Проблематика політкоректності, як показує аналіз стану джерельної бази дослідження, дозволяє конкретизувати та вдосконалити сучасне розуміння змісту та ролі цього феномену, його вплив на формування політкоректної лексики, зв'язок з процесами демократизації, розвитком демократичної держави і демократичних цінностей в українському суспільстві, спроможних зменшити конфліктність у суспільстві. Що підтверджує дослідження, проведене у 2009 році соціологічним центром World Public Opinion.org, згідно висновків якого, ті хто підтримує засади політкоректності, підтримує й демократичний устрій [392].

В українському суспільстві сьогодні відчувається проблема недостатнього рівня політкоректності в політичній, соціальній та культурній сфері, що гальмує розвиток демократії. І, безумовно, важливе місце належить науковим працям, в яких ідеологія політкоректності стала предметом критичного аналізу й визначена, як найбільша загроза свободі, нещастя західної цивілізації, тому що на початку ХХІ століття підриває світоглядні основи американського, європейського суспільства.

Вказана проблема є гострою й для України, яка крокує до демократії. Однак, Україні на установлення демократичних традицій, цінностей і формування правової бази політичної коректності, що ще не сформована, потрібен час. Наприклад, права і свободи людини в Україні. В звіті Уповноваженого Верховного комісара ООН (від 16.11.2017 – 15.02.2018) була відзначена занепокоєність проявами нетерпимості та відсутності її протидії з боку поліції (14 задокументованих випадків дискримінації), яка не бажала належним чином кваліфікувати та розслідувати такі злочини [44, с. 28].

На нашу думку, вивчення досвіду країн ЄС з питань політкоректності, особливостями якої є засудження агресивної поведінки, образливих вчинків та слів, дуже корисне для України, тому що дозволяє владі свідомо впливати на процеси публічної комунікації [55, с.96].

В сучасних умовах політкоректність повинна стати в Україні складовою політики демократизації суспільства, в ході реалізації якої формується система культурних, мовно-поведінкових норм, що стають регулятором політкоректної взаємодії учасників публічного управління. Аналіз стану наукової розробки проблеми доводить потребу вивчення політкоректності у публічному управлінні з урахуванням європейського досвіду, де політкоректність є інструментом запобігання дискримінації за расовою, етнічною чи статевою ознакою, засобом пом'якшення гострих соціальних конфліктів, важливою цінністю існування держави, інструментом збереження громадянського миру.

Підкреслимо, що «мова є елементом культури та світогляду людей, мова пов'язана з культурою, що створює позамовну дійсність» [115, с.65].

Розвиток українського суспільства на шляху демократизації сприяв культурним трансформаціям, саме тому сьогодні виникла необхідність використання доктрини політкоректності, яка б усувала дискримінацію щодо осіб за релігійними, расовими, статевими ознаками, сексуальною орієнтацією, етнічною приналежністю. Запровадження політкоректності в публічному управлінні – це створення системи політкоректних норм (суспільного кодексу поведінки), що спираються на загальнолюдські, європейські цінності, українську культуру і традиції. Така система норм забороняє вживання лексем, образливих для представників тієї чи іншої соціальної групи, захищає їх громадянські права і свободи, якщо вони обмежуються або не здійснюються у повному обсязі. Одне із завдань реалізації політкоректних норм – пошук нових слів і висловлювань замість тих, що зачіпають почуття та обмежують людські права.

Сьогодні поняття «політкоректності» в Україні поступово екстраполюється в публічну сферу (релігію, екологію, міжетнічні відносини), диктуючи стандарти політкоректної мовної поведінки. Відбувається ряд змін в лексиці, слововживанні і навіть граматиці, тому що в сучасному просторі публічного управління політкоректність вживається як форма соціальної поведінки, відповідна ідеологія, політичний рух тощо (Рис.1.3). Під публічним простором ми розуміємо сферу публічних комунікацій, в якій створюється і транслюється суспільно значуща інформація.

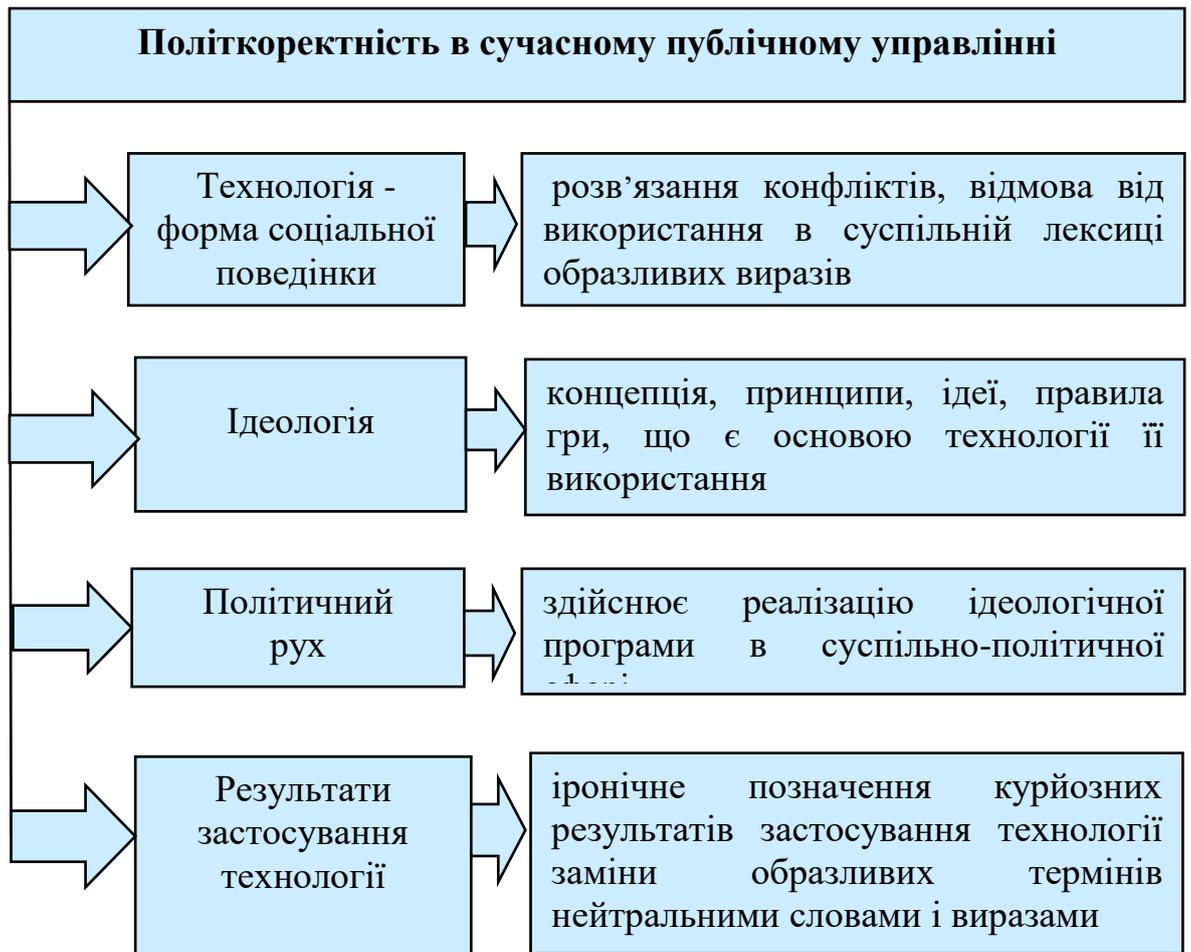

Рис.1.3. Значення політкоректності в сучасному просторі публічного управління.

Джерело: складено на основі [86, с. 7-8].

В сучасній Україні в ході демократизації суспільства й децентралізації влади з'являється потреба у виробленні нових життєвих цінностей, зміни пріоритетів, щоб зменшити небезпеку політичного радикалізму людей, не інтегрованих у новий соціальний порядок. Характерними рисами таких людей є жорстке авторитарне мислення, нетерпимість до всього «чужого».

У таких умовах регуляторами міжособистісних та соціальних відносин є поняття «толерантність» та «політкоректність», що закріпилися в людській свідомості, насамперед, як маркери свободи в демократичному суспільстві.

Саму тому, на нашу думку, стає актуальною теоретична розробка ролі політичної коректності у практиці публічного управління. Але, незважаючи

на велику кількість досліджень політкоректності у вітчизняній науці державного управління, проблема залишається не вивченою.

Зазначимо, що вивченню проблеми феномена політкоректності присвячена достатня джерельна база, але огляд наукового доробку в галузі науки публічного управління свідчить про висвітлення лише окремих аспектів цього феномену. На часі є потреба вивчення ролі доктрини політкоректності в публічному управлінні, а також запровадження наукових розробок, присвячених конструюванню політкоректної соціальної реальності, налагодженні публічних комунікацій, подоланні суспільних конфліктів.

Підсумуємо: в українському суспільстві політкоректність, по-перше, як доктрина (вчення, принцип, погляди, концепція), характеризує світогляд, цінності суспільства щодо прав індивіда, має культурні, расові, національні, етнічні, релігійні або інші відмінності;

по-друге, політкоректність – ідеологія запобігання міжнаціональних, міжетнічних та міжкультурних протиріч та конфліктів, характеризує шляхи налагодження суспільного консенсусу, як окремих індивідів, так і груп в суспільстві;

по-третє, політкоректність – атрибут влади, стратегія та тактика діяльності органів публічного управління при вирішенні економічних, соціальних, культурних питань в умовах демократизації та євроінтеграції українського суспільства;

по-четверте, політкоректність є системою морально-етичних, поведінкових норм, що спрямовані на захист людей, соціальних груп, права яких обмежуються;

по-п'яте, політкоректність – система мовно-поведінкових норм та практика їх застосування, необхідна умова співіснування людей в суспільстві.

1.3. Політкоректність в західноєвропейському публічному управлінні: досвід для України

Західна цивілізація, що включає США, Канаду, Західну Європу, Австралію тощо, спирається на ліберальну модель демократії, яка названа Дж. Соросом «відкритим суспільством» й сприймається ним, як безумовно позитивне досягнення людської цивілізації [177].

Ліберальна демократія визначається, як краща форма існування «країн інформаційного, або постіндустріального суспільства» [192, с.23] перед країнами, що «розвиваються». Ліберальний варіант розвитку країн будується на ліберальній ідеології, що характеризується процесами глобалізації, культурної універсалізації та символізації західних цінностей як загальнолюдських, так і єдино легітимних у майбутньому людства.

Трансформація українського суспільства, його прагнення до інтеграції в європейське співтовариство на основі ідей лібералізму вимагає трансформацію владних інституцій, формування демократичного публічного управління, нового типу політичної культури, глибокого осмислення ліберальних цінностей, зокрема, таких як політкоректність, толерантність. Зміст цих понять включає інформацію про різноманіття переконань, точок зору, реалії життя та їхнє право на існування. Їх наявність вказує на необхідність виявляти повагу, ввічливість, такт відносно особистості та її переконань. А їх використання дозволяють комунікантам в публічному управлінні розуміти один одного.

Політкоректність, як складова мовної політики, є базовою основою європейської політичної культури, інструментом комунікативної поведінки влади й громадськості, «багатоаспектним лінгвокультурним і поведінковим феноменом, що вносить зміни в мовленнєві норми» [54, с. 124].

Політкоректність реалізується за допомогою різних мовних засобів гармонізації спілкування, серед яких слід виділити зниження категоричності висловлювання, заперечення під виглядом згоди, непрямую критику,

мовленнєву підтримку та ін. Політкоректність успішно впроваджується ЄС, дозволяючи уникати соціальних загострень, будуючи безконфліктну атмосферу в суспільстві.

«Політична коректність» (від англ. Political correctness) почала широко використовуватися в кінці ХХ століття спочатку в США, а потім і в європейських країнах в розумінні «коректне мислення» (correct thinking), що означає уникнення лексики та дій, які ображають, виключають або завдають шкоди людям, які вже зазнають невігідного становища та дискримінації [376]. Однак серед дослідників немає єдності думок щодо місця появи цього феномену, так:

- перші пов'язують його появу з манерою поведінки і спілкування, що сформувалась в студентських містечках США. Наприклад, з вимогами африканців, обурених «расизмом англійської мови», що вимагали прибрати з мови всі мовні одиниці, які зачіпають почуття, гідність людини, за допомогою відповідних нейтральних чи позитивних слів-замінників. Також з манерою поведінки пов'язують виникнення «іронічної версії» використання терміну «політкоректність», що пояснює його появу у вигляді жарту радикально налаштованих американських студентів, що часто вимовляли фразу «не дуже політкоректне, товаришу» стосовно тих однокурсників, які демонстрували приклади расистської чи сексистської поведінки;

- інші – з німецькими неомарксистами, що в 1933 р. емігрували в США від націонал-соціалізму в Німеччині і працювали на базі «Інституту соціальних досліджень» при Університеті Франкфурта-на-Майні. Їх ідеї вплинули на появу в американських університетах такого явища як політкоректність, тобто «суспільства рівних умов для всіх людей»;

- треті вважають, що термін «політкоректність» був вперше запропонований Карен ДеКроу, керівником «Національної організації захисту прав жінок у всіх сферах американського життя» [268];

- четверті, що термін був зафіксований в «National Journal» у 1978 р., потім в 1984 р., його використали на VII Міжнародному форумі гендерних

досліджень, після цього термін набув своєї актуальності, яку підтримує і сьогодні;

– п'яті, зокрема, У. Сефайер вважають, що термін «політкоректність» – «коректне мислення», тобто таке яке «відображає групові партійні інтереси» був використаний Мао Цзедунгом [368, р. 590].

Єдиної думки щодо появи політкоректності не існує й сьогодні, що на нашу думку пов'язано з його швидким розповсюдженням не тільки в Старому, але й Новому світі за допомогою ЗМІ, телебачення, наукових праць, промов політичних і державних діячів, що привертали увагу суспільства до дискримінації, в першу чергу, в галузі освіти. На практиці феномен «політкоректності» набув поширення «в 90-ті роки в університетському середовищі США, як поняття-гасло» в ситуації «культурної багатоманітності політики мультикультуралізму» [88, с. 154].

На підтвердження цього в учбових закладах США з різним етнічним складом запроваджуються нові стандарти освіти на принципах «багатокультурності», «мультикультуралізму». Запроваджуються навчальні плани у дусі політкоректності, в яких обов'язковими для вивчення в списку літератури пропонуються твори африканських і азіатських авторів, а також авторів нетрадиційної сексуальної орієнтації. Набір в учбові заклади здійснюється за планом «позитивних дій», тобто програм, які надають перевагу при вступі для афроамериканців, (так почали називати темношкіре населення), індіанців і таких груп населення, як інваліди, ветерани в'єтнамської війни, гомосексуалісти і ін. [311, р. 27].

В 90-і роки радикально змінюється склад американських вишів. Доступ до вищої освіти отримали крім білих чоловіків жінки, представники темношкірого та іспаномовного населення Америки, африканці. Також напрямом запровадження політкоректності в навчальних закладах стало створення антидискримінаційних правил поведінки та посібників з політично коректних термінів. Крім того в університетах формувалися організації з захисту прав людей з обмеженими можливостями, представників ЛГБТ, тощо

[241].

Саме в США, як слушно зауважують Ю. Колядич, І. Хоцянівська, «було вироблено мовний кодекс, який має на меті боротьбу з проявами дискримінації в різних сферах» [88, с. 155]. Тобто практичне поширення політкоректності, як системи поглядів почалося в освітніх закладах США з 1989 року з прийняттям коледжами й університетами кодексів, що забороняють расову дискримінацію меншин.

Погодимось з В. Реймондом, що у США в 80 – 90-ті рр. під політкоректністю розумівся «ідеологічно-політичний рух, що поширювали ліберальні групи, які виступали за дотримання норм нейтральної мови щодо статі, віку та ін.» [364, р. 286]. У цьому зв'язку цікавим є те, що В.Реймонд характеризував цей ідеологічний рух як полуфашистський [364, р. 384], очевидно, що така його характеристика пов'язана з тим, що йому не подобалось нав'язування дотримання політкоректної мови, а також з тим, що перевага для вступу надається культурним, расовим, класовим відмінностям учнів, що вони отримали у спадок, а не знаннями, що набуваються в процесі навчання.

Отже, термін «політкоректність» наприкінці ХХ століття почав поширюватись на північноамериканському континенті, зокрема, в Канаді з'являється праця «Політично некоректно» Джорджа Джонаса [290], «Поза політичною коректністю: до інклюзивного університету» під редакцією Стівена Рішера та Лорні Вейр [239], що присвячені ролі «політкоректності» в суспільному житті.

Так питання освіти, політики, ідеології, суспільних та політичних рухів (наприклад, фемінізм, лібералізм) почали розглядатися через призму політкоректності і на європейському континенті. Протягом 90-х років з'являються праці, присвячені проблемам політкоректності в різних сферах громадського суспільного життя Великобританії, де відбувається дискусія про «політкоректність», підсумки якої аналізуються у праці «Війна слів: дебати про політкоректність» Дюнан Сара [274].

Виходять статті, посібники, рекомендації, в яких надаються поради журналістам, як писати статті, репортажі, присвячені різним соціальним і національним групам багатонаціонального суспільства. Так Б. Ітула і Д. Андерсон пропонують посібник, в якому наголошують на подоланні негативних стереотипів білими журналістами «щодо афроамериканців, корінних жителів Америки, іспаномовних американців та американців азіатського походження» [310, р. 17].

З'являються поради та підказки журналістам і журналістам-стажерам Девіда Рендалла – британського журналіста та газетного консультанта (з кінця 1995 року – директор компанії Independent Press), отримані під час журналістської практики, стосовно опису й «сприйняттю різних груп суспільства – жінок, негрів, недієздатних, гомосексуалістів», яких іноді вважають людьми другого сорту і ставляться до них відповідно [267].

Отже, політкоректність, як принцип неупередженого, рівного ввічливого ставлення до кожної людини, отримує теоретичне обґрунтування і стає – імперативом (від лат. *imperativus* – наказовий, владний) [168], згідно філософії І. Канта загальним законом, вищою вимогою, «об'єктивним принципом» в публічному управлінні. Імператив політкоректності – це не тільки норма поведінки, це відповідна «норма цивілізованого компромісу між конкуруючими культурними практиками» [186, с.244], що об'єднує, цементує європейське суспільство, сприяючи взаєморозумінню.

Він проникає не тільки у ЗМІ, але вкорінюється в систему освіти, науки, релігії, публічного управління. Принцип функціонує на всіх рівнях суспільної комунікації, у взаємовідносинах між представниками влади та громадськості, працівників в установах, організаціях, підприємствах. Принцип політкоректності регулює поведінку та взаємовідносини людей в західному суспільстві, що, по суті, впливає на повсякденне життя людей, на їх думку, тобто стає впливовим фактором у формуванні європейського громадянського суспільства. Зокрема, у Франції «політкоректність» була пов'язана з пом'якшенням проявів дискримінації щодо категорій населення

«за етнічними, расовими, гендерними, релігійними, статевими, професійними, фізичними, віковими, сексуально-орієнтаційними ознаками» [30, с. 53]. На думку французького дослідника К. Дельпорта політкоректність є способом мислення, що вилучає з лексики всі образливі висловлювання [269, р. 234].

Так Ю. Колядич та І. Хоцянівська вважають, що в країнах ЄС ідеологія політкоректності стимулювала «процес демократизації суспільства», що сприяло «утвердженню почуття гідності людини» [88, с. 159]. По суті ідеологія політкоректності в західних країнах є дієвим засобом (практикою) запобігання різним видам дискримінації (Рис.1.4), кодексом соціальної мовної поведінки, інструментом попередження соціальних конфліктів.

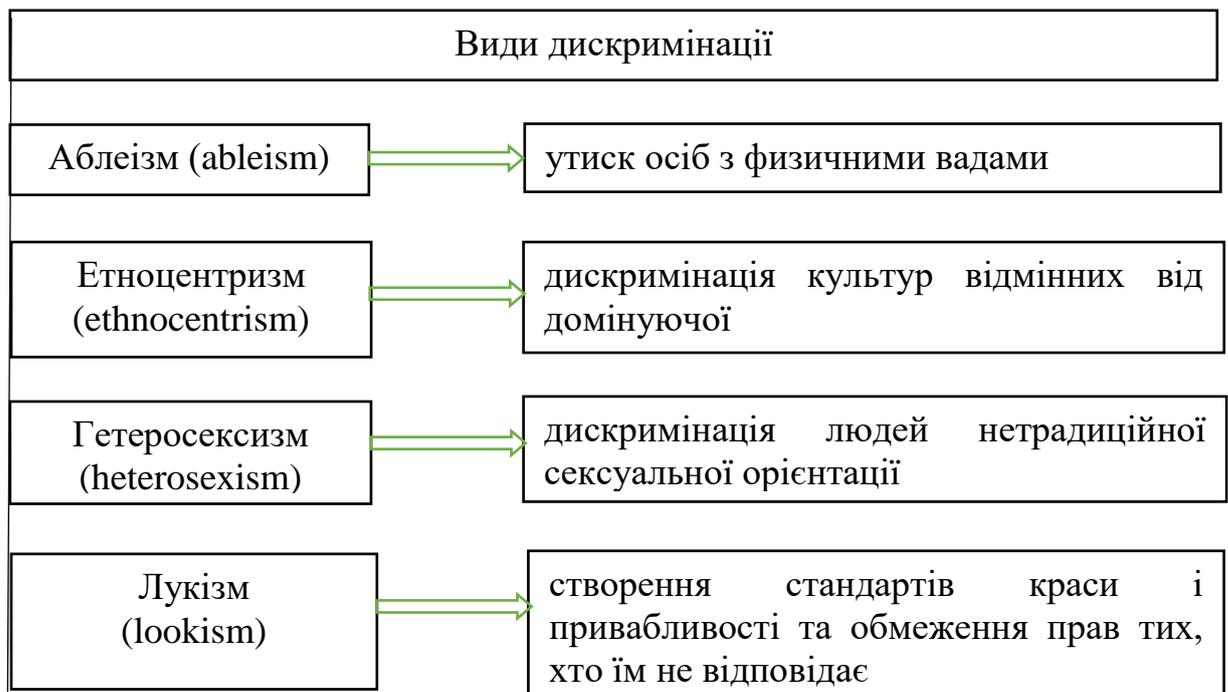

Рис. 1.4. Види дискримінації.

Джерело: складено автором на основі [12, с. 23-24].

На думку О. Бережної, «вироблення норм поведінки, які передбачають лояльне ставлення до представників різних меншин» є важливою рисою політкоректності в США і західноєвропейських країнах [12, с. 23-24].

Отже, європейський підхід до політкоректності можна визначити як

формування норм поведінки, що не заважають «дискримінації людини, за статевими, фізичними (їздить в інвалідному візку), расовими (інший колір шкіри), етнічними, релігійними та іншими ознаками» [55, с.95].

Підкреслимо, що в умовах євроінтеграції України фактор політкоректності буде відігравати важливу роль у сприйнятті Європою українського суспільства як рівноправного члена європейського співтовариства. Запровадження політкоректності в Україні як складової управлінської культури – це формування в суспільній свідомості як українців, так і європейців, уявлень про спільність з європейськими цінностями. В цьому випадку з точки зору конструктивістського підходу спільні цінності та інтереси, спільні правові норми і проекти дозволяють українцям самоотожнювати себе з європейцями. Отже, аналіз праць зарубіжних науковців показує їх неоднозначне ставлення до феномену «політкоректності». (Додаток А).

Політкоректність, зародившись в західних суспільствах в умовах боротьби проти дискримінації, стає важливим принципом моделей поведінки, основою комунікації між представниками влади та громадськістю, а також міжособистісної взаємодії, покликаної знизити рівень конфліктності з метою консолідувати людей для вирішення прийнятих державно-владних рішень.

З цього часу рух за політкоректність у США, в країнах Західної Європи починає грати помітну роль в усіх сферах суспільного життя (ідеології, культурі, освіті тощо). Ми вважаємо, що швидке поширення політкоректності в американській та європейській культурі пов'язано з ліберальною ідеологією – системою політичних та економічних вчень, заснованих на ідеї індивідуальної свободи вільного індивіда, відповідального за свої дії. Ліберальна ідеологія бере свій початок ще за добу Просвітництва в Європі і пов'язаною з нею системою цінностей – прав і свобод, рівності та рівноправності, пошани до особистості, толерантності та коректності. Крім ліберальної (ліберально-демократичної) ідеології на розвиток

політкоректності вплинув і «комплекс провини», пов'язаний із винищенням корінного індіанського населення у процесі завоювання американського континенту, використанням темношкірих як рабів, колоніальними завоюваннями європейських держав та розквітом фашизму та його наслідками в Європі.

Отже, важливими цінностями лібералізму в ХХ столітті стають толерантність та політкоректність. Згідно філософського енциклопедичного словника «толерантність» (від лат. «tolerantia» – «терпимість») – це термін, яким «позначають доброзичливе або, принаймні, стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [198, с. 642]. У філософському енциклопедичному словнику наголошується, що «світоглядною основою толерантності є цінування людської різноманітності – природної, індивідуальної, суспільної, культурної» [198, с.642]. Принцип толерантності, на думку вітчизняної вченої А. Скок, являє собою «здатність індивіда сприймати без агресії думки, судження, особливості поведінки і зовнішності іншої людини» [167, с. 144].

В той же час толерантність напряду пов'язана з політкоректністю, яка є «засобом утримання від висловів, поглядів і дій, що є образливими для інших членів суспільства» [349]. Термін «коректність» (від лат. «correctus – «тактовність, ввічливість») [174] – вміння поводитися відповідно не тільки до існуючих норм і правил поведінки, але й уміння розуміти співрозмовника і не допускати неприємних для нього ситуацій.

Отже, під ввічливістю ми розуміємо шанобливе і тактовне спілкування з людьми, готовність піти на компроміс і вислухати протилежну точку зору, тому ввічливість невід'ємна складова політкоректності. На нашу думку, політкоректність в системі ліберальних цінностей – це система, складовими якої є поведінкові критерії і моральні стандарти, які покладені в основу взаємовідносин між людьми, а також між представниками влади та громадськості, соціальними групами та державами.

Таким чином, запровадження принципу політкоректності як моральної

основи для побудови безконфліктних взаємовідносин між людьми, вимагало дотримання прийнятих правил політкоректної мовної поведінки на різних рівнях людських відносин за допомогою емоційно-нейтральних слів або виразів, замість тих, що вважаються непристойними, грубими, нетактовними, щоб завуалювати негативний сенс висловлювання. Слова-замінники почали активно використовувати в публічному дискурсі, щоб, як вважає Е. Партрідж, «зменшити неприємне враження на слухача або можливі неприємні наслідки для того, хто говорить, якщо останній хоче справити сприятливе враження» [345, р.197].

Зрозуміло, що слова-замінники в мові людини існували з давних часів. Історія їх появи в суспільстві пов'язана з поняттям табу, що позначає заборону. Наприклад, заборону використання імен богів і духів, позначення смерті, назви хвороб тощо. Однак популярність і частота їх використання залежали від часу, в який вони використовувались та моральних підвалин, на які вони спиралися. Так, в стародавні часи їх використання було пов'язано з питаннями заборони, тому що, як вважає У. Ройтнер, з думкою якого ми погоджуємося, слова-замінники є «формою прояву процесу зворотнього табування» [365]. З часом стилістично нейтральні слова закріплювались у мові, виступаючи, як невід'ємна частина культурного, політично коректного публічного управління у будь-якому суспільстві, зокрема, античному, а з часом американському та європейському.

Отже, на поширення слів-замінників (евфемізмів) вплинула ідеологія політкоректності, що народилася в США, а з часом стала популярною в країнах Західної Європи. Ідеологію політкоректності активно підтримали представники різних груп (релігійних, етнічних, статевих тощо), які вважали, що ущемлені в правах дискримінуються за будь-якими ознаками (расовими, статевими, сексуальною орієнтацією тощо). Погоджуємось з британським вченим Джеффри Хьюзом, що головна мета політкоректності – це намагання «встановити новий ввічливий громадський дискурс, щоб замінити різні форми індивідуального або громадського використання поєднань, що

виражають забобони та принижують людську гідність» [309, р. 59]. Мабуть тому Р. Холдер підкреслює, що з «позицій політкоректності західна цивілізація – це продукт расових та сексуальних ієрархій, які мають бути скасовані» [307, р. 36].

На думку Вільяма С. Лінда, автора «Політкоректність: Коротка історія ідеології», на сьогодні «політична коректність – це генеральна лінія американського істеблішменту, і безперечно ніхто, хто наважується суперечити їй, не може бути членом цього істеблішменту» [389].

Політкоректність почала впливати на політичну мову як США, так і західноєвропейських країн, що сприяло прискоренню вживання евфемізмів, зокрема, у США і Британії, де з 1980-х років регулярно видаються словники евфемізмів англійської мови. Також на їх вживання вплинула поява в Європі іммігрантів із країн третього світу, що бажали увійти до Європейського Союзу з його відкритими державними кордонами без ксенофобії та расизму. Отже, поширення «політкоректності» сприяло формуванню так званої «нової цивілізованості» з формуванням надійного репресивного апарату, зокрема, застосуванням цензури «політичної коректності» в університетах Сполучених Штатів.

Прикладом цензури можна вважати працю професора Нью-Йоркського університету Дайан Равич «Поліція мови: як групи впливу обмежують навчання студентів» [359, р. 170]. Праця включає 500 слів та виразів, які ніколи не використовуються в американських шкільних та університетських підручниках.

Політкоректність почала впливати на мову, зокрема, в процесі комунікації між владою і суспільством не тільки в США, але й західноєвропейських країнах. Принципи політкоректності були покладені в основу відбору нових мовних форм і засобів їх вживання в публічному управлінні в сфері міжетнічних та міжгендерних відносин, а також інших сфер соціуму.

Так, в Німеччині в процесі американізації багатьох сфер суспільства -

це, по-перше, проявлялось в запозиченні не тільки лексики, а й думок, що призводять до переосмислення німецьких слів, коригування мовної норми; по-друге, в бажанні позбавитись націонал-соціалістичного минулого. Однак німецькі дослідники появу «політкоректності», як розмовного терміну, пов'язують з ідеологією лібералізму в німецькому суспільстві, але вказують й на інші аспекти, по'язані з її поширенням та впливом на різні сфери німецького суспільства.

Так, деякі автори в Німеччині вважають, що «німці активно практикували політкоректність приблизно з 1965 року ...», як приклад, використовуючи висловлювання «єврейські співгромадяни» («Jewish Co-Citizens») замість «євреї», «турецькі співгромадяни» («Turkish Co-Citizens») замість «турки» [350]. Німецький дослідник Д. Циммер вважає, що поширення політкоректності в Німеччині було викликано прагненням суспільства позбавитись від навішування соціальних ярликів на групи мігрантів із країн 3-го світу, які є жертвами дискримінації (за расовою, національною, соціальною, гендерною ознакою, за віком, зовнішністю, приналежністю до іншої культури тощо), щоб виключити з мови все, що їх ображає та увійти до ЄС з його «відкритими кордонами без ксенофобії та расизму» [392, s. 133].

В повсякденному житті, як наголошує німецький вчений С. Вірлеманн, під терміном «політкоректність» в Німеччині частіше розуміють поведінкову коректність, ввічливість, мовний етикет [388, р. 104]. Однак «політкоректність» в Німеччині все ж таки не набула такого поширення, як у США, але в той же час німецьке суспільство почало сприймати політкоректність, як кодекс мовної поведінки в процесі комунікації.

Таким чином, однозначного ставлення до феномену «політкоректності» в Німеччині так і не сформувалося. В той же час набуває поширення точка зору, яку підтримають Міхаель Беренс і Роберт фон Рімша, що запровадження «політкоректності» в Німеччині є загрозою демократії [351]. Також в Німеччині є дослідники, зокрема, Клаус Нордбрух, що визначають

політкоректність формою цензури [370]. На нашу думку, неоднозначне ставлення до поняття «політкоректність» вказаних дослідників залежало від поведінкової норми, яка з часом змінювалась та могла стати, насправді, одягненим в красиві слова лицемірством.

Політкоректність стає обов'язковою частиною мовної практики західного суспільства, в основу якої покладено ціннісне ставлення до інших людей. Все це вплинуло на мовну ситуацію. Відбувається запровадження політкоректних термінів у ЗМІ, в офіційній та повсякденній комунікації, в правових нормах не тільки в Німеччині, але й інших європейських країнах. Отже, в країнах ЄС поступово почали формуватися нові мовні форми і способи їх вживання з метою позбавлення вербальної дискримінації за різними ознаками.

Спроби дати оцінку феномену політкоректності були зроблені у Франції, зокрема, друкується «Словник політкоректного французького стилю» Філіпа де Вільє [271], праця «Єдина думка: справжній суд» Жан-Марк Шардона і Дені Ленсель [316], стаття «Політкоректно» Вейрона Мартіна [382], авторитетний французький тлумачний словник Ларусс, що акцентує увагу на імперативному характері політкоректності, що вимагає заборони образливого відношення до соціальних груп, що представляють меншість [319]. Також французькими дослідниками вивчаються окремі аспекти політкоректності, що проявляються в політичній комунікації А. Мерсієр [334] і Г. Лебук [323], Ф. Кеме міжетнічних відносинах [356] тощо.

В Іспанії виходить дослідження Рамончин «Політично коректне, або, як говорити речі, не називаючи їх своїм іменем» [358], в Стокгольмі Швеція «Політкоректність на шведській стороні» П'єра Кульбом і Пер Ландін [352], що характеризують політкоректність як заборону поведінки, яка може образити членів різних категорій меншин, змушуючи їх почувати себе неповноцінними.

За визначенням Р. Холдера, політкоректність стає складовою сучасної західної політичної та управлінської культури як «поведінкове або мовне

підпорядкування поглядам, які вважаються непорушною істиною» [307, р. 306].

Цей період в історії розвитку політкоректності отримав назву – епоха «упорядкування словесних значень». Однак головне тут не слова, а властивість «упорядковувати», пом'якшувати негативні конотації, що притаманні деяким поняттям, а також із проявом стереотипних (переважно негативних) асоціацій. За допомогою емоційно нейтральних слів або висловлювань змінюється дійсність, адресанту вдається уникнути конфлікту з опонентом, причини виникнення якого обумовлені вживанням слів і виразів у їхньому прямому, відповідно до певних умов, грубому значенні.

Політкоректність на початку XXI століття стає цінністю західної цивілізації, поряд з такими базовими цінностями, як повага до людини, її гідності, терпимість, плюралізм, недискримінація, справедливість, демократія, рівність, верховенство закону. Всі цінності західної демократії були проголошені в Маастрихтському договорі 1992 року загальними для всіх держав членів ЄС [112].

Україна, підписавши угоду з ЄС, визнала свій євроінтеграційний курс, що полягає у здійсненні послідовних кроків у напрямку набуття членства в ЄС. Україна наголошує на імплементації європейських стандартів, запровадження в країні європейських цінностей, зокрема, політкоректності, що включає засвоєння передових європейських практик щодо публічного управління. Цей процес відбувається у правовому полі євроінтеграційної стратегії України як члена Ради Європи і країни, що здійснює послідовні кроки у напрямі набуття членства в ЄС. Зрозуміло, що для України цей процес досить складний через відсутність демократичних традицій тривалий час, але його запровадження в публічному управлінні дозволяє владі свідомо і цілеспрямовано впливати на процеси комунікації у взаємовідносинах з громадськістю.

Дослідники відмічають, що в західних ЗМІ зростає тенденція використання гендерно-нейтральних слів або висловлювань [302], що не

дають оцінок людини за кольором шкіри, расою і національністю, релігією [357]. В публікаціях поширюється використання емоційно-нейтральних слів, щоб створити у читачів певний образ представників етнічних, расових і релігійних меншин [343], але максимально політкоректні терміни стосуються ЛГБТ [264]. Як бачимо в європейських країнах права і свободи людини визнаються абсолютною цінністю, що поширює використання слів-замінників в публічному управлінні, щоб «створити єдиний комунікативний простір і програмувати толерантну поведінку всіх учасників комунікації» [88, с. 155].

Тобто політкоректність є видом інституційного публічно-адміністративного дискурсу, функції якого реалізуються безпосередньо в ході реалізації публічної влади з метою впливу на свідомість населення.

Так науковці Р. Дентон і Г. Вудвард підкреслюють, що основна функція американського та західноєвропейського політико-публіцистичного дискурсу – посередництво при політичній комунікації, завдяки якій у суспільстві можливі зміни у бік упорядкування [270, р. 10]. Тобто «політико-публіцистичний дискурс спрямований на маніпуляцію свідомістю аудиторії» [270, р. 122], що відбувається за допомогою ідеології та контролю їхньої поведінки.

Таким чином, феномен політичної коректності має тісний зв'язок з мовою. Політкоректність характеризує здатність людини в європейському суспільстві, як істоти соціальної, співіснувати з іншими людьми, а по суті формує нові ввічливі суспільні (публічні) комунікації, встановлює «забобони, що принижують людську гідність» [309, р. 58-59].

Можна взяти до уваги висловлювання О. Нехаєнко, що політкоректність в суспільстві формує «порядок денний» «шляхом нав'язування конкретних мовних паттернів, встановлення меж, за які не може виходити комунікація» [125, с.95]. Тому вчена визначає її як «культурно-поведінковий феномен», що «містить ідеологічну і нормативну установку на подолання соціальних конфліктів і протиріч, яка реалізується через мову»

[125, с.98].

У цьому зв'язку важливим є думка Джона Ролза, що «коректність є основою соціального устрою суспільства, тому що створює рівні можливості для різних соціальних груп» [362, р. 216], тобто формує правила співіснування, норми поведінки.

Політкоректність – це ідеологічний інструмент, що сприяє соціальній згуртованості суспільства, під якої ми розуміємо здатність забезпечити доброзичливі стосунки між всіма членами суспільства. Отже, якщо політкоректність формує довіру членів групи, один до одного, то соціальна згуртованість є «клеєм», що тримає групу, суспільство в єдності, «створює довіру, забезпечує верховенство права, необхідного для участі в житті суспільства» [15, с.59].

На нашу думку, політкоректність в західноєвропейському публічному управлінні пов'язана з формуванням системи поведінкових норм, здійснюючи цілеспрямований (завдяки усвідомленим зусиллям органів публічного управління) владний вплив на масову свідомість при прийнятті й реалізації державно-управлінських рішень. Ідеологія політкоректності є засобом уникнення комунікативних конфліктів, комунікативного дискомфорту у співрозмовників. Її мета полягає у нейтралізації негативного, невічливого на позитивне і ввічливе, тобто є особливим механізмом мислення. Ідеологія політкоректності здійснює дуже великий вплив на суспільну свідомість, зокрема, це проявляється у бажаннях європейських політиків, державних та громадських діячів використовувати коректні вирази, щоб не лишитися власного електорату.

Треба підкреслити, що в останні десятиліття в європейському публічному управлінні зростає інтенсивність утворення нових мовних одиниць, «як альтернатива до небажаного виразу» [239, с. 221], змінюючи існуюче ставлення до певних негативних явищ на позитивне, про що свідчить їх широке вживання в ЗМІ, а також в художній та науковій літературі.

Так західні дослідники особливу увагу приділяють вивченню

особливостей функціонування слів-замінників у текстах та процесу «побудування мовленнєвої поведінки, щоб уникнути дискримінації певної групи населення» [300, р. 52].

Все це призводить до вивчення термінологічної бази слів-замінників (евфемізмів) та їх місця у процесі комунікації між владою та громадськістю, що будується на принципах відкритості влади та довіри до неї. Виходять словники: «Сленг і евфемізми» Р. Спирс [372], «Словник евфемізмів» Р. Холдера [307], «Словник евфемізмів» Дж. Айто (Британія) [233], праця Б. Уоррена «Що евфемізми говорять нам про тлумачення слів» [383], «Словник евфемізмів та інших подвійних розмов» Хью Роусона (США) [367] и др.

Так, автор «Оксфордського словника евфемізмів» Б. Холдер визначає «евфемізм як м'який, нечіткий або перифрастичний вираз, використовується як заміна грубої точності або неприємного використання» [307, р.VII]. Х. Буссманн теж вважає, що «евфемізм» – це прикрашена заміна негативного слова з негативною, пейоративною конотацією з метою переконати співрозмовника [253]. Х. Роусон визначає евфемізми, як «м'які, приємні або звичайні слова, які вживаються замість, болючих або образливих» [363, р.1]. Вчений пропонує поділити евфемізми на два основні типи – позитивні (підвищують статус предметів та явищ) та негативні (понижують значення, функціонуючи як дифемізми) [363, р. 13], тобто він вважає дисфемізми підвидом евфемізмів.

Для розуміння ролі слів-замінників (евфемізмів) в публічному управлінні цікавою є думка І. Аллена, що пов'язує їх появу з бажанням представників влади завуалювати проблеми соціальної нерівності, а для цього і з'являється «мова, що створює видимість «соціальної турботи» [230, р.77].

На відміну від британських, німецьких дослідників, частіше під емоційно-нейтральною мовною одиницею розуміють мовне явище, що приховує позначення, використовуючи нейтральне слово замість

непристойного, табуйованого. Німецькі дослідники (Е. Різель та Е. Шендельс) визначають слово-замінник як перефразування, метою якого є уявити щось неприємне у більш приємному світлі, сказати щось неввічливе у більш ввічливій формі, що на думку Томаса Крумма дозволяє визначити слово-замінник як вираз, замість слова-табу» [315]).

Сьогодні політкоректність, як спосіб вуалювання дійсності, активно використовується в німецькому публічному управлінні, здійснюючи по-перше, вплив на громадян країни, а по-друге, спонукає їх до підтримки політико-владних рішень, формування суспільної згоди в умовах різноманіття думок.

Отже, мовна політкоректність «забороняє все те, що може образити членів різних категорій та груп, що є меншістю [319], тому використовується владою, як інструмент для покращення процесів комунікації, зменшення рівня конфліктності в міжнаціональній комунікації. Тобто вона є інструментом комунікативної стратегії влади, що грає важливу роль в публічному управлінні для досягнення мети, яку поставила влада в процесі реалізації державно-управлінського рішення.

В західноєвропейському суспільстві мовна політкоректність є соціально-правовою нормою, тому М. Фуко правий, коли позначив мову як засіб вираження владних відносин, наголошуючи, що «влада здійснюється через управління, щоб змусити населення працювати» [282, р. 284]. Ми згодні з Р. Перрі, що визначає політкоректність як практику прямої чи непрямой заборони на висловлювання суджень, що можуть сприйматися як образливі представниками «певної раси, статі, віку, віросповідання, сексуальної орієнтації» [348, р.71].

Таким чином, аналіз праць західноєвропейських дослідників, присвячених доктрині політкоректності в європейському публічному управлінні, показує, що її мета – це камуфлювання основної думки, що призначена адресату та згладжування дискримінації або образи. Тобто політкоректність в європейському публічному управлінні слугує

маніпулятивним цілям для прикрашання дійсності і приховування негативної сутності. Політкоректність є складовою культури європейського суспільства, тому в західноєвропейському публічному управлінні використовується представниками влади, як засіб, що допомагає відвернути увагу населення від державних проблем та впливає на формування громадської думки, що об'єднує європейське суспільство.

Висновки до 1-го розділу

1. Характеристика концептуально-теоретичних та методологічних засад дослідження політкоректності в публічному управлінні дозволяє зробити наступні висновки:

- поняття «політкоректності» з'являється, як лінгвокультурний та ідеологічний інструмент упорядкування взаємовідносин в політичній, економічній, соціальній та культурній сфері суспільства;

- політкоректність в публічному управлінні є комунікативним актом публічної сфери, засобом завуалювання, негативної інформації, щоб затушовувати неприємні факти;

- політкоректність в публічній комунікації характеризує способи мовного виразу, які не зачіпають почуття індивіда, не обіжують його права. Тому політкоректність є ідеологією – системою концептуально оформлених політичних, правових, культурних і філософських уявлень, поглядів та ідей на ставлення людей один до одного.

2. Основними елементами політкоректності в публічному управлінні можна визначити наступні:

- ідеологічний, як система поглядів, ідея, що формується на ліберальних інтересах і цінностях, як ідеологія мови, що виключає вживання слів і виразів, які вважаються образливими;

- політичний, як політика держави, що прагне покінчити з будь-якою дискримінацією між різними соціальними верствами та етнічними

групами;

- адміністративний, що виявляється як стратегія діяльності суб'єктів публічного управління за допомогою знань, умінь та навичок, мовної культури налагоджувати комунікації з громадськістю, яка є дієвим партнером держави щодо процесів суспільних перетворень;

- морально-нормативний, як необхідна умова життєдіяльності і співіснування людей, як мовна практика та норми її застосування в публічному управлінні;

- соціокультурний, як система культурно-поведінкових норм політкоректного мовлення, правил мовного спілкування, якими повинні керуватися члени суспільства в міжособистісному спілкуванні.

3. Аналіз зарубіжного досвіду політкоректності в публічному управлінні дозволяє охарактеризувати явище політкоректності:

- як наслідок лібералізації та демократизації західноєвропейського суспільства і прагнення підтримувати взаєморозуміння і толерантність між расами, віруваннями, політичними уподобаннями;

- як механізм реалізації доктрини політкоректності в західноєвропейському публічному управлінні за допомогою слів-замінників (евфемізмів), що слугують маніпулятивним цілям: камуфлювання (прикрашання) дійсності, приховування її негативної сутності, згладжування дискримінації або образи та використовуються представниками влади в професійній діяльності.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

2.1. Мовно-поведінковий механізм реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні

У сучасному суспільстві взаємодія влади та населення реалізується через спілкування (комунікацію) – обмін інформацією. Ефективність комунікації владних суб'єктів з населенням залежить від їх уміння спілкуватися. Тобто спілкування – це двосторонній обмін інформацією від адресанта до адресата і навпаки, за допомогою мови, яка є основним засобом суспільної комунікації. Саме мова відображає реальний стан відносин в суспільстві, існуючу в суспільстві культуру і світогляд та є «одним з найважливіших засобів впливу на аудиторію» [331, р. 97].

В публічному управлінні мова є способом комунікації, а також засобом формування суспільних відносин. Політкоректна мова використовується для досягнення злагодності в суспільстві, а тому передбачає «вилучення з акту комунікації таких мовних одиниць, які можуть дискримінувати людину щодо статі, віку, сексуальної орієнтації, розумового або фізичного розвитку, національності, віросповідання, політичних уподобань тощо» [188, с.102].

Політкоректна мова використовується відповідно до власних завдань, характеризуючи існуючі суспільні відносини. Вона завжди використовує замість неприємних слів та висловлювань поняття-замінники (евфемізми), щоб надати більш пристойний вигляд неприємній реальності [353, р. 74].

Отже, використання в мові понять-замінників залежить від того, хто говорить, що говорить, тобто що є предметом публічної промови, виступу, політичного тексту. Мова політичних лідерів, державних діячів завжди «політично навантажена» [265, р. 24]. Ціль публічних виступів – це «інформування аудиторії про суспільне життя, а також переконання слухачів

зайняти певну позицію, завоювання прихильності та підтримки» [191, с. 53]. Використання представниками влади понять-замінників допомагає камуфлювати сенс висловлювання. Так влада цілеспрямовано реалізує свій вплив на думки людей за допомогою мови.

На даному етапі розвитку українського суспільства політкоректна мова в публічному просторі «з одного боку, виступає беззаперечним віддзеркаленням тих метаморфоз, що відбуваються у суспільстві, інструментом опису позамовної реальності, стану суспільства, його культури і світогляду в певний історичний період, а з іншого, визначає наш спосіб мислення, впливає на ментальний процес категоризації та концептуалізації реальності» [2].

Політкоректна мова в суспільстві використовується для заміни слів чи висловів, які можуть викликати негативне ставлення до подій або образити почуття адресата. Слова-замінники в мові потрібні для трансформації назви негативного, з погляду мовця, факту, а тому замінником є слово, висловлення, яке у прямому значенні має зовсім інший зміст. Як зазначав М. Касас, слово-замінник «лінгвістично складається з трансформації значення слова, або розширення його значення», він «визначає зв'язок, який існує між буквальною значенням слова і його замінником» [256, р. 729].

Підкреслимо, що у кожній мові є слова, висловлювання, використання яких у певних ситуаціях з тих чи інших причин уникають, а замість них обирають інші, більш прийнятні або нейтральні. Слова-замінники використовуються у соціальних та міжособистісних відносинах через прагнення уникнути комунікативного дискомфорту або конфлікту.

Зарубіжні і вітчизняні дослідники, такі, як К. Аллан [229], Дж. Айто [233], К. Беррідж [229; 252], В. Великорода [21], Б. Воррен [383], І. Грогодза [37], Т.А. ван Дейк [273], Л. Курагіна [93], Т. Марченко [114], І. Мілева [118], Дж. С. Ниман [338], К. Серажим [161], Є. Снегірьова [175], Г. Роусон [363], О. Шабас [216], О. Януш [226], та ін., що займаються вивченням понять-замінників, звертають нашу увагу на те, що їх поява пов'язана з потребою

політкоректності в затушовуванні небажаної інформації, що стосується політичної, військової, економічної, соціально-культурної, релігійної, етнічної ситуації в окремій країні. Отже, сьогодні політики, урядовці, журналісти все більше починають використовувати в мові слова-замінники, щоб приховати справжній стан подій, прикрасити реформи, що запроваджуються та можуть викликати невдоволення населення. Використання в мові слів-замінників, що покращують сенс висловлювання, дозволяє не тільки камуфлювати події, але й створювати можливість маніпулювати свідомістю населення, щоб сформувані позитивну думку до подій, що відбуваються в суспільстві.

Отже, політкоректна мова в суспільній комунікації здійснюється за допомогою політкоректної лексики, щоб приховати негативні явища існуючої реальності. Саме тому дослідники приділяють велику увагу вивченню політкоректної мови публічного управління через особливості використання слів-замінників в житті суспільства, частіше, як інструмент владного впливу, що за визначенням Д. Істона є «важливою властивістю влади» [276, р. 21],

Реалізація публічної влади в суспільстві здійснюється через інституції публічного управління на трьох рівнях: державному, регіональному та на рівні територіальної громади. Висвітлення прийнятих ними рішень, які стосуються проблем життя суспільства, формування у населення потрібного ставлення до прийнятих рішень, запропонованих реформ, потребує використання в мові слів-замінників (лексичних одиниць – слів, висловлювань), що позбавлені негативного смислового навантаження. Саме комунікація суб'єктів публічного управління з населенням стосовно реформ, що відбуваються в країні, спонукання населення на позитивне їх сприйняття, обумовлюють процес запровадження політкоректної мови в публічному управлінні. Так бажаним атрибутом публічної влади стає доктрина політкоректності.

Політкоректність як культурно-поведінкова ідеологія набуває

поширення в державі, стає важливим інструментом, що активно використовується політичними та державними діячами для досягнення поставлених цілей. У механізмі реалізації «доктрини політкоректності» важливе місце посідає політкоректна мова, як особлива стратегія мовного поведіння, складовими якої є сукупність політичних, організаційних методів та інструментів для покращення процесів суспільної комунікації і досягнення певних цілей.

В умовах реформи децентралізації в Україні, «перерозподілу влади між центром, регіонами і територіальними громадами», важливою стає комунікативно-управлінська функція, що на думку професора О. Євтушенко, наближає владу до населення, підвищує активність громадян в ухваленні рішень, які стосуються їхнього життя [60, с. 320].

Варто пригадати думку французького соціолога П. Бурд'є, який зводив владу до сукупності «економічних, культурних, духовних, комунікаційних капіталів», що розподіляються між «політичними агентами у відповідності до їх позицій у політичному полі влади», в якому, як наголошує В. Пезун, відбувається «формування політичних уявлень і думок, розподіл влади, позицій і реальних можливостей політичних сил» [134, с. 70]. Саме «в полі політики, вважає П. Бурд'є, і він має рацію – позиції, агенти, інститути, програмні заяви, коментарі можуть бути зрозумілими і дієвими виключно через співвідношення, порівняння та протиставлення» [134, с. 73].

По суті П. Бурд'є звертає увагу дослідників на взаємозв'язок публічної влади та її ресурсного забезпечення. Наявність ресурсів (законодавчих, інформаційних, мовних, комунікативних тощо) забезпечує суттєвий вплив на стан суспільного життя. Кожен ресурс є окремим механізмом запровадження політкоректності, важливою складовою демократичного суспільства. Використання вказаних механізмів дозволяє публічній владі, її суб'єктам, реалізувати власну волю для вирішення поставлених завдань, здійснення владного впливу на суспільство і суспільні взаємовідносини. Політкоректна мова, як владний ресурс публічного управління, як «форма нашого життя,

життя культурного та національного» [127, с. 239]. Мова, як констатував Е. Косеріу, завжди «політично навантажена» та є «знаком солідарності з іншими членами суспільства», що розмовляють на тій же мові [265, р. 24]. Отже, мова є інструментом комунікації, зв'язком між думкою і дією «найважливішим фактором для встановлення політичного придушення, економічної та соціальної дискримінації» [335, р. IX].

Розглядаючи процес поширення слів-замінників у політкоректній мові публічного управління, слід сказати, що вони здатні впливати на сенс висловлювань. Виходячи з цього, ми розглядаємо політкоректну мову як комунікативний акт – процес спілкування публічних управлінців з населенням, щоб досягти поставленої мети, використовуючи мовні засоби через вплив на емоційну сферу об'єкту спілкування.

Ми можемо констатувати, що політкоректна мова, як складова політичної коректності в публічному управлінні, потрібна представникам публічної влади для формування у адресатів потрібних намірів та установок, мотивування ставлення населення до прийнятих владою рішень. Можливість суб'єктів публічної влади впливати на громадськість, на формування громадської думки залежить не тільки від їх дій, але й від оцінки їх дій громадськістю. Отже, саме громадськістю оцінює діяльність суб'єктів публічної влади успішно здійснювати управління суспільством.

Дослідники вважають, що політкоректність використовується владою як стратегія мобілізації «змінити існуючий стан справ» і демобілізації з метою «змінити існуючий стан суспільної думки» [161]. Тому політкоректна мова, як форма публічної комунікації, допомагає створити ефективну взаємодію між владою і населенням, окремими групами, закріплюючи норми етичної мовної, політкоректної поведінки в культурі і законодавстві країни. Вилучення з публіцистичних текстів, що розраховані на масову аудиторію, мовних одиниць, які мають дискримінаційний характер. Запровадження в публічному та науковому дискурсі термінів-замінників, щоб надати більш пристойного вигляду неприємній реальності [353, р. 74]. У вузькому

трактуванні термін-замінник можна визначити, як дієвий механізм заміни образливого слова чи висловлювання, як «засіб, що забезпечує успіх мовного спілкування» [53, с. 56] в публічному управлінні.

У широкому сенсі слова-замінники в політкоректній мові розуміються як непрямі засоби опису подій, предметів, що стає можливим, оскільки існує систематичний зв'язок подій і предметів. Це уможливлює уявлення та номінацію події або предмета за допомогою мови, причому евфемістична заміна в даному випадку є тотожною в семантичному плані прямого найменування.

Так деякі дослідники, зокрема О. Снегір'ова, визначає слова-замінники як більш м'які висловлювання, що не викликають емоційно-негативну реакцію адресата: образу, сором, страх тощо. Вона підкреслює, що «в політиці, як мовець, так і слухач прекрасно розуміють, що приховують» [175, с. 261].

Українська дослідниця В. Великорода розуміє під словами-замінниками «одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовуються для заміни прямих найменувань, вживання яких з соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним» [21, с. 5], наприклад, «говорити неправду», замість «брехати» [169]. У Кембриджському словнику термін-замінник – це слово чи фраза, що використовують задля уникнення неприємного чи образливого слова [254]; у «Новому Оксфордському тезаурусі англійської мови» – це «ввічливий термін, м'яка альтернатива, непрямий термін» [340]. Отже, як вважає Дж. С. Ниман, слова-замінники «пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, неввічливими, надто різкими» [338, р. 36].

В політкоректній мові термін-замінник може бути тактовним словом чи фразою, що уникає прямого найменування «болючої або неприємної реальності або може використовуватися, щоб уникнути прямого обговорення теми, що стосується соціального чи культурного табу» [330, с. 2]. Тому, як

зазначає І. Грогодза, слова-замінники частіше використовуються у різноманітних сферах людської комунікації, у тому числі й публічному управлінні [37, с. 27].

Дослідники вважають, що в політкоректній мові публічного управління слова-замінники застосовуються для того, щоб відволікати «увагу від негативних економічних факторів», або сприяти «прикриттю антигуманної політики держави, особливо агресивних воєнних дій» [33, с. 70].

На нашу думку, політкоректна мова в політичній сфері – це інструмент «маніпулювання свідомістю людини, і політичний дискурс найбільш пристосований для прикрашання дійсності» [50, с. 93].

Вважаємо, що використання в політкоректній мові слів-замінників дозволяє охарактеризувати політкоректність як стратегію пом'якшування негативних асоціацій, пов'язаних з неприємними подіями, що допомагає завуалювати істинну сутність того, що відбувається. Слова-замінники або нейтральні слова із позитивною конотацією в мові публічного управління є не тільки предметом дослідження філологічної науки, але й науки державного управління. За їх допомогою формується система понять, які стають нормами політкоректної лексики.

Маємо зауважити, що процес розповсюдження слів-замінників в мові публічного управління здійснюється людиною – від повсякденно-побутової до соціально-політичної сфери. Зрозуміло, що на цей процес впливає наявність міжнаціональних, міжкультурних, міжетнічних стереотипів, що існують у суспільстві. Вони і провокують соціальні загострення та конфлікти. Важлива роль політкоректної мови як раз і полягає у створенні комфортної комунікації.

Згодні з Є. Тихомировою, яка наголошує на тому, що «комунікація є невід'ємною частиною сучасних демократичних режимів». В таких умовах «зростає роль громадськості у прийнятті рішень та контролю за діями влади, влада стає більш відкритою для громадськості». Саме довіра громадян до влади надає владі можливість отримати їх підтримку [189, с. 512].

Дослідник Р. Перлоф визначає публічну комунікацію як процес «зادля здійснення навмисного чи ненавмисного тиску на ставлення, думки та позиції людей». Вчений підкреслює важливість комунікативного впливу за допомогою мови «на громадську думку, на процес інституційних змін у державі, а також на сприйняття і оцінку політичного діяча чи політичної сили з боку окремого індивіда» [347, р. 30–33].

Маємо зазначити, що політкоректність використовується публічною владою для формування громадської думки, яка є індикатором сприйняття громадськістю владних інститутів. Однак, і громадська думка по суті є інструментом вироблення та закріплення норм політкоректної мовної поведінки в публічному управлінні.

Політкоректність є засобом впливу на громадськість. Вона реалізується за допомогою політкоректної лексики. Політкоректність пропонує «поводитися ввічливо, шанобливо, дотримуючись правил і норм поведінки, прийнятих у суспільстві» [67, с. 125]. В процесі запровадження політкоректності відбувається витіснення з мови «слів з негативною конотацією та висування нейтральних чи позитивно заряджених одиниць», тому що головна функція слів-замінників в мові – «функція ввічливості» [118, с. 135].

Розглянемо різні класифікації політкоректних слів-замінників, що пропонуються як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, чому вони так важливі для розуміння їх функціональної ролі у побудові політкоректних соціальних відносин. Наприклад, К. Аллан і К. Беррідж в політкоректній мові виділяють наступні типи слів-замінників залежно від функцій, які вони реалізують, зокрема: захисна (дозволяє нівелювати негативне значення висловлювання або події); секретна, що спотворює наявну інформацію; надихаюча; провокаційна, що спонукає до потрібних дій; об'єднувальна, що сприяє ідентифікації індивідів, груп; ігрова (розважлива) [228, р. 66,71].

На відміну від К. Аллана і К. Берріджа, Х. Роусон пропонує класифікацію, що дозволяє підвищити або применшити значимість або

властивість предмету (об'єкту), поділяючи терміни-замінники на позитивні (назви професій, які лестять самолюбству працівників (наприклад, англ. *help* (помічник) замість *servant* (слуга); інституційні та географічні назви, слова особистої поваги); негативні (щоб применшити властивості об'єкта, або захистити читача (слухача) від найменувань, які він не хоче сприймати) [367, р. 12].

За сферами застосування слів-замінників у мові існує класифікація Л. Єфімова і О. Ясінецької, що «поділяють їх на: медичні; політичні; релігійні; морально-етичні» [65]. Схожа класифікація пропонується А. Блейком, що поділяє слова-замінники на: професійні; хвороби; смерті; сексуальні; кримінальні; політичні [240].

Також можна запропонувати класифікацію слів-замінників в мові публічної сфери залежно від їх вживання в промовах державних діячів, використання в національній літературі, групами населення, елітою, класами тощо. Окрім вище наведених класифікацій політкоректних слів-замінників існують й інші, зокрема ті, що базуються на змісті (негативному або позитивному) або приналежності індивідів до дискримінаційних груп, негативних суспільних подій. Узагальнивши перераховані класифікації, можна запропонувати наступну класифікацію політкоректних слів-замінників (Рис. 2.1.), що спрямована вирішити головну мету політкоректності – подолання різних видів дискримінації.

У політкоректній мові, окрім тематичної класифікації, існує й функціональна класифікація. Термін «функція» (лат. *functio* – виконання, звершення) у словнику «Української мови» визначається, як «явище, яке залежить від іншого явища, та є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін» [171]. Термін «функція слів-замінників» в політкоректній мові дозволяє краще пояснити їх роль у публічному управлінні та мету, з якою їх використовують, зокрема, запровадження в суспільстві демократичних норм і цінностей, ввічливого, толерантного ставлення до культурних, етнічних відмінностей людей.

Рис. 2.1. Класифікація політично коректних слів-замінників.

Джерело: складено на основі [65;240].

Мовне втілення політкоректності в публічному управлінні як суспільної та індивідуальної цінності та мовно-культурної, поведінкової норми, на думку Р. Бейлі, є засобом навіяти адресатам – громадянам

«політично правильні дії та оцінки» [235, р. 104], прикрасити факти і події, що здатні викликати антипатію або «можливість втратити репутацію (loss of face): або власної, або, через образу, репутації адресата, або якоїсь третьої сторони» [229, р. 221].

Л. Курагіна в статті «Евфемізми як форма реалізації мовних табу (на прикладі німецької мови)» вважає, що в мові політкоректні слова-замінники використовуються з «метою уникнення слів-табу:

а) із почуття такту, ввічливості, через бажання не скривдити, не образити співрозмовника;

б) через релігійні, моральні міркування;

в) через суспільні норми та правила поведінки;

г) через використання загальних, багатозначних слів задля покращення рейтингу, іміджу мовця, для досягнення його власних цілей» [93, с. 213].

Політологи, зокрема, Р. Ключник, розглядаючи роль політкоректності в політичній комунікації», вважає, що політкоректна мова реалізується через наступні функції:

1) камуфлюючу (уникати вживання різких слів чи виразів);

2) інтенціональну (замінювати слова, висловлювання для досягнення вигідного для мовця комунікативного ефекту);

3) соціально-регулятивну (підтримувати в процесі взаємодії встановлені правила);

4) контакто-встановлюючу (усувати з мови лексеми, які можуть спровокувати конфлікт, або непорозуміння);

5) експресивну (емоційне ставлення до об'єкта обговорення);

6) естетичну (витончені позначення дій публічної влади, щоб у адресата не виникали негативні емоції, а мовлення бачилось більш «красивим», приємним для сприйняття) [83, с.32].

На думку О. Стасюка, в процесі публічної (парламентської) комунікації політкоректні слова-замінники мають функції: «маніпулювання; демобілізація; профілювання; дотримання ввічливості; недопущення

табуйованих висловлювань» [183, с. 19].

Цікава думка української дослідниці В. Великорода, яка в основу класифікації вживання політкоректних слів-замінників в мові публічного управління покладає їх прагматичні особливості, виділяючи наступні функції:

- вуалітивна (не називати речі своїми іменами, приховати небажані аспекти дійсності);
- превентивна (використання слів-замінників, давніх табу, що є в свідомості людини);
- кооперуюча (порозуміння з аудиторією через мовленнєву співпрацю з нею);
- риторична (зміна оратором позиції реципієнта щодо теми, що обговорюється);
- елевативна (подача оратором інформації в позитивному сенсі);
- конспіративна (утаювання інформації від іншої частини аудиторії, щоб та не зрозуміла про що йдеться розмова, тому перебувала в «ізоляції» від тих, хто спілкується один з одним) [21, с.7].

Отже, при аналізі функцій політкоректних слів-замінників в мові публічного управління, дослідники пропонують власну класифікацію, беручи за основу відповідний критерій. Зокрема, Л. Небелюк, беручи за основу класифікації політкоректних слів-замінників й обираючи функціонально – прагматичний критерій їх спрямування, виділяє: «вуалітивну; риторичну; елевативну; конспіративну; дистортивну функції» [124, с.34]. Також в мові публічного управління слова-замінники потрібні з міркувань делікатності або маскуванню дійсності, щоб нав'язати певну точку зору адресатам.

У політкоректній мові, як акту комунікації, слова-замінники можна згрупувати як такі, що:

- стосуються різних тематичних груп (релігійних, соціально-моральних, дипломатичних, військових, юридичних, естетичних);
- відносяться до політичної, економічної, соціальної, культурної

сфер життя суспільства;

- в мові публічного простору розглядаються різноманітні проблеми, що пов'язані з різними сферами соціально-політичного життя суспільства.

Проаналізувавши різні класифікації слів-замінників (евфемізмів), на основі досліджень В. Великорода, Р. Ключника, Л. Небелюка, ми пропонуємо наступну загальну класифікацію слів-замінників в мові публічного управління (Рис. 2.2.).

Зазначимо, що в політкоректній мові публічного управління слова-замінники (евфемізми) повинні допомагати уникнути комунікативного конфлікту, маскувати негативні явища дійсності, покращувати денотат у порівнянні з прямим найменуванням, оскільки нове найменування має створювати у свідомості реципієнта асоціації з позитивною оцінкою явища. Використовуючи західноєвропейський та північноамериканський досвід, «взаємодія влади і суспільства базується на механізмах двостороннього зв'язку між елітами і громадськістю» [2, с.165], тому в Україні в процесі комунікації між владою та громадськістю політкоректна мова допомагає замінити заборонені вирази.

Отже, політкоректна мова як комунікативний акт:

- по-перше, пов'язана з наявністю існування в суспільстві великої кількості табуованих тем, які зачіпають почуття і гідність індивіду, мовною нетактовністю і прямолінійністю, освітлення яких потребує особливої обережності та делікатності;

- по-друге, вимагає використання політкоректних текстів, які крім інформаційної, виконують також ідеологічну, маніпулятивну функції, що допомагає державним діячам, політикам, публічним управлінням камуфлювати об'єктивну реальність, приховувати існуючі в суспільстві проблеми, затушовувати небажану інформацію, щоб зробити менш очевидними неприємні та негативні факти;

- по-третє, спирається на доктрину політкоректності, реалізація

якої вимагає дотримуватись правил, норм політкоректного мовлення.

Рис. 2.2. Функції слів-замінників в мові публічного управління.

Джерело: складено автором на основі [83, с.32; 21, с.19; 124, с.34].

На нашу думку, політкоректна мова в публічному просторі використовується з метою замінити образливу лексику більш м'якою, щоб

попереджати будь-яку дискримінацію людини, групи людей. Тобто в публічному управлінні політкоректна мова виконує соціально-регулятивну, маніпулятивну функцію, тому що адресат в процесі комунікації не встигає її виокремити та осмислити через великий обсяг інформації.

Все це привертає увагу науковців до політкоректної мови публічного управління:

- по-перше, політкоректна мова є ефективним засобом мовного впливу, вона змінює емоційний тон повідомлення, але не змінює його зміст, вона використовує емоційно-нейтральні висловлювання замість різких позначень, відволікаючи увагу від забороненого поняття;
- по-друге, політкоректна мова використовує слова-замінники, слова-прикриття для приховування небажаної інформації;
- по-третє, особливістю політкоректної мови є чітка прагматична спрямованість, суть якої переконати адресата (людину, суспільство) у власній точці зору;
- по-четверте, функціонування політкоректної мови в публічному управлінні обмежено часовими рамками, тобто, у якийсь період слово чи словосполучення вживається як евфемізм, а потім його евфемістична функція зникає;
- по-п'яте, політкоректна мова в просторі публічного управління є складовою доктрини політичної коректності, а тому допомагає зрозуміти сутність мовної культури країни;
- по-шосте, політкоректна мова – це по суті «камуфлювання об'єктивної реальності, а з часом і підміна тих або інших понять і термінів» [50, с. 92-93].

Ми спираємось на погляди Р. Дентона та Г. Вудворта, що розглядають політкоректну мову в публічній комунікації як «публічне обговорення розподілу державних ресурсів (доходів), офіційної влади (кому надано право приймати правові, законодавчі та виконавчі рішення) та офіційних санкцій (засоби державної винагороди та покарання)» [270, р. 14].

Звертаємо увагу на те, що метою політкоректної мови публічного управління як форми публічної комунікації – це не нав'язати власну думку адресату, а переконати його, пробудивши у нього наміри та спонукати його до дії.

Однак треба наголосити, що політкоректна мова публічного управління не сучасне явище, воно існувало ще в стародавні часи, зокрема в античний період, де відігравала роль у забезпеченні доречності, благозвучності та етичності мови, щоб не нашкодити співрозмовнику. Тому в грецькій мові використовувались слова-замінники «(евфемізми грец. *euphēmismós*, від *eu* – добре і *rhēmi* – говорю) – емоційно нейтральні слова або вирази, замість слів або виразів, які здаються мовцеві непристойними, грубими чи нетактовними» [68, с. 421].

Отже, ще в античні часи політкоректна мова використовувалася як засіб, заміни неприємних, образливих слів, висловлювань. На нашу думку, вже в античності люди розуміли особливе значення політкоректної мови, необхідність підбору певних способів та прийомів камуфляжу. Вміли сформулювати необхідне ставлення до подій та фактів.

Однак наука почала вивчати політкоректну мову та терміни-замінники (евфемізми) лише з кінця XIX століття. Так історики, етнографи (Д. Зеленин, А. Мейє, Е. Тейлор, Дж. Фрезер) досліджували евфемію у стародавніх народів первісного, античного суспільства через проблему «табу» (заборону на здійснення певних дій, або прямого найменування явища або предмета). Лінгвісти Західної Європи (Отто Юсперсен, Г. Пауль) та Америки (Дж. Стедман, Ф. Скотт) звернули увагу на те, що основою табу у стародавніх народів є мовна заборона (забобонний страх) не вживати певні слова, вимога замість забороненого слова вживати нейтральне, пом'якшувальне слово, тобто евфемізм. Отже, використання слів-табу, евфемізмів давало людям стародавнього суспільства можливість говорити про предмети і явища, які їх лякають без остраху викликати злі сили, що стоять за словом.

За З. Фройдом «обмеження табу є нічим іншим, як релігійними чи

моральними заборонами» [201, с. 19]. Як відмічає Т. Шадріна, первісна культура багата обмеженнями та правилами (табу), що у розумінні британського антрополога, етнографа Дж. Фрейзера, автора книги «Золота гілка» (1890 р.) є «первісними законами «варварської юриспруденції» та призвело до появи «сучасних традицій і моралі» [218, с. 6].

Появу терміну «евфемізм» пов'язують з ім'ям англійського історика та лексикографа Томаса Блаунта, який у 1656 році у праці «Глосографія» тлумачив його як «хорошу чи вигідну інтерпретацію поганого слова» («a good or favourable interpretation of a bad word») [Цит. 277, с.35–36]. Так німецький лінгвіст, професор Герман Пауль вважає, що евфемізм з'являється тоді, коли мовець «через почуття сорому уникає називати речі їх власними іменами та використовує опосередковані позначення» [цит. 178, с. 61].

Отже, вивчення евфемізмів (термінів-замінників) починається лише з кінця ХІХ століття в межах лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики [142, с. 226]. Відповідно до наукових розвідок кожен дослідник залежно від мети, яку ставить перед собою, вносить щось своє у визначення евфемізмів. Так Дж. Німан та К. Сільвер під евфемізмами (грец. euphēmismos є «добре» і rhēmi «говорю») розуміють «пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, невічливими, надто різкими» [338, р. 36].

Саме тому Д. Болінджер відносить евфемізм «до класу слів з додатковим змістовним навантаженням, що використовуються для позначення чогось в сприятливому для мовця вигляді» [цит. 91, с. 72]. Тобто як стверджує Т. Марченко евфемізм – це «ввічливі, непрямі вирази, які замінюють слова та фрази, які вважаються суворими та невічливими, або які підказують щось неприємне» [114, с.79].

Нами з'ясовано, що зарубіжні та вітчизняні вчені розглядають слова-замінники як комплекс мовних засобів (слів, словосполучень), що мають коректну та ввічливу форму з метою приховати, завуалювати негативні

поняття (Додаток Б).

В сучасних умовах слова-замінники є результатом появи та закріплення у суспільній свідомості доктрини політкоректності, правил ввічливості, норм, що регулюють соціальну взаємодію, вимог щодо побудови ефективної комунікації, зокрема, у взаємовідносинах влади і громадськості.

На нашу думку, характеристика визначення слів-замінників (евфемізмів) дозволяє визначити їх роль у формуванні певних норм мовного поведіння, що дозволяє сформулювати необхідне ставлення до подій та фактів, що відбуваються.

Вивчення особливостей функціонування слів-замінників у текстах, звернуло увагу дослідників на процес «побудови мовленнєвої поведінки таким чином, щоб уникнути дискримінації певної групи населення [300, р. 52].

Дослідники по-різному ставляться до евфемізації у публічному управлінні. Так Р. Дентон і Г. Вудварт пов'язують евфемізацію з поняттям містифікації, що «ускладнює здатність усвідомлювати суть політичних подій, занурюючи опис подій у словесний «туман» [270]).

І. Сковронська і Б. Юськів наполягають на тому, що слова-замінники використовуються щоб «досягнути комунікативного компромісу», тому цей «процес тісно пов'язаний із процесом номінації, зокрема послідовно виокремлюється система зон табу (відповідні теми і сфери життя); по-друге, обов'язкова, найважливіша ознака евфемізації – пом'якшення, вуалізація, прикриття, приховування, натяк; по-третє, соціальна (соціолінгвістична) ознака – це середовище заборони. Тут виокремлюється конкретна ситуація, що потребує евфемізації» [166].

Дослідник Е. Коляда вважає, що використання слів-замінників – це «один із зручних способів сказати неправду та змінити сприйняття небажаної інформації» [87, с. 98]. На думку О. Гончарової, вживання слів-замінників «спрямоване на прикриття антигуманної політики держави, особливо агресивних воєнних дій» [33, с. 70].

На нашу думку, слова-замінники в мові публічного управління є механізмом реалізації доктрини політичної коректності, яка є стратегією мовленнєвої поведінки, нормою якою є ввічливість, делікатність. Підкреслимо, що політкоректне мовлення як комунікативний акт в публічному управлінні допомагає мінімізувати образу певних груп людей. Сучасність показує, що слова-замінники (евфемізми) з'являються, коли в них виникає потреба та зникають, коли потреба зникає.

Таким чином, використання слів-замінників в мові публічного управління сприяє успішному регулюванню людських відносин, допомагає уникати комунікативних конфліктів, формувати більш м'яке ставлення до соціальних, політичних проблем повсякденного життя.

Політкоректна мова як комунікативний акт публічного управління, розглядається нами як механізм впливу на суспільну свідомість, на формування загальнодержавної моделі політкоректної поведінки. Будується система культурних та мовно-поведінкових норм суспільства, метою якої є подолати негативні стереотипи по відношенню до традиційно дискримінованих груп людей.

2.2. Механізм непрямой номінації запровадження політкоректної мови в публічній комунікації

Головною метою публічного управління є створення сприятливих умов для функціонування публічної влади як регулятора життєдіяльності суспільства, важливого фактора організованості та впорядкованості соціуму.

Публічне управління як «пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики» [313, р. 154], реалізується через публічно-владний вплив на суспільство, суспільну свідомість шляхом надання потрібної позитивної оцінки політичним подіям, державно-управлінським рішенням або явищам. Суб'єкти публічної адміністрації (публічні управлінці – особи, що виступають від її імені) діють

в рамках власної компетенції.

Також ефективність публічного управління залежить від підтримки її дій громадськістю, від «консолідації суспільства навколо спільних цілей» [163, с. 36]. Треба підкреслити, що в демократичних країнах громадська думка істотно «впливає на державну політику, законодавчі процеси, поведінку політичних партій, динаміку виборчих кампаній, ухвалення рішень суб'єктами економічної діяльності, навіть на планування та проведення різноманітних культурних заходів» [215].

Сила впливу публічних управлінців на громадську думку в умовах комунікації влади і громадськості залежить від вживання лексичних одиниць, які пом'якшують або завуальовують негативні суспільні явища, формуючи потрібну позитивну громадську (суспільну) думку.

Така громадська думка втрачає самостійність і стає повністю залежною від того, хто її формує, тобто вона не може вже бути рушієм суспільного розвитку. Головна ж роль громадської думки - виявляти проблеми суспільного життя, незадоволені потреби, що можуть привести до суспільної (політичної чи економічної) кризи тощо.

Політкоректність в сучасних умовах стає гаслом, ідеологією соціально-політичної боротьби партій, окремих політиків задля підтримки з боку різних соціальних груп (у тому числі потенційно дискримінованих).

На нашу думку, використання політкоректного мовлення в процесі комунікації публічних управлінців з громадськістю – це прагнення за допомогою політкоректності прогнозувати ситуацію, що може спровокувати образи, непорозуміння. Саме політкоректне мовлення дозволяє досягнути «комунікативного компромісу», завуальовати і приховати свої наміри, щоб уникнути комунікативного конфлікту, створити ефект довіри в суспільстві.

Як влучно наголошує Е. Партридж, метою реалізації політкоректності є зменшення неприйняттого враження на слухача або неприємних наслідків для мовця, якщо останній хоче створити благоприємне враження [345], а по суті приховувати небажану інформацію або очевидні факти, або уникнути

соціального осуду, або завоювати громадське схвалення, або «згладити гострі кути» у висвітленні конфліктних соціальних і політичних тем залежно від політичної лінії партії, або особистої позиції автора.

Політкоректне мовлення в публічному управлінні визначається позитивною манерою спілкування, тобто використанням «слів або фраз, замість тих, що є неприємними чи образливими» [255, р. 171]. Наприклад, використанням слів-замінників (табл.2.1.).

Як зауважує англійський вчений Дж. Лоуренс, слова-замінники «століттями були вірними союзниками військової та політичної інтриги, по суті, він невіддільний від них» [366, р. 75]. Останнім часом у ЗМІ ми можемо зустріти випадки, коли термін «війна» або «бойові дії» замінюються термінами «конфлікт» або «зіткнення», дієслово «знищити, вбити» замінюється на «нейтралізувати, знешкодити» та ін.

Таблиця 2.1

Тезаурус слів-замінників.

№ п/п	Неприємний термін	Термін-замінник
1.	військове вторгнення	«миротворча операція»
2.	окупація	«звільнення» або «спецоперація»
3.	інтервенція	«військова допомога»
4.	сепаратизм	«національно-визвольний рух»
5.	бунт	«повстання»
6.	націоналізм	«патріотизм»
7.	диктатор, тиран	«лідер» або «вождь»
8.	терористи, бойовики	«партизани», «повстанці»
9.	стукач, донощик	«інформатор»
10.	опозиціонер	«правозахисник»
11.	лобізм	«представництво інтересів»
12.	насадження	«впровадження»
13.	боягузливість	«обережність»
14.	покарання, примус	«виховний вплив», «корекція поведінки»

Джерело: складено автором.

По суті ЗМІ використовують слова-замінники як засоби ефективного впливу на адресата (читача), щоб сформувати у нього певне ставлення до подій, що відбуваються або створити певні оцінки події під час передачі інформації.

Варто звернути увагу, що саме таке трактування слів-замінників зумовлено тим, що вони в публічному управлінні частіше «застосовуються не тільки з етичних міркувань, ввічливості чи причин табу, але є засобом завуалювання небажаних явищ чи дій» з точки зору політики. Так, замість поняття «економічна криза» частіше використовується словосполучення «негативна динаміка економічного розвитку». Така заміна слів є «стратегією затушовування небажаної інформації, що дозволяє зробити менш очевидними неприємні факти» [50, с. 93].

Український дослідник О. Шабас у статті «Використання евфемізмів у сучасному іспанському політичному дискурсі» наголошує, що вони «пов'язані з політичною сферою та з ідеями політичної коректності та представлені двома великими групами. До першої групи належать слова-замінники, які відволікають від негативних суспільних явищ, а до другої ті, які спрямовані на прикриття антигуманної політики країни, особливо агресивних військових дій» [216, с.133-134], ухилення і замовчування.

Однак евфемізованими, як вважає українська дослідниця Ю. Єловська, є «повідомлення, які репрезентують економічні події в Україні і світі, кризові або непопулярні методи ведення економічної та господарської діяльності представлені евфемістичними описовими конструкціями та метафорами». Зокрема, «подорожання вартості проїзду в місті» замінює словосполучення «*транспортний сюрприз*»; «скасування зручного для жителів маршруту, що поєднував центр міста зі спальними районами» використовується «*оптимізація маршруту*»; «економне споживання, що передбачає зниження його подання для населення» використовується «*газові канікули, спеціальний режим споживання газу*»; «валютні перекази з-за кордону» тлумачаться, як «*валютне підживлення*» тощо [62, с. 195-196].

В промовах публічних управлінців у мас-медіа часто використовуються слова-замінники, щоб мінімізувати образу расових, релігійних, культурних чи інших груп. Наприклад, замість «інвалід», використовується «неповносправний або з особливими потребами», замість бідні – «малозабезпечені», замість «безробітні» – «непрацевлаштовані» [170]. Головне завдання таких висловлювань, на нашу думку, є бажання того, хто їх використовує, сформулювати у аудиторії позитивне ставлення до об'єктів мови.

Отже, важливо зазначити, що терміни-замінники мають значний маніпулятивний потенціал, що згідно з твердженням дослідників М. Постатнік і А. Свирид зумовлений наступними факторами:

- приховати справжню сутність негативного явища, надавши йому більш позитивне тлумачення;
- посилити інформаційний потік під час промов політиків, що ускладнює та призупиняє його об'єктивну оцінку, тому що адресат зазвичай не встигає виділити слова-замінники з контексту та осмислити їх;
- змінити статус слова-замінника, щоб адресат не зміг зрозуміти, що саме приховано за цим словом, тобто евфемізм так і залишиться нерозпізнаним;
- незнайомство більшості населення, крім філологів, журналістів з явищем заміни слів [146, с. 14 – 15].

Іншими словами, сила маніпулятивного впливу слів-замінників в публічному управлінні полягає саме у прихованому характері впливу, який «здійснюється за допомогою вербальних і невербальних засобів» [184, с. 8].

Зазначимо, щоб приховати негативне політичне, економічне, будь-яке явище, пом'якшити його характеристику, використовуються за визначенням Ф. Бацевича «емоційно нейтральні слова або вирази, що вживаються замість синонімічних їм слів або виразів, які видаються мовцеві непристойними, грубими або нетактовими» [10, с. 324].

Ми вважаємо, що використання в публічній сфері (політичній, економічній, культурній) слів, висловлювань, що використовуються для

заміни небажаного або недозволеного, має завдання навіяти адресатам певну оцінку дій, явищ, що відбуваються на даному історичному етапі в даному суспільстві. Такий вплив на суспільство відбувається через використання мовних стратегій і мовних тактик. Під поняттям «мовні стратегії» ми розуміємо технології, що забезпечують управління процесом комунікації, впливаючи на її результат.

Слід відзначити, що в публічному управлінні слова-замінники досить широко використовуються як:

- ефективні засоби мовного впливу, «можливість змінити емоційний тон, акцент повідомлення, не змінюючи його зміст»;
- «стилістично та емоційно-нейтральні слова чи вирази, які замінюють інші, більш різкі та непристойні слова або вирази» (Р. Спірс) [372, р. 6];
- приховування невідповідної, неприємної чи бентежної проблеми, щоб вона здавалася більш прийнятною (А. Горнбі) [308, р. 251];
- термін, щоб уберегти слухача від можливого потрясіння чи відчуття збентеження чи розладу (Саммерс Д. Лонгман) [373, р. 1528];
- «фразу, яка використовується для заміщення нетактичного висловлювання, з метою усунення дискредитації: або того, хто вимовляє фразу, або співрозмовника, або іншої особи» (К. Беррідж) [252, р.59];
- як форму прояву процесу зворотнього табування (Урсула Ройтнер) [365];
- «комунікативна мовна тактика», щоб приховати правду, «замаскувати» табуовані поняття або перетворити незручну ситуацію на жартівливу, що дозволить співрозмовнику «зберегти обличчя» [52, с.52];
- складова «ідеології західної демократії» (О. Завадська) [66, с. 350];
- «побудування мовленнєвої поведінки, щоб уникнути дискримінації певної групи населення відносно віку, статі, фізичного стану,

соціального положення, расової та культурної приналежності» (А. Хакер) [330, р. 52];

– засіб навіяти адресатам – громадянам «політично правильних» дій та оцінок, тобто «чітка прагматична спрямованість: переконати потенційного адресата (людину, масову аудиторію) у власній точці зору» (Р. Бейлі) [235, р. 104];

– намагання «уникнути можливої втрати репутації (loss of face): або власної, або, через образу, репутації адресата, або якоїсь третьої сторони» (К. Аллан і К.Баррідж) [229, р. 221].

– інструменти, щоб «приховати справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної чи позитивної конотації» (Л. Чік) [213, с. 122].

Виходячи з вищевикладеного, можна висловити думку, що слова-замінники мають високий маніпулятивний потенціал за рахунок непомітності, неочевидності для адресата у сучасному публічному управлінні, тому їх важко вичленити з контексту та «розпізнати», тобто ідентифікувати табуований денотат, що ховається за словом-замінником. Результатом маніпулювання є можливість контролювати людей, використовуючи їх у цілях маніпулятора. На думку В. Лойко, з якою погоджуємось, маніпуляція – це «програмування суспільних думок, настроїв і навіть психічного стану, щоб забезпечити поведінку, вигідну маніпуляторам, надати повідомленню бажаного змісту» [98, с.180].

Процес заміни слова дослідниками визначається як складне явище, яке залежить від того, наскільки слово здатне змінити позначення, щоб автоматично створити у одержувача максимально невизначене або нейтральне представлення об'єкта. Лінгвісти, зокрема Г. Браун і Г. Юл в праці «Аналіз дискурсу» наполягають, що явище заміни слів пов'язане з явищем «табу», яке детермінується як заборона у мові на вживання певних слів, пропонуючи нейтральне, пом'якшувальне слово замість забороненого [250, р. 11].

Таким чином, заміна слів, висловлювань можна розглядати як окремий випадок непрямой номінації, що дозволяє в завуальованій формі повідомити щось неприємне (економічна криза, терористичний акт, воєнні дії, загибель солдатів та ін.), при цьому уникнути негативної реакції населення (суспільства) та одночасно справити вигідне враження на нього.

Безперечним є те, що маніпулятивний вплив слів-замінників полягає в умінні адресата керувати поведінкою людини, приховувати свої фактичні наміри, мотиви, цілі, щоб «реципієнт навіть не здогадувався про них» [213, с. 121], тобто вважав, що вони є його власними.

Доцільно зазначити, що явище заміни слів (висловлювань) – це осмислена мовна-поведінкова стратегія, щоб завуальовати предмет повідомлення, тобто досягнути стратегічного завдання комунікації як стійкої навички до ефективного спілкування. Заміна слів – це свого роду маніпуляція (прихований вплив мовця на людей), за допомогою якої маніпулятор здійснює контроль над громадськістю, як правило, проти їхньої волі.

Отже, в публічному управлінні маніпуляція передбачає подачу інформації, що реалізується кількома загальними стратегіями: перекручування інформації; приховування інформації; спосіб і час подачі інформації; підпорогова подача інформації (її неусвідомлюване сприйняття); перевантаження адресата відомостями, відібраними за певним параметром, щоб створити власний образ реальності [380, р. 49].

Теун ван Дейк, характеризує принципові відмінності між переконанням та маніпулюванням, наголошує: «при переконанні співрозмовники вільні у виборі і діях», тому що можуть приймати або відкидати аргументи співрозмовника; при маніпуляції, її «жертвами стають пасивні співрозмовники, котрі не здатні розгледіти чи зрозуміти справжні цілі, бажання та установки маніпулятора, побачити наслідки своїх дій через відсутність знань» [375, р.361].

Вище зазначені тлумачення слів-замінників дозволяють дослідникам по-різному розглядати механізм їх вживання в мові публічного управління,

наприклад, як:

– процес маскування істини, тобто «вживання необразливого або приємного терміну замість прямого, образливого» (К. Сільвер та Дж. Німан) [339, р. 201];

– «один зі зручних способів сказати неправду та змінити сприйняття небажаної інформації» (Е. Коляда та А. Кондрук) [87, с. 98], тобто спосіб маніпулювання суспільною свідомістю;

– «прагнення досягнути комунікативного компромісу», тому «процес евфемізації тісно пов'язаний із процесом номінації, зокрема послідовно виокремлюється система зон табу (відповідні теми і сфери життя); обов'язкова, найважливіша ознака евфемізації – пом'якшення, вуалізація, прикриття, приховування, натяк; соціальна (соціолінгвістична) ознака – це середовище заборони» (І. Сковронська і Б. Юськів) [166];

– спосіб змінення концептуального змісту висловлювань, тобто процес формування нового сенсу в результаті «інтерпретації вихідного вербалізованого знання» [22, с. 43];

– «уникнення конфліктних ситуацій, незручних моментів з метою створення комфортної комунікації (вуалювання, камуфляж слів та словосполучень)», прагнення створити видимість суспільного «компромісу» в публіцистичному стилі [372, р. 413];

– бажання прикрити «антигуманну політику держави, особливо агресивних воєнних дій» (О. Гончарова) [33, с. 70].

Як бачимо, використання слів-замінників (висловлювань), на думку дослідників, – це вживання приємного терміну, щоб мінімізувати образу і що також є засобом (інструментом) використання політкоректної лексики. Слід пам'ятати, що інструментом спілкування і обміну інформацією є мова, як сфера інформаційного впливу, як засіб знань про культуру нації та цивілізації.

За допомогою мови передається інформація про картину світу певного народу [314, р. 25], тому що на її формування активно впливає культура,

тому мовна політкоректність – це мовне і культурне явище, що прагне до знаходження нових способів вираження думок, які не будуть займати почуттів та гідності особи.

Так Б. Уоррен у статті «Що евфемізми говорять нам про тлумачення слів» виокремлює наступні механізми вживання слів-замінників: «фонетичні (заміна фонем, скорочення, вимова фонем у зворотньому порядку (back slang); римований сленг (rhyming slang); словотворні (складання основ, деривація, аббревіатура, оноματοпея); модифікації; запозичені слова та семантичні інновації (метафора, метонімія, заниження, завищення)» [383, р.104-109].

На думку Д. Кашкарьової, слова-замінники «існують двох типів:

- формальний (не припускає змінення концептуального змісту);
- семантичний (сутність полягає у дефокусуванні уваги адресата щодо змісту похідного концепту)», в основі цих типів лежить повна або часткова нейтралізація негативних характеристик вихідного концепту [78, с. 55-56].

К. Серажим вважає, що механізм вживання слів-замінників «зводиться до двох протилежних процесів, які лежать в основі різних типів лексико-семантичного варіювання, зокрема, визначають діалектику варіювання значеннєвої структури полісемантичного слова: актуалізацію асоціативних ознак та їхній перехід у розряд асоціативних ознак» [161].

В публічному управлінні регламентованому законами та іншими правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування базується на трьох способах вживання слів-замінників: «перекодування із заміною оцінного знаку; зниження категоричності констатації факту; збільшення референційної невизначеності» [161].

На нашу думку, вживання слів-замінників в публічному управлінні – це скоріше механізм реалізації політичної коректності для налагодження успішної комунікації, що не обмежує права і не ображає гідність певних меншин, створює за допомогою ЗМІ, органів державної влади та місцевого

самоврядування відповідного ставлення до подій та явищ, що відбуваються в політиці, економіці, суспільстві, для спокійнішого їх сприйняття громадськістю. За допомогою слів-замінників в публічному управлінні відбувається формування нового сенсу. Політкоректна мова вуалює негативні явища дійсності та допомагає уникнути комунікативного конфлікту.

Вважаємо, що слова-замінники в публічному управлінні є механізмом реалізації політкоректності в усіх сферах суспільної життєдіяльності: політики, економіки, соціальної сфері, національних відносин.

В сучасному публічному управлінні політкоректність є не тільки мовним явищем, вона на думку О. Колтунова, з якою ми погоджуємось є:

- «технологією розв’язання конфліктів шляхом перегляду змісту освітніх програм та відмову від використання в суспільній лексиці образливих виразів стосовно тих соціальних груп, що зазнають дискримінації»;
- ідеологічною програмою (сукупність ідей, гіпотез, образів, що лежать в основі цієї технології);
- політичним рухом (здійснює реалізацію ідеологічної програми політкоректності);
- іронічним позначенням курйозних результатів застосування технології заміни образливих термінів іншими словами [86, с. 7].

Отже, використання слів-замінників в мові публічного управління є механізмом реалізації політкоректної мовної поведінки, тобто важливим засобом:

по-перше, спілкування – «процесом встановлення і розвитку контактів», тобто «сприймання і розуміння суб’єктами спілкування один одного» [113, с.82];

по-друге, міжкультурної комунікації – форми взаємодії суб’єктів або організацій, які належать до різних культур, в результаті якої «відбувається пристосування одних ціннісних орієнтацій та норм поведінки до інших, їх

взаємовпливи, поглинання чи витіснення і заміна одних іншими» [132, с. 226];

по-третє, державно-управлінської комунікації – «взаємовідносин суб'єктів державного управління з громадськістю» спрямовані на «досягнення соціально вагомих результатів, що тісно корелюють з потребами суспільства» [46, с. 178].

Наголосимо, що комунікація представників публічного управління з суспільством є своєрідним механізмом, за допомогою якого будується конструктивний діалог між владою та суспільством. Така комунікація спрямована не тільки на те, щоб впливати на поведінку населення, але й полягає в намаганні влади отримати від громадськості підтримку публічно владних рішень.

Отже, явище політкоректності в публічному управлінні включає досить широкий спектр як усних, так і письмових текстів: (виступи перед громадськістю: у парламенті, на мітингах, зібраннях, конференціях, круглих столах, зустрічах; інтерв'ю представників влади; публікації: аналітичні доповіді, статті, програми та ін.).

Використання слів-замінників в мові публічного управління – це процес формування нового сенсу висловлювання в результаті його нової інтерпретації, особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації, важливий засіб спілкування між індивідами. Використання та поширення слів-замінників в публічному управлінні здатне змінити зміст висловлювань.

На наш погляд, слова-замінники в мові публічного управління можна розглядати як механізм, що регулює відносини між владою і людьми за допомогою мовлення. Заміна образливих для окремих соціальних груп слів та виразів, притаманна будь-якому суспільству, зокрема, українському, тому використання слів-замінників при виконанні владних функцій можна розглядати як модель політичної поведінки між владою і членами суспільства.

Ми стверджуємо, що слова-замінники в мові публічного управління є

формою боротьби за владу, вони допомагають здійснювати вплив на діяльність та поведінку людей, що є основною характеристикою влади. Тому ідея політкоректності дуже важлива, щоб нав'язати громадськості «політично правильні» дії та оцінки [235, р. 104], що говорить про її можливість маніпулювання громадською думкою.

Крім того, величезна роль слів-замінників як механізму формування політкоректної лексики в процесі комунікації, обміну інформацією між різними суб'єктами. Так військові, щоб приховати неприємний характер роботи, часто використовують слова-замінники. Наприклад, замість поняття «вбивство» використовується термін «нейтралізація» або «очищення ворожих комбатантів» [333].

Так, американським урядом під час війни в Перській затоці в 1991 році замість «наземної атаки» або «повітряного бомбардування» були використані наступні слова-замінники: «air operation – повітряна операція», «air support – повітряна підтримка», «air interdiction – повітряне перекриття», «ground operation – наземна операція», «preemptive defense – превентивна оборона», «попереджувальна оборона» [378]. Війна в Іраку, що почалася з вторгнення збройних сил міжнародної коаліції під проводом Великої Британії 2003 року була позначена американським урядом, як «Іракська свобода!» [291]

Наведені приклади використання слів-замінників показують, що хоча їх евфемістичний характер для багатьох зрозумілий, але все одно використовується для сприятливого психологічного впливу на громадськість. А по суті використання слів-замінників в публічному управлінні – це намагання представити небажану інформацію, негативні явища або дії в лінгвістично приємному або менш спірному вигляді, тобто використовуючи їх як засіб маніпулятивного впливу через виділення поганих речей у нейтральному або хорошому світі.

В умовах російсько-українського збройного конфлікту, що почався у 2014 році, офіційно в українському медіа-полі почала використовуватися велика кількість слів-замінників. Наприклад, поняття «антитерористична

операція (АТО)», «конфлікт на Сході України», «військовий конфлікт», «збройний конфлікт», «збройне протистояння», «військові дії», «війна на Донбасі», замість поняття «війна». Однак, поступово з 2016 року медійний дискурс, враховуючи запит аудиторії, почав вживати концепт «війна», «військова агресія (Росії)», «гібридна війна» [187, с. 140].

Пізніше за свій евфемістичний характер критиці піддалися такі висловлювання, як «зона АТО, буферна зона, лінія розмежування, сторони конфлікту, проросійські сепаратисти, озброєні сепаратисти, іноземні (російські) найманці», т. зв. «ДНР» і «ЛНР» або угруповання «ДНР» і «ЛНР», т. зв. (або самопроголошений) «народний губернатор» тощо.

На початку 2016 року з'явилися офіційні рекомендації МЗС України, де раніше вживані концепти опинилися в списку тих, що цілеспрямовано просуваються кремлівською пропагандою. До таких були віднесені: «київська влада», «обидві сторони конфлікту – Київ та Луганськ/Донецьк», «ополченці», «південний схід України», «представники республік», «представники Донбасу», «самопроголошені ДНР/ЛНР», «громадянська війна», «внутрішній конфлікт», «конфлікт в Україні» тощо. Для визначення окупованих територій було запропоновано термін «окремі райони Донецької та Луганської областей (ОРДЛО або ОРДО, ОРЛО, відповідно)»; ситуація загалом була названа «збройною агресією Росії на Донбасі, ескалацією на Донбасі та, власне, російсько-українським конфліктом»; закріплені терміни «бойовики» та «російсько-терористичні війська», «Росія – країна-агресор, країна-окупант» [166].

Треба наголосити, що повномаштабне вторгнення в Україну, що почалось 24 лютого 2022 року, агресор використав термін «спецоперація» замість терміну «війна», термін «визволення» замість «окупація». Слова-замінники, як навмисна підміна понять дозволяє агресору приховувати справжню сутність «спецоперації» та служить засобом інформаційного впливу та пропаганди. Використання агресором слів-замінників у ЗМІ, під час промов російських політиків ускладнює для багатьох людей об'єктивно

оцінити дії Росії. По суті масове поширення в російських ЗМІ, інтернеті інформації односпрямованого впливу, приховування за допомогою слів-замінників справжньої сутності війни – це процес маніпулювання громадською думкою. В таких умовах слова-замінники «стають засобом маніпулювання думкою» [124, с. 25]. Однак для успішної маніпуляції, як виду психологічного впливу, потрібна сфальсифікована дійсність. Саме тому вважає дослідник Х. Роусон, якщо той, хто говорить, використовує терміни-замінники для того, щоб ввести в оману, то таку заміну можна вважати «нечесною», фальшивою [367, р. 12].

На нашу думку, «фальшива» заміна слів російськими пропагандистами спрямована на прикриття антигуманної політики Росії, тому що увага в ЗМІ приділяється вигаданим подіям, залишаючи в тіні справжні факти, створюючи потрібне емоційне ставлення до фактів дійсності, впливаючи тим самим на процес формування потрібного маніпулятору світогляду великої кількості людей.

Однак агресія не відміняє того факту, що політкоректність для української держави залишається єдиною соціально-моральною європейською перспективою. Політкоректність – це шлях досягнення злагоди в суспільстві, це європейський спосіб життя, основою якого є особистість як цілісна сукупність соціальних властивостей людини, її зв'язки з суспільством, суспільні цінності, що базуються на ідеї подолання соціального зла.

Використання слів-замінників в мові публічного управління дозволяє не тільки замінити табуйовані лексеми, але визначити їх як механізм реалізації доктрини політичної коректності (Рис. 2.3).

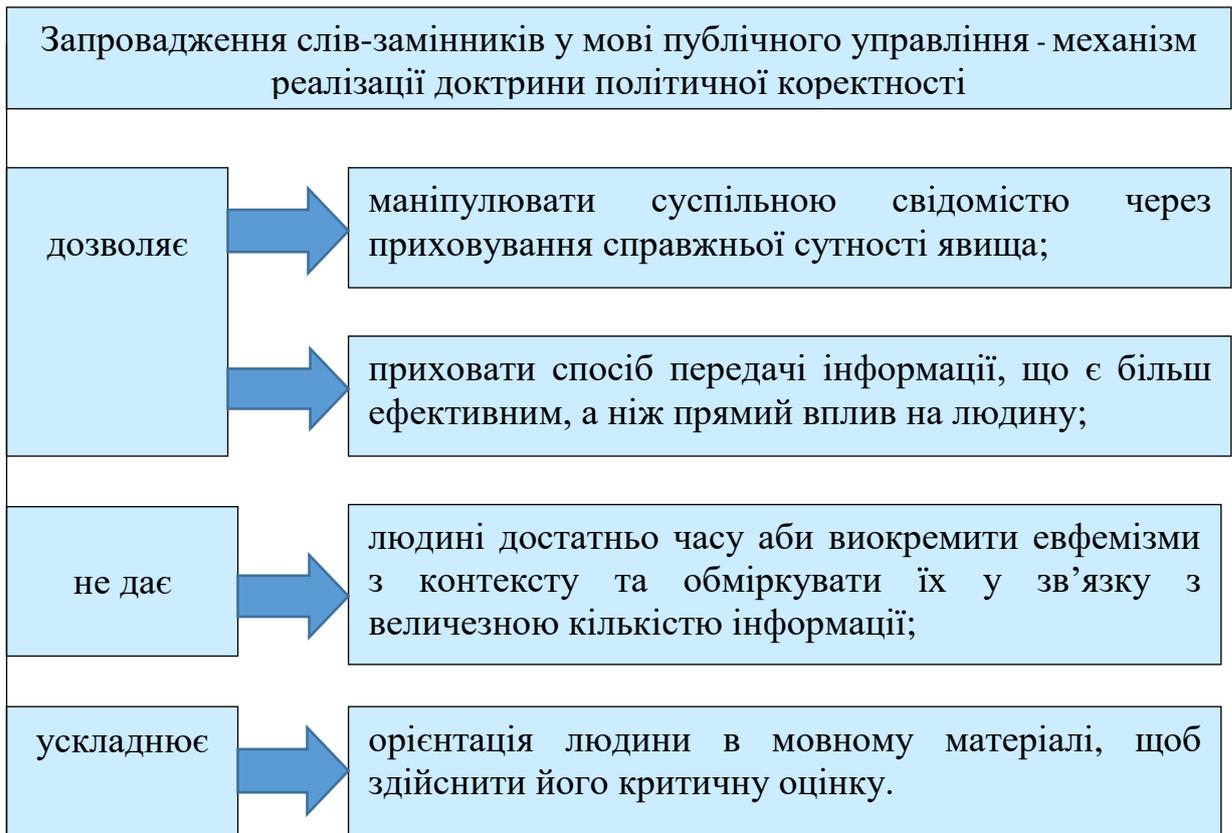

Рис. 2.3. Слова-замінники в мові публічного управління – механізм реалізації доктрини політкоректності.

Джерело: сформовано автором

Отже, для того щоб людина могла ідентифікувати слово як слово-замінник, їй необхідно зрозуміти його прихований зміст, але людина цього не може зробити за певних причин (відсутність часу, недостатній рівень знань). Частіше з таким лінгвістичним явищем знайомі відомі журналісти та лінгвісти.

Саме тому населення, не розуміючи зміст поняття, що використовується, підпадає під маніпулятивний вплив.

Вище викладене дозволяє зробити висновок, що:

- слова-замінники у сучасному публічному управлінні є інструментом маніпулювання за рахунок непомітності, неочевидності для адресата, тому їх важко вичленувати з контексту та розпізнати;

– використання слів-замінників – це осмислена мовна стратегія, що має маніпулятивний камуфлюючий ефект з метою завуалювати предмет повідомлення і яка спрямована на досягнення стратегічного завдання у ході міжкультурного спілкування.

В сучасному публічному управлінні слова-замінники не можуть існувати без політкоректності, тому що є механізмом її реалізації:

по-перше, як система мовних і моральних стандартів, інструмент за допомогою якого відбувається їх поширення в процесі комунікації між владою і громадянами, для їх сприйняття громадськістю;

по-друге, як стратегія реалізації політкоректного мовлення представників органів влади,

по-третє, як засіб спілкування, вид міжмовної та міжкультурної комунікації;

по-четверте, як засіб поширення слів-замінників, що здобувають знакове значення і здатні впливати на зміст висловлювань, тобто регулювати відносини між владою і людьми, за допомогою мовлення.

Таким чином, запровадження слів-замінників в мові публічного управління характеризує зміни в різних сферах суспільства, рівень політкоректності членів суспільства, відносини між різними соціальними групами.

2.3. Механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні

Демократичні процеси в нашій країні вказують на те, що демократія стає реальним способом життя українського суспільства. Вона посилює громадську активність, сприяє утвердженню у громадян почуття відповідальності. Демократичні зміни потребують також і зміни норм поведінки, зокрема, у спілкуванні «між владними елітами та мас-медіа, а також між владою та громадянами» [249, р. 3].

Групи людей, окремі індивіди комунікують між собою, з органами публічної влади, як безпосередньо так і через ЗМІ, тому що комунікація – це безперервний обмін інформацією. Саме процес комунікації вимагає ставитись один до одного ввічливо, уникаючи у мові слів, що можуть зачепити почуття та гідність індивідів. Очевидно, що це сприяє запровадженню в суспільстві ідеології політичної коректності, яка забезпечує вираження спільних для соціуму інтересів і цінностей, наголошуючи на праві кожного на неупереджене ставлення та повагу.

Узагальнюючи дані міркування, необхідно зазначити, що «політична коректність як феномен нашого життя, що існує в колективних уявленнях людей і корегується людським відчуттями та життєвим досвідом, може розглядатися як конструкт соціальної реальності, тобто як результат повсякденних комунікаційних процесів. Зокрема – це стосується представників органів публічного управління, які повинні використовувати коректні висловлювання в процесі надання послуг громадянам, представникам дискримінованих груп» [63, с. 700].

Соціальний конструктивізм як теорія керується принципом, згідно якого соціальна реальність, в якій ми живемо, створюється нами в процесі повсякденних комунікацій, соціальної взаємодії. В суспільстві саме індивіди та групи конструюють власну соціальну реальність [251], створюючи соціальні конструкти (речі або факти) та уявлення про них. З цієї точки зору політкоректність – це соціальний конструкт, що безперервно конструюється і корегується людьми в процесі пізнання за допомогою політкоректної мови – слів-замінників, що надають більш пристойного вигляду неприємній реальності [353, р. 74].

Політична коректність є передумовою мирного співіснування індивідів та груп у суспільстві. В результаті політкоректної комунікації конструюється повсякденна реальність, що дає члену соціуму розуміння про те, як поводитись, щоб уникати конфліктів. Тобто політкоректність є конструктом соціальної реальності, в якій державні діячі, політичні лідери відмовляються

від вживання слів та виразів, що викликають негативні асоціації. В той же час політкоректність, як форма сучасних табу, використовується владними інститутами (публічними управлінцями) задля уникнення конфліктів в суспільстві.

Політкоректність – соціальний конструкт, сутність реального світу, що наповнюється конкретними суб'єктивними сенсами в процесі людської діяльності. Так в умовах конструювання політкоректної соціальної реальності неполіткоректні висловлювання замінюються на політкоректні. Це характеризує найбільш важливу ціль політкоректності – усунення мовної дискримінації, конструюючи нову соціальну реальність через мову. По суті «політкоректність» – це соціальна практика, що містить як потенціал змін, так і ресурси для збереження сформованих зразків і правил поведінки. Тому «політкоректність» розглядається нами, як вироблений свідомістю конструкт політкоректного мовлення, яке використовується індивідом для впливу на свідомість людини, щоб змусити її говорити, думати в певних термінах, щоб уникнути образ людини, що має іншу стать, расу, сексуальну орієнтацію, культуру тощо (Рис. 2.4). Політкоректність – соціальний конструкт – породження культури суспільства, що встановлює межі, за які не може виходити мовна комунікація публічних управлінців з громадськістю.

Політична коректність мови актуалізує її вивчення як соціального конструкту повсякденної політкоректної комунікації – «сукупність соціальних структур, організацій та інститутів, які суттєво впливають на діяльність людини» [176].

Важливо також розуміти роль політкоректної мови як пошук нових засобів безконфліктного інформаційного забезпечення суспільства.

Як бачимо, «політкоректність» має великий потенціал щодо конструювання комунікативних моделей взаємовідносин в публічному управлінні, тобто комунікація – процес навмисного тиску органів влади на громадську думку, щоб забезпечити сприйняття населенням політкоректної інформації, що надається представниками влади.

Рис. 2.4. Політкоректність – соціальний конструкт, що конструюється людьми в процесі комунікації

Джерело: авторська систематизація

Ми погоджуємося з Г. Почепцовим, що «комунікація є формою існування влади. Особливо це стосується публічного простору, за домінування у якому бореться влада» [147]. Як слушно наголошують О. Євтушенко і Т. Лушагіна, «влада – це завжди вплив людини на людину, людини на групу людей, людини на суспільство» [61, с.353]. Влада – це право її суб'єктів робити вирішальний вплив на поведінку, позиції та діяльність конкретних людей. Саме тому Г. Почепцов підкреслює, що «влада не тільки повинна брати участь у комунікаціях з населенням, вона повинна

сама ініціювати нові типи комунікацій» [147].

Ми визначаємо комунікацію влади з громадськістю як механізм, за допомогою якого представники влади (публічні управлінці) здійснюють вплив на громадську думку, обґрунтовуючи процес системних інституційних змін у державі. Використовуючи для цього різного роду засоби – правові, організаційні, культурні, виховні тощо. Отже, основна мета комунікацій в державному управлінні – це реалізація влади, вплив на громадську думку, формування у громадян відповідного ставлення до подій, що відбуваються в суспільстві.

Очевидно, що використана нами «теорія соціального конструювання», яка була створена Пітером Бергером і Томасом Лукманом у 60-х рр. ХХ століття [236] і набула поширення в останні десятиліття, дозволяє обґрунтувати конструкт «політкоректність». Прихильниками «теорії соціального конструювання» є такі зарубіжні і вітчизняні дослідники як Ф. Барт [234], П. Бурдьє [248], К. Гуржи [38] та ін. Їх наукові праці підтверджують думку, що «політкоректність» конструюється спільними зусиллями людей в процесі комунікації.

Концептуальні засади «теорії соціального конструювання» П. Бергера і Т. Лукмана, викладені у праці «Соціальне конструювання реальності. Трактат з соціології знання» [236], в який вони стверджують, що суспільство створене людьми та людською взаємодією. На їх думку у кожного індивіда (соціальної групи) є власні уявлення про реальність, яка «існує насправді». Вчені вважають, що «реальність повсякденного життя носить очевидний та зрозумілий характер. Вона не потребує жодної додаткової перевірки понад того факту, що вона вже просто існує. Я знаю, що вона реальна. Хоча у мене і можуть виникнути сумніви в її реальності, та я повинен утримуватися від них, оскільки живу повсякденним життям згідно до заведеного порядку» [цит. 63, с. 704].

Вчені наполягають, що реальність соціально сконструйована, якщо люди і групи взаємодіють в соціальній системі, то з часом вони створюють

систему поглядів, уявлень про дії один одного, про взаємні ролі (моделі поведінки), які вони грають у відношенні один до одного. Така сконструйована реальність стає для людини пануючою і визначеною реальністю, тобто в «цій діалектиці людина виробляє дійсність і тим самим виробляє самого себе» [236, р. 204].

Важливо зазначити, що «соціальний конструктивізм» дозволяє охарактеризувати соціальну реальність як результат повсякденних комунікацій, безперервного конструювання значень, символів, знань, цінностей, що є основою їх повсякденного життя. Це є підтвердженням того, що вчені визначають «реальність» як «соціальні факти, що генерують людські думки будучи їхньою часткою» [262, р. 219].

Таким чином, використання «теорії соціального конструктивізму» дозволяє індивідам штучно конструювати будь-які конструкти власної соціальної реальності. Фактично, соціальна реальність в повсякденному житті сприймається як детермінована та зрозуміла соціальна практика, як факт, що просто існує і має для людини суб'єктивну значущість.

Вчені наголошують: якщо у когось і «можуть виникнути сумніви в її реальності, то він повинен утримуватися від них, оскільки живе повсякденним життям згідно до заведеного порядку» [236, р. 44]. Маємо підкреслити, що повсякденне життя (повсякденність) є сферою, де конструюється соціальна реальність, як наголошує Ф. Тенбрук «репрезентована культурою» [374, р. 29], точніше повсякденною культурою, яка є сукупністю усіх аспектів соціального життя і має масовий, динамічний характер.

Повсякденне життя – реальність, де кожного дня протікає життя індивіда (людини), відбуваються різні події, комунікації, які мають для нього суб'єктивну значущість. Повсякденність сприймається людиною як реальність, залежно від міри просторової і тимчасової наближеності або віддаленості. Важливим, для розуміння повсякденності є думка А. Хеллера, «повсякденне життя – це сукупність діяльності індивідуумів по його

відтворенню», а також створення ними «умов для суспільного відтворення» [306, р. .250].

Ю. Габермас стверджує, що його «концепція комунікативної дії» є «початком теорії суспільства, що прагне підтвердити власні критерії виправданості» [298, s. 7], в якому цілі комунікативної дії координуються та регулюються правилами раціонального вибору [298, s. 384].

Зазначимо, що П. Бергер і Т. Лукман визначають «соціально конструйовану реальність як «динамічний процес, що знаходиться у постійному розвитку, тому що відтворюється людьми через мову. Реальність повсякденного життя – це найвища реальність, вона є впорядкованою та об'єктивною, тобто конституйованою завдяки певним об'єктам за допомогою мови» [63, с. 705].

Так політкоректність, як «система поглядів, що забороняють расову та статеву дискримінацію меншин», з'явилася в США в 70-х–80-х роках, давши поштовх початку боротьби з дискримінацією в публічному дискурсі університетського середовища. Її поширенню у США сприяв «ідеологічно-політичний рух 1980-х - 1990 рр., що був поширений ліберальними групами, які виступали за дотримання норм нейтральної мови щодо статі, віку та ін.» (В. Реймонт) [364, р. 286]. Рух почав відігравати помітну роль в ідеології, культурі, освіті та інших сферах суспільного життя. Мета руху - «виявлення інакодумців і тих, хто з якихось причин відмовляється від загальноприйнятих норм поведінки» [328, р. 32], які є нормою для індивіда.

Порівнюючи «політкоректність» і «соціальну реальність», треба наголосити, що політкоректність – спосіб взаємодії людей у суспільному житті через вплив на лексику та мовно-культурну сферу. Соціальна реальність – це реальність, що конструюється людьми на основі наявних знань за допомогою мови. Саме політкоректна мова є основою для конструювання політкоректного мовлення.

Якщо політкоректність є сукупністю конкретних дій людей, спрямованих на ліквідацію наслідків дискримінації за будь-якою ознакою,

тоді реальність – це сформована соціумом соціальна дійсність, що формується з елементів, які виробляються в процесі комунікації. Тобто соціальна дійсність – це акт спілкування між індивідами.

Важливо зазначити, що комунікація для публічних управлінців завжди спрямована на отримання підтримки їх дій громадськістю, а мовна політкоректність є ключем до свідомої успішної комунікації, але її ігнорування призведе до невдачі комунікативного акту [284, р.136].

Мова, на думку Г. Щілінської – це «найважливіший засіб спілкування та пізнання», частина «культурного менталітету, який складає сферу духу, норм та цінностей». За допомогою мови, як наголошує дослідниця, «ми можемо викликати в співрозмовника певні емоції, встановити тривалі контакти на базі досягнутого взаєморозуміння, збагатити себе новою інформацією, отриманою від іншого учасника діалогу», тому її «головна функція – комунікативна» [221, с. 197].

По суті мовна політкоректність виникла в США як поведінковий феномен в публічному управлінні, що «був зумовлений лібералізацією суспільного життя і прагненням почистити мову, позбавити її ознак «расизму» та «сексизму» – вербальної дискримінації за расовими та статевими ознаками» [51, с. 54]. На думку П. Рікера, в сучасних західних демократіях мова найкраще функціонує саме як політкоректна мова, що «бере участь у політичних зіткненнях і сприяє виробленню спільного рішення» [153, с. 174].

На нашу думку, застосування політкоректної мови – це бажання одних вливати на інших. Мовна природа політкоректності – це намагання «у повсякденній діяльності, в процесі комунікації влади з громадськістю уникати всього того, що могло б бути образливим для тих чи інших категорій осіб» [51, с. 55]. В публічному управлінні, комунікація публічних управлінців з громадськістю відбувається через «обмеження вживання лексики, визнаної образливою для позначення деяких категорій людей або недоречною для використання у певних контекстах та ситуаціях» [51, с. 55]. Політкоректна

мова повинна сприяти миру та злагоді, допомагати знаходити нові способи мовлення замість тих, які зачіпають почуття та гідність окремої людини.

Це, безумовно, свідчить про те, що в процесі формування соціальної реальності саме мова є інструментом комунікації, обміну і зберігання інформації, засобом людського спілкування, самовираження самосвідомості особистості, тобто має особливе місце в суспільному житті, тому що здатна впливати на розвиток культури [385, s. 8].

Отже, мовні конструкти в соціальній реальності дозволяють сприймати мову як об'єктивну даність, що приймає участь у «повсякденному мисленні» [38, с.73]. Погоджуємось з О. Нехаєнко, що «політкоректність здатна змінювати соціальну реальність через вплив на мову. Нині потенціал політичної коректності в конструюванні соціальної реальності та свідомості є невивченим» [125, с.96].

В публічному управлінні політкоректність – соціальний конструкт нормованого мовно-поведінкового способу спілкування в суспільстві, тому що встановлює поведінкові моделі членів суспільства, зокрема суб'єктів, що виконують владні функції. Вважаємо, що реалізація доктрини політкоректності – це запровадження в повсякденне життя конкретних мовних зразків, встановлення потрібних культурних та ціннісних норм. Доктрина політкоректності з її потенціалом соціального конструювання реальності здатна впливати на громадську думку в конкретному суспільстві, змінювати її в процесі, що постійно твориться та визнається в якості реальності.

У відповідності з конструктивним підходом «соціальна реальність створюється в процесі взаємодії людей в певних соціальних групах, що ґрунтуються на визначених схемах правил і цінностях спільних для представників цих груп» [301, р. 57]. а також в процесі «діяльності органів публічного управління, представників влади і громадськості» [63, с. 705]. Ми погоджуємось з американським дослідником А. Вендтом, що «люди свідомо і несвідомо конструюють політичну реальність, а не бачать її такою, якою

вона є» [386, р. 391–425]. Тобто соціальна реальність є штучним винаходом певної спільноти.

На нашу думку, в теорії «соціального конструювання реальності» «політкоректність конструюється в процесі взаємодії через систему колективних уявлень, зокрема при прояві дискримінації людей за будь-якою ознакою». Політкоректність – це і надана нам реальність («об’єктивна реальність»), «реальність, що існує об’єктивно, і водночас конструкт (значення, символи, цінності), що створюється і відтворюється, тобто конструюється акторами, владними суб’єктами в процесі безперервних повсякденних комунікацій» [63, с. 705-706]. Владні суб’єкти – це ті, хто на практиці, використовуючи певні правила та норми, конструює реальність, тобто «державні і недержавні суб’єкти публічної влади» [107, с. 168], публічні управлінці, що представляють владу і виступають від її імені та здійснюють публічне управління в рамках власної компетенції.

На думку О. Харченко, «будь-які соціальні фактори такі, як гендер, раса, клас, культура, економіка є і лінзами, через які ми бачимо реальність і водночас агентами, які формують бачення того, що складає наші індивідуальні реальності» [208, с.106].

Суб’єктивна політкоректна соціальна реальність – це продукт людської культури, що створюється людьми свідомо. По суті соціальна реальність, це цінності, ідеї, мотиви, якими керуються актори, що її формують. За П. Бергером і Т. Лукманом, «механізм соціального конструювання реальності передбачає чотири процедури: габітуалізація, типізація, інституціоналізація і легітимація» [236, р. 34]. Вказані процедури характеризують конструювання політкоректної соціальної реальності, ввічливого ставлення до дискримінаційних груп людей за допомогою інтерпретаційної схеми конструювання реальності (Рис. 2.5).

Така інтерпретаційна схема дозволяє формувати інтенції та думки, спрямовувати дії людей, розуміти, осмислювати ситуацію для вироблення альтернативних способів здійснення цих дій та реалізації інтенцій.

Рис. 2.5. Інтерпретаційна схема конструювання політкоректної соціальної реальності.

Джерело: складено автором на основі [236]

В нашому випадку інтерпретаційна схема спрямована на полегшення сприйняття політкоректної соціальної реальності публічного управління через створення інтегрованих символічних структур, частіше – це спрощений набір асоціацій, що формує взаємовідносини публічних управлінців з населенням в процесі повсякденного спілкування.

Отже, вважаємо зазначити, що за допомогою таких інтерпретаційних схем можуть бути побудовані політкоректні зразки комунікацій представників влади з громадянами, надані владним суб'єктам та включені громадянами до їх смислової сфери поряд зі знаннями та досвідом. Отже, процес інтерпретації завершується, коли громадськість отримує власну зрозумілу думку до сконструйованої політкоректної реальності.

Перший рівень – габітуалізація (від англ. habitual – звичний), тобто

габітус уніфікуючий початок, що зводить власні внутрішні характеристики в єдиний стиль життя людей, їх вибору моральних благ і практик. Габітус породжує і структурує практику людини та її уявлення, по суті, він «виробляє практики як індивідуальні, так і колективні» [247], які дають можливість орієнтуватися в суспільному просторі і адекватно реагувати на виникаючі події та ситуації.

Отже, габітуалізація – це переведення дій у стан звички. Тобто запровадження політкоректної мовної поведінки у повсякденність. Габітуалізація означає, що поведінка, яка постійно повторюється, перетворюється на шаблон, а тому може бути знову виконана в майбутньому з тими ж практичними зусиллями. Це стосується як соціальної сфери, так і публічного управління.

Політкоректність – це людський продукт, точніше, він безперервно виробляється людьми і завжди спрямований на пом'якшення болючих для людства питань, зокрема різних проявів дискримінації. Саме тому в промовах державних діячів, політиків, текстах ЗМІ використовуються слова-замінники (евфемізми), висловлювання, що запобігають дискримінації людини за віком, зовнішністю, фізіологією, вчинками, жестами, професією тощо.

Конструювання політкоректної соціальної реальності відбувається за допомогою:

- використання в повсякденному житті (діяльності), в процесі взаємовідносин між людьми, між владою і громадянами політкоректної лексики;
- запровадження в суспільному спілкуванні мовленнєвої коректної поведінки, юридично закріплених норм та правил;
- формування в суспільстві державної інформаційно-просвітницької політики цінностей, що мають особливу значимість для політкоректної людини: тактовності, ввічливості, толерантності.

З часом, політкоректність стає надбанням декількох поколінь. Кожен член суспільства розуміє її необхідність і власну відповідальність за її

реалізацію.

Згадаємо «теорему Томаса», яку він запропонував у 1928 р.: «Якщо люди визначають ситуацію як реальну, то вона реальна за своїми наслідками» [377, р. 572]. Виходячи з цього підкреслимо, що політкоректність, будучи соціально сконструйованою, цілком реальна. Таким чином, габітуалізація звільняє енергію для прийняття публічно-владних рішень у випадках, коли це дійсно необхідно. Її значення полягає у підтримці стабільності соціальної реальності. Сформовані зразки політкоректної поведінки допомагають полегшити взаємовідносини індивідів в процесі соціальної взаємодії.

Другий рівень – типізація. Складовими типізації є перетворення, формалізація, упорядкування політкоректної соціальної практики в організовану систему, що має не тільки структуру, але й встановлює правила, норми, зразки мовлення. Саме реальне повсякденне життя містить схеми типізації, мовою яких можливе розуміння інших та спілкування з ними в ситуаціях обличчям-до-особи. Типізація допомагає:

- створювати зразки («схеми типізації») політкоректного мовлення, поведінкову реальність повсякденного життя;
- розуміти інших в процесі спілкування з ними в різних життєвих ситуаціях;
- утворювати колективні зусилля, спрямовані на досягнення типізацій;
- конструювати норми політкоректного мовлення (засуджувати образливі вчинки).

Типізація формує систему цінностей, що регулюють політкоректне мовлення; сприяють запобіганню дискримінації за різними ознаками (расовими, етнічними, професійними, статевими); продукуються мас-медіа, представниками владної, інтелектуальної еліти, науковцями, представниками освіти, культури та мистецтва.

З точки зору «теорії соціального конструктивізму» типізація дозволяє

пізнати соціальну реальність, частиною якої є політкоректні терміни. Вони закріплюються в публічному, медійному дискурсі завдяки масовим комунікаціям. Так, політкоректність стає складовою політкоректної мови.

Отже, в умовах демократизації суспільства політкоректність в Україні можна розглядати як соціальний інститут – результат «взаємної типізації звичних дій діями різного роду». Соціальні інститути, на думку В. Огорокової, «характеризуються об'єктивністю і історичністю і перетворюються на реальність, названу П. Бергером і Т. Лукманом «соціальним світом», що формується «взагалі, в сенсі усеосяжної і тієї реальності, з якою індивід стикається на кшталт реальності природного світу» [128, с.18].

Вважаємо, що політкоректність в Україні, як конструкт соціальної реальності, будується в результаті повсякденної взаємодії представників влади (публічних управлінців) з населенням і складається з двох компонентів:

- об'єктивний (наявності соціальних інститутів, що покликані підтримувати, транслювати і зберігати знання);
 - суб'єктивний (створення людьми соціальної реальності в процесі соціалізації, коли особа засвоює трансльовані знання і співвідносить їх зі своїми цінностями і установками в результаті процесу інтерналізації).
- Погоджуємось з В. Огорокової, що «суб'єктивність соціального конструювання відбивається в можливості кожної людини доповнювати існуючу реальність своїм соціальним досвідом, тим самим вносячи власний вклад» [128, с.18].

Отже, типізація – це інструмент пізнання соціального світу повсякденного життя будь-якої людини. Типізація дозволяє конструювати типи здійснення політкоректної мовно-поведінкової взаємодії учасників комунікації. Саме тому типізація вплітається в комплекс інших процедур механізму, за допомогою якого конструюється соціальна реальність.

Таким чином, в умовах демократизації влади в Україні та

євроінтеграції політкоректність – конструкт нової соціальної реальності – стає основою повсякденної комунікації публічних управлінців з громадськістю, виступаючи регулятором коректної взаємодії влади з населенням.

Третій рівень – інституціоналізації. Інституціоналізація з'являється там, де існує типізація (типовість) узвичаєних дій. Слід підкреслити, що соціальне конструювання реальності – це колективні зусилля, спрямовані на досягнення типізацій, тобто конструювання норм політкоректної мови (мовної поведінки) в суспільстві. Очевидно, що передумовою цього процесу є виникнення суспільної потреби у політкоректній мовно-поведінковій діяльності, розвиток відповідних соціально-етичних, моральних, мовних норм, регулюючих політкоректну поведінку людей.

В процесі інтерналізації (від лат. *interims* – внутрішній) – індивіди освоюють нові політкоректні мовні соціальні норми та цінності, які стають їх внутрішніми регуляторами. По суті інституціоналізація характеризує багатоманіття соціальних процесів, що не тільки формують організації, але й перетворюють їх в систему, яку можна відтворювати в наступному.

Політкоректні колективні уявлення представляють інституційний порядок, тому є сталою структурою, що створена завдяки соціальним комунікаціям. Так, політкоректні висловлювання закріплюються в повсякденності, що сприяє сталості сконструйованої соціальної реальності і проявляється у специфіці їх використання.

Важливим для розуміння інституціоналізації є сигніфікація (від латів. *signum* – знак та *facio* – роблю). Сигніфікація – створення та вживання людьми знаків спілкування, надання їм певних значень та смислів. Сигніфікація характеризує комунікацію між людьми, групами за допомогою створених ними спеціальних знаків, щоб вплинути як на поведінку інших, так і власну. Отже, процес сигніфікації включає усвідомлення індивідом знаків політкоректної мови (політкоректних слів, висловлювань), що спрямована на подолання расової, етнічної, національної, гендерної, вікової,

соціальної дискримінації тощо.

Інституціоналізація – це порядок, що охоплює все соціальне життя, закріплює існуючі етичні, мовно-поведінкові норми, а також впорядковує та впроваджує соціальну практику в організовану систему публічного управління. Однак інституціоналізацію не можна вважати незворотним процесом, тому що інституціолізовані дії можуть з часом стати деінституціолізованими.

Четвертий – легітимація, яка є механізмом конструювання соціальної реальності. Легітимація – це «сміслова об'єктивація другого порядку», тому що «створює нові значення, що служать для інтеграції тих значень, які вже притаманні різним інституційним процесам» [236, р.152].

Легітимація, по суті, є способом пояснення та виправдовування існуючої соціальної реальності, встановленого інституційного порядку в очах більшої частини населення. Легітимація виправдовує існуючий інституційний порядок, надаючи нормативного характеру її практичним імперативам. З часом інституційна структура політкоректної соціальної реальності буде сприйматися новим поколінням як традиція. Легітимація – це не просто питання «цінностей», вона має когнітивний і нормативний аспекти, «легітимація вказує індивіду не тільки, чому він повинен здійснювати ту чи іншу дію, але й те, чому речі є такими, якими вони є» [236, р. 153].

Легітимація забезпечує об'єктивно доступними і суб'єктивно вірогідними інституціолізовані об'єктивації «першого порядку», створюючи нові значення, сприяючи інтеграції вже існуючих значень. Вона має наступні рівні: дотеоретичний (самоочевидне знання), теоретичний, системний, «символічного універсуму», забезпечуючи обов'язковість, імперативність інституційного порядку.

Легітимація пояснює та виправдовує соціальний порядок, дає члену спільноти уявлення про речі (когнітивний аспект легітимації), а також дає пояснення та настанови, чому він повинен діяти так, а не інакше (нормативний аспект легітимації). Отже, легітимація дає можливість індивіду

зрозуміти, чому він повинен діяти політкоректно. В умовах взаємодії соціуму та людини політкоректність закріплюється як соціальна реальність.

Легітимація політкоректності відбувається за допомогою мови. Завдяки мові «створюються не лише абстрактні, абстраговані від реального життя уявлення щодо політкоректності, але й конструюються об'єктивні реальні ідеї та думки, що і втілюються у повсякденному житті населення» [16, с.83]. Мова, зокрема, політкоректна є інструментом поваги, ввічливості, культури в суспільстві, формування громадської думки. Традиційна політкоректна мова, спрямована на подолання будь-яких видів дискримінації. Вона активно розвивається і поповнюється новими політкоректними термінами, тому що пов'язана соціальними процесами, що відбуваються.

«Соціальний конструкт – політкоректність» формується, видозмінюється під впливом соціальних процесів, переформатовується соціальними відносинами [246, р. 4]. Конструкт політкоректності є способом, за допомогою якого люди розуміють соціальні факти, процеси. На практиці конструювання політкоректної соціальної реальності формується за допомогою політкоректної мовної поведінки людини.

В практиці публічного управління конструювання соціальної політкоректної реальності можна представити як механізм впливу на громадську думку (Рис. 2.6).

На першому етапі, створення ситуації «різноманіття думок» за допомогою фактів або розмов з метою «підігрівання» інтересу до доктрини політкоректності.

На другому етапі, в публічному управлінні за допомогою спеціальних засобів: ЗМІ, преса, радіо та телебачення, висувають визначену думку, нагадують інформацію про політкоректні події. Так, думки пересічних громадян починають згущатися в однорідну масу про потрібність і важливість політкоректності.

На третьому етапі – в ході дебатів та суперечок щодо ролі політкоректності в публічному управлінні виявляються потрібні і

відкидаються непотрібні аргументи на користь одного визначеного і незмінного рішення, з яким всі погоджуються, так як їх переконали наведені аргументи.

Рис. 2.6. Формування політкоректної реальності

Джерело: розроблено автором.

Четвертий етап – оцінка події, які видаються за сформовані переконання (фіксований погляд на події) у вигляді схильності людей до однастайності в інтересах пересічних громадян.

Погоджуємось з Е. Галас, «соціальна реальність створюється в процесі взаємодії людей в певних соціальних групах, що ґрунтуються на визначених схемах правил і цінностях спільних для представників цих груп» [301, р. 57]. За П. Бергером і Т. Лукманом реальність – це «те, що люди знають як реальність» та впевнені в тому, що їх «знання є реальними і мають ті або інші характеристики». Вчені вважають, що «теоретичні визначення реальності,

будь вони науковими, філософськими або навіть міфологічними, не вичерпують усього того, що є «реальним для членів суспільства...» Це саме ті «знання», що є «фабрикою значень, без якого не може існувати жодне співтовариство» [236, р. 105].

Життєвий світ, за К. Скляренко, «реальний в тій мірі, в якій він усвідомлюється людьми, є змістом їх колективних уявлень». Іншими словами, «конструйована соціальна реальність виявляється продуктом людської свідомості» [165, с. 82], тому що конструюється, будується діяльністю суб'єкта або декількох суб'єктів. Отже, політкоректна реальність – продукт комунікації і демократизації суспільства.

Комунікації в публічному управлінні є засобом існування політкоректної мовної культури, яка є елементом впливу системи публічного управління і одночасно керується культурними нормами та цінностями, що діють у соціумі. Підкреслимо, що політико-владна комунікація є фактором, що має визначальний вплив на інформаційне наповнення комунікативної взаємодії між владою та суспільством в цілому. Соціальний конструкт «політкоректність» – це прагнення викоренити пригноблення, дискримінацію представників різних меншин за будь-якими ознаками.

Таким чином, «політкоректність» – соціальний конструкт, продукт суб'єктивних уявлень людей. Саме люди визначають, інтерпретують і надають політкоректності значення через свої повсякденні дії та інтеракції. Як соціальний конструкт вона існує в суспільній свідомості як об'єктивна реальність,

Механізм конструювання політкоректної соціальної реальності складається з чотирьох процедур: габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації, дозволяючи виявити динаміку формування суб'єктивних уявлень щодо об'єктивної реальності. Люди, конструюючи власне бачення політкоректного простору, можуть конструювати його лише колективно в процесі соціалізації, активного засвоєння й відтворення політкоректних норм.

Пропонуємо запровадити термін «політкоректна соціалізація» для позначення засвоєння громадянами політкоректних морально-етичних, мовно-поведінкових цінностей і норм, які реалізуються в процесі спілкування (комунікації). Отже, політкоректність в публічному просторі – окрема сфера соціальної комунікації, елемент суб'єктивної, соціальної реальності індивіда, що створюється, конструюється та закріплюється в культурі.

Висновки до 2-го розділу

1. Політкоректна мова в публічній комунікації пов'язана з використанням політкоректної лексики, щоб спонукати населення на позитивне сприйняття реформ, що відбуваються в суспільстві. Доктрина політкоректності, як керівний політичний принцип, є атрибутом публічної влади. Складовими політкоректної мови (мовного поведіння) є сукупність політичних, організаційних методів та інструментів, що використовуються владою для покращення процесів суспільної, публічної комунікації.

Політкоректна мова в публічному управлінні як форма публічної комунікації – є стратегією політкоректного мовлення і має на меті мінімізувати образу певних груп людей, для цього в мові використовуються слова-замінники, які допомагають уникнути комунікативного конфлікту, маскувати та вуалювати негативні явища дійсності, формувати позитивне ставлення до дій влади.

Політкоректна мова в публічній комунікації розглядається як загальнодержавна модель політкоректної мовної поведінки, основою якої є відмова від виразів, що можна визнати як дискримінаційні для індивіда або групи людей.

Політкоректна мова є системою культурних та поведінкових норм, прийнятих у суспільстві, щоб подолати негативні стереотипи по відношенню до дискримінованих груп людей. Тому політкоректна мова в публічному управлінні це не лише засіб для завуальювання дійсності та

маніпулятивного впливу на свідомість населення, але й мовно-поведінкова норма.

2. Механізмом реалізації політичної коректності в публічному управлінні є емоційно-нейтральні слова як непряма номінація, що дозволяє в завуальованій формі повідомити щось неприємне та показує ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування, а тому охоплює всі соціальні сфери життєдіяльності людей: політику, економіку, соціальну сферу, відносини між різними соціальними групами, дипломатію, військову справу, державну та військову таємниці, деякі види професій тощо.

Заміна слів в сучасному публічному управлінні не може існувати без політкоректності, тому що є механізмом її реалізації:

по-перше, як система мовних і моральних стандартів в процесі комунікації між владою, громадянами та громадськістю;

по-друге, як стратегія політкоректної мовної поведінки представників органів влади, засіб спілкування, особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації між індивідами за допомогою використання лексичних одиниць (емоційно-нейтральних слів);

по-третє, як засіб, що впливає на зміст висловлювань й допомагає за допомогою мовлення регулювати взаємовідносини між владою і людьми.

3. Завдяки механізму публічних комунікацій конструюється політкоректна соціальна реальність як продукт комунікації і демократизації суспільства. Комунікація в публічному управлінні є засобом існування та передачі політкоректної мовної культури, як складової системи публічного управління, що керується культурними нормами та цінностями, що діють у даному соціумі. Підкреслимо, що політико-владна комунікація з громадськістю є фактором, що має визначальний вплив на напрями розвитку держави, інформаційне наповнення комунікативної взаємодії між владою та суспільством в цілому. Політкоректність в публічному управлінні є соціальним конструктом, що проявляється в прагненні людей викоренити пригноблення, дискримінацію представників різних меншин за будь-якими

ознаками.

Політкоректність в публічному управлінні є соціальним конструктом, продуктом суб'єктивних уявлень людей. Саме люди (політичні актори, публічні управлінці) визначають, інтерпретують і надають політкоректності значення через свої повсякденні дії та інтеракції, міжособистісні взаємодії (комунікації). Політкоректність, як соціальний конструкт, існує в суспільній свідомості як частина соціальної, об'єктивної реальності,

Механізм конструювання політкоректної соціальної реальності складається з чотирьох процедур: габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації. Він дозволяє виявити динаміку формування суб'єктивних уявлень об'єктивної реальності, конструюючи власне бачення політкоректного простору. Пропонуємо термін «політкоректна соціалізація», характеризуючи процес засвоєння громадянами політкоректних морально-етичних, мовно-поведінкових цінностей і норм, які в процесі спілкування (комунікації) дозволяють утримуватися від висловів і дій, що є образливими. Отже, політкоректність в публічному управлінні – це окрема публічна сфера соціальної комунікації, що виступає як елемент суб'єктивної, соціальної реальності індивіда, яка ним створюється, конструюється та закріплюється в мовній культурі, за межі якої не може виходити процес практичної комунікації.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

3.1. Політична коректність – механізм соціальної згуртованості українського суспільства

Питання коректності (ввічливості), тактовності протягом історії людства, були в центрі уваги суспільства, як умова комфортного спілкування (комунікації).

Найбільшого розвитку феномен коректності досяг в сучасних умовах як норма поведінки людей в процесі соціальної та політичної взаємодії. Зокрема, в західноєвропейських країнах політкоректність актуальна в сфері суспільного життя, як право людини, як принцип ліберально-демократичної культури, як спосіб життя.

Політкоректність на шляху євроінтеграції України виступає як загальноприйнятий стандарт соціокультурної та мовної парадигми (набір правил, принципів). Отже, політкоректність в західному суспільстві характеризує прагнення покінчити з будь-якою дискримінацією, а також конфронтацією між різними соціальними верствами та етнічними групами, виступаючи в якості моделі співіснування людей. Підтвердженням цього є політична практика запровадження політкоректності: скасування дискримінаційних законів, заборона (пряма або опосередкована) на висловлювання певних суджень (заміна їх не образливими).

На нашу думку, політкоректність можна розглядати як стратегію соціальної згуртованості, що включає цінності, принципи, спрямовані на забезпечення всім громадянам українського суспільства рівний доступ до основних політичних, соціальних, економічних прав та захист від будь-яких проявів дискримінації. Під стратегією соціальної згуртованості ми розуміємо дії публічної влади, що спрямовані на захист гідності кожного громадянина

країни, від чого й залежить стабільність та благополуччя українського суспільства.

Соціальна згуртованість характеризує здатність українського суспільства мінімізувати нерівність між членами суспільства, уникаючи проявів дискримінації. Саме політкоректність, як ідеологія західного суспільства, з його нормами політкоректної мовної поведінки й побудови безконфліктних контактів між членами суспільства, сприяє поширенню стратегії соціальної згуртованості на принципах соціальної справедливості, соціальної згоди та довіри.

В сучасних умовах ми пропонуємо новий погляд на політкоректність, розуміючи її як механізм соціальної згуртованості, що на нашу думку дозволяє вітчизняним фахівцям з публічного управління отримати ефективний інструментарій запобігання соціальних конфліктів. Під механізмом ми розуміємо алгоритм дій (способів, методів, важелів, інструментів), за допомогою яких суб'єкти публічного управління забезпечують функціонування політкоректності, як стратегії, що забезпечує соціальну згуртованість суспільства.

У життєдіяльності держави, значимість політкоректності, як механізму соціальної згуртованості, обумовлена необхідністю зниження рівня соціальної напруженості в суспільстві, його згуртування на європейських принципах, цінностях та нормативних вимогах до публічних управлінців. А також переходу публічного управління до демократичних стандартів.

Такий підхід до розгляду політкоректності актуалізує проблему розробки нових теоретичних підходів до її розуміння в публічному управлінні. Аналізуючи наробки зарубіжних та вітчизняних вчених різних наук, що займалися та займаються проблемами політкоректності, визнаючи значимість їх наробок, змушені наголосити, що політкоректність до цього часу не розглядалась як складова соціальної згуртованості українського суспільства в умовах європеїзації.

Необхідно зазначити, що поняття «коректність» (лат. *correctus* –

ввічливість, тактовність) [173, с. 287] з'явилося ще в епоху античності як протиположність насильству, ворожнечі, як ввічливе, тактовне ставлення до співрозмовника, як повага й терпимість до його поглядів і думок, як норма безконфліктного спілкування. Більше того, поступово «коректність» була визнана універсальною загальнолюдською цінністю, етичною, моральною якістю, яка характеризує ввічливе й поважливе ставлення людей одна до одної, між групами людей, народами та державами.

Маємо зазначити, що ще в Середньовіччі поняття «коректність» в релігійному середовищі використовувалося в тлумаченні як «тактовність», «терпимість», віротерпимість, а з часом, як принцип «стриманості», ввічливого ставлення до «інших» в суспільстві [6, с.145].

Офіційне закріплення в Європі коректності, як тактовного та ввічливого ставлення до інших членів суспільства, сприяло його єдності й згуртованості. Але процес цей виявився суперечливим і не досить швидким. Однак він став показовим в тому плані, що об'єднання людей з метою коректного ставлення один до одного сприяє їх згуртованості.

Такі видатні філософи періоду Нового часу, як Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтер, І. Кант, Дж. Мілль та інші, не тільки відмічали наявність релігійної нетерпимості, але й виступали з різким її засудженням. Англійський філософ Дж. Локк, основоположник лібералізму, обґрунтовуючи концепцію «суспільного договору» та особливості взаємодії ліберальної держави з громадянським суспільством, проголошував коректність – тактовність як основу віротерпимості, злагоди та рівноваги між різними позиціями. По суті Дж. Локк розумів під коректністю політичний принцип «суспільного миру і християнського милосердя» [99, с. 88–89]. В ті часи, коли релігія відігравала величезну роль в житті суспільства, коректне ставлення віруючих один до одного було чинником, що дозволяв згуртувати членів суспільства, зменшити рівень конфліктності між людиною й владою. Це дозволяло класу буржуазії, що народжувався, мобілізувати людські, фінансові та ін. ресурси для реалізації власних інтересів.

Наголосимо, що в епоху Просвітництва набула поширення концепція природного права, яка вплинула на формування системи етичних поведінкових норм людини в суспільстві та створення певних стандартів суспільної взаємодії. Тож, у праці «Про дух законів» філософ Ш. Монтеск'є погоджувався, що ввічливість (коректність) повинна стати основою поведінки людини, тобто регулятором «нормалізації соціальних відносин поза дією правових норм». Вчений вважав, що коректне ставлення однієї людини до іншої «створює умови для існування громадянського суспільства та правової держави» [6, с. 146].

Ф. Вольтер, розробляючи ідеї релігійної терпимості до різних релігійних доктрин, думок, звичаїв, вважав терпимість, а по суті коректність, загальною цінністю і чеснотою людини, що дозволяла знизити рівень фанатизму й упорядкувати соціально-політичні відносини.

Автор концепції «природних індивідуальних прав людини», що не відчужуються І. Кант охарактеризував тактовною й коректною людиною таку, яка уникає суперечок. Однак на думку вченого, щоб бути такою людиною, необхідно позбавитись ненависті, а тому терпляче ставитись до недосконалості інших.

Британський філософ, економіст Дж. Мілль у праці «Про свободу» зробив висновок, що «коректність» стоїть поряд з такими принципами демократії, як «справедливість та свобода» [117].

Ми вважаємо, що саме в рамках ліберальної парадигми сформувалась проблема коректності як терплячості (толерантності). В теоретичних трактатах й поглядах філософів вона визначається як моральна, етична, культурна цінність, що створює умови співіснування індивідів, що мають певні відмінності у поглядах, діях, віруваннях, формуючи нові міжособистісні відносини, ставлення один до одного. Отже, коректність в європейській філософії поступово розуміється як морально-етичний, мовно-поведінковий феномен, як принцип ввічливості.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що розвиток філософської,

політичної думки став підґрунтям появи політкоректності як соціальної, морально-етичної цінності XX і XXI століть. Якщо говорити конкретно про політкоректність в західноєвропейському суспільстві, то вона розглядалась як принцип «відмовлення від лексики або поведінки, що можуть образити певні групи людей» [344, р. 894]. Вважаємо, що в західноєвропейському культурному і лінгвістичному середовищі «були закріплені нові способи мовного висловлювання взамін тих, які зачіпають почуття і гідності індивіда, ущемляють його людські права звичною мовною безтактністю і/або прямолінійністю щодо расової та статевої належності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо» [6, с. 146].

Маємо наголосити, що з розвитком громадянського суспільства, ринкових відносин в економіці, «становленням ліберальної ідеології як пануючої» [379, р. 220] відбувається переосмислення політкоректної лексики, яка стає засобом ліберальної ідеології, що була заснована на ідеї самоцінності вільного індивіда, відповідального за свої дії. Ліберальна ідеологія наголошувала на послабленні (або раціональному обґрунтуванні) будь-яких державних та суспільних обмежень індивідуальної свободи.

Вважаємо, що з цього часу коректність стає «механізмом, інструментом згуртування», що сприяє об'єднанню населення навколо певної ідеї, зокрема ідеї віротерпимості, ввічливості. Більше того, з лібералізацією американського суспільства політкоректність в 80-ті роки XX століття сформувалась як інструмент запобігання дискримінації і механізм консолідації американського суспільства. В американських університетах термін «політкоректність» почав використовуватись для позначення соціального руху, що був спрямований на запобігання дискримінації, зокрема чорношкірого населення. Реалізація ідеї політкоректності призвела до очищення англійської мови від вербальних ознак дискримінації.

Як бачимо, політкоректність зародилась в соціальному середовищі американського суспільства, під час боротьби за рівність людей, як цінність суспільства, як основа його згуртованості. Саме це призвело до появи у

вишах США кодексів поведінки, спрямованих на захист прав жінок, сексуальних меншин та ін. Отже, в США політкоректність стала соціокультурною та мовно-поведінковою нормою, а згодом, як наголошує О. Завадська, «ідеологією сучасної західної демократії, що ґрунтується на концептах справедливості, рівноправ'я, дотримання прав людини» [66, с. 350].

На особливу увагу заслуговує закріплення «політкоректності» в «Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [222]. Так, «політкоректність» набуває міжнародного визнання, впливаючи на мовну ситуацію через ЗМІ, правові норми, в процесі офіційної і повсякденної комунікації.

Отже, на наш погляд, політкоректність виникла як ідея у свідомості людей. Зрозуміло, що «ідея не існує без того, щоб її спочатку не сприйняли» [237, р.44-45], але з часом сформувалась як «спосіб, що дозволяє утримуватись від висловів, поглядів і дій, які можуть бути образливими для інших членів суспільства» [350].

Результати дослідження дозволяють розглядати «політкоректність», як основу:

- «сучасної гуманітарної освіти, яка акцентує увагу на розвитку комунікативних навичок, як ключ до гармонізації та стабілізації суспільних відносин як в окремій країні, так і у глобальному світі в цілому» (М. Нуссбаум);
- «ринкових відносин – об'єктивного регулятора і стимулу виробництва, ефективного використання наявних ресурсів, через залучення найкращих фахівців із іноземних держав» (Е. Тоффлер);
- «соціальної політики в процесі міжкультурної комунікації, активного співробітництва держав, що для взаєморозуміння потребує дружніх зав'язків для підтримки миру і довірчих відносин, потрібно врахування культурних реалій співрозмовників» та є «базовою складовою європейської політичної культури, багатоаспектним мовним та

лінгвокультурним феноменом, що вносить зміни до мовної норми» [6, с. 147];

– сучасного політичного мовного простору, що потребує нормованої «коректної мовної поведінки, що будується на використанні конкретних мовних паттернів, встановлених меж, за які не може виходити комунікація представників публічної влади та громадян» [63, с. 700];

– конструкт соціальної реальності, що створюється, конструюється акторами (публічними управлінцями) та засвоюється громадськістю у «вигляді політкоректних цінностей і норм, для того щоб в процесі комунікації, утримуватись від висловів, поглядів і дій, які можуть бути образливими для інших членів суспільства» [63, с. 712].

Таким чином, політкоректність є проявом соціально-культурної, мовної політики в умовах міжкультурної комунікації, тому що її реалізація допомагає посилити згуртованість членів суспільства, налагодити між ними взаєморозуміння через врахування їх культурних відмінностей. Політкоректність стає основою європейської управлінської культури, культурним та поведінковим феноменом, що запроваджує мовно-поведінкові норми.

На сучасному етапі до категорії «політкоректності» застосовуються різні підходи, основою яких є ідеї гуманізму, що проголошують людину найвищою цінністю. Саме ідея гуманізації системи суспільної діяльності людей, коректного ставлення один до одного є складовою процесу євроінтеграції сучасного українського суспільства. На думку Джона Ролз, представника лібертаріанської концепції, продовжувача традицій Локка, коректність є основою «соціального устрою суспільства, що створює рівні можливості для різних соціальних груп» [362, р. 216]. На нашу думку, реалізація принципу коректності в суспільстві відображає його здатність забезпечувати атмосферу солідарності, згуртовувати людей й спрямовувати їх спільні зусилля на протидію дискримінації.

В першому розділі (см. Додаток А) ми показали, що на сьогодні

єдиного погляду на політкоректність не існує. Однак, в публічній комунікації політкоректність поширюється в політичній, соціально-економічній, культурній сфері. Слід зазначити, що політкоректність як алгоритм дій, методів, способів (тобто механізм), що формує соціокультурну реальність, яка відтворюється та підтримується її носіями у протистоянні з тими, хто не поділяє принципи політкоректності, реалізується в процесі соціальної взаємодії та спільної діяльності людей. К. Поппер в книзі «Відкрите суспільство та його вороги» наголошує на появі в суспільстві рухів, що проголошують нетерпимість. Вчений вважає, що «будь-яке підбурювання до нетерпимості та гонінь є таким самим злочином, як і підбурювання до вбивства, викрадення дітей чи відродження работоргівлі» [145, с. 416-417].

Ми розуміємо, що досягнення згуртованості суспільства за допомогою реалізації політкоректності має певні ризики. До них можна віднести питання віри, мови, нації, політична нестабільність, конфлікти на етнічному, релігійному, політичному, соціальному, економічному підґрунті, що провокують нетерпимість, неповагу.

На нашу думку, для членів відкритого демократичного суспільства доктрина політкоректності й концепція соціальної згуртованості є ціллю, що сприяє побудові зв'язків громадян з владою і відповідає запровадженню в життя демократичним принципам.

Політкоректність, як стратегія соціальної згуртованості, складається, по-перше, з етично-мовної поведінки: тактовного, ввічливого ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних); по-друге, засобів формування у свідомості суб'єктів доброзичливого ставлення до інших людей, груп, членів цих груп; по-третє, активізації участі в цьому процесі населення, яке повинне забезпечити доброзичливі стосунки в суспільстві.

Політкоректність, як реальність повсякденного життя людей, характеризує їх єдність поведінки, почуття солідарності, формує повагу до інших людей та культур, захищає громадянські права й свободи, будує гармонійні відносини в яких не існує дискримінації членів суспільства, тобто

є соціальною цінністю, що об'єднує людей на спільності ціннісних орієнтацій. Також і соціальна згуртованість «формується свідомо, цілеспрямовано, наполегливо за участі усіх соціальних сил» [85], щоб мінімізувати існуючу нерівність та забезпечити добробут усіх членів суспільства, спільноти.

«Концепція соціальної згуртованості» має дві важливі складові: ідею спільної дії (принцип соціального партнерства) та ідею діючого суб'єкта (що згуртовує, об'єднує співтовариство). Її реалізація єднає суспільство на рівні зв'язків між різними суспільними групами. За визначенням Ради Європи «соціальна згуртованість – це здатність суспільства забезпечити довгостроковий добробут усіх своїх членів, включно зі справедливим доступом до наявних ресурсів, повагою до людської гідності з належним урахуванням різноманітності, особисту й колективну автономію і відповідальну участь» [341] (Рис. 3.1).

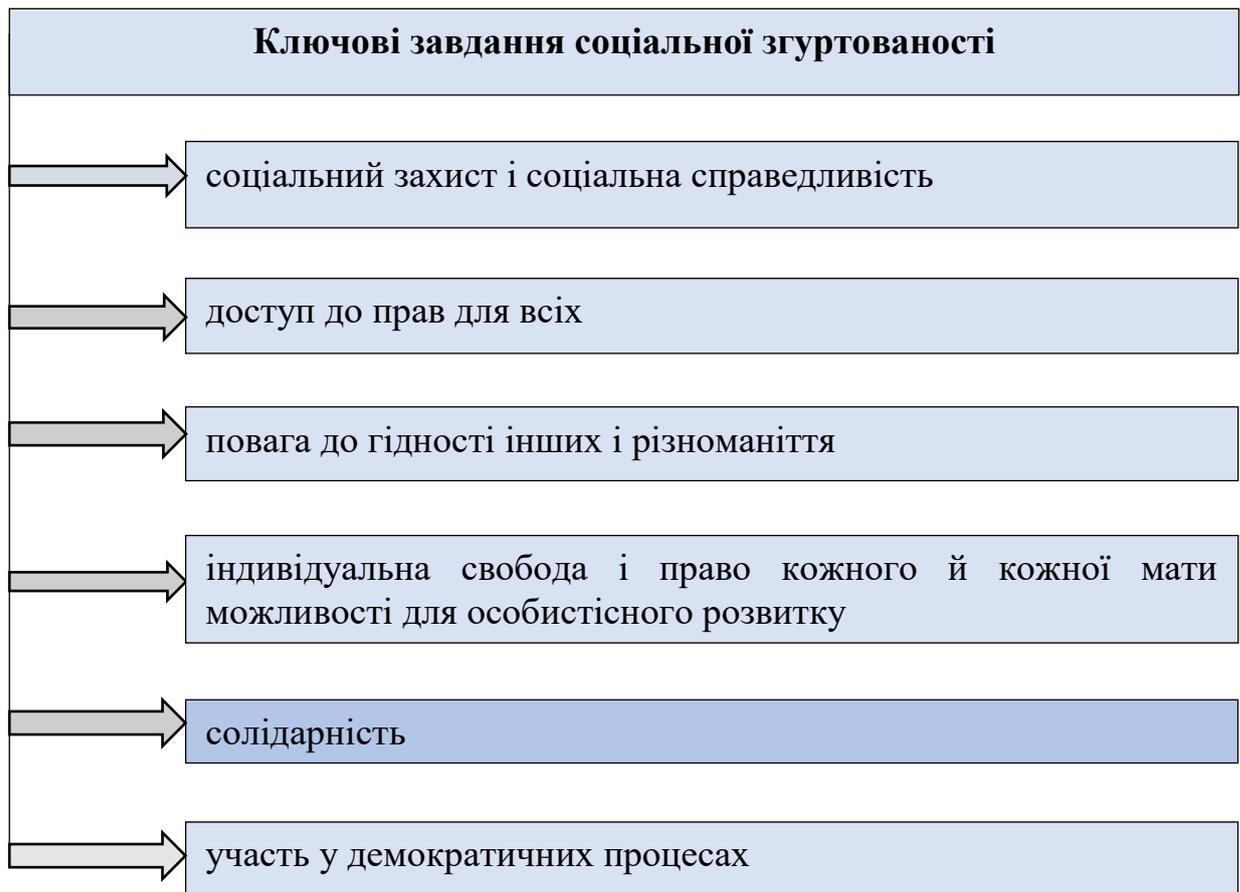

Рис. 3.1. Завдання соціальної згуртованості.

Джерело: складено на основі [371].

Тобто в документах ЄС термін «соціальне згуртування» використовується як один з напрямів спільної європейської політики згуртування, що спрямоване на формування спільних європейських цінностей. На думку Світового банку «соціальна згуртованість» – це «такий стан, за якого група людей у межах певної території – країни, демонструє здатність до співпраці, що, в свою чергу, створює інституційну можливість для продуктивних дій» [180, с.8].

На думку, Ю. Полунєєва, «соціальна згуртованість – це можливість без втрати індивідуальних відмінностей забезпечити координацію, співпрацю заради реалізації критично важливих цілей суспільства. Соціальна згуртованість складається з двох важливих параметрів сучасного демократичного суспільства: рівня «соціальної інклюзивності і рівня розвитку соціального капіталу» [143, с.162].

Саме тому діючий суб'єкт публічного управління можна розглядати як такий, що сприяє підвищенню згуртованості соціальної групи, керується принципами соціального партнерства. Іншими словами, «соціальне партнерство дає змогу формувати об'єднання соціальних об'єктів, які розвиваються на принципах співпраці та кооперації» [13, с.10]. На думку М. Бірюкової, соціальне партнерство є «прийнятним для соціальних суб'єктів, варіант стосунків, міра консенсусу їхніх потреб, інтересів, ціннісних орієнтирів, заснованих на принципі соціальної справедливості» [13, с.11].

Крім того, соціальне згуртування – це якісні ознаки громади (суспільства), якими є «довіра, взаємо відповідальність членів громади, позитивне сприйняття багатокультурності (толерантне ставлення до розмаїття та відмінності)» [296, с. 30-31].

Соціально згуртоване суспільство, як вважають Е. Кернс та Р. Форрест, це таке, у якому «члени поділяють спільні цінності, що дозволяє їм визначати спільні цілі та завдання, а також поділяти загальний набір моральних принципів і кодексів поведінки, за допомогою яких формуються їхні

відносини один з одним» [312, р. 997].

Отже, політкоректність сприяє груповій довірі, що об'єднує групу, суспільство. А соціальна згуртованість «створює довіру, забезпечує верховенство права, необхідного для участі в житті суспільства» [15, с.59].

М. Фоуані, вивчаючи горизонтальні та вертикальні відносини між суспільними групами, підкреслює, що «слабкі зв'язки у будь-якому з цих вимірів можуть створювати проблеми. Слабка горизонтальна згуртованість часто призводить до конфлікту, тоді як результатом слабкої вертикальної згуртованості нерідко стає брак довіри між населенням та урядом» [109].

Так, для розуміння ситуації в країнах, де триває конфлікт, використовується аналітичний інструмент «Індекс соціальної згуртованості та примирення ООН» (далі SCORE), розроблений на Кіпрі. За допомогою чотирьох показників соціальної згуртованості SCORE регулярно вимірюється ситуація на Сході країни (Рис.3.2).

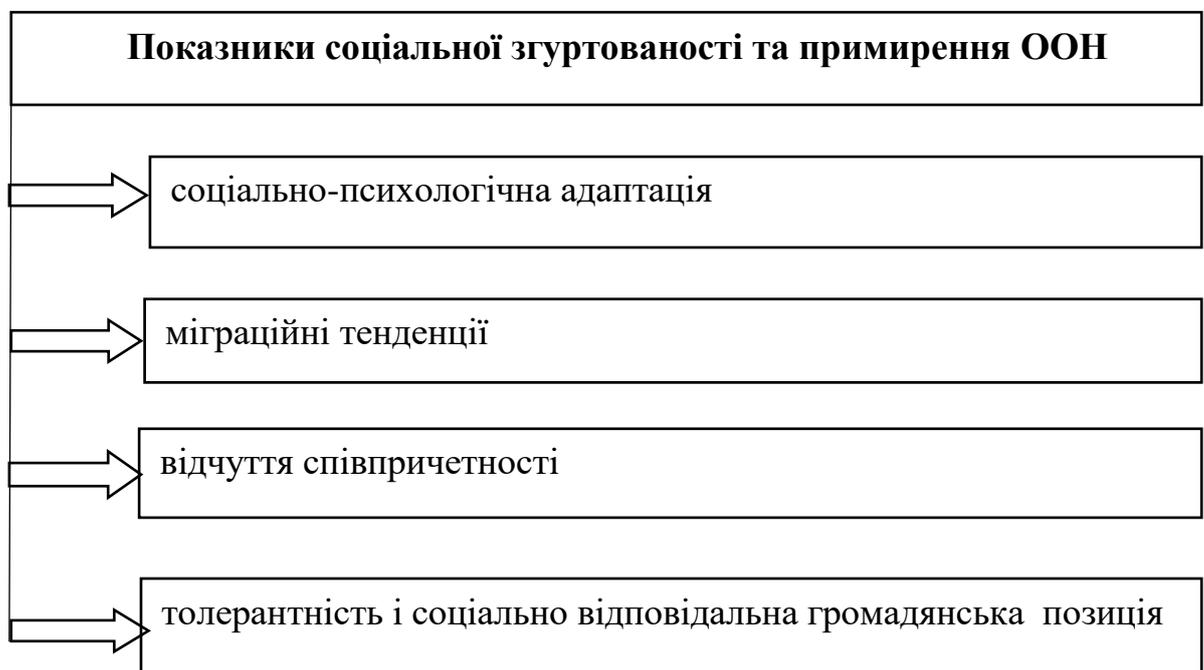

Рис. 3.2. Показники соціальної згуртованості та примирення ООН

Показники характеризують взаємовідносини між окремими людьми та групами, а також схильність сторін на зближення. Наприклад, згідно даних SCORE, населення територіальних громад задоволено більшістю державних

послуг, але й досі не схильне пов'язувати якість цих послуг із зусиллями уряду, зокрема лише 30 % населення вважають, що влада представляє їх інтереси й забезпечує їх потреби [109].

Аналіз індексу SCORE дозволяє зробити висновок: найбільш на почуття соціальної згуртованості (співпричетності) впливає політкоректне (толерантне) ставлення до меншин, що піддаються дискримінації. Тобто рівень політкоректності (коректне ставлення до інших) є важливим фактором безпеки людини у суспільному житті, коли вона задоволена забезпеченням її базових потреб.

Отже, соціальна згуртованість націлює людей на співпрацю, на гармонійні й стабільні стосунки, на соціальний діалог, що стає повсякденною нормою. Соціальний діалог сприяє залученню людей у публічне, трудове життя колективу, співтовариства, суспільства, тобто чим більш згуртоване місцеве співтовариство, тим більш сильнішою є держава. Погоджуємось з дослідниками М. Бондаренко, С. Бабенко, О. Боровським, що «соціальна згуртованість показує шлях до добробуту – індивідуального й колективного, загального, структурного, розвиток країни, перехід її на новий рівень, що має на меті поліпшення соціальної якості життя» [15, с.64].

Маємо зазначити, що політкоректність сприяє соціальній згуртованості, так і соціальна згуртованість сприяє підтримці й підвищенню рівня політкоректності. Таке можливо лише через механізм активного залучення владою громадськості до процесів управління, ухвалення значимих для громадян та суспільства рішень, як на державному рівні, так і на рівні місцевого самоврядування. Варто підкреслити, що «соціальна згуртованість – це необхідна імперативна умова існування суспільства, що відображає його якісну характеристику – здатність адаптуватися до нових умов сучасного світу, що постійно ускладнюються» [195, с. 49].

На нашу думку, політкоректність це практична поведінкова мовна норма співіснування людей в соціальному середовищі, по-перше, характеризує їх внутрішню психологічну установку на взаємовідносини в

суспільстві, а по-друге, є нормативно правовою нормою мовлення в процесі спілкування, щоб подолати існуючу в суспільстві та усвідомлювану суспільством дискримінацію, сприяти його згуртованості навколо ідеї громадянського суспільства, розбудова якого в Україні можлива лише на шляху засвоєння демократичних цінностей.

Політкоректність, як доктрина попередження проявів в суспільстві дискримінації за різними ознаками, забезпечує мирне співіснування народів і держав, уникнення конфліктів у полікультурному суспільстві. Другою є соціальна згуртованість – включення людини в процеси вироблення й реалізації значимих для суспільства управлінських рішень, її активна участь у всіх сферах життя суспільства. Погоджуємось з українським вченим А. Колот, що «основою соціальної згуртованості суспільства є добробут абсолютної більшості громадян, гармонійні і стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції» [84, с. 18].

Підкреслимо, що політкоректність лише один з показників соціальної згуртованості, що має зв'язок з такими показниками, як наявність (відсутність) дискримінації груп суспільства, рівень довіри громадян до владних інститутів. В сучасних умовах політкоректність, як система соціальних цінностей, спрямована на формування взаємної довіри й співробітництва населення, яке перетворюється в найважливіший фактор сучасного демократичного суспільного розвитку.

Сучасне українське суспільство в результаті реформ, які безпосередньо впливають на стан політичних, соціальних, економічних, культурних відносин, потребує забезпечення соціальної згуртованості і стабільності в суспільстві. Мова йде про «розвиток демократії, демонтаж механізмів планово-розподільчої системи, перехід до різноманітних форм власності і господарювання, створення основних інститутів ринку, зокрема ринку праці, на якому працездатні особи отримали право вільного трудового вибору, запровадження колективно договірної регулювання праці тощо» [160, с.106].

Побудова в Україні ринкового господарства формує новий тип політкоректного мислення, що полягає у реальній спроможності громадян брати активну участь у суспільному житті, необхідності відмовлення від вживання слів (висловлювань), що є образливими для інших. Зміни, що відбуваються в українському суспільстві в соціальній, політичній і освітній сферах під впливом політкоректності, спрямовані на подолання несправедливості, відмови від дискримінації. Дискримінація розуміється як порушення прав людини, які можуть призвести до негативних наслідків, як для людини так і для суспільства.

Політкоректність в українському суспільстві є механізмом соціальної згуртованості членів суспільства, що реалізується за допомогою організаційно-виховних заходів, форм і методів.

Сьогодні в органах публічного управління працює молодь, яка належить до тієї соціальної групи, яка сповідує демократичні, європейські загальнолюдські цінності. Процес формування цінностей української молоді припав на роки незалежності й побудови демократичної моделі держави, підписання угоди про асоціацію з ЄС, де пріоритетом є загальнолюдські цінності [101, с.756-757].

Саме сучасна молодь є рушійною силою здійснення реформ в державі й реалізації програми її європейського розвитку. Під молоддю ми розуміємо «окрему соціально-демографічну групу, особливості якої визначаються суспільно-культурним устроєм, процесом і закономірностями соціалізації і виховним ідеалом у рамках певного суспільства» [130, с. 77].

Отже молодь, як особлива соціально-вікова група, що має соціальну відповідальність, повинна транслювати ідеї політкоректності в суспільство. Молоді службовці (публічні управлінці) повинні бути політкоректними у взаєминах як між собою, так і з громадянами. Все це вказує на важливу роль доктрини політкоректності у досягненні громадянської згоди, як основи соціальної згуртованості. Тобто реалізація доктрини політкоректності передбачає дієвість публічних управлінців змінювати, конструювати

соціальну реальність.

Доктрина політкоректності виявляється як інтенція (спрямованість) молоді на засвоєння загальнолюдських інтересів, цінностей, які є необхідною передумовою розвитку нових форм комунікативних відносин, спрямованих на захист прав різних дискримінаційних груп. Політкоректність є новим типом соціально-культурних відносин, важливою складовою комунікації між різними культурами, народами, державами. Реалізація доктрини політкоректності в суспільстві – це намагання зменшити рівень соціальних конфліктів у суспільстві.

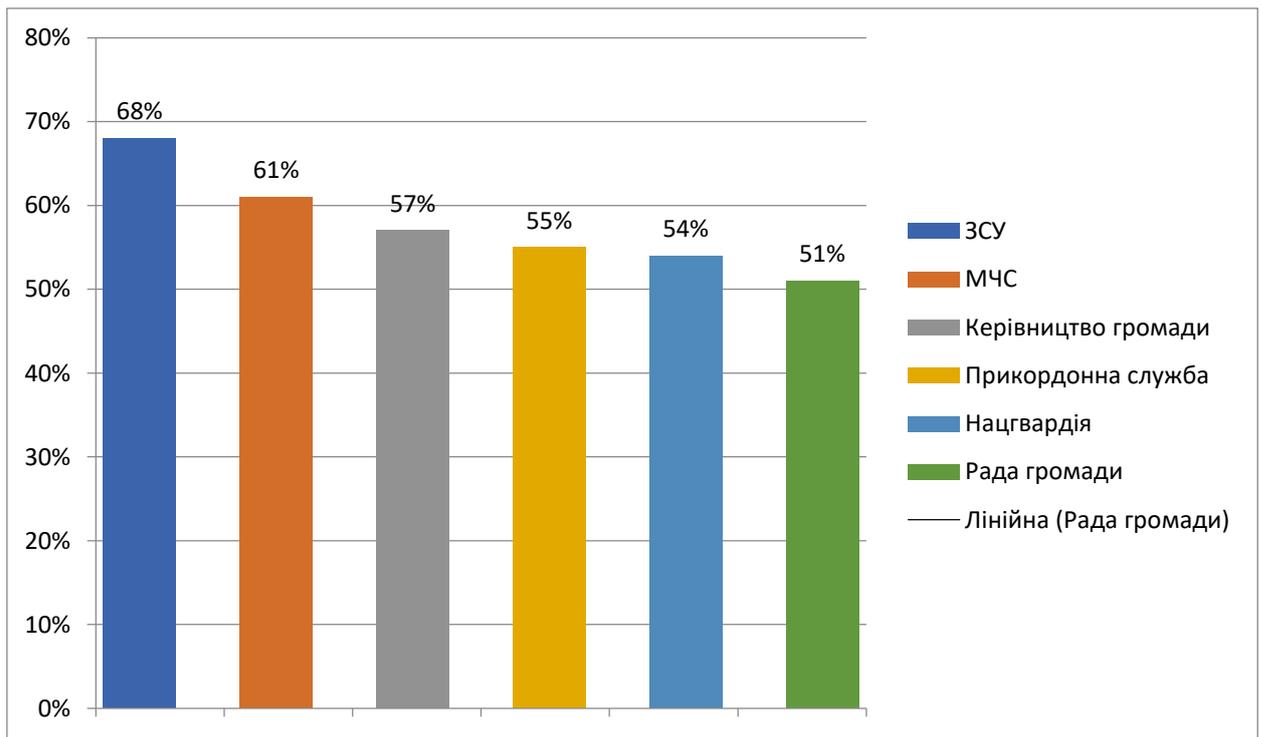
Показовим є поява демократичних країн, що позбавились від політичного та державного тиску на населення, що призвело до вивільнення величезної соціальної енергії, проявів нетерпимості. Саме реалізація доктрини політкоректності дозволяє молодим демократичним європейським країнам успішно інтегруватися в Європейське співтовариство.

Доктрина політкоректності є одним з інтеграторів українського суспільства на шляху євроінтеграції, поряд з такими інтеграторами, як держава, культура, інститути публічного управління, територія і т.д. Зокрема, велика роль в цьому процесі припадає на владні інститути, але поки що вони слабо позначаються на зростанні терпимості й коректності в українському суспільстві. Соціологічні опитування підтверджують низький рейтинг основних державних інституцій, які поступово втрачають довіру населення. Але норма довіри суспільства, вважає Ф. Фукуяма є основою соціальних зв'язків, тобто «діє як мастило, що дає змогу будь-якій групі чи організації працювати більш ефективно» [289]. На думку вченого, саме довіра, як складова соціального капіталу, визначає процес «самореалізації» конкретного суспільства [288, р. 11].

Отже, довіра суспільства напряму впливає на ефективність органів влади, на успіх і результати реформ та їхні економічні наслідки. Так, Центром Разумкова (29.07. – 04.08. 2021 р.), методом інтерв'ю «обличчям до обличчя», в регіонах України (крім Криму та окупованих територій

Донецької та Луганської областей) було проведено опитування в якому прийняло участь 2019 осіб віком від 18 років (похибка менше 2,3%).

Зазначимо, що населення довіряє наступним державним інститутам: ЗСУ – довіряють 68% опитаних; держслужбі з надзвичайних ситуацій – 61%; керівництву міста (селища, села) в якому проживають – 57%; Державній прикордонній службі – 55%; Нацгвардії – 54%; раді міста (селища, села), в якому проживає респондент (51%) (Діаграма 3.1).

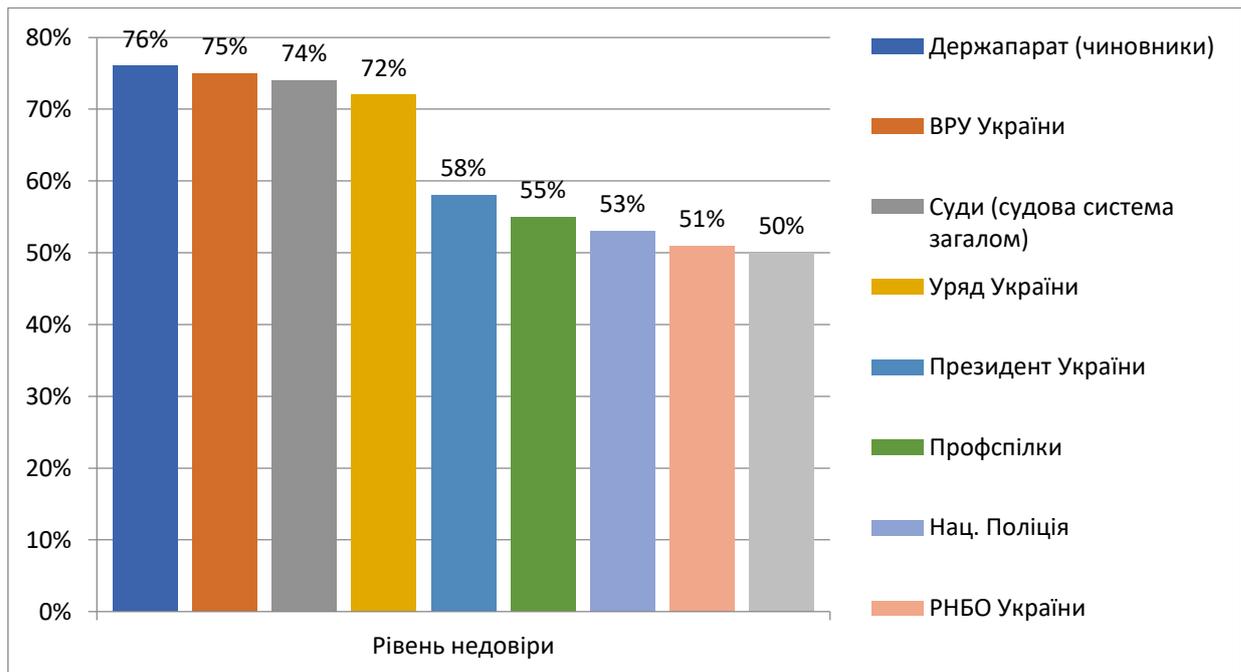
Діаграма 3.1. Державні інститути, яким довіряє населення

Джерело: складено на основі [43].

Отже, саме рівень довіри до державних інститутів «служує своєрідним «термометром» соціального здоров'я суспільства» [133, с. 39] та на думку Ф. Фукуяма є «ключовою характеристикою розвиненого людського суспільства» [288]. Рівень довіри характеризує існуючий «рівень соціальної згуртованості суспільства», завдяки якій «люди відчують себе пов'язаними з суспільством і поділяють загальноприйняті в ньому цінності та соціальні цілі, бачать у існуючій політичній системі запоруку свого соціального

благополуччя». Отже, на «рівні соціальної згуртованості проявляється, перш за все, здатність суспільства забезпечити благополуччя своїх членів, мінімізувати диспропорції соціального розвитку і не допустити його поляризацію» [36, с.139].

Згідно опитування більш всього недовіра висловлюється чиновникам, найменша ЗСУ (Діаграма 3.2).

Діаграма 3.2. Рівень недовіри населення до органів державної влади
Джерело: складено на основі [43].

Дослідники відмічають, що між владними інститутами й суспільством ще не сформовано «довірче середовище з характерними для нього увагою, толерантністю й повагою до всіх людей, залучених до нього» [137, с. 192].

На нашу думку, наявність недовіри у частини населення по відношенню до публічних управлінців (держслужбовців) можна пояснити відсутністю у населення механізмів реального впливу на соціальну та економічну політику, яку проводить влада країни. Напрямом покращення цієї ситуації, тобто повернення довіри громадян до діяльності держаних службовців є активізація участі населення у процесах прийняття державно-

владних рішень, усвідомлення ними й владою спільної відповідальності за їх прийняті рішення.

Щоб зрозуміти, як політкоректність впливає на соціальну згуртованість, під якою ми розуміємо здатність спільноти у межах певної території до спільних дій (співпраці) за наявності нагальної потреби, нами було проведено дослідження.

Для участі в дослідженні були обрані молоді державні службовці, що отримують другу вищу освіту (магістра публічного управління та адміністрування) в ЧНУ ім. Петра Могили. Наш вибір був обумовлений тим, що саме молодь в суспільстві висловлює цінності, що об'єднують суспільство:

по-перше, від їх моральних якостей і ділової активності залежить ефективність публічного управління, а тому є зручним об'єктом для вивчення їх думок;

по-друге, молоді держслужбовці найбільш активна категорія в сфері соціальних відносин, від їх зрілості, громадянської позиції значною мірою залежить майбутнє нашої країни;

по-третє, у зв'язку з європейським вибором українського суспільства існує проблема формування у держслужбовців політкоректної поведінки, як моральної якості особистості, тобто здатність сприймати без агресії інших людей (їх поглядів, переконань, звичок, віросповідань);

по-четверте, виховання держслужбовців у дусі взаєморозуміння, ввічливого ставлення до інших;

по-п'яте, євроінтеграція країни не тільки зближує молодь різних країн, але й породжує суперечки, конфлікти;

по-шосте, на прикладі молодих держслужбовців проаналізуємо соціальні процеси в українському суспільстві.

В опитуванні нами було поставлене завдання з'ясувати вплив політкоректності на рівень соціальної згуртованості молоді, вважаючи, що ввічливість, політкоректність в демократичному суспільстві є базовими

цінностями. Це стосується не тільки держави, але й адміністративно-територіальних одиниць, зокрема рівня територіальних громад та (суб)регіонального рівня.

Під час дослідження використовувалися наступні методи: метод теоретичного аналізу та анкетування на тему: «Ваше ставлення до феномену політичної коректності?». Опитування було проведено в період з 1 грудня 2021 по 31 січня 2022 р. В ньому взяли участь державні службовці і ПОМС (87 осіб; 57% – жінки, 43% - чоловіки), які проходять навчання в ЧНУ ім. Петра Могили. Також при проведенні дослідження нами враховувалися наступні демографічні та соціальні фактори: стать, вік, стаж, статус (Табл. 3.1), що на наш погляд впливають на ставлення до політкоректності.

Таблиця 3.1

Основні характеристики респондентів

стать	57% жінок	43% чоловіків
вік	57% до 30 років	43% більше 30 років
стаж	46% менше 10	54% більше 10 років
статус	46% керівні посади	54% адміністративні посади

З огляду на вищеописані завдання нами в опитуванні було поставлено п'ять запитань. Перше питання виявляє позитивне емоційне сприйняття представників іншої культури. Аналіз відповідей дав можливість зрозуміти ставлення респондента до інших людей, зокрема політкоректні (толерантні) взаємовідносини в процесі професійної діяльності.

Отримані результати показують: половина опитаних (50%) вважають, що мають високий рівень політкоректності. Тобто вони ввічливо й тактовно ставляться до представників інших культур, вважаючи що політкоректність – це культурно-поведінкова норма, яка дозволяє покращити результати соціального співробітництва, спілкування.

Так, 32% респондентів вважають, що вони не досить позитивно сприймають представників іншої культури. А проблема політкоректності, як і будь-яка інша проблема, залежить від досвіду людей, їх реальної зацікавленості змінити власне ставлення до інших. Лише 10% опитуваних визнали, що їм важко позитивно реагувати на представників іншої культури за наявності негативного досвіду, сформованих стереотипів, що негативно впливають на спілкування з представниками інших культур. Тільки 8% опитаних визначили, що специфіка їх роботи не передбачає спілкування з представниками інших культур, що на їх думку є позитивним фактором в їх професійній діяльності.

Для того щоб політкоректність стала культурною поведінковою нормою та дійсним регулятором міжособистісного спілкування людей, необхідна процедура її закріплення в суспільстві. Такою формою є фундаментальні загальнолюдські моральні цінності.

Друге питання мало когнітивний характер, тому дозволяло з'ясувати рівень повноти та «міцності» знань магістрів про політкоректність. Варто констатувати, що 52% респондентів (практично половина опитаних держслужбовців і ПОМС) не володіють достатніми знаннями про політкоректність та проблеми з нею пов'язані. Зокрема 15% опитаних не змогли чітко окреслити поняття політкоректності, аргументуючи, що воно не стосується їх роботи на публічній службі. Інші 15% визнали необхідність підвищення рівня знань щодо політкоректності та проблем з нею пов'язаних, аргументуючи особливостями власної діяльності на державній службі. Варто вказати, що 18% респондентів вказали на важливість знань щодо політкоректності, які вони отримують під час навчання у магістратурі.

Третє питання носило особистісно-рефлексивний характер. Питання дозволяло зрозуміти, що людина-особистість є носієм певних культурних цінностей, тому їй притаманні відповідні риси терпимості (толерантності), коректності (ввічливості, тактовності) до іншого. Аналіз результатів опитування дозволив зрозуміти, що всі опитані держслужбовці (100%)

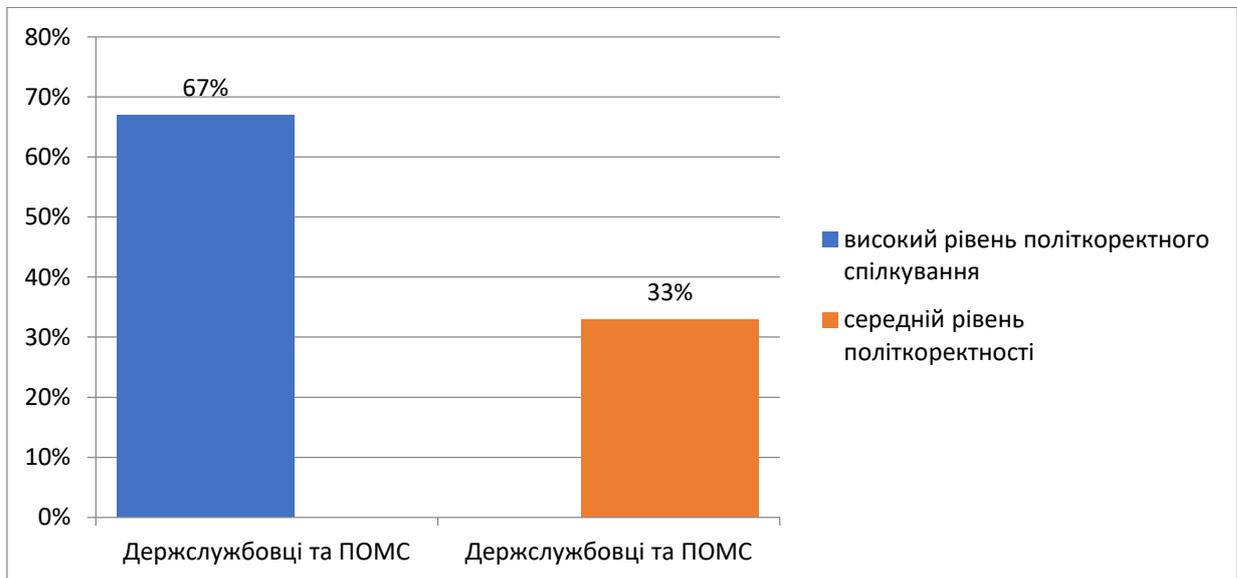
усвідомлюють себе носіями певних культурних, морально-етичних цінностей. Так (80%) визнали наявність в них (притаманними лише їм) рис толерантної, політкоректної, тактовної особистості. Вказані держслужбовці одноставно визнали необхідність обмежувати власні прояви некоректної поведінки, не політкоректного мовлення під час роботи, що пов'язано з особливостями держслужби. 10% респондентів визнали, що досить рідко виявляють самі та звертають увагу на нетактовну поведінку інших під час виконання посадових обов'язків. А 5% опитаних визнали, що ніколи не приділяли особливої уваги проявам не політкоректного мовлення під час роботи. Інші 5% респондентів вказали на наявність у них особистого негативного досвіду прояву нетерпимості, некоректної поведінки, як під час службової діяльності, так і за її межами.

Четверте питання мало мотиваційно-стимулюючий характер. Відповідь на нього дозволила з'ясувати рівень потреб опитуваних, зокрема власного кругозору, розуміння себе як культурної політкоректної особистості. Так 75% опитаних вказали, що вони усвідомлюють необхідність постійної роботи над власним кругозором та рівнем політкоректності. При цьому 10% визнали, що вони активно працюють над собою у вказаному напрямку. Однак, 15% зізналися, що їм часто не вдається себе мотивувати на політкоректну поведінку, пояснюючи це низьким рівнем власної активності та наявністю страху (відповідальності) за невиконання поставлених завдань [5, с. 22].

П'яте питання мало комунікативно-діяльнісний характер. Дозволяло з'ясувати бажання та можливості політкоректного (толерантного) спілкування, вміння слухати співрозмовника та бути ним почутим, а також за певних умов вміти стримувати себе. Саме люди співпрацюючи, спілкуючись з іншими створюють та відтворюють культурно-поведінкові норми.

Проаналізувавши отримані результати, було встановлено: серед опитаних – 67% (держслужбовців і ПОМС) вважають, що в них високий рівень політкоректного спілкування та вміння ефективно вирішувати суперечки та виникаючі конфліктні ситуації; частина опитаних – 33%

визнали наявність у них середнього рівня політкоректних вмінь та навичок; всі респонденти визнали політкоректність необхідною умовою мовно-поведінкової культури (діаграма 3.3).

Діаграма 3.3. Рівень політкоректного спілкування

Джерело: складено автором на основі соціологічного дослідження

Також в ході дослідження нами зроблено висновок: на службі в органах державного управління та місцевого самоврядування всеж-таки певною мірою існує некоректне спілкування, некоректна мовна поведінка, а іноді й агресивна. Такі думки можна пояснити: наявністю поведінкових стереотипів, що залишаються у суспільній свідомості, а також погіршенням соціально-економічної ситуації в країні (криза, пандемія, війна), але для розуміння цієї проблеми потрібно здійснити окреме ґрунтовне дослідження в подальшому.

Так, на основі проведеного нами опитування можемо стверджувати, що предметне вираження політкоректність знаходить у застосуванні на практиці як регулятора людської культурно-мовної поведінки, як складової культури тієї чи іншої спільноти. Саме більшість держслужбовців і ПОМС розуміють політкоректність як культурну норму та морально-етичну цінність, що актуалізуються в умовах інтеграції України до європейського співтовариства. Все це призводить до того, що більшість держслужбовців і ПОМС засвоюють

політкоректні норми, дотримуються принципів політкоректності та сприймають представників іншої культури здебільшого позитивно. Тобто політкоректність, як культурна-мовна поведінка, формується на основі досвіду людей, під впливом їх реальної зацікавленості та її сприйнятті.

Отже, проведені дослідження свідчать, що політкоректність – це дії, спрямовані на захист членів суспільства, які позбавлені рівних можливостей у порівнянні з іншими. Відчуття несправедливості, нерівності в суспільстві, боротьба проти різних видів дискримінації, саме це й сприяло виникненню доктрини політкоректності та необхідності її використання.

Таким чином, європейський вибір нашої країни прискорює процес концептуалізації політкоректності в публічному управлінні як системи мовних норм, моральних критеріїв та стандартів у взаємовідносинах людей, соціальних груп, організацій, громадських інститутів, органів публічної влади та знаходить практичне застосування через залучення людини до ухвалення публічно-владних рішень, що впливають на розвиток українського суспільства.

Політкоректність забезпечує соціальну згуртованість суспільства, сприяє згуртуванню населення України навколо ідеї запобігання дискримінації людини за будь-якою ознакою, що дозволяє:

- усунути стереотипи, що укорінилися в свідомості людей, що можуть розглядатись як образливі для представників різних груп людей;
- забезпечити мир та злагоду в українському суспільстві, побудувати безконфліктні взаємини між людьми;
- запровадити в суспільну свідомість європейські цінності та норми політкоректної мовної поведінки;
- визначити стратегію органів публічної влади щодо використання доктрини політкоректності для побудови демократичної держави.

3.2. Вдосконалення комунікації між владою і громадськістю в публічному управлінні

В Україні у взаємодії влади з суспільством «комунікація (лат. communicatio – роблю загальним, зв'язую, спілкуюсь» [29, с. 303] розглядається як процес циркуляції інформації.

Реформа децентралізації, реформуючи систему державного управління в Україні, прискорила розвиток громадянського суспільства, недостатній рівень розвитку якого показує, що ефективна комунікація, як управління інформаційними потоками між суб'єктами публічного управління та громадськістю, можлива лише на шляху політкоректної комунікативної поведінки учасників цього процесу. Комунікація – це не тільки трансляція інформації, це також зміст інформації, її поширення із урахуванням інтересів як влади, так і громадськості загалом, а також каналів, якими вона передається та може сприйматися як більш комунікативно значуща. Отже, комунікація суб'єктів публічного управління і громадськості, як стверджує Н. Драгомирецька, є їх основною діяльністю [45, с. 67], тобто від них залежить наскільки дієві та ефективні способи взаємодії з громадськістю вони побудують.

Вважаємо, що «реформа децентралізації та розбудова громадянського суспільства в Україні виявила високий комунікаційний потенціал між владою і громадськістю, у тому числі й «через можливості консолідувати інтереси суспільства у взаємовідносинах з державою» [52, с.52], що буде сприяти покращенню взаємовідносин влади з громадськістю.

Отже, інститути громадянського суспільства є складовою публічного управління, що «справляє значний вплив на всі сфери суспільного життя і трансформується в напрямі більшої відкритості, прозорості, демократичності» [119, с. 229].

Децентралізація дала реальну можливість для створення ефективного інструменту покращення потенціалу публічного управління в результаті

«налагодження ефективної комунікації між публічними управлінцями та громадськістю, через можливості консолідувати інтереси суспільства» через «розширення участі громадськості у процесах визначення цілей і програм суспільного розвитку, тобто побудову «діалогової комунікації» [76, с. 66].

Як слушно наголошують автори монографії «Влада і суспільство: діалог через громадські ради», «децентралізація зміцнює громадське порозуміння, покращує комунікації між владою і громадськістю», тобто сприяє «розвитку громадянського суспільства» [24, с. 4]. Яке на думку О. Басзасалюкова, В. Бебика, С. Куніциної є «автономною сферою суспільного буття, яка не підлягає прямому контролю та регламентуванню з боку влади», а є формою спілкування людей, тому і регулюється ними безпосередньо. Тобто є «механізмом неформального соціального партнерства, яке уможливорює здійснення та баланс існуючих інтересів» [8, с. 15].

Автори монографії «Влада і суспільство» праві, що тільки в «розвинутому громадянському суспільстві громадяни мають можливість захищати свої інтереси в різних сферах суспільного життя» [24, с. 4].

Варто наголосити, що децентралізація державної влади суттєво посилила комунікаційні процеси між владою та громадськістю та свідомо прискорила процеси двостороннього обміну інформацією між інститутами публічного управління і громадськими організаціями.

Комунікацію ми визначаємо як взаємодію між владою та громадськістю, яка реалізує владні інтереси. Саме публічна влада є рушійною силою соціальних комунікацій, рівноправні учасники якої (суб'єкти публічного управління і громадськості) здатні налагодити обмін інформацією в обидва напрямки. На нашу думку, комунікація, як двосторонній процес обміну інформацією, потрібна як владі так і громадськості, тому формування розвинутої системи двосторонніх комунікацій між суб'єктами і об'єктами публічного управління має на меті «досягнення оптимального та перспективного результату, зокрема за

допомогою евфемізмів, які використовують для заміни назв, явищ, предметів об'єктивної дійсності не звичайними словами чи виразами, а описовими, прикрашеними, естетичнішими» [193].

Запровадження в публічному управлінні доктрини політкоректності актуалізує проблему спілкування (комунікації) між владними суб'єктами та громадськістю. Саме тому політкоректність в публічному управлінні стає складовою професійного спілкування службовців, що по суті полягає в їх умінні «терпимо та делікатно ставитися до іншої особистості, стримувати почуття неприйнятності її поглядів, ідей, стилю життя» [217, с. 59]. Основними складовими політкоректної комунікації є «узгодженість комунікативних інтенцій, кооперативність мовленнєвої поведінки, солідарність модально-оцінних смислів, унісонність тональності спілкування, симетричність комунікативної активності, важливість узгодженої оцінки комунікативного результату та деякі інші» [9, с. 109].

Використовуючи прагматичний підхід, підкреслимо, що політкоректність не спрямована на розв'язання реально існуючих в суспільстві проблем, вона скоріше є засобом сприятливої мовної комунікації. Наша думка співпадає з висловлюванням С. Нейгла, який вважає, що норми мовленнєвої поведінки не призводять до реального вирішення соціальних проблем [337, р. 62]. Отже, спілкування передбачає дотримання прийнятих у соціумі норм (правил) мовленнєвого етикету, адже функціонування публічного управління в суспільстві без цього неможливе.

Запровадження політкоректності за допомогою заміни небажаних, невічливих слів відбувається, щоб не образити почуття співрозмовника, формуючи в процесі спілкування (комунікації) політкоректну ввічливу поведінку людей. Така поведінка характеризується не тільки шанобливим ставленням до почуттів співрозмовника, але й дотриманням певних морально-етичних правил (толерантне, ввічливе ставлення до співрозмовника), соціальних норм, заборон (зокрема, релігійних вірувань).

Політкоректна комунікація між суб'єктами та об'єктами публічного управління – це «бажання пом'якшити сенс сказаного, уникати конфліктності спілкування, комунікативних невдач, де евфемізм – це мовний зворот, який використовується для пом'якшення ефекту від мовлення» [35, с. 35].

Важливо зазначити, що слова-замінники в процесі спілкування представників влади з громадськістю «впливають на сенс висловлювань, а тому призводять до того, що політкоректність визначається нами, як ефективний мовний інструмент, що відбувається для відволікання від негативних аспектів дійсності» [4, с. 8].

Недарма Г. Люхтенберг наголошує, що політики, державні діячі вживають цілий арсенал термінів-замінників, щоб «приховувати подробиці або небажану дійсність власної професійної діяльності» [329, s. 146].

На нашу думку, використання слів-замінників в процесі спілкування – це не тільки бажання дотримуватись норм та правил мовленнєвої поведінки, але й виключати намагання приховати неприємні сторони дійсності, а тому використання слів замінників розглядається нами, як:

- по-перше, «закономірність та тенденція розвитку взаємовідносин між суб'єктами спілкування»;
- по-друге, принцип ввічливості, що потребує дотримання такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди, симпатії [295, р.124];
- по-третє, «засіб та механізм інформаційного впливу й взаємодії між публічною владою і громадськістю в умовах демократизації сучасних суспільних змін» [52, с. 53-54];
- по-четверте, механізм міжкультурної комунікації, що «базується на поведінкових моделях, принципах мислення, уявленнях, цінностях та стандартах, притаманних представникам різних культур» [108, с. 17].

Можна констатувати, що в публічному управлінні поширення слів-замінників (евфемізація) відбувається з метою налагодити ефективне, двостороннє спілкування влади з громадськістю та уникнути різноманітних суперечностей. Все це відбувається «через «демократію участі», або

«партиципаторну» демократію (партиципаторний – від англ. Participate – «брати участь»). Термін «партиципаторна демократія» (participatory democracy) уперше було вжито в установчому маніфесті руху «Студенти за демократичне суспільство» в 1962 році [154, с. 242].

Партиципаторна демократія виходить з того, що постійна добровільна участь населення в публічному управлінні є єдиною гарантією збереження справжньої демократії. Використання доктрини політичної коректності дозволяє не створювати конфлікти в суспільстві, зменшуючи напруженість між різними соціальними групами, що припускає осмислений намір членів суспільства уникнути соціальної дискримінації щодо різних представників суспільства.

В умовах загострення конфліктів і суперечностей в суспільстві, в процесі комунікації публічних службовців з групами населення політкоректна мова є засобом усунення неприємного факту шляхом зміни способу його констатації. Використання політкоректної мови в процесі спілкування (комунікації) допомагає мовцеві усвідомлено згладити конфліктогенний вислів, мінімізувати як правову, так і етичну відповідальність за сказане або написане.

Беручи до уваги вищезазначене, ми розглядаємо політкоректну мову в процесі комунікації органів публічного управління з громадськістю як механізм впливу й взаємодії та один із ефективних прийомів мовного маніпулювання (маневрування). Використання політкоректної мови має на меті подолання комунікативних непорозумінь під час спілкування.

Отже, в умовах комунікаційної взаємодії між органами публічного управління та громадськістю політкоректна мова допомагає «уникнути репрезентації неприємних сторін дійсності шляхом пом'якшення та приховування смислу негативних подій, спотворювати правдиві факти на чийсь користь» [329, с. 146].

В сучасному українському суспільстві «налагоджування ефективних взаємовідносин між інститутами публічної влади і громадськістю

безпосередньо пов'язано з наявністю між ними каналів комунікації, вмінь і навичок ефективно застосовувати прийоми спілкування і необхідні для цього ресурси» [52, с. 51]. Використання політкоректної лексики в процесі комунікації – це механізм за допомогою якого відтворюється політкоректна поведінка [19, с. 186], будується стиль мовлення, щоб зробити неприємні факти або події більш прийнятними. Варто підкреслити, що слова-замінники приховують істину, а не пояснюють, що є насправді, тому вживання політкоректних термінів посадовими особами – це прийом пом'якшення негативної інформації, щоб врегулювати суспільні відносини та не допустити комунікативних конфліктів.

Отже, налагодження ефективних комунікацій (взаємозв'язку) між органами публічного управління та громадськістю є важливим чинником демократизації державної влади та має певні об'єктивні властивості в публічному управлінні (Рис. 3.3). Вона передбачає відмову від лексики або поведінки, що є образливою для певних груп людей.

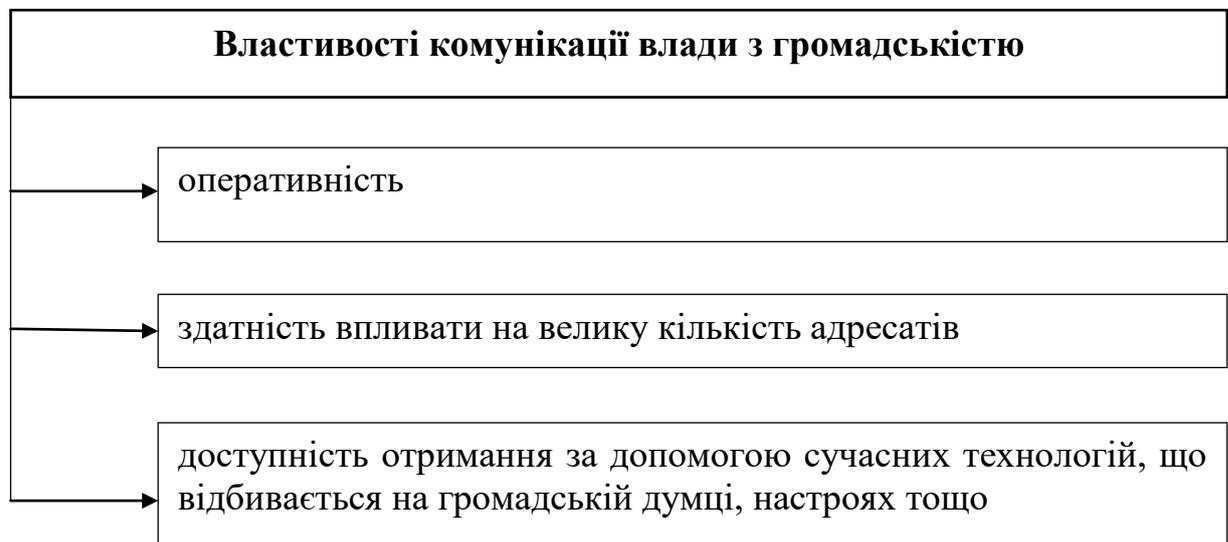

Рис. 3.3. Об'єктивні властивості комунікацій в публічному управлінні
Джерело: складено автором.

Згідно британського словника «Лонгмен: словник для інтенсивного вивчення» політкоректна комунікація – це манера розмови або поведінки [326, р. 507]. Тому комунікація між представниками влади і громадськістю

відбувається за допомогою політично коректної мови або поведінки, щоб здійснювати свідомий цілеспрямований владний комунікаційний вплив на суспільство.

Ми можемо стверджувати, що комунікації публічних управлінців з громадськістю в публічній сфері можна розглядати як механізм публічного владного впливу на свідомість громадян в процесі демократизації, децентралізації влади та євроінтеграції України. Отже, в системі публічного управління всі інститути влади є засобами впливу на суспільно-політичне життя, а «комунікація – це передача та обмін інформацією з метою впливу на суспільство» [77, с. 12].

Тобто інформація (думки, емоції, почуття, що передаються в процесі спілкування) не існує поза комунікацією, яка має внутрішню структуру, соціальну спрямованість, специфічну форму взаємодії і спілкування між інститутами публічної влади і громадськістю в системі публічного управління.

Необхідно відмітити, що політкоректна комунікативна взаємодія між суб'єктами та об'єктами публічного управління актуальна при реалізації соціально-гуманітарної політики, оскільки зачіпає інтереси населення усієї країни, зокрема в умовах війни відкриває можливості врегулювання гострих соціальних проблем, збереження людського капіталу, необхідного для відбудови країни. В публічному управлінні політкоректна комунікація між владою та громадськістю може реалізовуватися на різних владних рівнях як цілеспрямовані інформаційні дії, вплив на громадянина, групи громадян або інститути громадянського суспільства за допомогою різних каналів, які поширюють інформацію, повідомлення в суспільному середовищі.

Можна погодитись з думкою В. Дабіжа, що «комунікація між владою і громадськістю є складним, багаторівневим симбіозом людино-технічних систем, мережевих систем, зв'язків і процесів пересування будь-чого та будь-кого у часі та просторі, у тому числі передача, розповсюдження, прийом і збереження символів штучно-природного походження всіх форм буття» [39,

с.146].

Отже, комунікація, як вважає Дж. Блумлер і М. Гуревич, є «системою, що складається з політичних інституцій в їх комунікаційних аспектах; медійних інституцій в їх політичних аспектах; налаштованості суспільства до політичної комунікації; комунікаційно-релевантних аспектів політичної культури» [244, р. 235].

Так Г. Лассвелл пропонує розглядати комунікацію між владою й громадськістю у вигляді п'яти елементів-запитань: «хто сказав, що, кому, за допомогою якого каналу, з яким ефектом» [320]. Українськи вчені визначають як «структуру, яка відповідає на запитання: хто повідомляє – про що – яким каналом – кому – з якою метою – з яким ефектом» [141, с. 162].

Отже, двосторонній обмін інформацією між суб'єктами влади і громадськістю формується у вигляді двох різноспрямованих, але взаємодіючих інформаційних потоків: першого, що формується у публічно-управлінській сфері, та другого – в межах громадянського суспільства. На думку дослідників, саме ці потоки, кількість учасників, цілі сторін-учасниць, комунікаційні канали, засоби, стратегії вибудовують відповідну систему комунікацій, здійснюючи обмін думками, інформацією, що повинна забезпечити взаєморозуміння [95].

Комунікативна взаємодія (двосторонній процес) між владою та громадськістю будується за допомогою «механізмів громадського контролю, громадської експертизи, моніторингов, консультацій із громадськістю з питань, що мають пріоритетне значення для суспільства» [223]. Все це на думку Є. Романенко дозволяє забезпечити «баланс державно-управлінських, державно громадських та державно-приватних інтересів у суспільстві» [156, с. 191]. Основою такого балансу є вплив населення на прийняття важливих для нього управлінських рішень, які не тільки впливають на рівень його життя, але й грають важливу роль у формуванні поведінкової культури взаємовідносин між владою, громадянським суспільством та громадянами. Характеризуючи вказані комунікації відмітимо, що вони є:

- по-перше, елементом впливу публічного управління на громадськість, що будується на культурно-поведінкових, мовних нормах та цінностях, які запроваджуються і діють в соціумі;
- по-друге, складовою демократизації суспільства, формування і розвитку системи механізмів державних комунікацій публічного управління, а також впровадження її ключових складових (специфічні комунікації, інтегровані комунікації та цифровий маркетинг) та функції політичного, правового, соціального і організаційного механізмів державного управління;
- по-третє, умовою «ефективного функціонування політичної системи» [11, с. 140] як цілісного утворення, що є середовищем безперервної взаємодії інститутів публічного управління з громадянськістю;
- по-четверте, системою взаємовідносин не лише за вертикаллю – між «управляючими» та «керованими», між управлінськими ієрархічними рівнями, але й горизонтально – між інститутами публічної влади та їх представниками, які існують на одному рівні;
- по-п'яте, безперервним процесом обміну інформацією, точніше інформаційного впливу в сфері публічного та соціального управління, спрямованого на підтримку і розвиток контактів і зв'язків між політичними акторами та громадськими інститутами, що потребує запровадження в публічному управлінні суспільного кодексу мовної поведінки, тобто використання евфемізмів – необразливих слів замість прямих, образливих [339, р. 201] для створення у свідомості людей позитивних образів;
- по шосте, соціальним конструктом політкоректного мовного простору публічного управління, якому властива терпимість, ввічливість, прагнення до евфемізації неприємних подій, щоб не зачепити почуття людини, не образити її.

В сучасних умовах в процесі комунікації передаються не тільки політичні знання і досвід, але й формується позитивний образ інститутів публічної влади та їх представників. Ми поділяємо погляд американського вченого Г. Лассвелла, що «комунікація, як будь-який процес може бути

розглянута з точки зору структури і з точки зору функції, інакше кажучи, з позиції структурного та функціонального аналізу» [321].

Функціональний аналіз, як певний набір ознак, знаходять своє відображення не тільки в системі прийняття управлінських рішень, але й в комунікації, яка, як вважає німецький вчений Ю. Габермас, виконує наступні функції:

- «трансляція та передача важливих культурних сенсів між людьми;
- сприяння поглибленню взаєморозуміння між учасниками комунікації, якими у загальному розумінні є все суспільство;
- незалежна соціальна інтеграція суспільства;
- підвищення освіченості соціуму» [299, р. 232].

Український дослідник Т. Примак виділяє чотири функції комунікації, які є характерними для публічно-владних політичних комунікацій, зокрема вчений виділяє наступні «функції:

- а) інформативна – передача істинних або хибних даних;
- б) інтерактивна – спонукальна форма, переконання, узгодження тощо;
- в) перцептивна – сприйнятлива щодо розуміння один одного та знаходження порозуміння;
- г) експресивна – збуджувальна або мінлива щодо характеру емоційних переживань» [148, с.12].

Усе вищезазначене дає підставу стверджувати, що ефективно публічне управління реалізується за рахунок комунікацій (обміну повідомленнями), контактів та зв'язків владних суб'єктів з громадськістю. В процесі комунікації, за допомогою політкоректної мови, сучасних технічних, цифрових засобів населенню передаються великі обсяги інформації, що безпосередньо впливають на його життя. Нав'язується «політкоректна мовна поведінка, що обумовлюється соціально-історичними та морально-етичними нормами, національними і мовними традиціями того або іншого суспільства» [50, с. 93].

Відносини влади постають у вигляді владної комунікації, як передача

особливо важливої інформації для аналізу засобів успішності комунікації. Успішність комунікації залежить від слідування її учасників правилам спілкування або так званим «комунікативним максимам». До таких загальних правил мовного спілкування відноситься принцип кооперації Х. Грайса, принцип ввічливості С. Левінсона і Дж. Ліча [324].

До принципу кооперації Х. Грайса відносяться чотири максими:

- максима інформативності (повідомляй таку кількість інформації, яка дозволяє досягти цілей спілкування);
- максима істинності тверджень;
- максима релевантності (дотримуйся теми спілкування, відхилення від неї ускладнює процес сприйняття повідомлення);
- максима ясності (спосіб чітко висловлюватися) [294, с. 45-46].

Однак зазначимо, що комунікації, як мовленнєвий акт, використовують евфемізми, щоб приховати небажану конотацію за допомогою підбору іншого, більш нейтрального за семантикою слова, що формально порушує постулат ясності, хоча сенс висловлювання для того, хто слухає є зрозумілим. Так Г. Ліч вважає, що максими комунікації (спілкування) Г. Грайса потрібно доповнити максимою ввічливості: «Применшуй вираження невивічливих переконань», та «Примножуй вираження ввічливих переконань» [324, р. 81]. На нашу думку, постулат ввічливості в процесі спілкування між владою і громадськістю допомагає уникнути «комунікативного дискомфорту».

Дослідниця Р. Лакофф, застосовуючи постулати П. Грайса, на практиці сформулювала два правила: «висловлюйтеся чітко (be clear) та будьте ввічливими (be polite)» [317, р.293]. На думку І. Алексюк до таких специфічних максим потрібно «віднести максими такту, великодушності, звеличення, скромності, згоди, симпатії, послужливості» [3, с. 89].

Як бачимо, в процесі комунікації поняття ввічливості набуває важливого значення, але єдиного погляду на неї не існує. М. Човганюк виділяє декілька основних концепцій ввічливості, такі як: мовні максими,

правила; «збереження обличчя»; «договір про ведення діалогу; такт; поняття дискурсу» [214, с. 278].

Дж. Ліч відносить ввічливість до сфери риторики, а тому вважає, що принцип ввічливості дозволяє краще регулювати процес спілкування (комунікації), ніж принцип кооперації, тому що підтримує соціальну рівновагу, «дружні стосунки між співрозмовниками, а тому всі вони зацікавлені у співпраці один з одним» [324, р. 82]. Вчений, формулюючи принцип ввічливості, виділяє «6 максим: такт, великодушність, схвалення, скромність, згода, симпатія» [324, р. 132].

Варто згадати про основні теорії ввічливості, якими на сьогодні є:

- «теорія ввічливості П. Браун і С. Левінсона», в основі якої лежить концепція «загрози обличчю» у спілкуванні [384, р. 66];
- теорія договору Б. Фрейзера і У. Ноулен, які пропонують розглядати ввічливість як домовленість про ведення діалогу, коли кожен учасник комунікації усвідомлює, як він повинен поводити себе відповідно до цього договору. На думку Б. Фрейзера, ввічливими або неввічливими можуть бути лише «учасники комунікації і тільки в тому випадку, якщо їх висловлювання відповідають нормам конкретного комунікативного контексту» [285, р. 233];
- теорія дискурсу, складовою якого, вважає Р. Уоттс, є «ввічливість, як засіб адаптації нашої поведінки до комунікації» [384, р. 143].

Правий Р. Лакофф, який наголошує, що головна мета всіх теорій ввічливості – це «створення сприятливих умов для комунікації, хоча й досягаються по-різному» [317, р. 303], але є смисловим аспектом публічного управління. За допомогою комунікації органи влади включаються в обмін думками, інформацією з громадськістю, залучаючи громадян та їх об'єднання в процес розробки і прийняття управлінських рішень публічною владою.

Публічність, носієм якої є суспільство, його інтереси, «відображає базові потреби людей та є необхідністю соціального розвитку». Отже,

«публічність має місце тоді, коли вона спрямована на досягнення суспільних цілей та забезпечення суспільних інтересів» [150, с. 193].

В процесі комунікації влади та громадськості найефективнішими засобами у відстоюванні владою державних інтересів є формування сучасної громадської думки. Е. Бернайз під громадською думкою розуміє «поняття, що описує ледь вловиму, рухливу та нестійку сукупність індивідуальних суджень» [238, р. 61].

Ми погоджуємось з С. Чукут, що «громадська думка – це явне, або приховане оціночне відношення соціальної спільноти до роботи органів публічного управління», тому що «являє собою більш-менш пов'язану сукупність роздумів та відповідей на запити сучасності» [215, с. 81]. Отже, громадська думка характеризує процеси, що відбуваються в державі.

Важливу роль у формуванні конструктивного діалогу між представниками влади і громадськості грають канали комунікації. Важливо зазначити, що на рівні інституту влади – суспільства ефективними механізмами залучення громадян до участі в прийнятті владного рішення виступають:

- інформування (переважно односторонній вектор передачі інформації, не передбачає зворотнього зв'язку);
 - консультації (двосторонній комунікаційний зв'язок, обговорення проблемних питань);
 - діалог (механізм демократичної участі);
 - партнерство (ґрунтується на принципах соціального діалогу);
- громадський контроль (у різних формах).

Якщо говорити про здійснення комунікації, то вона може здійснюватися або через органи публічної влади, громадські організації, або через ЗМІ, або через зустрічі публічних управлінців з громадськістю шляхом організації онлайн-конференцій, теле- та радіозвернень тощо.

В публічному управлінні, як вважає Н. Драгомирецька, «комунікації стосуються чотирьох напрямів: сприйняття громадськістю; задоволення

потреб; соціального захисту; забезпечення прав і свобод громадян» [45, с. 12]. За висновком Ю. Габермаса в умовах «демократичного режиму, щоб забезпечити збереження основоположних принципів демократії необхідно підвищити роль громадянського суспільства та його вплив на державну адміністрацію» [281, с. 285] та суспільство в цілому.

В процесі комунікації – «передача інформації може здійснюватися за допомогою «непрямих засобів опису подій» – «нейтральних за змістом та емоційним забарвленням слів або висловлювань», що «призводить до того, що політкоректність стає стратегією пом'якшування негативних асоціацій, пов'язаних з неприємними подіями, а тому може використовуватися як політика завуалювання істинної сутності того, що відбувається, відволікання від негативних аспектів дійсності, уявлення небажаної чи спірної реальності у приємному вигляді тощо» [4, с. 9-10].

Публічне управління є ареною перейменування винятково табуйованих слів, їх заміни, що спрямоване на заміну уявлення адресата про події або їх розуміння, здійснюючи маніпулятивний вплив на слухача (адресата) в інтересах адресанта. Процес перейменування передбачає використання лексичних засобів, які приховують негативну конотацію мовної одиниці і, відповідно, перетворюють її на нейтральну.

Слово-замінник (евфемізм) використовується з метою уникнути найменування того, що може викликати негативні емоції у співрозмовника. Мета слів-замінників – завуалювати, замаскувати суть негативного явища, приховати його маніпулятивний потенціал, що обумовлено політичною необхідністю змінити ставлення адресата до події, що відбуваються.

На нашу думку, поширення слів-замінників у суспільній свідомості в процесі комунікації між суб'єктами публічного управління та громадськістю є умовою закріплення доктрини політкоректності. Так в публічному управлінні слова-замінники (евфемізми) виконують в процесі спілкування ряд функцій (Рис.3.4).

Вказані функції допомагають: запобігти комунікативним конфліктам;

завуалювати (маскувати) негативну сутність окремих явищ дійсності; не говорити про неприємні або бентежливі теми безпосередньо.

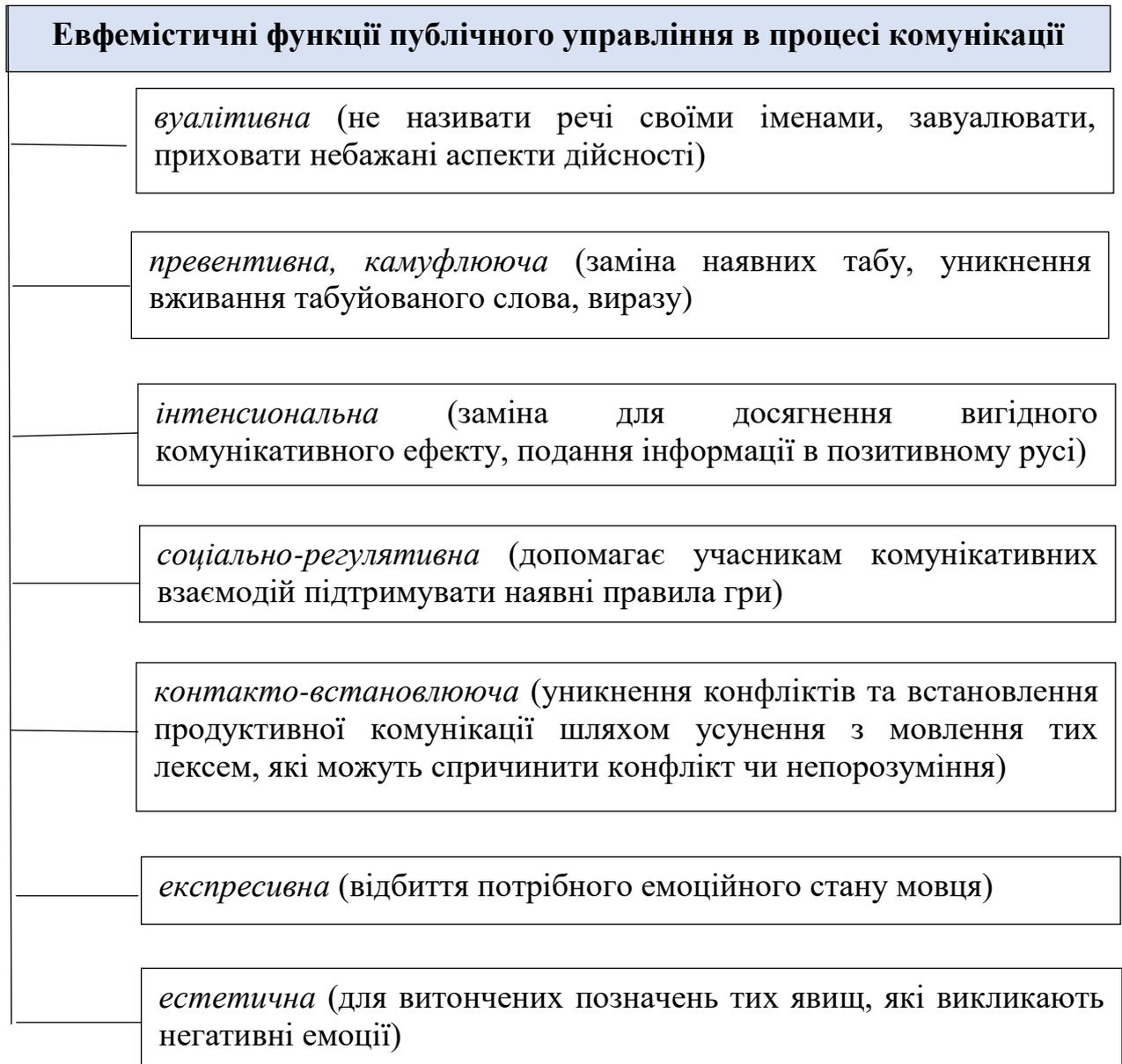

Рис.3.4. Евфемістичні функції публічного управління в процесі комунікації.

Джерело: Складено на основі [93, с. 213;87, с. 32].

В публічному управлінні використання слів-замінників замість табуованих слів дозволяє по-новому трактувати явища, події, що виникають в процесі управління та які треба вирішувати, розглядаючи їх через

морально-етичну оцінку. Публічне управління стає політкоректним, тому що коригується манера мовної поведінки учасників комунікації, тобто формуються культурно-соціальні норми поведінки, що проявляються у нових способах мовлення замість тих, які можуть принизити її почуття та права.

Політкоректні мовні норми поведінки – це одна з форм соціалізації, що формується у процесі комунікації, спілкування людей і виражає їх індивідуальні та колективні уявлення на взаємовідносини в суспільстві. На відміну від таких форм соціалізації як право, звичаї, традиції, що регулюються нормами права, політкоректні норми мовної поведінки відносяться до норм моралі.

Нові політкоректні мовні норми поведінки розповсюджуються за допомогою ЗМІ, телебачення, інтернету, що змінює поведінку окремих людей, колективів, соціальних груп. Підтримання цих норм суспільством вимагає їх дотримання кожним його членом, тобто з часом їх можна розглядати як позитивні мовно-поведінкові стереотипи. Процес запровадження політкоректних норм мовної поведінки можна розглядати як один із напрямків соціалізації індивіда в суспільстві.

В публічному управлінні саме учасники комунікацій, оскільки саме вони є розповсюджувачами та інтерпретаторами інформації, визначають де має використовуватися доктрина політкоректності як певна система поглядів, оцінок, яких дотримуються члени суспільства. В демократичному суспільстві політична коректність розглядається як манера поведінки, спілкування, оцінок подій, явищ в суспільстві, які торкаються соціальних проблем, етнічних, расових відносини, вікової та статевої приналежності, питань війни та миру, соціального та майнового статусу, здоров'я та зовнішнього вигляду, тощо.

Політкоректність як певна політика, манера поведінки та спілкування регулює взаємовідносини в суспільстві. Так в публічному управлінні, для прикраснення негативного явища, події або вирішення проблеми використовуються слова-замінники («нейтральне, пом'якшувальне слово

замість забороненого» [250, р. 11]). Однак заміна непристойних, недоречних слів, понять, висловлювань словами-замінниками вказує на те, що це явище не стільки мовне, поведінкове, скільки культурне. Тому ціллю політкоректності є уникнення образ, конфліктів та непорозумінь між комунікантами. Погоджуємось з Л. Климанської, що слово-замінник дозволяє переключити оціночний показник з негативного на позитивний [82, с. 187].

Комунікація між публічними управлінцями та громадянами впливає на формування суспільної думки, створення соціальних стереотипів, моральних правил і норм. Комунікація має можливості маніпулювати суспільною свідомістю, здійснюючи функції соціального контролю як важливий атрибут демократизації суспільних відносин. Науковець В. Рихлік наполягає, що «метою зв'язків з громадськістю для органів державної влади є встановлення двостороннього спілкування для виявлення спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння між громадянами та державною владою, що засноване на природі, знанні та повній інформованості». Вчений впевнений, що така комунікація буде сприяти «розвитку громадянської самосвідомості та виховувати в людей активний інтерес до проблем, пов'язаних із центральною або місцевою владою» [152, с. 324].

Отже, говорячи про комунікацію між представниками влади та громадськістю, треба підкреслити, що ефективність її реалізації напряму залежить від політичного устрою. Демократія, як політичний устрій, порядок здійснення влади, одна з форм управління суспільними справами за активною участю народу та в його інтересах, забезпечує участь громадян у формуванні публічної влади, здійснює контроль її діяльності, впливає на прийняття спільних для всіх управлінських рішень. Демократія будується в процесі комунікації, тобто інформації, яка «прямо визначає демократичні дії громадян» [116, с. 79].

В комунікації, як вважає Р.-Ж. Шварценберг, інформація «циркулює від однієї частини політичної системи до іншої, між політичною та

суспільною системами, від суб'єктів публічної влади до громадськості і навпаки» [369, р. 42]. Вченим запропонована наступна класифікація (Рис.3.5).

Отже, у взаємовідносинах між представниками публічної влади та громадськістю найважливішим є інформаційно-комунікаційний простір, що забезпечує безперервний процес комунікації. Акторами комунікації є держава, її інститути, суспільство, соціальні групи, мас-медіа тощо. Саме вони й поширюють інформацію в медіа-просторі.

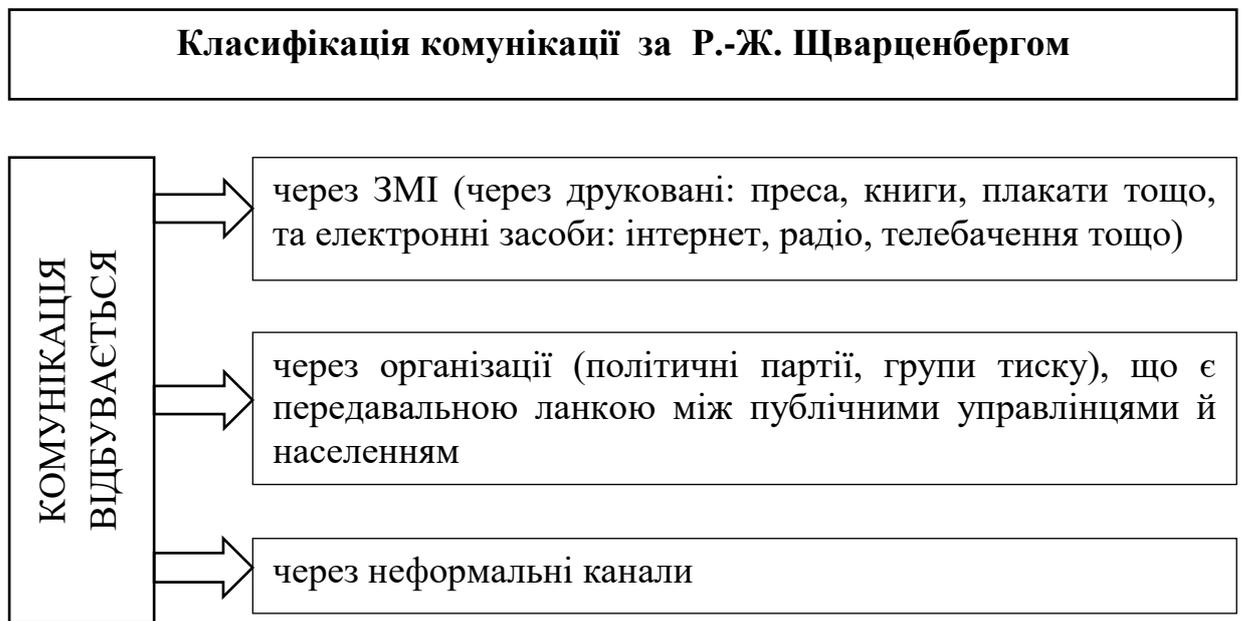

Рис.3.5. Комунікації за Р.-Ж. Шварценбергом

Джерело: Складено на основі [369, р. 175].

Таким чином, владні інститути в системі публічного управління є не чим іншим, як механізмом отримання, переробки та надання інформації. Вдосконалення комунікацій між суб'єктами публічного управління (публічними управлінцями) і громадськістю можливе лише за допомогою норм політкоректного мовлення в публічній сфері:

- запровадження культури мовлення в процес співпраці суб'єктів публічного управління і громадськості, яка є учасником процесу розробки, прийняття та оцінювання реалізації публічно-владних рішень;
- розвиток самосвідомості населення, відкритості та прозорості

органів публічної влади, що й допомагає владі проводити в країні масштабні реформи;

- запровадження в політичній, культурній та освітній сферах, суспільній свідомості різних спільнот та індивідів українського суспільства політкоректних норм та цінностей, що спрямовані на подолання соціальної, расової, гендерної, сексуальної дискримінації тощо;

- використання владою слів-замінників, як механізму реалізації політкоректності через подання інформації в приємному вигляді дозволяє запровадити політкоректне мовлення, яке подає неприємні факти, явища, події в більш приємному вигляді, щоб сформувати потрібну громадську думку;

- запровадження в соціальну практику регулятора демократичних, ліберальних цінностей, таких як толерантність, ввічливість, тактовність, відмовляючись від образливих виразів і висловлювань.

3.3. Шляхи формування комунікативної політкоректної компетентності публічних управлінців

В практиці публічного управління вже понад два десятиліття існує поняття «політкоректність», як ідеологія сучасної західноєвропейської демократії, в основі якої лежать принципи «рівноправ'я прав і свобод людини». Суть доктрини політкоректності полягає в прагненні контролювати поведінку людей, тобто політкоректність є критерієм моральності норм мовної поведінки людини в суспільстві. Її реалізація відбувається через запровадження в суспільстві «стратегії ввічливості» як соціальної мовно-поведінкової норми, що встановлює правила публічної комунікації.

Євроінтеграція України, що обумовлена не тільки демократизацією державного устрою та децентралізацією державної влади, зміною ідеологічних та культурно-ціннісних, морально-етичних орієнтирів, знаходить відображення в сферах політики, економіки, науки, освіти,

діяльності державних інститутів, а також в українській мові. Все це потребує нормативно-правового закріплення різних норм від моральних до мовно-поведінкових в сфері культури, публічного управління, науки, освіти тощо.

На нашу думку, запровадження норм мовно-поведінкового етикету пов'язано із морально неприйнятними явищами в суспільній свідомості. Політкоректні норми допомагають побудувати особливу манеру комунікації, що виявляється в повазі до осіб низького соціального та культурного статусу або дискримінованих за різними ознаками. В американській культурі та культурі західноєвропейських країн політкоректність «уникнення певних поглядів, вчинків і перш за все, форм висловлювання, які завдають шкоди і можуть сприйматись як образа» є обов'язковим принципом комунікативної діяльності представників влади [266, р. 418].

Вважаємо, що саме доктрина політкоректності, як форма ввічливості, полегшує комунікацію в публічному управлінні, що й обумовлює використання саме в мові слів-замінників як «мовного еквіваленту дезінфікуючих засобів» [325]. Політкоректність є досить ефективним інструментом мовної політики, що дозволяє програмувати політкоректну, ввічливу поведінку учасників комунікації. Тобто культура політкоректної мови – це «своєрідна візитівка, відповідно до того, як людина говорить, можна визначити її інтелектуальний рівень і творчий потенціал» [136, с. 167].

Отже, реалізація доктрини політкоректності без запровадження соціальних, моральних заборон та використання політкоректної мовної лексики неможлива, тому її запровадження в публічному управлінні є шляхом досягнення позитивних результатів комунікації з населенням. Особливий інтерес при вирішенні цього питання грає соціально-психологічний, когнітивний та лінгвістичний феномен використання слів-замінників, пов'язаний з явищем «табу» – заборонаю на вимову певних слів та висловлювань, щоб не створювати конфліктних ситуацій у спілкуванні. Політкоректна мова визначається як «утримання від неналежних слів», «словесне пом'якшення, що полягає у використанні слова не в прямому, а в

переносному значенні» [194, с. 148].

Політкоректність можна вважати комунікативною стратегією, під якою ми розуміємо тип поведінки, що сприяє створенню ефективних комунікацій між владою і населенням. Проте, аналізуючи властивості мовних засобів, важливо концентруватися на контексті спілкування та намірах того, хто їх використовує, щоб вплинути на аудиторію та досягти цілей спілкування.

Політична коректність реалізується в процесі спілкування (взаємодії) публічних управлінців з населенням в конкретному часовому і просторовому вимірі за допомогою політкоректної мовної лексики та поведінки, що розглядається нами як елемент комунікативної компетентності, здатності публічних управлінців використовувати мову як засіб суспільної комунікації, щоб «встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми» [103, с. 119].

Політкоректність повинна стати властивістю державного службовця як особистості та проявлятися у здатності визнання прав «іншого» на власну позицію, думку, індивідуальність. Політкоректність – це перш за все ставлення людини до оточуючих її людей, до явищ публічного життя, тобто певні норми поведінки людини в процесі комунікації. Готовність державного службовця політкоректно комунікувати з населенням характеризує його мовленнєві уміння й навички залежно від ситуації, що говорить про наявність у нього комунікативної компетентності.

Саме тому «політкоректність» повинна стати частиною публічного життя українського суспільства, як норма мовної поведінки, що створює моральні та правові основи взаємин громадян, їх терпимого, ввічливого ставлення до переконань та поглядів інших.

Як ідеологія, політкоректність в житті суспільства відображає світогляди та оцінки людей, які дотримуються певної системи поглядів, тому «мовці, остерігаючись не образити співрозмовника, воліють не говорити відверто на теми расової належності, фізичних недоліків, соціального статусу тощо» [66, с.185]. Отже, політкоректність проявляється в мові, тому ми

згодні з В. Тарасової, що «те якою мовою ми говоримо і пишемо, як нею послуговуємося, детермінує наш спосіб мислення, впливає на процес категоризації та ієрархізації реальності» [188, с.101].

Запровадження політкоректності в житті суспільства вимагає від сучасного публічного управлінця коригування манери поведінки, мовлення, використання політкоректної мови, щоб мінімізувати негативні висловлювання стосовно релігійних, расових, сексуальних, культурних, політичних уподобань, щоб уникнути образ, конфліктів та непорозумінь між комунікантами задля досягнення порозуміння. Публічний управлінець повинен мати внутрішню готовність до виникнення конфлікту та необхідність його подолання. Він повинен мати комунікативні навички, знання, що використовуються ним в процесі співпраці з представниками інших поглядів та думок [104, с. 109], щоб не образити людину, використовуючи прямолінійні висловлювання щодо її статевої, расової чи соціальної приналежності, стану здоров'я, сексуальної орієнтації тощо.

Політкоректна мовна поведінка вимагає від управлінця наявності комунікативної політкоректної компетенції, яка базується на поведінкових моделях, принципах мислення, уявленнях, цінностях та стандартах, притаманних представникам різних культур [108, с. 17].

Саме тому розглянемо такі поняття, як «компетентність», «комунікативна компетентність», щоб зрозуміти суть «комунікативної політкоректної компетентності» як культурно-поведінкової норми, складовою якої є система морально-етичних цінностей, звичаїв та ідей.

Так, в енциклопедичному словнику термін «компетентність» тлумачиться як «коло питань, в яких людина добре розуміється» [32, с.231]. Тобто «компетентний» згідно «Нового тлумачного словника української мови» це той, хто «має достатні знання в якій-небудь галузі» [227, с. 344]. Зокрема, в Законі України «Про вищу освіту» поняття компетентності визначається, як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей,

морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [70].

В Постанові КМУ «Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» термін «компетентність» використовується в значенні «професійна компетентність», визначаючи «здатність учасника професійного навчання в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку» [149].

Західні вчені розуміють «компетентність» (від лат. *competence* – належний, відповідний) як наявність у працівників знань, вмінь, навичок та поведінки, що необхідні щоб працювати ефективніше [297, р. 68]. Наприклад, німецький дослідник Д. Прайнер визначає компетентність як «міру розуміння навколишнього світу і адекватність взаємодії з ним» [354, р. 56]. Представники психологічної науки І. Борд, М. Мюллер, Т. Штауфенбіль вважають, що компетентність характеризує загальний рівень психічного розвитку особистості, тому співвідносять поняття «компетентність» з поняттями навченість та вихованість [245, р. 25].

Аналіз різних точок зору, дозволяє зробити висновок, що «компетентність» характеризує здатність особистості в певній сфері діяльності налагоджувати комунікативні контакти, висловлювати і відстоювати свою позицію. Отже, «компетентність» формується в процесі навчання і характеризується як здатність особистості застосовувати на практиці набуті знання і вміння. Що стосується комунікативної компетентності, то це вид компетентності, що характеризує властивість особистості вибудовувати ефективне спілкування і комунікацію з іншими

людьми, підлеглими, керівництвом, населенням. Так українська дослідниця І. Хомяк визначає «комунікативну компетентність» як здатність індивіда реалізовувати «практичний досвід застосування мовленнєвих умінь і навичок у різних життєвих ситуаціях» [209, с.13]. Тобто це здатність індивіда ефективно спілкуватися, обмінюючись в процесі спілкування (комунікації) інформацією, почуттями, емоціями.

Використовуючи поняття «спілкування» і «комунікація», ми спираємось на визначення Ф. Бацевича. Вчений характеризує «спілкування» як «сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), в яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками й результатами діяльності» [10, с.27], а комунікація – це тип спілкування. Ми визначаємо комунікацію як зв'язки та стосунки між конкретними особистостями, як суто міжособистісне спілкування в межах якого формуються, вдосконалюються, втілюються різні типи і форми поведінки людей, зокрема – політкоректної поведінки.

Дослідники І. Єрмаков і Д. Пузікова визначають «комунікативну компетентність як сукупність здібностей, пов'язаних з ефективним спілкуванням, а саме: володіння рідною та іноземною мовами, знання, вміння та навички, пов'язані із застосуванням засобів комунікації, наявність умінь, пов'язаних із розумінням психологічних особливостей спілкування, здатність та готовність до реалізації навичок уникнення та розв'язання конфліктів, володіння навичками самопрезентації» [64, с. 5-13].

Фахівцями з державного управління «комунікативна компетентність державного службовця» розглядається як його поведінка в процесі виконання службових обов'язків в конкретному органі державної влади, тобто його характеристика, як особистості, як носія компетенції, тому тлумачиться як «вимірюване вміння, здатність, знання або поведінкова характеристика, необхідні для успішного виконання певної роботи» [138, с. 244-245].

Таким чином, під «комунікативною компетентністю» ми розуміємо здатність публічних управлінців активно спілкуватися, аргументувати свою

позицію, регулювати власну поведінку, вільно володіти вербальними й невербальними засобами мовної, культурної, етичної, соціальної поведінки.

Отже, комунікативна компетентність – це складне структурне утворення, складовими якої, як вважає Т. Вольфовська, є наступні компоненти: когнітивний (професійна ерудиція, психологічні методи; прийоми риторики і полеміки), мотиваційно-оцінний (наявність мотивів та потреб у розвитку професійно-управлінських комунікативних умінь, наявність мотивації в комунікації), конотативний (індивідуальний досвід особистості, що виявляється в її емоційних якостях та вміннях) компоненти, що дозволяють приймати активну участь в комунікаціях [25, с. 13].

Однак Л. Гавриляк пропонує іншу складову комунікативної компетентності. В її структурі вчений виділяє наступні компоненти:

- по-перше, поведінковий (наявність комунікативних компетенцій в умовах професійного і ділового спілкування);
- по-друге, ціннісно-смісловий (готовність особистості реалізувати комунікативну компетентність в професійному спілкуванні);
- по-третє, емоційно-вольовий (уміння впливати та керувати увагою слухачів та своїми емоціями [27, с.72]).

Що стосується фахівців з публічного управління, то ми погоджуємось з Ю. Вишневською, що «формування комунікативної компетентності є актуальним у їх професійній підготовці», тому що у тих, у кого вона «сформована на високому рівні, здатні приймати обґрунтовані управлінські рішення» [22, с.40]. Тобто публічні управлінці повинні мати навички спілкування, вміння адекватно сприймати та оцінювати себе та інших людей, різноманітні ситуації в яких відбувається процес комунікації (спілкування).

Саме тому вкрай важливого значення у даному контексті набуває питання формування «комунікативної політкоректності», як складової компетентності (Рис.3.6).

Рис.3.6. Змістовні компоненти компетентності

Джерело: складено автором

Комунікативна політкоректність характеризує здатність особистості в процесі комунікації уникати вживання слів, образливих для людей, представників соціальних груп, громадянські права яких не здійснюються у повному обсязі.

Для того, щоб публічні управлінці мали можливість успішно комунікувати з населенням, потрібно звернути увагу на формування «комунікативної політкоректної компетентності» публічних управлінців в процесі навчання та професійної праці, через формування й вдосконалення комунікативних політкоректних навичок. Під комунікативними політкоректними навичками ми розуміємо вміння особистості виявляти емпатію, співчувати і проявляти повагу до інших, бути ввічливим, тактовним, толерантним, контролювати прояв власних емоційних реакцій, встановлювати позитивні та глибокі зв'язки з представниками інших культур.

Саме тому комунікативну політкоректну компетентність особистості ми пропонуємо розглядати як цілісну систему психологічних та поведінкових

характеристик публічного управлінця, які сприяють його успішній міжособистісній та міжкультурній комунікації.

Виходячи з цього зростають вимоги до формування «комунікативної політкоректної компетентності» майбутніх публічних управлінців як однієї із найважливіших умов їх розвитку. Достатній рівень володіння публічними управлінцями комунікативної політкоректної компетентності дозволяє забезпечити їм вільне спілкування, а також самореалізацію як особистості. Комунікативна політкоректна компетентність характеризує застосування індивідом мовного (вміння будувати граматично правильні висловлювання), мовленнєвого (вміння творчо застосовувати мовні засоби) компоненту, а тому є показником зовнішньої культури публічних управлінців.

Отже, в процесі формування «комунікативної політкоректної компетентності» публічних управлінців ми виділяємо таку її складову як «політкоректна компетентність», тобто уміння за допомогою мови і мовлення демонструвати взаємоповагу, ввічливість до співрозмовника використовуючи способи мовного висловлювання так, щоб не зачіпати його почуття і гідність, та не обмежувати його права.

На нашу думку, комунікативна політкоректна компетентність особистості публічного управлінця характеризує його практичні мовленнєві уміння і навички, щоб розв'язувати мовними засобами певні комунікативні завдання. Вона складається з наступних компетенцій (Рис.3.7).

Наявність комунікативної політкоректної компетентності дає особистості можливість адаптуватися до складних умов. Вона зумовлена готовністю особистості успішно досягати свідомо поставленої мети в процесі комунікації в складних критичних ситуаціях. Запорукою успішної комунікацій (спілкування) є політкоректна компетентність. Її реалізація прямо вказує на сформоване в суспільстві позитивне ставлення до подій, фактів, прийнятих державою рішень. Наприклад, надання інформації за допомогою мас-медіа, «пропаганда прийнятих ідей і відмова від мови та поведінки, що вважається дискримінаційною або образливою» [342, р. 239].

3.7. Компетенції комунікативно політкоректної компетентності особистості

Джерело: складено автором

Політкоректна компетентність сприяє успішному формуванню комунікативних моделей, вмінь вибудувувати конструктивні відносини в процесі спілкування, використовуючи замість неполіткоректних слів, висловлювань політкоректні. Однак, політкоректну компетентність не можна трактувати тільки як ввічливість, це скоріше моральна якість, яка характеризує активне ставлення індивіда до іншої особистості, соціальної групи, яке формується на основі прихильності ідеям гуманізму, демократії.

Ми розуміємо «комунікативну політкоректну компетентність» як якість особистості, тобто наявність у неї достатньо сформованих професійних, морально-етичних, мовно-поведінкових знань, умінь і навичок, мовно-ціннісних орієнтацій. У підсумку це забезпечує ефективність комунікацій публічних управлінців з населенням, громадськістю та іншими членами суспільства.

Отже, «комунікативна політкоректна компетентність» може бути набута публічними управлінцями в процесі навчання та практичного досвіду, тому що «комунікативна політкоректна компетентність» є базовою, невід'ємною частиною культури. Більш того, питання щодо формування у публічних управлінців комунікативної політкоректної компетентності, як однієї із складових їх професійних управлінських здібностей, є здібністю, що забезпечує ввічливе спілкування в різних сферах суспільної діяльності. Її наявність дозволяє комуніканту (посадовій особі) вчасно «обирати серед доступних комунікативних типів поведінки ті, що допомагають успішному досягненню своїх міжособистісних цілей протягом зустрічі, підтримуючи лінію партнера в межах ситуації» [387, р. 188].

Однак, щоб уміло цим користуватись потрібно посилити комунікативну спрямованість підготовки магістрів з публічного управління та адміністрування, наблизити навчальний процес до реального процесу спілкування, формуючи у студентів комунікативну політкоректну компетентність.

В ході спеціально організованої групової роботи магістрів публічного управління відбувається формування комунікативної політкоректної компетентності за допомогою побудови конкретної мовленнєвої ситуації, вибору вербальних і невербальних засобів. В груповій роботі магістрів публічного управління, при створенні усного чи писемного тексту, будується необхідна модель спілкування, при якій визначається її мета, місце, характер спілкування.

На нашу думку, при формуванні комунікативної політкоректної

компетентності запропонована викладачем навчальна комунікативна ситуація повинна враховувати реальні процеси спілкування, щоб формувати практичні уміння та навички. Саме тому науковці пропонують обговорювати реальні ділові ситуації, що виникають у професійному середовищі [381, с. 77-78] або пропонувати ситуації, які можуть виникнути в публічному управлінні.

Отже, мовленнєві уміння і навички є підґрунтям для формування комунікативної політкоректної компетентності фахівців публічного управління. Зокрема, магістри можуть використовувати на практиці у своєму професійному житті два види вправ:

- комунікативні, що передбачають аналіз публічних промов, текстів (для формування політкоректних комунікативних умінь, створювати та аналізувати текст);
- некомунікативні, тобто створення та удосконалення власних політкоректних текстів.

Отже, опанування політкоректних поведінкових стратегій, що виникають в публічному управлінні, розвивають у публічних управлінців такі якості як ввічливість, тактовність, терпіння, дружелюбність. Наприклад, в процесі навчання можна запровадити навчально-мовленнєві вправи щодо формування знань про політкоректні комунікативні особливості комунікацій.

На думку М. Пентилюк – це навчально-мовленнєві і комунікативні вправи, що дозволяють формувати «мовленнєві та комунікативні вміння, спрямовані на побудову, аналіз і редагування власних текстів» в процесі спілкування. Вчена вважає найбільш «ефективними видами комунікативних вправ: лінгвістичний і стилістичний експеримент, моделювання, конструювання» [135].

Проголошуючи європейські демократичні цінності, ми беремо у країн з розвиненою демократією приклад, як політкоректно вирішувати делікатні проблеми, пов'язані з дискримінованими категоріями населення. Слід наголосити, що комунікативна політкоректна компетентність диктує

стереотипи поведінки, тому є передумовою активного впливу на різні сфери політичного та соціального життя та рівень сприйняття дійсності.

Вивчаючи західний досвід можна побачити, що в умовах демократії, як форми державно-політичного устрою, основою якого в якості джерела влади є народ, існує тісний зв'язок доктрини політкоректності з публічною діяльністю, а також мовою, яка є унікальним засобом спілкування, пізнання. У демократичному суспільстві політкоректність є основою управлінської культури. Європейський досвід свідчить, що демократія знаходить своє виявлення не тільки в існуванні інститутів влади, але й у загальній культурі суспільства, що є дуже важливим і має суттєве навчальне значення. Саме культура повинна справити позитивний і відчутний вплив на світогляд молодих людей, майбутніх фахівців, завданням яких є розбудова держави на міцних демократичних засадах [106, с. 208].

Доктрина політкоректності, як політика мовної поведінки, актуалізує проблему взаєморозуміння в процесі спілкування між людьми, організаціями, державами, приділяючи увагу до дотримання культурно-поведінкових норм «на принципах поваги, довіри, доброзичливості, рівності і свободи вибору» [206, с. 28].

Доктрина політкоректності табує використання в мові слів, висловлювань, які можуть спровокувати непорозуміння або соціальні конфлікти, тому її можна визначити як пряму або опосередковану заборону на висловлювання (слова, вирази), які є образливими для певних суспільних груп, що відрізняються за ознакою раси, статі, віку, віросповідання, сексуальної орієнтації тощо.

Отже, реалізація доктрини політкоректності в публічному управлінні полягає в опануванні публічними управлінцями соціокультурних норм, вмінь, коректно, тактовно відстоювати власну точку зору через прибирання з мови слів та виразів, які можуть образити людину. На міжнародному науковому конгресі «Публічне управління XXI століття: погляд у майбутнє» (2021р.) дослідники Г. Гамова і Л. Загребельна проголосили, що в сучасних

умовах «Публічний управлінець – це людина широкої загальної освіченості, яка на високому рівні володіє професійною майстерністю, належним знанням державної мови, оскільки пов'язана з інтенсивним усним і писемним спілкуванням, що потребує точного вираження понять і категорій у різних сферах державного управління» [28, с. 257]. Вважаємо, що публічний управлінець – це політкоректна людина, яка не вживає слів або виразів, що є образливими для певних соціальних груп. Тому що політкоректність відображає систему поглядів на ставлення до інших, де мовленєва поведінка є стратегією реалізації політкоректної ідеології та культури за допомогою мови.

Політкоректність, як мовленєвий акт, особливий вид мовної комунікації має прагматичну установку – вплинути на громадянина в напрямку зміцнення його позитивного ставлення до дій держави. Для українського соціуму політкоректність важлива як складова демократичних цінностей, таких, як свобода совісті, свобода слова, людська гідність, соціальний порядок, що є умовою його виживання і розвитку. В процесі спілкування, комунікації політкоректне мовлення охоплює не тільки сферу ідеології та культури, але й етику повсякденного мовлення.

Так на заняттях з англійської мови ми пропонуємо ознайомлення з поняттям «політичної коректності» та її новітніми модифікаціями, щоб привернути увагу до:

- історії антидискримінаційних рухів (феміністичного, правозахисного);
- сучасних територіальних, соціально-економічних, національно-етнічних, релігійних та інших конфліктів;
- вивчення очільників визвольних рухів, культурних діячів, що зробили вагомий внесок у розвиток демократії, у забезпеченні рівних можливостей для усіх членів суспільства;
- мовних засобів, що мають практичне значення в процесі мовлення як інструменту попередження соціальних конфліктів [48, с. 168].

На нашу думку, студентам потрібно пояснювати, що крім прихильників політкоректності є її критики, що розглядають явище політкоректності як інтелектуальну загрозу XXI століття, як «замах на традиційні ліберальні цінності, зокрема свободу слова» [88, с. 154]. Пояснюючи власні висновки тим, що в окремих випадках політкоректність може використовуватись, щоб приховати негативні події, завуалювати негативні явища, тобто є інструментом політики. На нашу думку, політкоректність скоріше форма соціальної поведінки, стиль мовлення, що характеризується відмовою від образ людей, або груп, виключаючи будь-які прояви дискримінації.

Політкоректність в умовах євроінтеграції України розуміється як конструктивна модель спілкування та взаємодії людей в суспільстві (Рис.3.8), що має для суспільства практичну значущість. Все це дає можливість публічному управлінцю в процесі комунікації використовувати отримані знання та досвід, уміння і навички, що задаються комунікативною політкоректною компетентністю. Особливо це важливо в умовах міжнародного спілкування публічних службовців як безпосередньо, так і в соціальних мережах для успішної взаємодії.

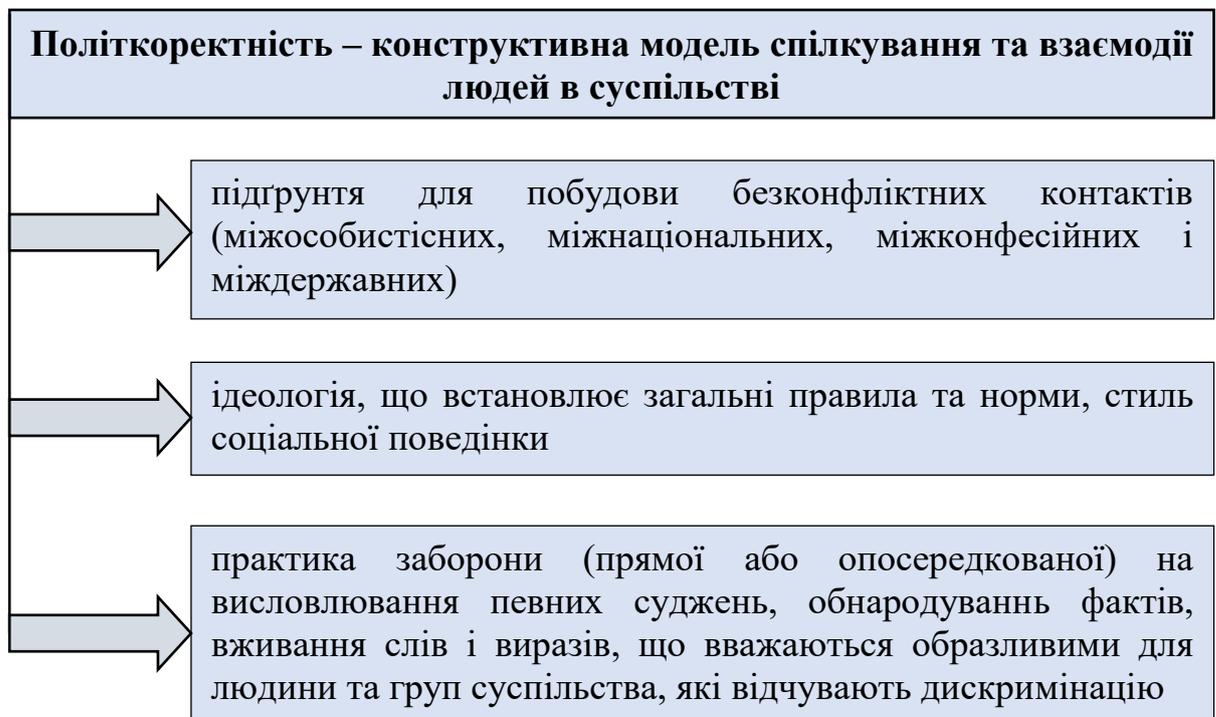

Рис.3.8. Політкоректність – конструктивна модель спілкування людей в суспільстві

Джерело: сформовано автором.

Саме в спілкуванні, комунікації реалізується професійно-прикладний аспект функціонування політкоректної мови. Н. Бовкун наголошує, що «мова – знаряддя, інструмент культури. Вона формує особистість людини, носія мови, через нав'язані йому мовою і закладені в мові бачення світу, менталітет, відношення до людей тощо, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування» [14, с. 21].

Мова, як засіб суспільної комунікації, несе в собі систему цінностей, понять. Така побудована система цінностей вимагає використовувати нейтральні слова замість слів, що мають негативну конотацію. Сутність механізму заміни неприємних слів висловів (евфемізації) полягає у використанні політкоректних лексичних одиниць, тобто слів з м'якою або невизначеною конотацією. Саме тому в сучасній українській мові все більше застосовуються лексично нейтральні слова або висловлювання, що вживаються замість синонімічної мовної одиниці, яка представляється непристойною, грубою, різкою або нетактичною. На важливість мови у формуванні національної особистості наголошує видатний український педагог В. Сухомлинський [185, с. 34]. Ще український вчений, митрополит, політичний, громадський і церковний діяч І. Огієнко визначав мову як національну ознаку, «ступінь нашої свідомості» [127, с. 76]. Саме тому, як вважає І. Лопушинський, мовна освіта має «постати основним дієвим інструментом її реформування та приведення відповідно до загальноєвропейського контексту і потреб сьогодення» [100].

Отже, мова є основою консолідації нації, тому що забезпечує її єдність, а також спосіб спілкування, найважливіший засіб впливу на аудиторію [331, р. 97]. Мова дозволяє особистості, носію мови презентувати власний світогляд, менталітет, ставлення до людей і багато іншого, що є складовими культури народу, що користується певною мовою [284, с. 109]. Політкоректна мова є формою професійного спілкування, що дозволяє мовцю «терпимо та делікатно ставитися до іншої особистості, стримувати

почуття неприйнятності її поглядів, ідей, стилю життя» [217, с. 59].

В умовах євроінтеграції зростають вимоги держави до якості професійної підготовки публічних управлінців, що вимагає оновлених теоретичних і методичних підходів до формування комунікативної політкоректної компетентності, розроблення і апробації оновлених моделей організації навчально-виховного процесу при підготовці магістрів зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Ми визначаємо комунікативну політкоректну компетентність як здатність особистості, яку вона набуває в процесі навчання. Складовими її є знання та вміння, навички, досвід, загально-людські цінності, які реалізуються в мовній, поведінковій практиці публічного управління. Тобто політкоректна людина – це людина, яка дотримується коректної, ввічливої, тактовної манери мовлення в процесі комунікації, уникаючи висловлювань і дій, які можуть бути образливими для інших.

В практичній діяльності державні службовці зустрічаються з цілком конкретними людьми, з необхідністю спілкуватися на різні делікатні теми, не завжди пов'язані з роботою, іншими словами, з нестандартними ситуаціями або поведінкою. Для цього потрібно запровадити в процесі навчання магістрів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» предмет «Політична коректність в практиці публічного управління» та розробити методику навчання цієї дисципліни. Тим більше серед фахових компетентностей освітньої програми є «здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти» [освітня програма]. Стандарт вимагає наявності у публічного управлінця політкоректної комунікативної компетентності, тобто уміння застосовувати політкоректну лексику на практиці з урахуванням функціональних стилів мовлення.

Розробка та апробація методики предмету «Політична коректність в практиці публічного управління» допоможе забезпечити готовність майбутніх публічних управлінців до роботи в органах державної влади та

місцевого самоврядування. Центральною фігурою в органах публічного управління сучасного суспільства є публічний управлінець (державний службовець, посадова особа місцевого самоврядування), що приймає рішення, взаємодіє з населенням, дотримується норм етики, моралі. Проте рівень моральної культури, моральні цінності службовця неможливо виміряти. Тому важливо, щоб у системі вузівської підготовки поряд з теорією та методикою управління студенти опановували необхідні дискурсивні вміння, в тому числі і вміння етичної, коректної, ввічливої мовної поведінки в різних управлінських ситуаціях.

Майбутні публічні управлінці повинні вміло та вмотивовано використовувати політкоректну лексику (політкоректне мовлення) в процесі комунікативної взаємодії, що включає аналіз ситуації спілкування, прогнозування результатів та вибір оптимального варіанта політкоректної мовної поведінки. Отже, політкоректне мовлення, як складова комунікативної політкоректної компетентності є інструментом формування, вдосконалення, закріплення важливих дискурсивних умінь, умінь емпатії та толерантності; рефлексивних, імпровізаційних умінь; умінь протистояти негативним явищам в публічному дискурсі.

Отже, комунікативна політкоректна компетентність характеризує публічного управлінця як особистість та є результатом його навчання та практики. Тобто комунікативна політкоректна компетентність – це наявність професійних знань, умінь, навичок, морально-етичних цінностей, якими управлінець оволодів у процесі навчання (тобто набуті компетенції).

Підсумовуючи вищезазначене, ми можемо стверджувати, що комунікативна політкоректна компетентність публічного службовця – це сукупність знань про комунікації (спілкування) в різноманітних умовах і обставинах із різними комунікантами, вміння використовувати політкоректну мову в конкретній комунікативній ситуації.

Висновки до розділу 3.

1. Політкоректність в публічному управлінні є механізмом згуртованості людей, тому що спрямовує їх спільні зусилля на протидію будь-якій дискримінації. Складовими політкоректності, як механізму соціального згуртування, є політкоректна мовна поведінка (тактовне, ввічливе, терпляче, доброзичливе ставлення до індивідуальних та групових відмінностей) та доктрина політкоректності, як основа нової соціокультурної реальності, результат діяльності людей.

Політкоректність, як механізм соціальної згуртованості суспільства, сприяє об'єднанню населення України навколо заходів, спрямованих проти дискримінації людини за будь-якою ознакою. Політкоректна мовленнєва поведінка стає нормою безконфліктних взаємин між людьми, забезпечуючи мир та злагоду в українському суспільстві, запроваджуючи в суспільну свідомість, європейські цінності та норми політкоректного поводження.

2. Суб'єкти (інститути) і об'єкти в системі публічного управління, як засоби переробки інформаційних потоків для вдосконалення комунікацій з громадськістю, запроваджують доктрину політкоректності в публічній сфері, через:

- залучення громадськості до розробки, прийняття, реалізації та оцінювання якості публічно-владних рішень;
- розвиток самосвідомості населення та більшої відкритості та прозорості публічної влади, що сприяє зростанню довіри населення до влади й допомагає владі проводити в країні масштабні демократичні реформи;
- запровадження в політичній, культурній та освітній сферах українського суспільства політкоректних норм та цінностей, що спрямовані на подолання дискримінації людини;
- використання в процесі комунікації слів-замінників з метою подання інформації в приємному політкоректному вигляді;
- запровадження в соціальну практику (масову свідомість), як у

функцію регулятора людської життєдіяльності, демократичних, ліберальних цінностей: таких як толерантність, ввічливість, тактовність, відмова від виразів і висловлювань, що є образливими для певних груп населення.

3. Під комунікативною політкоректною компетентністю публічних управлінців ми розуміємо систему психологічних та поведінкових характеристик, які сприяють його успішній міжособистісній та міжкультурній комунікації. Отже, комунікативна політкоректна компетентність публічного службовця – це сукупність знань про комунікації, використання їх в різноманітних умовах та обставинах із різними комунікантами, а також його вміння використовувати політкоректну мову в конкретній комунікативній ситуації, яка може бути здобута в процесі навчання.

Комунікативна політкоректна компетентність публічного управлінця, як формування та вдосконалення комунікативних політкоректних навичок, відбувається в процесі навчання, а також професійної праці. Під комунікативними політкоректними навичками ми розуміємо вміння особистості виявляти емпатію, здатність співчувати іншим, розуміти їх почуття, проявляти повагу до інших, бути ввічливим, тактовним, толерантним, контролювати прояв власних емоційних реакцій, встановлювати позитивні та глибокі зв'язки з представниками інших культур.

ВИСНОВКИ

У дисертації вивчено механізми реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах демократизації сучасного українського суспільства. Результати, отримані в ході комплексного аналізу процесів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні, виконання поставлених завдань, дають підстави для формулювання узагальнюючих висновків, пропозицій та рекомендацій, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Характеристика концептуально-теоретичних засад дослідження політкоректності в публічному управлінні дозволяє зробити наступні висновки:

– поняття «політкоректності» з'являється в науковому обігу, у взаємовідносинах влади й суспільства як лінгвокультурний і ідеологічний інструмент упорядкування політичної, економічної, соціальної та культурної сфер суспільства;

– політкоректність в публічному управлінні є комунікативним актом публічної сфери, стратегією завуалювання небажаної інформації, що дозволяє зробити менш позитивними неприємні факти й нав'язати населенню ту або іншу ідеологію;

– політкоректність в публічному дискурсі проявляється за допомогою використання слів-замінників замість тих, які ображають індивіда, дискримінують його в правах;

– ідеологія політкоректності – це система концептуально оформлених політичних, правових, культурних і філософських уявлень, поглядів та ідей на процеси політкоректності в публічному управлінні.

Основними елементами політкоректності в публічному управлінні є:

– ідеологічний, що формується на ліберальних інтересах і цінностях, як ідеологія;

– політичний, що виявляється в стратегії та тактиці органів

публічної влади при прийнятті управлінських рішень з вирішення політичних, економічних, соціальних, культурних питань;

- морально-нормативний, як необхідна умова життєдіяльності і співіснування людей, як мовна практика та норма її застосування в суспільстві;

- соціокультурний, як система культурно-поведінкових та оціночних норм.

2. Аналіз західноєвропейського досвіду політичної коректності в публічному управлінні дозволяє охарактеризувати явище політкоректності:

- як наслідок лібералізації та демократизації західноєвропейського суспільства і прагнення підтримувати взаєморозуміння і толерантність між різними народами, расами, статтю, віруваннями, політичними уподобаннями;

- як механізм реалізації доктрини політкоректності в західноєвропейському публічному управлінні за допомогою слів-замінників (евфемізмів), що слугують маніпулятивним цілям: камуфлювання (прикрашання) дійсності, приховування її негативної сутності, згладжування дискримінації або образи, які використовуються представниками влади в професійній діяльності як інструмент формування позитивної громадської думки.

3. Важливість ролі політкоректної мови в публічному спілкуванні пов'язана з використанням політкоректної лексики, щоб спонукати населення на позитивне сприйняття реформ, що відбуваються в суспільстві. Доктрина політкоректності, як керівний політичний принцип, є атрибутом публічної влади. Складовими політкоректного мовного поведження є сукупність політичних, організаційних методів та інструментів, що використовуються владою для покращення процесів суспільної, публічної комунікації.

Політкоректна мова у публічному управлінні, як форма публічної комунікації є стратегією політкоректного мовлення і має на меті мінімізувати образу певних груп людей, для цього в мові використовуються слова-замінники, щоб уникати конфліктів, маскувати та вуалювати негативні явища

дійсності, формувати позитивне ставлення до дій влади. Політкоректна мова в публічній комунікації – система культурно-поведінкових, мовних норм, основою якої є відмова від виразів, що можна визнати як дискримінаційні.

4. Механізмом реалізації політичної коректності в публічному управлінні є непряма номінація (емоційно-нейтральні слова), що дозволяє в завуальованій формі повідомити щось неприємне та показує ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування, а тому охоплює всі соціальні сфери життєдіяльності людей: політику, економіку, соціальну сферу, дипломатію, військову справу, державну та військову таємниці, деякі види професій.

Заміна слів в сучасному публічному управлінні не може існувати без політкоректності, тому що є механізмом її реалізації, системою мовних і моральних стандартів комунікації в суспільстві; стратегією політкоректного мовлення в публічному управлінні представників органів влади, засобом спілкування, особливим видом міжкультурної комунікації між індивідами за допомогою використання лексичних одиниць (емоційно-нейтральних слів).

Політико-владна комунікація з громадськістю нами розглядається як інструмент передачі політкоректної мовної культури в системі публічного управління, що дозволяє запровадити культурні норми та цінності у даному соціумі. А також вона є фактором, що має визначальний вплив на інформаційне наповнення комунікації влади з суспільством в цілому.

Політкоректність в публічному управлінні є соціальним конструктом, що існує в суспільній свідомості як частина соціальної, об'єктивної реальності, тому що є продуктом суб'єктивних уявлень людей (публічних управлінців), що визначають, інтерпретують і надають політкоректності значення через свої повсякденні дії та інтеракції, міжособистісні комунікації.

Механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні складається з чотирьох процедур: габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації. Вказаний механізм дозволяє формувати суб'єктивні уявлення об'єктивної реальності, конструюючи

власне бачення політкоректного простору, де заборонена дискримінація представників різних меншин за будь-якими ознаками. За допомогою використання терміну «політкоректна соціалізація» ми характеризуємо процес засвоєння громадянами політкоректних морально-етичних, мовно-поведінкових норм, які в процесі спілкування (комунікації) дозволяють утримуватися від образливих висловів і дій. Таким чином, політкоректність в публічному управлінні – це окрема публічна сфера соціальної комунікації, елемент суб'єктивної, соціальної реальності індивіда, яка ним створюється, конструюється та закріплюється в мовній культурі суспільства за межі якої не може виходити процес практичної комунікації.

5. Політкоректність у взаємовідносинах влади з громадськістю виступає механізмом соціальної згуртованості українського суспільства на європейських принципах, цінностях, нормах в умовах переходу публічного управління до демократичних стандартів.

Політкоректність, як «механізм, інструмент згуртування», сприяє об'єднанню населення навколо ідеї ввічливості, що знижує рівень соціальної напруженості. Складовими вказаного механізму є:

- етично-мовна поведінка, тактовне, ввічливе ставлення до індивідуальних, групових відмінностей людей, толерантність до думок, що існують в суспільстві;
- засоби формування у свідомості людини доброзичливого ставлення до інших людей, груп, членів цих груп;
- активна участь в цьому процесі населення, яке повинно формувати доброзичливі стосунки в суспільстві.

Крім того, соціальне згуртування – це якісні ознаки суспільства, такі як довіра, взаємовідповідальність його членів, позитивне сприйняття багатокультурності. Отже, соціальна згуртованість об'єднує групу, суспільство створює довіру між членами суспільства та владою.

Політкоректність, як механізм забезпечує соціальну згуртованість суспільства, сприяє об'єднанню населення України навколо ідеї запобігання

дискримінації людини за будь-якою ознакою, що дозволяє:

- усунути образливі стереотипи, що укорінилися в свідомості людей по відношенню до представників різних груп;
- запровадити в суспільну свідомість європейські цінності та норми політкоректності;
- побудувати стратегію публічного управління щодо використання доктрини політкоректності для розбудови безконфліктних взаємин між людьми, що дозволяє забезпечити мир та злагоду в українському суспільстві.

6. Комунікативна політкоректна компетентність управлінця – це наявність у нього професійних знань, умінь, навичок, морально-етичних цінностей, якими він оволодів у процесі навчання та практики. Отже, комунікативна політкоректна компетентність публічного службовця характеризує наявність знань про комунікації та його вміння використовувати політкоректну мову в конкретній комунікативній ситуації, яка може бути не тільки здобута, але й вдосконалена в процесі навчання та практики.

Напрями запровадження політкоректності в українському суспільстві:

- сформувавати систему законів, спрямованих на захист прав людини, на участь у суспільно-політичному процесі з неможливістю політичної дискримінації людини та громадянина;
- прийняти закон, в якому визнати доктрину політкоректності нормою соціально-політичного життя в суспільстві, запровадити санкції проти проявів дискримінації стосовно етнічних, расових, національних, гендерних, соціально-культурних відмінностей людей;
- запровадити щорічний моніторинг щодо фіксації, аналізу та оцінки проявів дискримінації, розробці рекомендацій задля її подолання в адміністративно-управлінській, освітній, культурній, соціальній сферах;
- активізувати роботу ЗМІ, телебачення щодо впровадження політичної коректності на шляху збереження миру та злагоди в українському суспільстві;

– введення у вищих навчальних закладах обов'язкового курсу «Феномен коректності й толерантності у практиці публічного управління», щодо політкоректного, толерантного відношення людей як один до одного, так і до різних культур, релігій, соціальних верств, політичних опонентів.

– ініціювати в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в організаціях, освітніх закладах розроблення кодексів політкоректності, що повинні мати морально-етичні стандарти, залучаючи до цієї роботи науковців, викладачів, студентів, учнів, ЗМІ, телебачення, громадськість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврелій Марк. На одинці з собою. Роздуми. Переклад з грецької Ростислав Паранько. Львів: Видавництво «Апріорі», 2018. 184 с.
2. Алексенко С. Ф. Категорія політкоректності в англomовному газетному дискурсі: функціонально-прагматичний аспект. Тенденції розвитку філологічної освіти в епоху цифровізації: європейський та національний контексти: колективна монографія / під ред. О.М. Семеног, Р. Д'якона. Latvia, Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", May 2023, PP. 161-190
3. Алексюк І.А. Грайс у пошуках прихованих значень. Філософські дослідження. 2011 № 4. С. 79–93.
4. Андріяш В., Євтушенко Н. Евфемізми у публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки у *Науковій праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. № 2 (62).. С. 7-15.
5. Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як механізм соціальної згуртованості в українському суспільстві . *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 3. С. 19-25.
6. Андріяш В.І., Євтушенко Н.О. Політична коректність як суспільний феномен: генеза та концептуалізація. *Право та державне управління*. 2022. Вип. № 1. С. 144-150
7. Арістотель А Нікомахова етика / Переклав з давньогрецької Віктор Ставнюк. К.: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
8. Басзасалюков О.В., Бебик В.М. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування/ О. В. Басзасалюков, В. М. Бебик та ін.; За заг. ред. В. М. Бебика, С. В. Куніцина. К.; Сімферополь: МАУП, 2003. 240 с.
9. Антонова Л. В., Жовнірчик Я. Ф., Антонов А. В. Політична коректність у публічно-владній комунікації як механізм захисту прав людини, зміцнення довіри та зниження соціальної конфліктності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2026 №1. С. 223-229.

10. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. для студ. вищ. навч. Закл. К. : Академія, 2004. 342 с.
11. Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі : навч.- метод. посіб. / за заг. ред. В. Бебика. Київ, 2006. 248 с.
12. Бережна О.О. Проблема політичної коректності та стигматизації в сучасній англійській суспільно-політичній літературі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2015. Вип. 59. С. 23-26.
13. Бірюкова М.В. Згуртованість у сучасному світі: *realem vs virtual*. – Вип. 25. 2021. С.9-13.
14. Бовкун Н. М. Дослідження проблем мовної міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Ч. 3. Львів Торунь : LihaPres, 2022. С. 18-21
15. Бондаренко М., С. Бабенко С., Боровський О. Соціальна згуртованість в Україні (досвід аплікації методики bertelsmann stiftung до даних європейського соціального дослідження). *Соціологія*. 1(8). Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. 2017. С.58-65.
16. Бородіна Д.Л. Концепція соціального конструювання реальності П. Бергера і Т. Лукмана як інтерпретаційна схема дослідження іміджу міста. 2014. № 10 (114) жовтень. С. 80-84.
17. Булах М.Б. Евфемізми у медіатексті: функціональний аспект. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Вип. XXXIII. С. 97-110.
18. Булаховський Л. А. Вибрані праці : [у 5 т.]. Т. 1. К. : Наук. думка, 1975. 495 с.
19. Валуєва Н.М. Особливості функціонування політкоректної лексики в сучасній англійській і французькій мовах. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Т. 1ю № 25. С. 185-186.

20. Великий тлумачний словник української мови. (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

21. Великорода В. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Львів: ЛНУ Імені Івана Франка, 2008. 19с.

22. Вишнеvsька Ю. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування через призму соціального діалогу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* 2023 № 87. С. 40-45.

23. Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. №13. С. 95–97.

24. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія / Ю. Ж. Шайгородський, Т. С. Андрійчук, А. Я. Дідух [та ін.] ; за заг. ред. Ю. Ж. Шайгородського. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. 148 с.

25. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна із передумов досягнення життєвої мети // *Шлях освіти*. 2001. № 3. С.13–16.

26. Габермас Ю. Структурні перетворення в сфері відкритості. Переклав з німецької Анатолій Онишко. Львів : Літопис, 2000. 321 с.

27. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. №3. April, 2019. С.70-73.

28. Гамова Г. І., Загребельна Л. С. Акмеологічні підходи до оптимізації комунікативної й мовної компетенції публічних управлінців // *Публічне управління XXI століття: погляд у майбутнє: зб. тез XXI Міжнар. наук. конгресу*. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2021. С.256- 259.

29. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота: термінол.- поняттєвий словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасик. Київ: МАУП, 2005. 560 с.

30. Голтвяниця Н. Ю., Серга Н. В. Зміни у функціонуванні поняття політкоректності У сучасних французьких медіа. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна». Вип. 63. 2016. С.52-55.
31. Гончар О. С. Функції евфемізмів у політичному дискурсі. Новітня філологія. 2015. № 16(36). С. 35-41.
32. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. друге, доп. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
33. Гончарова О.М. Політичне красномовство в світлі сучасної теоретичної рефлексії. Культура і сучасність : альманах. К., 2009. № 2. С. 66–71
34. Горват М. В. Генезис феномену толерантності: від філософської категорії до суспільного чинника. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 22(5). 2012. С. 287-296.
35. Гребенщикова О.Г. Мовні табу та способи їх подолання: практика роботи в іншомовній аудиторії. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Вип. 36. 2020. С. 35-44.
36. Гриненко А.М., Кирилюк В.В. Сучасні підходи щодо визначення понять соціальної згуртованості та соціального капіталу. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2017. № 1. С. 135-141.
37. Грогодза І. Функції евфемізмів у сучасному політичному. Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. 2013. № 14 (273). Ч. III. С. 27-33.
38. Гуржи К.Л. Соціальна реальність: міський простір міфологічного. «Наука. Релігія. Суспільство» 2014. № 2. С.72-78.
39. Дабіжа В. В. Сучасний науковий дискурс щодо визначення поняття «політичні комунікації». Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації. 2012. № 3. С. 146-154.
40. Дегтяренко В. Кшиштоф Зануссі: Політична коректність – це нещастя Заходу. Zaxid.net. 5 березня 2012. URL:

https://zaxid.net/kshishtof_zanussi_politichna_korektnist_tse_neshhastya_zahodu_n1249529

41. Джей Джи. Жан Жак Руссо: основні ідеї і погляди. Dovidka.biz.ua. URL: <https://dovidka.biz.ua/zhan-zhak-russo-osnovni-ideyi-i-poglyadi>

42. Ділен Ан-Марі. Потенціал і виклики сучасного культурного плюралізму. Пер. з фр. Н. Стрілець. Наукові записки УКУ. 2012. Ч. 3: Філософія. Вип. 1. С. 123-141.

43. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021р.). Розумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy>

44. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні. Управління Верховного комісара ООН з прав людини, 16 листопада 2017 року - 15 лютого 2018 року. URL: <https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/ReportUkraineUKR.pdf>

45. Драгомирецька Н. М. Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект [Текст] : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. К. : [б. в.], 2007.180с.

46. Драгомирецька Н., Артеменко А. Соціальне проектування як особлива форма побудови взаємодії суб'єктів державного управління з громадськістю. Збірн. наук. пр. НАДУ. К.: НАДУ, 2008. Вип. 2. С. 177 – 186.

47. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні: навч. посіб. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.

48. Дужик Н. С. Мовна тактовність та її роль у формуванні соціальної компетентності (на прикладі західної культури). Мариупольский государственный университет 2018. С. 167-175. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/27876/1/Duzhyk%20N.S.%20Linguistics.pdf>

49. Енциклопедія державного управління [Електронний ресурс]: у 8 т. / наук.ред. кол.: Ю.В.Ковбасюк (голова) [та ін.]; Національна академія

державного управління при Президентіві України. К.: НАДУ, 2011. Т. 8: Публічне врядування / наук.ред. кол.: В.С. Загорський (голова), С.О. Телешун (співголова) [та ін.]; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентіві України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. С. 273-278.

50. Євтушенко Н. О. Евфемізація сучасного англомовного політичного дискурсу США. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Вип.216. Т. 228. Політологія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. С. 92-95

51. Євтушенко Н. О. Політична коректність як поведінковий феномен в публічному управлінні. Могилянські читання – 2022: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 54-55.

52. Євтушенко Н.О. Евфемізація процесу комунікації між владою і громадськістю. Публічне управління та регіональний розвиток. № 19. 2023. С.51-65.

53. Євтушенко Н.О. Евфемізми та їх функції у сучасному політичному дискурсі / Ольвійський форум – 2019: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: XIII міжнар. наук. конф. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С. 55-58.

54. Євтушенко Н.О. Європейська політика політкоректності: орієнтири та досвід для України. Публічне управління та регіональний розвиток. № 23. 2024. С. 123-139.

55. Євтушенко Н.О. Імператив політичної коректності в європейському співтоваристві. Наукова-практична конференція «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонування ЄС?» 2019 р. Україна ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. С.95-98.

56. Євтушенко Н.О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння

публічно-адміністративного дискурсу, як виду комунікації в публічному управлінні. Публічне управління та регіональний розвиток. № 21 (2023). С.667-697.

57. Євтушенко О. Н., В. І. Андріяш. Державне управління (Основи теорії державного управління) : [навчальний посібник у трьох частинах] Ч. 1. Основи теорії державного управління. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 268 с.

58. Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Методичні рекомендації з навчального курсу «Публічне управління». Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 28 с.

59. Євтушенко О. Н. Муніципальний менеджмент : [підручник] / О. Н. Євтушенко, В. М. Ємельянов, В. І. Андріяш. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 404 с.

60. Євтушенко О.Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі України: теоретичний аспект. Гілея (науковий вісник): збірник наукових праць. Вип. 22. [гол. ред. В.М. Вашкевич]. К., 2009. С. 320–328.

61. Євтушенко О.Н., Лушагіна Т.В. Розвиток локальної організації влади в умовах децентралізації: європейський досвід та українські реалії. Проблеми міжнародних відносин. 2017. Вип. 12. С. 352–369.

62. Єловська Ю. В. Евфемізація як засіб реалізації стратегії ввічливості Український смисл. 2018. № 2018. С. 194-201.

63. Ємельянов В.М. Євтушенко Н.О. Політична коректність – соціальний конструкт сучасного мовного простору публічного управління. Публічне управління та регіональний розвиток. № 17 (2022). С. 698-717.

64. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Розвивати життєву компетентність. Шкільний світ. 2005. №37. С.5-13.

65. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : навчально-методичний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2004. 240 с.

66. Завадська О. В. Пейоративний аспект політкоректності. *Studia Linguistic*. 2011. № 6. С. 350–356.
67. Завадська О.В. Особливості розвитку і функціонування лінгвопрагматичної стратегії політкоректності на пострадянському інформаційному просторі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2010. №11. С. 119–127
68. Загальне мовознавство : підручник, 3-тє видання / М. П. Кочерган. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 464 с.
69. Зайко Л. В. Політкоректна лексика сучасної англійської мови як різновид евфемізмів. Буча, 2016. 10 с.
70. Закон України «Про вищу освіту». *Голос України*. 2014. № 148 (5898). URL: www.golos.com.ua/Article.aspx?id=345592
71. Захарченко В.І. Коректність використання міжнародної оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2021. № 2 (54). С. 5-14.
72. Казанчук І.Д. Управління процесом паблік рілейшнз у діяльності органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2001. 207 с.
73. Кант І. Критика практичного розуму [текст]; [пер. з нім., примітки, післямова Ігор Бурковський]. К.: Юніверс, 2004. 239с.
74. Кантур К. О. Антропосемічні евфемізми та їх функціонально-прагматичні особливості (на матеріалі англійської, французької, української та російської мов). Автореф. дис. ... канд. філол. наук. О., 2011. 21 с.
75. Каптюрова О. В. Релізація концепту "політична коректність" в МАС-медійному дискурсі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43(2). С. 137-146.
76. Карпчук Н. П. Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу [Текст]: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 440 с.
77. Карпчук, Н. Міжнародна інформація та суспільні комунікації.

Навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2018. 514.

78. Кашкар'ов Д.В. Когнітивний аспект евфемізації на матеріалі англomовного медіадискурсу. Молоді фахівці – майбутнє науки: Зб. статей. Вип. 2. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 54-60.

79. Кириченко Т. С. Тракткування терміну «дискурс» у сучасній лінгвістиці. Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна. 2014. Вип. 48. С. 195-197.

80. Кияк Т. Р., Бондарук Я.С. Використання політкоректних одиниць у сучасному англomовному дискурсі. Житомир: Житомирський державний університет, 2014. 74 с.

81. Клемешин О, Г. Макушинська Г. П. Релігійна толерантність: філософсько-правовий аспект. Українське релігієзнавство: бюлетень. Укр. асоц. релігієзнавців, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди від-ня релігієзнавства Нац. акад. наук України. Київ, 2013. № 67. С.168-176.

82. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні»: монографія. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. 332 с.

83. Ключник Р.М. Дискурс протесту та політична коректність: до питання про евфемізми в політичній комунікації. Регіональні студії. 2018. № 13. С. 30-35.

84. Колот А. М. Соціальна згуртованість суспільства як доктрина: основні засади, причини актуалізації, складові розвитку. Економічна теорія. 2010. № 1. С. 18–28.

85. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів. Україна: аспекти праці. 2009. № 7. С. 11-19.

86. Колтунов О. Ю. Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». К., 2005. 22 с.

87. Коляда Е., Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2. С. 97–103.

88. Колядич Ю. В., Хоцянівська І. В. Політкоректність у сучасному мовному просторі. *Modern researches in philological science: Collective monograph*. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. С. 153-169.

89. Кондратенко Н.В. Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності [Текст]; Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. О. Чорномор'я, 2007. 156 с.

90. Коніна О.А. Зміст і сутність поняття «зв'язки з громадськістю» в контексті державного управління. *Актуальні питання у сфері державного управління*. Том 31 (70). № 5. 2020. 93-98.

91. Корнєлаєва Є.В. Лінгвістична природа евфемізмів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 5, 2019 *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv"*. № 5, 2019. С.70-75.

92. Криштанович С. В. Політична коректність як інструмент комунікації у сфері публічного управління. *«Національні інтереси України» (Серія "Публічне управління та адміністрування")*. № 11(16).2025. С. 1202-1210.

93. Курагіна Л. Евфемізми як форма реалізації мовник табу (на прикладі німецької мови). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика». 2011. Вип. 15. С. 209–213.

94. Курбатова Т.В. Зміст і цілі політичного дискурсу. URL: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/7_109625.doc.htm

95. Ладонько Л. С., Новікова Н. Л., Мірко Н. В. Основні аспекти комунікаційної взаємодії органів державної влади з громадськістю. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/3.pdf

96. Леві-Строс К. Структурна антропологія /Пер. з фр. З. Борисюк. 2-е вид. К.: Основи, 2000. 387 с.
97. Логунова М.М. Комунікації судової влади: науково-практичний посібник / М. Логунова, М. Лашкіна, П. Гвоздик, А. Алексєєв. К : АДЕФ - Україна, 2011. 276 с.
98. Лойко В.В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 57. Філологічні науки. 2011. С. 179-181.
99. Локк Д. Розвідка про людське розуміння : у 4-ох книгах / Джон Локк ; [пер. з англ. Н. Бордукова]. Кн. 2. Харків : Акта, 2002. 608 с.
100. Лопушинський, І. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: досвід, проблеми та перспективи [Текст] : [монограф.]. К.; Херсон : Олді-плюс, 2006. 456 с.
101. Лопушинський І.П., Козакова Л.О., Момоток О.М. Державна політика України щодо використання мов в освітньому процесі: перспективи законодавчого врегулювання // Актуальні питання у сучасній науці, 2025. № 4 (34). С. 756-769. [https://doi.org/10.52058/27-86-63-00-2025-4\(34\)-756-76](https://doi.org/10.52058/27-86-63-00-2025-4(34)-756-76)
102. Лютянська Н. І. Особливості об'єктивації концептів толерантність та політична коректність в англomовному мас-медійному дискурсі. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 487 с.
103. Ляпунова Т. А. Функції толерантності як соціально значущої цінності. Педагогічні науки. 2016. Вип. 69. Т. 3. С. 119-122.
104. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». Філософські проблеми гуманітарних наук. Дрогобич, 2006. № 8. С. 108-113.
105. Мазур В. Г. Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_8_9.
106. Макаренко І. С. Концепція демократизації у процесі навчання

іноземній мові. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. Збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, І. І. Савчук, Л. Є. Блін. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2011. С. 208-210.

107. Малиновський В. Словник термінів і понять з державного управління. К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.

108. Мальцева К. С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04. Київ, 2002. 172 с.

109. Манал Фоуані. Об'єднання громад через соціальну згуртованість. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2020/connecting-communities-through-social-cohesion.html>

110. Манютіна О.І. Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі бульварної жіночої прози ХХ-ХХІ ст.) [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2008. 20 с.

111. Маріо Варгас Льюса «Політична коректність є ворожою свободі». Zbruc. URL: <https://zbruc.eu/node/77413>

112. Мартинов А.Ю. Маастрихтський договір [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2009. 790 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Maastrihtsky_dogovir

113. Марусіна О. С. Прояви когнітивного у використанні комунікативних практик. Актуальні проблеми філософії та соціології. С. 82-85. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11566/Marusina%20O.%20S..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

114. Марченко Т. А. Евфемізми в сучасних українській та англійській

мовах. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 1. Ч. 1. 2020. С. 78-82.

115. Микуляк О.В. Міжкультурна комунікація та міжкультурний дискурс у контексті лінгвістичних досліджень. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. Вип. 1(2). 2018. С. 64-69.

116. Митко, А. Україна й інформаційна демократія: новий вимір політики. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 26. 2014. С.77-81.

117. Міл Джон Стюарт Про Свободу. Роздуми про представницьке врядування поневолення жінок. Київ. «ОСНОВИ» 2001. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill.htm>

118. Мілева І.В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2005. 235 с.

119. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін. Монографія. За ред. д-ра екон. н., проф. А. Ф. Мельник. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка». 2009 528 с.

120. Молодиченко Н. А., Танана С.М. Основні аспекти поняття політичної коректності в сучасній англійській мові. «Young Scientist». 2016. № 5. С. 507–510.

121. Морарь М. В. Толерантність як принцип політичної діяльності партійних лідерів. Грані, 5. 2014. С. 152-157.

122. Нагірна проповідь. Євангеліє від Матвія. Нагірна проповідь Ісуса Христа Євангеліє від Матфея. URL: <https://themeformen.ru/uk/the-types-of-burns/nagornaya-propoved-evangelie-ot-matfeya-nagornaya-propoved-iisusa/>

123. Назаренко, О.В., Галеженко В. Г. Евфемізми як лексичний засіб вираження категорії політкоректності [Текст]. Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. № 76. С. 99-103.

124. Небелюк Л. Р Лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів в

американському англомовному політичному дискурсі (на матеріалах публікацій засобів масової інформації 2000–2020 рр.): дис. канд. філол. наук. ІваноФранківськ, 2021. 220 с.

125. Нехаєнко О. Політична коректність як суспільний феномен: генеза та соціологічна концептуалізація. Український соціологічний журнал. 2018. № 1–2. С. 94–99.

126. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. 42000 слів / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконт, 2000. Т. 3. 927 с.

127. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Репринт. відтвор. вид. 1918 р. Київ: Абрис, 1991. 272 с.

128. Огорокова В. В. Образ нової соціальної реальності Постмодерну та форми його моделювання: Монографія. Одеса: ВМВ, 2018. 288 с.

129. Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. Вісник Запорізького національного університету. № 1, 2012. С. 328–334.

130. Оленич С. Молодь як об'єкт і предмет наукової рефлексії : гуманітарно-методологічний дискурс (бібліографічний аналіз). Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 352–353. Філософія. С. 73–77.

131. Онуфрив С. Т.. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2005. 20 с.

132. Осипов П. І. Про деякі аспекти міжкультурної комунікації. Психолого-педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання мовознавчих дисциплін у вищій та середній школі : матеріали наукової конференції. Миколаїв : МФ НаУКМА, 1998. С. 9–13.

133. Пачковський Ю. Ф. Соціальний капітал спільнот українських трудових мігрантів у країнах Європейського Союзу : монографія / Ю. Ф. Пачковський, Г. П. Селещук. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 264 с.

134. Пезун В. Соціологія політики П.Бурдьє: категоріальний апарат, неординарні ідеї, нове осмислення. Релігія та Соціум. 2013. №2 (10). С. 69-74.
135. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей. Київ : Ленвіт, 2001. 256 с.
136. Підгурська В. Ю. Удосконалення культури мовлення майбутніх учителів початкових класів шляхом засвоєння норм літературної мови. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: [зб. наук. праць] / за заг. ред. С. Вітвіцької. Житомир, 2017. С. 167–170.
137. Піддубний В. А., Привалов Ю. О., Чепурко Г. І. Цивілізаційний механізм функціонування соціального капіталу в підприємстві. Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В. В. Лях. Вип. 6-7 (134-135). Київ, 2014. С. 192.
138. План дій для нового Міністра: Практ. посіб. / Т.Мотренко, А.Вишневецький, В.Баєв, А.Бондаренко; За заг. ред. Т.Мотренка. К.: Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби, 2006. 352 с.
139. Платон. Держава / Дзвінка Коваль; [пер.з давньогр.]. К. : Основи, 2005. 356 с.
140. Погоріла А., Костецька Г. Лінгвістичний аспект дослідження евфемізмів. InterConf, (93). 2021. С. 251-256.
141. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
142. Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2012. Вип. 24. С. 225–236.
143. Полуноев Ю.В. Соціальна згуртованість як складова економічного прориву. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Ч. 1. 2011. С.161-166.
144. Попова Н. М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект [Текст] : автореф. дис... канд. філол.

наук: 10.02.05; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 20 с.

145. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. пер. Олександр Буценко, Олександр Коваленко. 2012. 624с.

146. Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету: Відп. за вип. Л.П. Валенкевич. Суми: СумДУ, 2015. Ч. 2. С. 14 – 15.

147. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління. 8 липня 2012. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6757/2012-07-08-novi-komunikatyvni-mozhlyvosti-u-sferi-derzhavnogo-upravlinnya/>

148. Примак Т. О. Маркетингова політика комунікацій: навчальний посібник. Київ : Атіка, Ельга-Н, 2009. 328 с.

149. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019р. №106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>.

150. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору/С. Телешун, С. Ситник, І. Рейтерович // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 4. С. 185-196.

151. Решетарова І. В. Засоби евфемії в масмедійному дискурсі початку ХХІ століття. Спеціальність 10.02.15 – загальне мовознавство. Автореф. дисер. кандидата філологічних наук. Донецьк. 2010. 21 с.

152. Рихлік В. А. Зв'язки з громадськістю в органах державної влади та місцевого самоврядування. Політологічний вісник. 2014. №72. С. 324-337.

153. Рікер П. Мова політики і риторики; пер. О. Сирцової. Навколо

політики / упоряд. К. Сігов. К. : Дух і літера, 1995. 334 с.

154. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність. К.: Києво-Могилянська академія, 2009. 285 с.

155. Романенко Є. О. Публічна комунікація як засіб транспарентності державного управління / Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2014. Вип. 1. С. 15-26.

156. Романенко Є.О. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2 (21). С. 190-199.

157. Романюк А.С. Політичні доктрини ХХ століття. Навчальний посібник. Львів. 2009. 216 с.

158...Puic Мендісабаль Л. М. Зв'язки з громадськістю як комунікативний аспект державного управління: автореферат дис. канд. наук з держ. управл. : 25.00.01. Київ, 2001. 16 с.

159. Святий Тома Аквінський (Учитель Церкви). Паломницький центр. URL: <https://bpc.org.ua/svyati-orden-dominikan/sv-toma-akvinskuju-uchutel-cerkvu/>

160. Семикіна М.В., Бевз З.В. Гармонізація соціально-трудова відносин: методологія оцінки впливових чинників. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2010. Вип. 18. Ч.І. С.106-114.

161. Серажим К. Евфемізація у політичному дискурсі. Електронна бібліотека Інституту журналістики. Стиль і текст. Вип. 5. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1486>

162. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово інформаційного дискурсу): Автореф. дис. ... д-ра. філол. наук: 10.01.08 / КНУ ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 32 с.

163. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного

управління України : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 338 с

164. Сінкевич О. Політкоректність в контексті глобалізаційних процесів сучасності. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. № 2. 12с.

165. Склярєнко К.О. Методологічний потенціал концептуалізації повсякденності в соціологічних теоріях «Philosophy and political science in the context of modern culture», 2018, 1 (1-2)3. С. 79-86

166. Сковронська І. Юськів Б. Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2960/1/стаття%20Сковронська%20ЯВИЩЕ%20ЕВФЕМІЗАЦІЇ%20У%20ВІДОБРАЖЕННІ%20КОМУНІКАТИВНОГО%20ПРИНЦИПУ%20ТОЛЕРАНТНОСТІ%20УКРАЇНЦІВ.pdf>

167. Скок А.Г. Стан вивчення змісту та основних компонентів толерантності в психології. Актуальні проблеми психології. Т. 1 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. К. : А.С.К., 2005. Част. 14. С. 143-147.

168. Словник іншомовних слів Мельничука (SLOVNYK.ME). URL: https://slovnyk.me/dict/foreign_melnychuk/%D1%96%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2

169. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%E5%E2%F4%E5%EC%B3%E7%EC>

170. Словник літературознавчих термінів URL: http://www.djerele.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5463&Itemid=378.

171. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/funkcija>

172. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, Том 2, 1971.

173. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. С.

287.

174. Словопедія. Словник іншомовних слів Мельничука. URL: <http://slovopedia.org.ua/42/53402/284571.html>

175. Снегір'ова Є.О. Евфемізми як витончена форма мовленнєвого мистецтва. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. К.: Логос, 2012. С. 261-266.

176. Сорокіна Г. В. Комунікативне повідомлення як засіб конструювання соціальної реальності. Science, Research, Development: monografia rokonferencyjna, 29.04.2020 - 30.04.2020. Ваку, 2020. №28, V. 6. S. 26-30. URL: http://конференция.com.ua/files/100_v_06_s.pdf

177. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. Відкрите суспільство під загрозою; пер. з англ. К.: Основи, 1999. 259 с.

178. Сорочан А.М. Процеси евфемізації та дисфемізації в сучасній дитячій перекладній літературі (на прикладі роману Ніколя Матьє «Діти їхні»). «Молодий вчений», № 4.1 (104.1). квітень, 2022 р. С. 60-64.

179. Соціальна згуртованість на сході України: соціологічний зріз URL: <https://undpukraine.medium.com/%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D1%80%D1%96%D0%B7-3c5d6c1f9c41>

180. Соціальна згуртованість: напрями розвитку політики в Донецькій області. Пропозиції до розвитку політики. Київ: УНЦПД, 2021. 32 с.

181. Ставицька Л.. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми [Текст]. Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту [та ін.]. К.: Критика, 2008. 455 с.

182. Стариковська О. О. Стан функціонування громадської думки в українському суспільстві. Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал. Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2017. Вип. 20. С. 127-131.

183. Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції: автореф. дис. Київ. нац. ун-т. ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2012. 19 с.

184. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В.М. Петрик [та інші]. Київ : ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.

185. Сухомлинський В. Моральні заповіді дитинства і юності. К., 1966. 232 с.

186. Сушко А. Процеси трансформації політичної культури сучасного суспільства. Актуальні проблеми політики. НУ «ОЮА», Південноукраїнський центр гендерних проблем. Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 56. С. 242-248.

187. Тараненко О. Долання евфемізації в “мові війни” українського медійного та політичного дискурсу. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістські науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 883. С. 139–143.

188. Тарасова В.В. Політична коректність в англійському та українському медіадискурсі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 281. С. 100-110.

189. Тихомирова Є.Б. PR як інструмент демократичного глобального управління: національний аспект. Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: Матеріали II міжнар. наук. конф. (Одеса, 24-26 травня 2002 р.): Наукова збірка / уклад. Л. В. Марголіна; Акад. пед. наук України, Ін-т вищої освіти [та ін.]. К.: Ай Бі, 2003. С. 511-520.

190. Тищик Б., Правосудько Л. Нантський едикт 1598 року – перша спроба правового захисту релігійної свободи у Франції. Вісник Львівського

університету. Серія юридична. 2003. Вип. 38. С. 40-47.

191. Ткачик О. В., Бабаєв, Т. К. Англійські евфемістичні неологізми в публіцистичному стилі та їх переклад українською. Вісник НТУУ «КПІ». Київ, 2014. Вип. 3. С. 52–59.

192. Тоффлер, Елвін Третя Хвиля. 3 англ. пер. А. Євса. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.

193. Турчин В.В., Турчин М.М. Німецький політичний дискурс та явище евфемії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : філологічна. Вип. 20. 2011. С. 189-197. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_20_28.

194. Тхір В. Б. Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності. Культура народів Причорномор'я. 2002. № 32. С. 148-152.

195. Тютюнникова С. В., Бервено О. В. Соціальна згуртованість суспільства як фактор підвищення якості життя в умовах четвертої промислової революції. Економічна теорія та право. № 4 (39) 2019. С. 46-64.

196. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. – 3-є вид., зі змінами і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. 856 с.

197. Федорчук Л. Ю. Структура мовних засобів вираження феномену політичної коректності в контексті кооперативного принципу П. Грайса. Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника, 2014. 24с.

198. Філософський енциклопедичний словник / [голова редкол. В. І. Шинкарук]. К.: Абрис, 2002. 742 с.

199. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття). Автореф.дис...канд. філол.наук: 10.02.04/ Київський ун-т ім.Тараса Шевченка. К., 1998. 18с.

200. Франко І. Я. План викладів історії літератури руської. Радянське літературознавство. 1958. №3. С. 119 – 127.

201. Фройд З. Тотем і табу. Х. Видавництво: Фолио, 2019. 272 с.

202. Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.
203. Фуко М. Правила промови. К.: Основи, 1994. 287 с.
204. Хабермас Ю. Коли ми маємо бути толерантними? Про конкуренцію бачень світу, цінностей та теорій // Філософські діалоги. Вип. 7: Толерантність та діалог в сучасному світі. К., 2013. С. 5-19.
205. Халецький А. В., Новицька Т. А. Медіаційна компетентність фахівців у сфері публічного управління та адміністрування // Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». 2024. №3. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-3-9778>
206. Ханстантинов В. О. Толерантність як риса світоглядної позиції особистості. Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Сер.: Політологія. 2008. № 79. Вип. 66. С. 27–32.
207. Ханстантинов В. О. Феномен толерантності в контексті політичної модернізації сучасної України: теоретичний аналіз [Текст] : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.01; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2012. 36 с.
208. Харченко О. І. Порівняльна характеристика методологічних підходів у соціологічних дослідженнях. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2011. Вип. 13. С. 103-110.
209. Хомяк І. Мовленнєва компетентність викладача вищої школи. Слово. 2014. №1. С. 13-17.
210. Християни для України. Smartwords: політкоректність. URL: <https://c4u.org.ua/smartwords-politkorektnist/>
211. Цицерон М. Т. Про державу. Про закони. Про природу богів; пер. з лат. В. Литвинова. К. : Основи, 1998. 476 с.
212. Цюпин Б. З історії політкоректності: чому людство почало спілкуватися обачніше? 21 серпня 2013. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25082300.html>
213. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ.

Літературний процес: методологія, імена, тенденції, 2015. № 5. С. 121–125.

214. Човганюк М. М. Основні концепції теорії ввічливості. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 10. 2013. С.277-282.

215. Чукут С. А. Сутність і роль громадської думки в процесах державотворення. Грані. 1999. №3(5). С. 80-98.

216. Шабас О.А. Використання евфемізмів у сучасному іспанському політичному дискурсі. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 2 (325), 2019. С.131-139.

217. Шабат-Савка С. Толерантне спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій. Мандрівець. 2010. № 6 (90). С. 59–63.

218. Шадріна Т. В. Теорії міфу та ритуалу в дослідженнях Дж. Фрейзера. Держава та регіони. Науково виробничий журнал. Серія: Гуманітарні науки 2014 р., № 1–2. С.3-7.

219. Шульга А.А. Аналіз рівня політкоректності публічних службовців за сучасних умов та способи його підвищення. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2024. № 3(75). С. 116-122.

220. Щерба Василь Політкоректність – інтелектуальний СНІД. Народний Оглядач. 01.07.2008 - 19:19. URL: <https://www.ar25.org/article/politkorektnist-intelektualnyy-snid.html>

221. Щілінська Г. В. Міжкультурна комунікація як особливий аспект вияву соціальної взаємодії та спосіб спілкування. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 196-198.

222. Що таке Європейська конвенція про захист прав людини і які права та свободи вона гарантує 17.10.2017. URL: <https://zakjust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/776-shcho-take-yevropeiska-konventsiiia-pro-zakhyst-prav-liudyny-i-iaki-prava-ta-svobody-vona-harantuie-17102017>

223. Щодо активізації взаємодії організацій громадянського суспільства із органами державної влади : аналіт. зап. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/881/>.
224. Юрій М. Ф. Соціологія. Київ: Кондор, 2005. 288 с.
225. Юшкевич В.І. Публічний і політичний дискурс: точки дотику та відмінності. Перспективи розвитку філологічних наук. м. Вінниця, 9–10 лютого 2018 р. С. 90-93.
226. Януш О. Б. Евфемія і суміжні явища в українській і російській мовах [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 ; 10.02.02; Український держ. педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 1997. 23 с.
227. Яременко В.В., Сліпушко О.М. Новий тлумачний словник української мови в трьох томах. Вид-во «Аконіт». 2008. 862 с.
228. Allan K., Burrige K. Forbidden Words: Taboo and the censoring of language. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 303 p.
229. Allan K. and Burrige K. Euphemism and Dysphemism: language used as shield and weapon. Oxford: Oxford University Press, 1991. 263 p.
230. Allen I.L. Unkind Words: Ethnic Labelling: from Redskin to WASP. NY-Westport-London, 1990. 115 p.
231. Arendt H. The Human Condition. University of Chicago Press, 1998. 370 p.
232. Atkinson J. M. Our Masters' Voices: The language and body language of politics. London: Methuen, 1984. 203 p.
233. Ayto J. Dictionary of Euphemisms. Britain: Bloomsbury, 2000. 332 p.
234. Barth Fredrik. Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference. Oslo: Long Grove, IL: Waveland Press, 1998.
235. Bayley P. Live oratory in the television age: The language of formal speeches // G. Ragazzini, D.R.B.P. Miller eds. Campaign language: Language, image, myth in the U.S. presidential elections 1984. Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, 1985. P.77-174.
236. Berger, P. L., Luckmann T. The Social Construction of Reality: A

Treatise in the Sociology of Knowledge, Garden City, NY. 1966. 240 p.

237. Berkeley G. Philosophical commentaries. London, 1948. 541 p.

238. Bernays Edward. Crystallizing Public Opinion. N.Y., 1961. P. 61

239. Beyond political correctness: toward the inclusive university / edited by Stephen Richer and Lorna Weir. Toronto; Buffalo: University of Toronto Press, 1995.

240. Blake, A. (2015). Social and Cognitive Implications of Using Euphemisms in English. Researchgate.net. [Online]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/285627889>

241. Bleifuss J. A Politically Correct Lexicon. URL: <http://inthesetimes.com/article/3027/apoliticallycorrectlexicon/>

242. Blommaert J., Verschueren J. The Pragmatics of Minority Politics in Belgium // Language in Society. 1991, Vol. 23. P. 503-531.

243. Bloome D., Talwalkar S. Critical discourse analysis and the study of reading and writing // Reading Research Quarterly. 1997, Vol. 32, Issue 1. P.104-113.

244. Blumler J. G. and Gurevich M. The Crisis of Public Communications. London: Routledge, 1995. 416 p.

245. Bord I., Muller M., Staufenbiel T. Ein empirischer Vergleich von fünf Standard Verfahren zur eindimensionalen Skalierung. Arch Psychol. 1990.-n.1. P.25-33.

246. Bourdieu P. Genesis and structure of the religious field. Comparative Social Research, 1991a. 13. P. 1-44.

247. Bourdieu P. The Logic of Practice, Cambridge: Polity Press. 1990. 166p. URL: https://monoskop.org/images/8/88/Bourdieu_Pierre_The_Logic_of_Practice_1990.pdf

248. Bourdieu, Pierre. Politics and Sociology General Sociology, Volume 5. Translated by Collier, Peter. Edition October 2023. 304 p.

249. Brants K., Voltmer K. Political Communication in Postmodern

Democracy. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 284 p.

250. Brown G. and Yule G. Discourse Analysis. Cambridge University Press, 1983. 288 p.

251. Burr V. An Introduction to Social Constructionism. London: Sage, 1995. 208 p.

252. Burrige K. Euphemism with Attitude: Politically Charged Language Change. New York. 1998. P. 59.

253. Bussmann, H. Routledge dictionary of language and linguistics [Text]. London; New York: Routledge, 2008. 560 p.

254. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/euphemism>

255. Cambridge International Dictionary of English. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University, 1998. 587 p

256. Casas M. Towards a new approach to the linguistic definition of euphemism. Language Sciences. 2009. Vol. 31. P. 725-739.

257. Castets C. Les dévoiements du politiquement correct. Le nouvel économiste. 2010. URL: <https://www.lenouveleconomiste.fr/we-have-a-dream-2399/>.

258. Chait J. Not A Very P.C. Thing To Say. New York Magazine. 2015. URL: <http://nymag.com/intelligencer/2015/01/not-a-very-pc-thing-to-say.html?gtm=top>m=bottom>.

259. Chilton P. A., Ilyin M. Metaphor in political discourse: the case of the “common European house”. Discourse and Society. London: Sage Publications, 1993, Vol. 4. № 1. P. 7-31.

260. Chilton P. A. Language and the Nuclear Arms Debate: Nukespeak Today. London: Pinter, 1985. 244 p.

261. Cohen N. Political correctness: How censorship defeats itself. The Spectator. January 28, 2015. URL: <https://blogs.spectator.co.uk/2015/01/political-correctnes-how-censorship-defeats-itself/>

262. Collin F. Social Reality. London : Routledge, 2012. 272 p.

263. Compact Oxford English Dictionary URL: http://www.askoxford.com/concise_oed/politicalcorrectness?view=uk
264. Cooper J. Faith has long been used to justify anti-LGBT+ discrimination - here's why this dangerous ploy won't work. The Independent. 2019. 31 мая. URL: <https://www.independent.co.uk/voices/lgbt-rights-faith-muslim-protestors-christian-homophobia-esther-mcyey-a8937916.html>
265. Coseriu E. Lenguaje y política./ M. Alvar ed. El lenguaje político. Madrid: Fundación Friedrich Ebert, Instituto de Cooperación Iberoamericana, 1987. P.9-31.
266. Crowther J. Kavanagh K. Oxford guide to British and American culture: for learners of English, Great Britain, 2015. 601c.
267. David Randall. The Universal Journalist. Published by: Pluto Press. URL: https://books.google.com.ua/books?id=nVI7qkIJS6IC&pg=PA1&hl=ru&source=gb_s_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
268. DeCrow Karen. How William Safire Changed My Life. Syracuse University Magazine. 2012. Vol.29. №3. URL: <http://sumagazine.syr.edu/2010summer/alumnijournal/orangeconnections.html>.
269. Delporte C. La publicité, une histoire. Versailles: Le temps des médias, 2004. 434 c
270. Denton R. E. Jr., Woodward G. C. Political communication in America. New York: Praeger, 1990. 363 p.
271. Dictionnaire du politiquement correct IO la française. Philippe de Villiers. Paris: A. Michel, 1996. 146 p.
272. Dictionnaire etymologique. Larousse. Paris, 1964. 804 p.
273. Dijk T. A. van. What is political discourse analysis? // Blommaert J., Bulkaen C. Politikal linguistics. Amsterdam: Benjamins, 1998. Pp. 11-52.
274. Dunant Sarah. The war of the words: the political correctness debate. London: Virago Press, 1995
275. Dyck, T.A. van. Language. Cognition. Communication: trans. from

English. Blagoveshchensk: I.A.Baudouin de Courtenay BGC, 2000. 308 p.

276. Easton D. *Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons, 1965. Pp. XVI, 507.

277. Enright D. *Fair of Speech: The Uses of Euphemism*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1985. 219 p.

278. Fairclough N. *Language and Power*. London: Longman, 1989. 259 p.

279. Fairclough N. *New Labour, New Language*. L.; New York: Routledge, 2000. 178 p.

280. Fairclough N. *Political Correctness: The Politics of Culture and Language*. City of Lancaster: Lancaster University, 2003. 28 c.

281. Fishkin, J., Luskin, R. (2005). *Experimenting with a Democratic Ideal: Deliberative Polling and Public Opinion*. *Acta Politica*. Stanford. 284-298.

282. Foucault, Michel. *Abnormal: Lectures at the College de France, 1974-1975*, New York: Picador, 2003. 432 p.

283. Frank E. *Political correctness and the theoretical struggle: From Lenin and Mao to Marcuse and Foucault*. Maxim Institute, 2004. 86 p

284. Frank F., Anshen F. *Language and the Sexes*: State University of New York Press, 1983. 143p.

285. Fraser B. *Perspectives on politeness II* *Journal of Pragmatics* 14. 1990. P. 219-236.

286. Freedman M. *Ideologies and Political Theory: a Conceptual Approach*. Oxford: Clarendon Press. 1996. P.76.

287. Fukuyama F. *Identity, Immigration, and Liberal Democracy*. *Journal of Democracy*. April 2006, Volume 17, Number 2. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/wp-content/uploads/2012/04/Fukuyama-17-2.pdf>

288. Fukuyama F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity* by Francis Fukuyama. New York: Free Press, 1995. 480 p.

289. Fukuyama, F. *Sotsialnyi kapital [Social Capital]*. *Chasopys Yi*. № 53. 2008. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm>

290. George Jonas. *Politically incorrect*. Toronto, Ont.: Lester Pub., 1991.
291. Glass, A. Bush announces launch of Operation Iraqi Freedom, March 19, 2003. [Online] POLITICO. URL: <https://www.politico.com/story/2017/03/bush-announces-launch-of-operation-iraqi-freedom-march-19-2003-236134>
292. Global Poll: Widespread Perception of Serious Lack of Political Tolerance. World Public Opinion.org. URL: worldpublicopinion.net/global-pollwidespread-perception-of-serious-lack-of-political-tolerance
293. Goban-Klas T. *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa, Kraków: Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. 336 s.
294. Grice H. P. *Logic and Conversation. Syntax and Semantics*. ed. by P. Cole, J. Morgan. N. Y.: Academic Press, 1975. Vol. № 3. P. 41–58
295. Grice H.P. *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press, 2019. 406 c.
296. *Growing regions, growing Europe. Fifth progress report on economic and social cohesion*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 36 p.
297. Hà Thi Kim Hang. Influence of business English on formation of professional competence of students. *The European Journal of Humanities and Social Sciences, Philology and linguistics*, 2020. Issue 1. pp. 68 - 70.
298. Habermas J. *Theorie des kommunikativen Handelns*. Bd. 1 : *Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1981. 533 S.
299. Habermas, J. *The structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois society*. Massachusetts: MIT Press. 1991.301p.
300. Hacker A. *Mismatch. The Growing Gulf Between Women and Men*. New York: Scribner, 2003. 228p.
301. Halas, E. *Towards the World Culture Society: Florian Znaniecki's Culturalism*. Frankfurt am Main: Peter Lang International er Verlagder

Wissenschaften. 2010. 258 p.

302. Hall Cl. Don't let taxman wreck my last days. The Daily Mail. 2000. 15 февр. URL: <https://www.dailymail.co.uk/money/news/article-1573809/Dont-let-taxman-wreck-my-last-days.html>

303. Halliday M.A.K. Explorations in the Functions of Language. London: Edward Arnold, 1973. 143 p.

304. Harris Z. Discourse analysis. Language. 1952. V. 28. № 1. P. 1-30.

305. Hayek F. A. The Road to Slavery. Edited by Bruce Caldwell. URL: <http://digamo.free.fr/roadto.pdf>

306. Heller A. Das Alltagsleben // Materialien zur Soziologie des Alltags. Kuhn, 1998. 250 s.

307. Holder R. W. Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean. Oxford: University Press, 2008. 432 p

308. Hornby A. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (7 th Edition). – Oxford: Oxford University Press, 2005. 1780 p.

309. Hughes G. Political correctness: a history of semantics and culture. Wiley-Blackwell, 2010. 320p.

310. Itule B.D., Anderson D.A. New Writing and Reporting for Today's Media. NY, 1991. 771 p.

311. Kantrowitz B., Wingert P. Getting Past the Gates. Newsweek. 2003. January 27. P. 27 – 29.

312. Kearns Ade, Ray Forrest. Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. Urban Studies. 2000. Vol. 37. № № 5–6. P. 995–1017.

313. Keeling D. Management in Government. London: Allen & Unwin. 1972. 216 p.

314. Kramsch C. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998. 134 p.

315. Krumm, Thomas Politische Vergemeinschaftung durch symbolische Politik [Text]. Berlin: DUV, 2008. 286 s.

316. La pensée unique: le vrai procès. Jean-Marc Chardon, Denis Lensel,

éditeurs. Paris: Economica, 1998. 265 p.

317. Lakoff R. The logic of politeness, or, minding your p's and q's. II Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society. Chicago, 1973. P. 292-305.

318. Langendoen D. T. The London School of Linguistics: A Study of the Linguistic Theories of B. Malinowsky and J. R. Firth. Cambridge: M.I.T. Press, 1968. 123 p.

319. Larousse. Dictionnaire français en ligne, 2013. URL : <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>

320. Lasswell H. D. Psychopathology and politics. Introd. by F. Greenstein. Chicago; London: The University of Chicago press, 1977. 339 p.

321. Lasswell, H. The Structure and Function of Communication in Society. Communication of Ideas. N.Y. 1948. URL: <http://profsw.files.wordpress.com/2009/03/12.pdf>.

322. Lawrence J. Unmentionables and other euphemisms. London: Gentry Books, 1973. 84 p.

323. Lebouc, G. Parlez-vous le politiquement correct. Bruxelles: Éditions Racine, 2007. 125 p.

324. Leech G. N. Principles of Pragmatics [Text]. London, New York: Longman, 1983. 257 p.

325. Leech G. Semantics: The Study of Meaning. URL: <https://yanjianghk.files.wordpress.com/2014/09/geoffrey-leech-semantics-the-study-of-meaning.pdf>.

326. Longman Active Study Dictionary. New ed., Pearson Education Ltd. 2010. 1040 p.

327. Losey K. M., Kurthen H. The Rhetoric of "Political Correctness" in the U.S. Media. American Studies. Chapel Hill, 1995. C. 227–245.

328. Loury G.C. Self-censorship. Our Country, Our Culture: The Politics of Political Correctness. A Partisan Review Press, NY, 1994. P. 133 – 142.

329. Luchtenberg S. Euphemismus in heutiges Deutsch. Frankfurt am

Main. 1985. 299 s

330. Lutz W. *Doublespeak*. New York: Harper Perennial, 1990. 304 p.

331. Matthews P. H. *Linguistics. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 132 p.

332. Mazrui A. *The Political Sociology of the English Language*, 1975. 231 p.

333. McConnochie, R. *RAN Clearance Operations in the Gulf War*. 1991. [Online] Naval Historical Society. URL: <https://www.navyhistory.org/ran-clearance-operations-in-the-gulf-war-1991>

334. Mercier, A. *La communication politique*. Paris: CNRS ÉDITIONS, 2008. 161 p.

335. Miles L. Preface. C. Schäffner, A.L. Wenden eds. *Language and peace*. Aldershot etc.: Dartmouth, 1995. P. IX-X.

336. Mill Jh. S. On Liberty. URL: <http://www.utilitarianism.com/ol/one.html>

337. Nagle S., Sanders S., Fain M. *What is Political Correctness Doing to the English Language*. VIEWZ-Vienna English Working Papers. Vol. 7. 1998. 148 p.

338. Neaman J. S. & Silver C. G. *Kind words: a thesaurus of euphemisms*. New York: Facts On File, 1990. 373 p.

339. Neaman J. S. & Silver C. G. *The Wordsworth Book of Euphemism*. London: Wordsworth Editions LTD, 1995. 310 p.

340. *New Oxford Thesaurus of English*. New York: Oxford University Press Inc. 2000. 1087 p.

341. *New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion* (approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 July 2010). URL: https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/2010Strategy_ActionPlan_SocialCohesion.pdf

342. ODNW: *The Oxford Dictionary of New Words* / edited by Elizabeth

Knowles, Julia Elliott. Oxford: Oxford University Press, 1997. 357 p.

343. Olusoga D. Windrush: archived documents show the long betrayal. The Guardian. 2019. 16 июня. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/jun/16/windrush-scandal-the-long-betrayal-archived-documents-david-olusoga>

344. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 5th ed. Editor Jonathan Crowther. Oxford University Press, 1995. P. 894.

345. Partridge E. Slang today and yesterday. London, Boston, Henley: Routledge & Kegan Paul, 1979. 476 p.

346. Pêcheux M. L'inquiétude du discours. Textes choisis et présentés par Denise Maldidier. Paris: Editions des Cendres, 1990. 332 p.

347. Perloff R. M. The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age. 2nd ed. London and New York: Routledge, 2017. 500 p.

348. Perry, R. A Short History of the Term 'Politically Correct'. Beyond PC: Toward a Politics of Understanding, by Patricia Aufderheide, 1992. 84 p.

349. Political correctness. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/political-correctness>.

350. Political Correctness URL: <http://www.germanculture.com.ua/library/weekly/aa080802a.htm>

351. Politische Korrektheit in Deutschland: ein Gefahr für die Demokratie / Michael Behrens, Robert von Rimscha. Bonn: Bouvier, 1995.

352. Politisk korrekthet på svenska: en antologi / Pierre Kullbom och Per Landin (red.). Stockholm, Stehag: Symposion, 1998.

353. Postman N. Crazy Talk Stupid Talk. New York: Delacorte Press, 2000. 356 p.

354. Preiner D. Competention: on der Personlichkeit. Berlin/W., 1976. 216 p.

355. Pye, L.W. Political Communication. The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions. Oxford; New York, 1987. P. 442.

356. Quême, Ph. Vertus et perversions françaises du discours politique. Plaidoyer pour un discours «vrai». Paris: L'Harmattan, 2008. 256p.

357. Rahim Z. Trump attacks Sadiq Khan after spate of murders: 'London needs a new mayor'. The Independent. 2019. 16 июня. URL <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/donald-trump-sadiq-khan-tweet-london-mayor-stabbings-a8960476.html>
358. Ramoncín. Políticamente correcto, o, cómo decir las cosas sin llamarlas por su nombre. Madrid: Temas de Hoy, 1997. 166 p.
359. Ravitch D. Multiculturalism: E Pluribus Plures. Are You Politically Correct? Debating America's Cultural Standards. Prometheus Books, Buffalo, NY, 1993. P. 170.
360. Rawls J. Gerechtigkeit als Fairness. Ein Neuentwurf. Frankfurt an Main. 2006. 316 p.
361. Rawls J. Political liberalism. New York: Columbia University Press, 1996. 324 p.
362. Rawls, J. A Theory of Justice. Published by Belknap Press. 1999. 624 p.
363. Rawson H. A. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. N. Y.: Oxford University Press, 2002. 463 p.
364. Raymond W.J. Dictionary of Politics. Brunswick Publishing Co., Lawrenceville, Virginia, 1995. 730 p.
365. Reutner Ursula. Sprache und Tabu. Interpretationen zu französischen und italienischen Euphemismen [Text]. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009. 443 S.
366. Roget's Thesaurus of English words and phrases. Harmondsworth: Penguin Books, 1981. 712 p.
367. Rowson H. A. A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. New York: Castle Books. 2002. 463 p.
368. Safire W. Safire's New Political Dictionary. Random House, NY, 1993. 930 p.
369. Schwartzberg R.-J. Sociology Politique. Paris: Editions Montchrestien, 1988. 566 p.

370. Sind Gedanken noch frei? Zensur in Deutschland. Claus Nordbruch; mit einem Nachwort von Klaus Hornung. Published by Universitas, München, 1998.
371. Social Cohesion and Inclusion of young people. By Hanjo Schild. URL: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261491/HJS.pdf/2b9e18c6-d063-4d1c-b59f-fe05f9b376f6>
372. Spears R. A Slang and Euphemism. Signet Books. New York: A Signet Books. 2001. 412 p.
373. Summers D. Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE). London: Pearson Education Ltd., 2006. 1949 p.
374. Tenbruck F.H. Repräsentative Kultur. Sozialstruktur und Kultur? Hrsg. Von H. Haferkamp. Frankfurt am Main, 1990. 179 s.
375. Teun A. van Dijk Discourse and manipulation. URL <http://www.discourses.org/download/articles/>
376. The big issues. What's the deal with political correctness? URL <https://au.reachout.com/articles/whats-the-deal-with-political-correctness>
377. Thomas, W. I., & Thomas, D. S. The Child in America: Behavior Problems and Programs. New York: A. A. Knopf, 1928. 583 p.
378. Times, M. WAR IN THE GULF: Strategy; Iraq's Kuwait Defense: 3-Tier Plan That Collapsed. 1991. [Online] Nytimes.com. URL <https://www.nytimes.com/1991/02/26/world/war-in-the-gulf-strategy-iraq-s-kuwait-defense-3-tier-plan-that-collapsed.html>
379. Turner, B. S. Orientalism Postmodernism and Globalism. Routledge, Taylor & Francis eLibrary, 2003. 288 c.
380. Vanderveken, D. Success, Satisfaction and Truth in the Logic of Speech Acts and Formal Semantics. Oxford: University Press, 1999. 540 p.
381. Vasbieva D.G. 2014. A Lean Approach as a Means of Achieving Communicative Competence. XLinguae Journal, 2014, Volume 7, Issue 4. P.75-82.
382. Veyron Martin. Politiquement incorrect. Avertissement de Delfeil De

Ton. Paris: Hoëbeke, 1995. 175 p.

383. Warren B. What Euphemisms Tell Us about the Interpretation of Words. *Studia Linguistica*. Vol. 46. New Jersey, 1992. P. 128-172.

384. Watts Richard J. Politeness. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 318 p.

385. Weisgerber L. Die Stellung der Sprache im Aufbau der Gesamtkultur. Heidelberg: Carl Winter [Verlag], 1933. 8 S.

386. Wendt A. Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics // *International Organization*. 1992. Vol. 46. № 2. P. 391–425.

387. Wiemann J. M., Backlund P. Current theory and research in communicative competence. *Review of Educational Research*, 1980, № 50, 185-198.

388. Wierlemann S. Political Correctness in den USA und in Deutschland. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2002.

389. William S. Lind “Political Correctness:” A Short History of an Ideology. A Product of the Free Congress Foundation. November 2004. URL https://www.nationalists.org/pdf/political_correctness_a_short_history_of_an_ideology.pdf

390. Wilson J. The Linguistic Pragmatics of Terrorist Acts // *Discourse and Society*, 1(2), 1991. P. 29-45.

391. Wodak R. Critical Discourse Analysis. Discourse as Social Interaction, Vol. 2. London: Sage Publications, 1997. P.259-284.

392. Zimmer D. E. Deutsch und anders - die Sprache im Modernisierungsfieber. Hamburg, 1998.

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення поняття «Політкоректність» зарубіжними науковцями

Автори визначення	Характеристика поняття «політкоректність» (politically correct)
Cambridge Dictionary	«спосіб, що дозволяє утримуватися від висловів, поглядів і дій, які можуть бути образливими для інших членів суспільства» [254].
Крістіан Дельпорте	«спосіб мислення, що вимагає вилючити з лексики всі одиниці, які могли б проявити зневажливе, образливе чи дискримінаційне ставлення до меншин» [269].
Вільям С. Лінд	«генеральна лінія американського істеблішменту, і безперечно ніхто, хто наважується суперечити їй, не може бути членом цього істеблішменту» [389].
Кей М. Лоузі, Х. Куртен	система програм, ініціатив та поглядів, розроблених з метою вдосконалення взаємодії суспільства з певними соціальними групами [327, р. 228].
Compact Oxford English Dictionary	відмовлення від виразів і поведінки, що розглядаються як дискримінаційні чи образливі для певної групи людей» [263]
Керолайн Кастетс	механізм «соціального терору, який не обмежується соціальною ізоляцією тих, хто протистоїть ідеології правильної мови, але й вимагає від них відповідати за свої дії» [257]
Маріо Варгас Льюса	ворожою свободі, тому що вона є викривленням правди, тобто відкидає чесність, достовірність [111]
В. Реймонд	«ідеологічно-політичний рух, що поширювали ліберальні групи, які виступали за дотримання норм нейтральної мови щодо статі, віку та ін.» [364, р 286]
Джонатан Чайт	стиль політики, в якому більш радикальні члени за допомогою ідеологічних репресій намагаються регулювати політичний дискурс [258]
Фрідріх Хайек	«технологія досягнення певних політичних цілей, наприклад, формування «образу ворога» [305]
Джеффри Хьюз	«новий ввічливий суспільний дискурс, щоб замінити різні форми індивідуального або громадського використання поєднань, що виражають забобони та принижують людську гідність» [309, р. 58-59].

Примітка: складено автором

**Визначення слів-замінників (евфемізмів) зарубіжними та
вітчизняними вченими**

Автори	Слово-замінник (евфемізм) – це:
К. Алан та К. Барідж	«альтернатива до небажаного виразу з метою уникнення можливої втрати репутації (loss of face): або власної, або, через образу, репутації адресата, або якоїсь третьої сторони» [239, р. 221].
В. Великорода	«одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовуються для заміни прямих найменувань, вживання яких з соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним» [21, с. 5].
Е. Різель та Е. Шендельс Томас Крумм	«перифразування, метою якого є уявити щось неприємне у більш приємному світлі, сказати щось невічливе у більш ввічливій формі» [цит. 315]; «вираз, замість слова-табу» [315]).
Дж. С. Німан та К. Г. Сільвер	«пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, невічливими, надто різкими» [338, р. 36].
Х. Буссманн	«прикрашена заміна негативного слова з негативною, пейоративною конотацією, з метою переконати співрозмовника [253].
Л. Курагіна	«форма реалізації мовних табу» [93, с. 213].
К. Лутц	«слово чи словосполучення, які вживаються для нейтрального подання певного явища, події, стану та ін., що дає змогу завуалювати, приховати негативне ставлення до нього, пом'якшити певну характеристику» [330, р. 144].
Дж. С. Німан та К. Г. Сільвер	«пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, невічливими, надто різкими» [338, р. 36].
Хью Роусон	«м'які, приємні або звичайні слова, які вживаються замість, болючих або образливих» [363, р.1].
Річард А. Спірс	слова або вирази, які замінюють інші, більш різкі чи непристойні [372, р. 92].
Б. Холдер	«м'який, нечіткий або перифрастичний вираз, використовується як заміна грубої точності або неприємного використання» [307, р.VII].

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо запровадження політичної коректності в діяльності органів місцевого самоврядування Миколаївської області в умовах воєнного стану

1. Загальна мета документа

Ці рекомендації визначають мінімальні обов'язкові стандарти політично коректної, етичної та безпеково чутливої поведінки і комунікації посадових осіб органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Політична коректність у цьому документі розглядається не як обмеження, а як інструмент підтримки суспільної єдності, довіри до влади та національної безпеки.

2. Сфера застосування

Рекомендації застосовуються у:

- публічних виступах і заявах;
- офіційних документах, рішеннях, повідомленнях;
- роботі з громадянами та вразливими групами;
- комунікації в соціальних мережах та медіа;
- діяльності пресслужб і керівників усіх рівнів.

3. Базові правила політичної коректності

Посадовим особам рекомендується дотримуватися таких правил:

- **Не використовувати мову ворожнечі**, узагальнення або принизливі формулювання.
- **Не покладати колективну відповідальність** за мовною, регіональною, етнічною чи соціальною ознакою.
- **Чітко розмежовувати: держава-агресор / військові формування / цивільне населення.**
- **Поважати гідність постраждалих від війни**, уникати емоційно-травматичних формулювань.
- **Використовувати правову, нейтральну, політкоректну лексику**, особливо в кризових ситуаціях.

4. Особливості комунікації в умовах воєнного стану

4.1. У публічних заявах та документах

Рекомендується:

- уникати надмірної емоційності та агресивної риторики;
- не поширювати інформацію, що може бути використана противником;
- дотримуватися єдиної державної позиції та офіційної термінології.
- Не рекомендується:
 - узагальнювати дії окремих осіб на групи населення;
 - використовувати стигматизуючі або зневажливі назви;
 - допускати двозначні формулювання.

4.2. Робота з вразливими групами

У комунікації з внутрішньо переміщеними особами; ветеранами та учасниками бойових дій; сім'ями загиблих і зниклих безвісти; людьми з інвалідністю внаслідок війни; слід дотримуватися принципів: **гідності, а не жалості; партнерства, а не патерналізму; підтримки, а не стигматизації.**

5. Для практичного впровадження рекомендується:

- короткий рекомендації для кризових ситуацій;
- оновлення кодексу етики або службових інструкцій;
- визначення відповідальної особи (або підрозділу);
- короткі інструктажі для керівників і пресслужб;
- внутрішній моніторинг публічних комунікацій.

6. Алгоритм дій для керівника:

- Перевірити, чи містить заява/документ потенційно дискримінаційні формулювання.
- Оцінити можливі **соціальні та інформаційні ризики.**
- Узгодити термінологію з офіційною позицією держави.
- Забезпечити коректність щодо вразливих груп.
- За потреби – скоригувати мову без втрати змісту.

7. Очікуваний практичний ефект. Застосування цих рекомендацій дозволяє:

- знизити соціальну напругу;
- уникнути внутрішніх конфліктів;
- підвищити якість управлінської комунікації;
- зміцнити довіру до органів влади;
- посилити стійкість громад в умовах війни.

8. Заключне положення

Методичні рекомендації мають **практичний та рекомендаційний характер** і можуть використовуватися як: внутрішній службовий документ; додаток до наказу чи розпорядження; інструкція для посадових осіб та пресслужб.

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

вул. Адміральська, 22, м. Миколаїв, 54001, тел./факс: +38 068 440 4824
E-mail: oblrada@mksat.net, Web: http://mk-oblrada.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 25696652

від 22.01.2026 № 42-16/05-26 На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Євтушенко Наталії Олександрівни на тему:

«Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні», представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Аналіз основних наукових положень та висновків, викладених у дисертаційній роботі Євтушенко Н. О. на тему «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні», поданої до спеціалізованої вченої ради ДФ 38.053.014 на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», дозволяє стверджувати, що вони мають високий потенціал для практичної апробації в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Окремі положення дисертації стосовно інтеграції принципів політичної коректності в кодексі етики публічних службовців; розроблення внутрішніх стандартів недискримінаційної комунікації; експертиза проектів нормативно-правових актів на предмет дискримінаційних формулювань були використані Миколаївською обласною радою, зокрема, в положеннях про постійні комісії, окремих рішеннях, розпорядженнях, що стосуються інформаційної політики, взаємодії з громадськістю, медіа та внутрішньої комунікації.

Визначені автором принципи та напрями запровадження політкоректності використовуються в процесі формування інклюзивної, етично відповідальної та соціально чутливої системи місцевого самоврядування, що мінімізує дискримінаційні практики та конфліктність у суспільстві. За напрямом дисертаційного дослідження обласною радою реалізуються: забезпечення недискримінаційної мови та управлінських практик; підвищення довіри громадян до органів місцевого самоврядування; гармонізація державної комунікації з міжнародними стандартами прав людини; розвиток інклюзивної управлінської культури.

Голова Миколаївської обласної ради

КРИВООЗЕРСЬКА СЕЛИЩНА РАДА

майдан Незалежності, 1, селище Криве Озеро, Первомайський район, Миколаївська область,
55104, тел. (05133) 2-42-23, e-mail: selraada@ukr.net код згідно з ЄДРПОУ 04375458

від 20.01.2016р. № 03-01/24-65

На № _____ від _____ 20__ р.

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Євтушенко Наталії Олександрівни на тему: «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Результати дисертаційної роботи Євтушенко Наталії Олександрівни на тему: «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» є актуальними як для науки публічного управління, так і практичної реалізації органами місцевого самоврядування для налагодження ефективної комунікації та співпраці з громадськістю.

Методичні рекомендації щодо запровадження політичної коректності в діяльності органів місцевого самоврядування Миколаївської області, запропоновані дисертанткою Н.О. Євтушенко, визначають мінімальні обов'язкові стандарти політично коректної, етичної та безпекова чутливої поведінки і комунікації посадових осіб органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

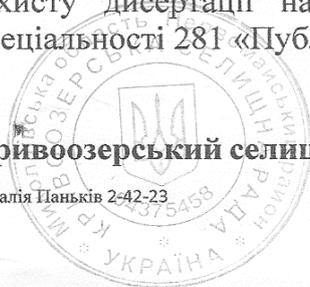
Політична коректність у цьому документі розглядається не як обмеження, а як інструмент підтримки суспільної єдності, довіри до влади та національної безпеки.

Рекомендації застосовуються у роботі Кривоозерської селищної ради: публічних виступах і заявах; офіційних документах, рішеннях, повідомленнях; роботі з громадянами та вразливими групами; комунікації в соціальних мережах та медіа; діяльності прес-служби і керівників структурних підрозділів виконавчого комітету.

Довідка надана для представлення до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Кривоозерський селищний голова

Наталія Паньків 2-42-23

Павло БУЗІНСЬКИЙ

Павло БУЗІНСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

вул. 68 Десантників, буд. 10, м. Миколаїв, 54003, Україна
Тел/факс: +38 (0512) 500-333, 500-069 E-mail: rector@chnnu.edu.ua <https://chnnu.edu.ua>

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Євтушенко Наталії Олександрівни
на тему «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в
публічному управлінні»

Результати дисертаційної роботи Євтушенко Наталії Олександрівни на тему «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» є актуальними під час демократичних перетворень, розвитку громадянського суспільства в Україні, що в умовах євроінтеграції України має важливе значення для налагодження дружніх стосунків та співпраці з країнами ЄС. Тому, упродовж 2023-2025 рр. на кафедрі публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету ім. Петра Могили впроваджено результати дисертаційної роботи Н.О. Євтушенко, згідно із зазначеною темою наукового дослідження. Наукові напрацювання аспірантки використовувалися викладачами кафедри в процесі здійснення освітньої діяльності. Впроваджено елементи методичних розробок при викладанні дисциплін «Публічне управління та адміністрування», «Місьцеве самоврядування». Під час проведення курсу лекцій і семінарських занять зі студентами та під час проходження ними професійної практики.

Положення дисертації були використані в межах комплексного наукового проекту прикладного дослідження, що виконувався викладачами кафедри публічного управління та адміністрування ЧНУ ім. Петра Могили: «Трансформація публічного управління та адміністрування в умовах євроінтеграції: політико-правові, історичні та регіональні аспекти» (державний реєстраційний номер 0122U201630) при розробці підходів до реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні; при написанні підручників, навчальних посібників, розділів монографій, статей з ролі політкоректної мови в публічному управлінні, як форми публічної комунікації, стратегії політкоректного мовлення, що має на меті мінімізувати образу певних груп людей.

Теоретична цінність зазначених наукових напрацювань та методичних

розробок Євтушенко Н.О. полягає у поглибленні знань майбутніх фахівців органів державної влади та місцевого самоврядування.

Відзначимо, що дисертаційне дослідження Євтушенко Н.О. має практичне значення, оскільки спрямоване на удосконалення професійних компетентностей, морально-етичних цінностей, якими оволоділи студенти в процесі навчання та проходження практики, на основі практико-орієнтованого навчання; наповнення змісту професійно-орієнтованих дисциплін матеріалами, що носить перспективний та інноваційний характер, відповідно до вимог освітньо-професійних програм; формування політкоректної мовної культури, що дозволяє запровадити політкоректні норми та цінності в українському соціумі.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Євтушенко Наталії Олександрівни за темою «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» обговорено та схвалено на засіданні кафедри публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (протокол №бвід 16.01.2026 р.).

Проректор з наукової роботи
ЧНУ ім. Петра Могили

Роман ДІНЖОС

**МИКОЛАЇВСЬКА МІСЬКА РАДА
КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА
МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
«ЦЕНТР ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ М. МИКОЛАЄВА»**

вул. О. Вадатурського, 13 м. Миколаїв, 54001

e-mail: ecentrmk@gmail.com

Код ЄДРПОУ 41278040

№

На №

6/329

від

03.09.2016

ДОВІДКА

Дослідження про впровадження результатів дисертаційного здобувача наукового ступеня доктора філософії Євтушенко Наталії Олександрівни на тему: «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

В дисертаційному дослідженні Н.О. Євтушенко «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» політична коректність розглядається як нормативно-етичний та управлінський інструмент, спрямований на формування інклюзивної, етично відповідальної та соціально чутливої системи публічного управління.

Запропоновані дисертанткою рекомендації запровадження політичної коректності в публічному управлінні: використання недискримінаційної мови в управлінській практиці; підвищення довіри громадян до органів публічної влади; гармонізація комунікації органів публічної влади з громадськістю на принципах поваги до гідності людини, недискримінації, забезпечення рівності прав людини; розвиток інклюзивної управлінської культури впроваджуються в діяльності комунальної установи Миколаївської міської ради «Центр енергоефективності м. Миколаєва».

Довідка надана для представлення до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

В.о. директора

Ольга ГАВЕЛІЯ